

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

MINDESMÆRKER
PAA
JÆGERSPRIIS

I. DEEL

KIØBEN HAVN

MDCCLXXXIII.

Guter Schrift

Schule Seip.

De

paa Jægerspriis

ved Mindesteene hadrede

Fortiente Mænds

Levnets = Beskrivelser,

forfattede

af

Peder Topp Wandall.

Første Bind.

Med Kobber.

Kjøbenhavn, 1783.

Trykt hos August Friderich Stein.

El

Arveprinsen.

)(2

Deres Kongelige Høihed!
Raadigste Arveprins og Herre!

Uldrig har et Skrivt med større Ret været en Herre tilegnet, end dette Deres Kongelige Høihed. Fædrelandets store Mænd handler det om, og disse skylde Dem, Beste Prins, et fornøjet Minde, varigt som det Marmor, der prunker med deres Navne og helliget paa et Kongeslot, paa et Slot, som er Deres, og ved Dem deres Handlinger have faaet en ny Ret til et evigt Minde. Disse

ædle Borgeres Levnes-Beskrivelser, som nu læses,
og deres Mindesmærker, som her sees afstrykte, ere
Virksomheder af Deres Kongelige Høiheds Gæd-
mildhed: ogsaa jeg skrev, fordi De befalede. Det
heele Offer, jeg da her frembringer, er givet af
Dem Selv.

Han, den store Herrerne's Herre, komme
ihu Dem til Gode, alt hvad De, Naadigste
Herre, har gjort, for Kongens og Deres Fædres
Folk! Saa ønsker

Naadigste Arveprins og Herre!
Deres Kongelige Høiheds

underdanigste Diener.
Peder Eopp Wandall.

Fortale.

Det Værk, hvoraf en Deel her træder for Lyset, er en ny Virkning, saavel af Hans Kongelige Høiheds Arveprins Friderichs Afgt for Landsmands Fortienester, som af Hans Bøer, at vedligeholde Fædrelands Kiærlighed, denne ædle Kilde til store og gode Handlinger, blandt Statens Børn. Dette var, dette er Hans Hensigt, ved paa sit Jægersprits at oprette Mindesteene til de Mænds Hæder, som overordentligen udmærkede sig til Statens Ære og Nytte. Skulde Virkningen ikke svare til denne Hensigt? Man giennevandrer omkring Friderichs Slot de slyggesfulde Gange og Stier og Dykninger, hvis stille Eensomhed og Dunkelhed for sig selv henrive Sielen til Betragtninger; pludseligen blandes Diet af et mærkeligt Marmor. Det Navn, hvormed samme er tegnet, vender Tænkerne til Fordums Eildragelser, til den for Fædrelandet tykkelige og ærefulde Bending, disse sige ved Manden, hvis Navn man her læser. Estertanken flyder hermed, indtil andre Minder erindre, at her æres ikke blot Krigerens eller Statsmandens Fortienester. Næsten hvert Navn giver Sielen Anledning til andre Betragtninger, viser den en anden Vej til Borger-Bøls Fremme og til Udsødelighed. Langsomt gaae Tænkere fra Stytte til

Fortale.

til Stytte, skue med Erbødighed de forevigeede Navne, overveie hvad der gav dem Sted i disse hellige Lunde, og virksommere vorder den gode Siæls Driøt til at anvende Evner og Kræfter til Medborgeres Færv. Saaledes æres Fortienester ved det jægerspriffke Marmor! Saaledes opmuntrer dette Marmor til at giøre sig fortient! En Birkning, det aldrig skal tabe. En fildig Efterveden skal derved fee Fædrelands Kiærlighed kraftigere, dens Frugter herligere; den skal da kalde sig tilbage den *Friderich*, fom hos os har for alle Landets store Mænd stiftet den hellige Erindring, fom intet Land, intet Rige endnu kan fremvife Lige til. Men den forger billig for store Siæles Udødelighed, der er vis paa fin egen; og den effer de høie Mønftre, fom selv er blevet for Eftertiden et vigtigt Exempel.

Da man vilde opvække, eller fornøye, eller vedlige holde Erindringen om de Fortienester, hvorved disse Mænd havde forhvervet fig faa udmærkende en Ære, faa blev dette Skrivt en Følge af Mindsteenes Oprøttelse, og jeg, efter en aldeeles uventet Befaling, dets Forfatter. Jeg gysede; thi jeg følede min Svaghed; men Lyst til at lyde, og Lyst til Arbeidet gjorde, at jeg ikke undfkyldte mig derfor, men Frygten, at jeg bad om Tilladelse, for det første at udarbeide et Forsøg, hvoraf kunde dømmes, om jeg ikke alt for gunftig var valgt. Jeg fik denne Tilladelse, og med samme Mod at begynde. En udarbejdet Prøve, foreviff Hr. Geheimeraad *Guldberg*, fandt Bifald, og Næften er efter hans Forfkrivt udført paa samme Maade. Saaledes blev jeg da *Levnets-Befkriver*, og det med faameget større Mod og Lyst, fom Hr. Geheimeraad den viiffede mig den særdeeles Bevaagenhed note at igien-

nemlæfe

Fortale.

nemlase ethvert Stykke af mit Arbeide. Jeg siger nøse; thi jeg har Beviis i Hænderne, at det er Feet. Næsten ved ethvert Levnet, saavel ved dem, der findes i dette, som ved dem, der allerede ere færdige til et følgende Bind, har han tilkiendegivet mig sine Tanker skriftligen. Hans Domme ere stedse opmuntrende, endog naar han har fundet Feil. Offentligen at sige dette, byder den Erkiendtlighed mig; jeg skylder en Mand, hvis Tid er saa aldeles opofret det Almündelige.

Endnu en Mand takker jeg her, nemlig Hr. Commandeur-Captain og Fabrikmester **Henrich Berner**. En Deel af den Tid, han har tilovers fra Kongelige Forretninger, og hvilken han, som Patriot ellers anvender paa Opfindelser til Fædrelandets Nytte, har han, som Patriot og som min Ven, skienket mine Søhøstes Levnetsbeskrivelser, førend de endnu vare reenskrevne, for endog i Henseende til Somands-Sproget at give dem Rigtighed.

For ved hver Levnetsbeskrivelse seer man, hvorfra Efterretningerne ere hentede. For de Læseses Skyld, som bedre maatte forstaae et Sprog end et andet, har jeg i disse Fortegnelser mældet, hvor Oversættelser af de anførte Skrivter have været mig bekiendte.

Upartiskhed og Sandhed har været en Hovedsag, hvorpaa jeg ved heele Arbeidet har besittet mig, og havde jeg været svag nok at ville vige derfra, var det vist ikke blevet mig tilladt. Sandhed er meere værd, end **Magnus Heinesøn**, skrev Hr. Geheimeraad **Guldberg** til mig, da han havde læst denne Mand's Levnet saaledes, som det her findes. Overalt har jeg søgt at skrive jævnt og forstaaeligt for Alle. Henreven af de høie og skønne Loptaler over **Ab-**

))

salon,

Fortale.

salon, af Jacobi og Bogellus, forlod jeg min jevne Bei, og vilde ligne disse store Mønstere i denne Mands Levnet. Jeg skrev nu, men maatte arbeide om, og kunde endnu ikke holde mig fra at skrive, som jeg troede, Looftale for Levnet. Hr. Geheimeraad **Guldberg** havde Taalmodighed nok at igiennemlæse saavel den anden som den første Udarbeidning; men han dømde, at jeg endog i smaa Ting havde været for panegyrisf. Denne Dom var virkelig lemsældig; thi efter nogen Tids Forsøb, da den sværmende Indbildningskraft havde sat sig, saae jeg selv, at jeg havde sammendynget opskruede Talemaader, høittravende Kling Klang. Den tredje Omarbeidning findes nu her. Jeg holdt det for uanstændigt, at bebyrde Hans Excellence med at igiennemlæse ogsaa denne, imidlertid har jeg gjort mig al Umage for at luge den, og dette uagtet kan der dog maaskee endnu findes meget panegyrisf Ufrud, jeg meener saadant, som ikke bør have Sted i den jevne historiske Stil, jeg fra Begyndelsen havde søgt at bruge, og ved denne Leilighed erindredes om at vedblive.

En Anmærkning vil maaskee her ikke være aldeeles unødvendig, nemlig, at her skrives kun Afsdødes Levnet, og saadanne Afsdødes, som have gjort vort Fædreland Tieneste. Dette viser Aarsagerne, hvi man ikke har sagt meere i Anledning af Styttten, oprettet til Erindring om Hans Durchlauchtighed Hertug Ferdinands Nærværelse. Hvo som har ver Lyft i Modersmaalet at læse noget Smukt om denne Europas Helt, vil ganske vist finde sig fornøiet med Historisk Skilderie af Hertug Ferdinand, trykt i Kiøbenhavn 1782, hvis Forfatter er Hr. Detlev Ludvig Rogert, nu Landsdommer paa Børnholm.

Jeg

Fortale.

Jeg troer at have sagt alt, hvad jeg her bør sige om dette mit Arbejde, som nu og paa Hans Kongelige Høiheds Beføstning ved Trykken er overgivet til meenig Dom. At dette skulde skee, var mig fra Begyndelsen af ikke ubekendt. Aldrig havde mine Landsmænds Bifald været mig ligegyldigt. Ogsaa her ønskede jeg at vinde det, og, saavidt gif mit Ønske, om mueligt hos Læsere af alle Classer. Ved Tid vilde jeg vinde det, og den har jeg anvendt; altsaa var det mig jo haanligt, om jeg nu her vilde søge det ved den saa almindelige Fortale = Smiger.

Bærkets udvortes Anseelse troer jeg enhver vil finde den Herres Høihed anstændig, som har beføstet det. Formatet har man ladet indrette efter Kobberne. Det er ikke Bogtrykkerens Valg.

NoGLE Læsere vil det maaskee være behageligt at vide, at Videnskabernes Selskab har begyndt at lade stikke et Kort over Jægerspris, hvortil 4 Plader ere færdige, ligeledes, at en Udsigt af Egnen omkring dette Slot, tegnet af Juul og stukket i Kobber af Bradt, er i disse Dage kommet for Lyset, og roeses af Kiendere.

En Bøn har jeg til dem af mine Landsmænd, der maatte besidde saadanne ikke almindelige Esterretninger, som kunne give Lys i de paa Jægerspris hædrede Mænds Levnet, at de vilde have den Godhed for mig og dette Bærk, at meddeele mig samme. Med al skyldig Taksigelse vil jeg erkjende denne Godhed. Skulde disse Esterretninger endog angaae de Mænd, hvis Levnet allerede her findes bekrævet, skal jeg dog finde Leilighed paa et eller andet Sted i Bærket at gjøre Brug deraf.

Fortale.

Her følge Navne paa de andre, hvis Minder nu ere oprettede: Arild Hvittfeld, Johan Friis, Niels Kaas, Christian Friis til Borrebye, Christian Friis til Kragerup, Holger Rosenkrands, Jesper Brockman, Ole Worm, Ove Giedde, Ulrich Christian Gyldenløve, Hans Schack, Hans Ranssen, Hans Svane, Hans-uitbal Sehsted, Christopher Gabel, Hans Rossgaard og Kirsten Peders Datter hans Hustru, Jens Lassen, Ole Steenvinkel, Lorens Tåren, Heinrich Berner, Thomas Caspersen Bartholin, og hans Søn Thomas Thomassen Bartholin, Niels Juul, Ulrich Friderich Gyldenløve, Peder Griffenfeld, Thormod Torfaeus, Iver Hvittfeld, Peder Tordenskiold, Christen Sehsted, Hans, Peder og Anna Colbjørnsen, Heinrich første Greve af Holck, Cort Adeler, Povel Løvenørn, Friderich Dannekiold Samsoe, Niels Lembak, Ludvig Holberg, Hans Egede og Giertrud Rask hans Hustru, Johan Hartvig Ernst Greve af Bernstorff, Peder Resen, Hans Gram, Erich Pontoppidan, Jacob Langebek, Gerhard Schoning, Heinrich Carl Greve af Schimmelmann.

De Mænd,

hvis Stytter findes afbildede i denne Deel, ere:

1. U ngarinus, Luther, Eugenbogen.	S. 8.
2. Hertug Ferdinand.	17.
3. Skjold.	35.
4. Frode Fredegode.	39.
5. Dan Mikillati.	45.
6. Harald Hyldefand.	53.
7. Gorm den Gamle.	61.
8. Harald Haarfager.	67.
9. Wittekind.	77.
10. Benedikt.	89.
11. Absalon.	93.
12. Saxo Grammatikus.	149.
13. Snorre Sturlesen.	157.
14. Niels Ebbesen.	181.
15. Iver Lykke.	191.
16. Mogens Gise.	199.
17. Johan Kankov.	211.
18. Tyge Krabbe.	227.
19. Ove Bilde, Hans Gaas, Peder Ebase.	241.
20. Peder Skram.	263.

21. Hans Lausan.	“ “ “ “ “ “	S. 283.
22. Petrus Palladius.	“ “ “ “ “ “	323.
23. Herluf Trokte og hans Hustru Birgitte Gise.	“ “ “ “ “ “	343.
24. Daniel Rangov.	“ “ “ “ “ “	: 375.
25. Magnus Heinesøn.	“ “ “ “ “ “	411.
26. Eyge Wahe.	“ “ “ “ “ “	421.
Hertil kommer		
27. Juliane Høi.	“ “ “ “ “ “	32.

Beskrivelse

Beskrivelse
over
Jægerspris.

I. Bind.

2

Beskrivelsen over Jægerspriis er forfattet efter eget Diefyn, Pontoppidans Atlas, Thuras Vitruvius, Hirschfelds Theorie der Gartenkunst, mundtlige Beretninger og gamle Brevskaber. Om

U n s g a r har man udførlig Efterretning i S. Ansfarii Vita gemina per Rembertum et per Gualdonem. J. Vastovii Vitis aqvilonia. Pontoppidans Annales Eccl. Dan. Staphorstis Hamburg. Kirchen-Geschichte og hos flere.

L u t h e r. Hans Levet har man udførligen paa Dansk i det mindste af fem forskellige Forfattere. Det af Schröckh, oversat af H. J. Birch og trykt 1773 er uden Tvivl det bedste og nyeste.

B u g e n h a g e n. Man har her betient sig af hans Levet paa tydsk ved J. E. Lange og af Pontoppidans Annales. Gram har i Fortalen til Christian III. Historie ved Krag bevist, at Bugenhagen ikke er Forfatter af Kirke-Ordinansen. De Breve af Bugenhagen, om hvilke i dette Udtog af hans Levet mældes, finder man iblandt de af A. Schumacher udgivne gelehrter Männer Briefe an die Könige in Dännemark. Dette Werk udgiør tre Bind. Skulde ikke findes Materie til flere?

Jægerspriis.

Jægerspriis = Gods er en Hals = De, eller smal og langagtig Landstrimmel, som strekker sig i Sønder og Nord midt i Jisefiorden. Inden for Korbigs Toldsted i Drarholm's Amt udstrekker denne Fiord tvende Arme, af hvilke den østlige kaldes Koeskilde, men den vestlige Holbek's Fiord. Imellem begge ligger Jægerspriis, som fordum kaldtes Abrahamstrup og var en kongelig Forlehning. Det bestaaer af to Kirkesogne Gierlev og Draabye, samt noget af Krogstrup's Sogn i Lyngerup Bne. To i Jisefiorden beliggende smaa Øer, nemlig Dyeholmen og Alleholmen, høre ogsaa til dette Gods og bruges til Græsning. Den største Deel af Landet selv er bevoget med Bøge- og Ege-Skove. Af disse beklæde en Deel de høie Rindæs-Banker ved Strandkandten mod Fridriksfund og give Landet en særdeles malerisk Anseelse. Jorden er ellers frugtbar. Med Fornøielse seer man overalt Tegn til en Flid, som ikke quæles af et alt for plagende Hoverie, men meget meere opmuntres ved udsatte Belønninger. Formedelt disse blandes sandagtige Agre med det sorte meere frugtbringende Muld,

og indbegnes med faste Steengierder. Steenene tages til Deels af Agrene selv og skaffe dem varigere Tryghed, og give nu tillige den flittige Landmand meere Tid til andre Syssler og meere og reener Jord at dyrke. Ved samme Midler forbedres Hør-Uvlen. Selv Ungdommen anvender sine Lege=Limer paa at overgaae hinanden i at spinde fint og meget, for at vinde de for dette Slags Arbeidsomhed udsatte Belønninger. Ikke bør det at forbigaaes, at Bønderne her vare de første, som iblandt Stællands Bønder frigaves fra Bornedrettigheden. I Forordningen af 15 Aug. 1700 opmuntret Frederich den Fjerde de andre Stællandske Bønder til Tapperhed mod Fienden ved at love dem lige Herlighed.

Man finder her got Leer, hvoraf Teegl brændes. Grunden indeholder meget Vitriolum martis eller Jern=Vitriol. Man har seet Prøver, at den rigeligen blomstrer efter faa Dages Forløb, naar den henlægges for et Bindue. Fisseriet her omkring er ikke slet. Foruden Sild, Alal, Torff og de nyperlige Flynnder, bekiendte under Navn af Koeskilde Flynnder, fanges Marsvoim og Selhunde, som begge give god Tran.

Slottets ældgamle Navn Abrahamstrup er i de nyere Tider forandret til Jægerspriis. Under hiint Navn finder man det hos Hvitfeld og i gamle Breve, og seer, at det har tilhørt adskillige Danmark's Dronninger som Livgeding. Paa en aaben Bogn kiorte Ingeborg Kong Erik Mendveds Dronning fra Abrahamstrup og tabte af Skibet sin 16 Uger gamle eneste Søn og Arving til Kronen. Barnet dræbtes ved Falddet, hvorved Riget kom i Christopher den Andens Bold og i Elendighed. 1382 pandtsatte Dronning Margarethe Abrahamstrup til Henrich Wardenberg og Paskedag for 400 Mark Sølv.

Solv. I det femtende Aarhundrede have adskillige danske Adelsmænd, saasom Per Jensen, Torbern Wille, Jep Jensen Bøhner, havt Abrahamstrup, dog formodentlig ikke som Eiere, men som kongelige Befalingsmænd. 1471 finder man at det har tilhørt Dorothea, Kong Christian den Førstes Dronning. 1523 er det pantsat til Ole Nielsen. 1533 døde Henrich Gioe til Abrahamstrup, og 1675 skrives Oberjægermester Vincens Hahn og Frue Ide Hedevig Rumohr til dette Sted.

Navnet Jægerspræis meener man det har faaet af Kong Christian den Femte, som var en stor Elsker af Jagt, og ofte opholdt sig her, hvor man havde Mængde af Wildt. Fra Aaret 1704 tilhørte det Prins Carl, som jevnlig opholdt sig her med sin Søster Prinsesse Sophie Hedevig, og, saavelsom Kong Christian den Siette, der som Kronprins fra 1728 ogsaa eiede dette Sted, lod Slottets gamle Boelig forbedre. Kong Friderich den Femte havde der som Kronprins i nogle Aar sin Sommer-Boelig og lod opføre dets tvende mindre Taarne; thi det tredie, som er noget høiere, er meget ældre. Han lod og indrette adskilligt, som tiener til at gjøre det bekvemmere til Opholdssted om Sommeren i denne behagelige Egn. Som Elsker af Skov-Vært anlagde han under eget Tilsyn adskillige Planteskoler. Dronningerne Lovise og Juliane Marie have og i vore Tider eiet det, indtil det omfides af Hans Majestæt Kong Christian den Syvende Aar 1773 er foræret hans Hr. Broder Arveprins Friderich.

Her er ikke Sted at opregne de mange Forsøg i forskiellige Deele af Landhuusholdningen, som fra denne Tid og en Deel med Held ere giorte. I Nærværelsen af Slottet og andensteds

paa Godset seer man nogle, som bringe, andre, som love enffelig Frugt. Hiin Opmuntring til Hør=Avlens, til Spindets Forbedring regnes alene fra denne Tid, da det og er begyndt at uddeele Belønninger til dem, som paa andre Maader udmærke sig ved Vindskibelighed. Et Stykke Sølvtoi, af større eller ringere Værdie og tildeels tegnet med Hans Kongelige Høiheds Navn, er Lønnen for større, Penge for mindre Vindskibeligheds Prøver. Ikke heller vil man anføre alle deels iverksatte, deels forehavende Forbedringer. Dienstlynt er det, at man ogsaa her med alle Forandringer vil befordre ikke blot Medlevenes, men og Efterfølgters Velstand. Saadan Forsorg vil her efter gjøre Bonden denne sin Fødestavn kær. For at beholde ham der, skal ingen Tvang for Fremtiden bruges, ingen Tvang behøves. Krigs=Tienesten, dette skrækkende Hegn for andre Godsets Mandskab, indrettes her saaledes, at i paakommende Tilfælde skal dette Gods ikke see sine Aagre øde af Mangel paa Dyrkere, og dog kunne give sin Deel af Mandskab til Fædrelandets Forsvar. Dette skeer ved den anlagte Planteskole af Krigere, de saa kaldte Soldaterhuuse, hvis Deboere i Freds=Tider vænnes til Krigens Øvelser, for at møde Fienden for deres Brødre, som til Giengjæld maae dyrke, og mageligen kunne dyrke de deres Forsvarere tildeelte Jorde. Disse Forsvarere opmuntres ved Belønninger til Haandværker og andre nyttige Haandteringer, saa de ikke, som tærende Lemmer alene, nyde Fredens guldene Frugter. Og hvilken Trøst for disse Kampens Børn! ikke heller truer kummerfuld Mangel deres Enker, deres Altkom. Uforstyrrede kunne de beboe Mændenes, Fædrenes Huuse. Hine ved igien at foreene sig med Krigere, disse ved at opoffre sig Krigens Tieneste; thi Krigere alene ere disse Huuse
engang

engang bestemte. Men ere de utiellige hertil, saa nyde de paa andre Maader Understøttelse; og kunne Menneſker, hvis Hænder fra Ungdom af ere vantede til Flid, nogensteds lide Mangel?

Endnu udgier, ſkiønt i forandret Skikkelse, det gamle Abrahamstrup en Deel af det nærværende Jægerspriis. Uviſt er det paa hvad Tid hiin gamle Bygning er opført. Endnu viſes det Bærelse, hvor, i Kong Chriſtian den Andens Tid, Overſten N. von Haderſtorf af Lante Franken er henrettet, da han af Landsknegtene i Stockholm var ſendt til Kiøbenhavn for at fordre deres Sold med meere, men blev loffet til Abrahamstrup ved det Haab man gjorde ham, at han der ſkulde finde Kongen. Dette Bærelse var da og længe derefter Borgertue; men er nu indrettet til andet Brug. I de ſeenerer Tider har Hoffſtatens Formerelſe ſamt de kongelige Herſkabers jævnligere og længere Ophold paa dette Sted gjort dets Udvidelſe nødvendig. Bærelſerne ere rummelige og prydede med Smag. Fra de øverſte har man en hypperlig Udfigt til Søen mod Øſten og Veſten, ſaaavelſom til det behagelige Landſkab trindt omkring.

Haven grændſer umiddelbar til Slottets øſtlige og nordlige Side. Man kommer lige af Bærelſerne paa ſtore og frie Græsletter, ſom ere indhegnede af mange Slags Blomſter. Den Slette mod Norden har i Midten en Forhøining, paa hvilken hviler en ſtor Kurv med naturlige Blomſter. Desuden ſeer man her fire af Sandſteen med Aarſtidernes Sindbilleder konſtiggen udarbejdede Vaſer paa Fodſtykker, ſaa og en Urne af hvidt italieniſk Marmor paa en høi Stytte og Fodſtykke af norſk og italieniſk Marmor. Heele Pladſen er omringet med Lindetræer, imellem hvilke Stokroſer hæve ſig.

De

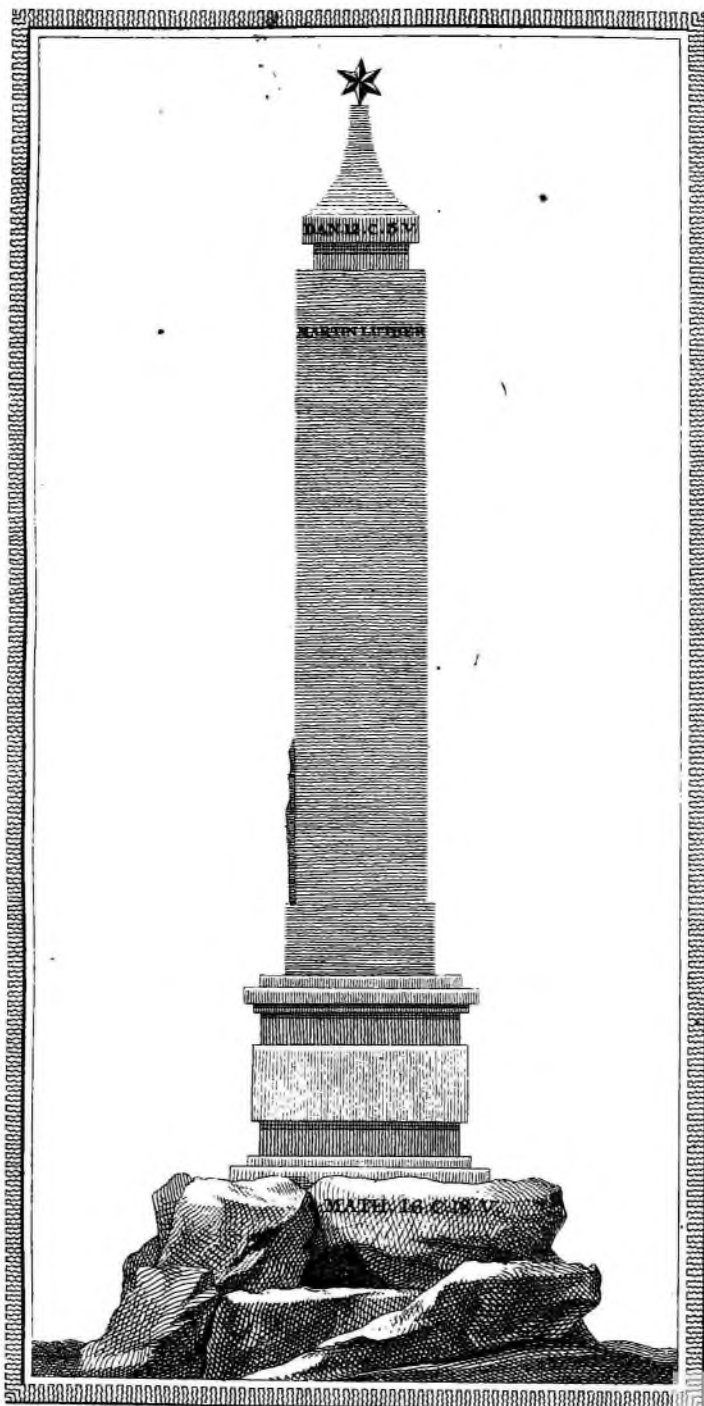
De østlige Græssletter føre til Løvhytter omgierdede af Lindetræer. Blomster farve Mellemrummene. Linde og Elme udgiøre ved venstre Side en snggefuld behagelig Vuegang, bag hvilken et Dam. Fra disse Græssletter, baade mod Østen og Norden, gaae lige og brede med Træer beplantede Gange, som føre til friere Aulag, til Spaseregange, og til Skove.

Ved Enden af en lang, bred, høi og busked Gang, som mod Østen (ligesom Spisesalen) hæver sig imellem hosliggende Skove og bestaaer af Afke, Pile, Elle, Linde, Hassel og andre Arter af Træer, seer man en tresidet Spidsstytte, hvis Fodstykke forestiller en Klippe, hvorpaa er udhugget Matth. 16 Cap. 18 v. Paa enhver af Styttens Sider læses et af følgende Navne: Ansgarius, Luther, Bugenhagen. Paa dens Spids glimrer en gylde Stjerne og der under i Steenen er indgravet Dan. 12 Cap. 3 v. Dette Minde ærer disse trende Mænds Iver for Religionen. En Iver, hvoraf ogsaa vort Norden høstede Frugt; thi

Ansgarius eller Anscharius

prædikede i det niende Aarhundrede Christendommen for vore hedenske Fædre. Her er Anledningen.

Kongernes Gøtriks og Hennings pludselige Død var Aarsag til indvortes Uroligheder i Danmark. Alt for mægtige Modstandere nødte da de danske Prinsler Harald og Erich at søge Beskyttelse hos Tydslands Keiser Ludvig den første med Tilnavn den Fromme. Længe havde denne Herre ønsket Evangelium forkyndet i Norden, og han troede, at Tiden var nu beqvem dertil. De danske Prinsler maatte lade sig døbe, hvorpaa Ludvig indrømmede dem Lande til deres Underholdning i Tydsland, og gav dem derefter Saxiske Hielpetropper til at udføre deres

deres Fordringer i Danmark. Ved denne Leilighed søgte han at forskaffe dem en troefast og duelig Lærer, saavel for at styrke Prinserne i den nyligen antagne Religion, som og med Tiden under disse Fyrsters Beskyttelse at udbrede samme i heele Riget.

Paa denne Tid kunde den christelige Religion ikke være aldeles ubekendt i Danmark. Længe tilforn var den prædiket for Naboerne. Noget maaskee tidlig Kundskab om den have de Danske rimeligen faaet ved deres Omgang med andre Folk i Europa. I Slutningen af det syvende Aarhundrede søgte Willibrod at forkynde den i Danmark selv. I det ottende Aarhundrede have Benedridus Bonifacius, og derefter Willibrodus og Ludgerus arbeidet paa Omvendelses Verket her i Riget. I Aaret 815 (eller saa omtrent) vare Ebbo Biskop til Reims og Halitgarius Biskop til Cammerich i samme Tjendeste herinde. Man veed, at deres Arbeide ikke var aldeles uden Frugt, dog er det troeligt, at de ved deres Tilbagekomst have afmalet de Danstes Grumhed med levende Farver, saa at Keiseren nu ikke kunde finde en Lærer, som turde paatage sig at følge tilbage med de danske Prinses, førend Abbeden i Klosteret Corbei mældte ham, at han havde en Munk hos sig, som var lærd, dydig og frimodig nok til at underkaste sig alt for Religionens Skyld. Denne Munk var Ansgarius. Aar 801 var han født i de franske Nederlande, hvor han i sit tolvte Aar gav sig i Klosteret Corbei. Herfra kom han i sit sextende Aar med andre Munke til det i Westphalen nyligen anlagte Kloster Nye Corbei, hvor han forblev indtil 826, da Keiser Ludvig efter ovenmældte anbefalelse kaldte ham til Danmarks Apostel. Forestillinger om Farer, Fjaraadseiser kunde ikke hindre Ansgar med Glæde at følge dette Kald, Tilligemed Alibert eller Gaubert,

som han valgte sig til Medhjælper ved det forehavende Omvendelses Verk, begav han sig paa Reisen med de danske Prinsers. Af disse forblev Erich i det ham af Keiseren forlehnede Rustringen, da derimod Harald med sin Hær rykkede videre fort indtil Jylland.

Her søgte denne Prins, at udføre sine Kættigheder, da imidlertid Ansgar med Aubert vovede sig ind i det Underste af Riget, og overalt prædikede Christendommen. Er det ikke troeligt, at han herved har havt nogen Hielp af tilforn Omvendte? Denne Ordets Forkyndelse skeede ikke saa roeligen, at der jo reiste sig gruelige Forsølgelser imod de Christne. Dog de ramte ikke Ansgar, og Ordets Sæd kvaltes ikke. Han saae herlige Frugeter af sit Arbeide, og Rytet herom drog flere Lærere fra Tydskland og Frankrig herind, for at gaae ham til Haande. Desuden anlagde han en Skole, som bestod af tolv indfødte Drengbørn, hvilke han deels havde kjøbt, deels vare betroede hans Underviisning; disse lod han oplære til Medarbeidere ved Omvendelses Verket.

I Aaret 827; da han saae Christendommens saa uskkelige Tiltagelse her, begav han sig til Sverrig, for ogsaa der at udbrede den. Udplyndret af Særøvere ankom han til Staden Birke, hvor han omvendte Kongen og en stor Mængde Folk. Hermed giordes en Begyndelse til det, han en Deel Aar derefter paa en anden Reise ind i dette Rige udvirkede; thi da tillodes det paa en Rigsdag i Sigtuna, enhver uden Frygt at bekiende sig til hvad Religion han vilde, og de christne Præste bekomme Frihed at prædike og at bygge Kirker. Dette henføres til Aaret 861.

Da Christendommen ved Ansgars Iver dagligen meere udbredte sig i Danmark og Sverrig, anfaae Keiseren nødven-

dige

dig, at give Guds Kirke i Norden en Tilsynsmand. Ansgar selv var den dueligste hertil, og Keiseren lod ham i Aaret 833 indvie til Erkebisp over alle nordiske Kirker, og gjorde Hamborg til det erkebispeelige Sæde.

Denne Bærdighed forsøgede hans Pligter, og han var ivrig i deres Opfyldelse. Han lod det ikke blive ved at forsyne de nye plantede Menigheder med fornødne Lærere fra Klosterne Turreholt i Flandern og Corbei, men han besøgte ogsaa selv ofte disse Menigheder og styrkede dem i Troen.

Paa saadanne Keiser søgde han at trække Landets Børn til sig, hvilke han derpaa enten i Hamborg under sit eget Tilsyn, eller i et af forbenævnte Klosters lod underrette i Christendommen og det latinske Sprog, for derefter at bruge dem som Religionens Forkyndere for deres Landsmænd, hvis Sæder og Sprog de kiendte.

Med disse Anstalter omvendte Ansgar vel mange Danffe dog vare de kun saare faa i Ligning med deres hedenske Landsmænd. Den største Deel var endnu, og længe derefter Afgudsdyrkere. De ansaae Hamborg, som det Sted, hvorfra deres Fædres Troe forstyrredes, og besluttede dets Undergang. I Aaret 845 ødelagde de denne Stad med Ild og Sværd. Ansgar undgik deres Grumhed ved Flugten, og maatte nogen Tid vanke omkring i Elendighed, indtil en medlidende Frue Hia eller Ide gav ham og andre flygtige Christne Ramsola eller Rameslø til Opholdssted. Endelig sørgede Keiser Ludvig den anden for hans Sikkerhed ved at forflytte det erkebispeelige Sæde til Staden Bremen, og foreene samme Bispedømme med Hamborg. Dette regnes til Aaret 847.

I Aaret 846 brugde Keiseren Ansgar i vigtige Statsforretninger hos den jydffe Konge Erik den forste. Hans Nedelighed forhvervede ham Kongens Yndest, hvilken han anvendte til at tale Christendommens Sag. Kongen horte ham med Velbehag, tillod enhver Religionsfrihed, samt Skoler og Kirker at anlægges for de Christne. Mange bekiendte sig nu offentligten til Christendommen.

Under Erik den anden med Tilnavn Barn, ogsaa Konge i Jylland, reiste sig nye Forfølgelser mod de danske Christne. Dertil var i sær Aarsag en Fiende, deres Religion havde i en slesvifk Herre ved Navn Hovi, som stod i stor Anseelse hos Kongen. Dog Hovi faldt i Unaade, og Kongen lod Ansgar hente, just da denne selv stod færdig at begive sig hid for at formilde ham mod de Christne. Disse nøde nu paa Ansgars Forestilling igien deres forrige Sikkerhed. Kongen gav dem nye Friheder og lod sig selv døbe i Aaret 858.

Ansgar døde Aar 865. Billigen kaldes han Nordens Apostel; thi i Danmark og Sverrig redsfæstedes den christelige Religion ved hans Mod og Iver at forkynde den, ved hans Klogskab at anvende de tienligste Midler til dens Udbredelse, og at benytte sig af de givne Veiligheder at tale dens Sag, samt ved et Levnet som svarede til Værdommen han prædikede. De Romancatholiske dyrke ham som Helgen, vi ære ham for det Religions Lys han antændte vore Fædre, og som derefter ikke kunde ved Forfølgelser udslukkes. Kunde han end ikke give Fædrene dette Lys i al den Klarhed, hvori de forste Christne saae det, saa var det dog ikke heller endnu omringet af saa mange skumle Stennger, som derefter fordunklede det. Til at adsprede disse Stennger valgte Forshnet

Luther

Luther,

og udrustede ham dertil med de fornødne Evner, med Indsigter, Klogskab og Mod. Unødvendigt er det her at skrive hans Lovnet eller og kun et Udtog deraf, da det allerede mange Gange, og paa forskjellige Sprog udførligen er beskrevet. For at ihukomme ham med tilbørlig Agt erindrer man alene her, hvor ukiendelig den christelige Religion var formedelst menneskelige Tilfætninger, da Luther begyndte at randsage Skriften, og efter den at dømme om det Sande og Falske. De af Tilfætningerne, som aldeles strede imod denne Religions uimodsigelige Lov, søgte han at udrydde med Mod og Iver. Den af verdslig Valde kraftigen understøttede Overtroe gjorde forgievets Modstand. Dens Overmod ydmungedes. Den saae sig skilt ved en stor Deel af sit Herredømme. I de Lande, som antog den af Luther rensede Religion sønderbrødes de utaaelige Slave-Lænker, som vare lagte paa Forstand og Samvittighed. Regentere, hvis Magt Aarhundrede igiennem havde været liden og vaklende, da de i en Deel af deres Undersaatter havde havt mægtige og farlige Medregenter, om ikke Overherrer, nåde nu deres Rettigheder i ukrauelig Barighed. En velgiørende Virkning heraf var det og at Videnskaberne blomstrede nu paa nye og bare Frugter. Dette er noget af det Meget og Store, Luthers Iver for den sande Lærdom tilveiebragde. Selv de Lande, som forkastede Religionens Lærdomme, saaledes, som han forkyndte dem, maa takke ham for Befrielsen fra mange Overtroens Paabud, ja for det Lys, som dagligen jo meere og meere opgaar for dem. Luthers Minde er os helligt. Med uafsladelig Erkiendelighed nyde ogsaa vi endnn got af det Lys, vore Fædre med Glæde annammede af ham: længe kiendte de hans Lærdom, men aabenbare at bekiende

de den var farligt, indtil Kong Christian den Tredie, som selv kiendte og bekiendte denne Lærdom, besteg den Throne, han havde reddet fra Undergang. Thi da kunde Evangelium under hans Beskyttelse frit udbrede sig.

Ved adskillige nye Indretninger i Kirken, som Forandringen i Religionen gjorde nødvendige, raadsferte han sig med Luther, og ikke alene Luther selv, men og hans Efterlevende saae Devis, at denne ypperlige Konge skionede paa Tienester. For desbedre og snarere at befordre hine nye Indretninger var det nødvendigt, at have en Mand af Erfarenhed og Indsigter ved Haanden. Luther selv kunde ikke komme hidind, derfor, og maaskee efter hans Raad, lod Kongen indkalde

Bughagen,

hvis Fødeby var Bollin i Pommern og Fødselsdag den 24 Junii 1485. Videnskaberne dyrkede han i Grypsvald med saadan Flid, at han i sit 19. eller 20. Aar ansaaes værdig at beklæde Rektoratet i Treptow. Endskient han allerede med Iver talte de mod Misbrug i Kirken, mod Lærernes Uvidenhed m. m., saa hadede han dog stedse Luther og kaldte ham den største Kietter, der nogen Tid havde levet, indtil han 1520 med Flid havde igiennemlæst Luthers Skrivt om det babyloniske Fængsel, thi derefter dømte han, at heele Verden var blind og laae i yderste Mørke, men at Luther alene saae Sandheden. Nu igiennemgik han Luthers Skrifter nøye, indsaae Sandhederne deri, viiste og overbeviste andre om dem, og begyndte derpaa offentlig at prædike Evangelium. Et Oplob, hvori Almuen sønderbrød Hægenes Billeder, og begik flere Uordenes, tilregnedes her, ligesom paa andre Steder, de Evangeliske. Bughagen maatte med andre Lærere forlade Byen. Han tog sin Tilflugt

flugt til Wittenberg, hvorhen han kom 1521 eller 22. Her satte han sig imod Carlstads Billedstormen, blev derpaa af Overigheden kaldet til Præst, da han tillige, efter Luthers og Melanctons Tilskyndelse, holdt offentlige Forelæsninger over Davids Psalmer, hvilke han i Aaret 1524 lod trykke. Melancton selv var en af hans Tilhørere, og Luther siger om dette Skrivt, at alle andre Forklaringer over Psalmerne ere intet at regne imod Bugenhagens, og at han alene fortjener at kaldes en Psalme-Fortolker.

I Aaret 1524 ønskede Danzigerne Bugenhagens Nærværelse, i Anledning af det ny Lys, som var dem oprundet i Religionen, men han vægrede sig at komme. Samme Aar kaldte Hamborgerne ham til Præst, men Wittenbergerne vilde ikke undvære ham længer end et halvt Aar, hvormed hine ikke troede sig tjente. I Aaret 1527 begyndte han at oversætte Luthers tydske Bibel paa Nederfarsk. Denne Oversættelse er trykt 1533.

Hvor uundværlig Bugenhagen end var Luther i Sagen, saa maatte han dog fra Aaret 1527 til 1530 lade ham reise til Brunsvig, Hamborg, Lybek og Lyneborg, for at gjøre saadanne Anordninger i Kirke-Skikkene i disse Stæder, som Forbedringen i Religionen udfordrede. Han er Forfatter af den brunsvigske Kirke-Lov trykt 1528. Alt i Kirker og Skoler fik i disse Stæder ved ham en anden og til Religions og Kundskabs Udbredelse passende Skikkelse. Samme Tjeneste gjorde han sit Fædreland i Aaret 1534 og 35.

I Danmark var den evangeliske Religion allerede den herfænde, da Kong Christian den Tredie i Aaret 1537 udbad sig Bugenhagen af det chursafske Hof, for ved hans Bistand

at giere de til Kirkens og Skolevæsenets Forbedring tienligste Anordninger. Kongen havde lært at kiende ham personlig i Aaret 1529; thi da var han kaldet til Flensborg fra Hamborg, for at være tilstede som Meddommer i en Religions-Stridighed med en Sværmer ved Navn Melchior Hofman. Paa Kongens Begiering tillod Churfyrsten ham at drage hid. Her kronede han Kongen og Dronningen, indviede de første evangeliske Bispet, var med at indrette de offentlige Forelæsninger ved Kiøbenhavns Heiskole, igiennemsaae den af indfødte Kirke-Lærere tilforn forfærdigede Kirke-Ordinants, som Kongen og Raadet i Aaret 1539 stadfæstede i Odense; lærde ved Heiskolen og prædikede ofte ved Hoffet over Psalmerne. Med deslige Forretninger henbragde han Tiden her indtil Aaret 1542, da han forlod Danmark. At Kongen har været fornøiet med ham, kan sees deraf, at han 1541 tilbød ham Slesvigs Bispestoel, hvilken Bugenhagen dog ikke vilde modtage. Hans Marsag var, at der ikke skulde siges, man stodte de pavelige Bisper af Stolen, for at sætte sig selv derpaa. Ei heller vilde han forlade sit kiere Wittenberg, da Kong Christian den Tredie i Aaret 1543 atter indbød ham til Danmark, for der at henbringe sin øvrige Levetid. Saa vidne og hans efterladte Breve om den Tillid, Kongen har havt til hans Indsigter, og at han har gjort værdigt Brug af den Raade han stod i hos Kongen.

I Aaret 1542 lagde han den sidste Haand paa det forbedrede Religions-Værk i Brunsvig, og indførte derefter en Kirke-Orden og evangeliske Prædikantere i Hildesheim. I Aaret 1544 tilbødes ham Bispedømmet i Camin. Hvor ugierne end Churfyrsten af Sarsen vilde miste ham, raadte han ham dog, at tage mod dette Embede: men forgieves. Hans Grund var
den

J. Wiedowelt inv.

Clemens Sculp.

den samme som da han afflog det fiesdvigke. I samme Aar kaldte Hertug Mauritz ham til Leipzig for at raadslaae om en almindelig Kirke=Orden.

Aar 1546 var han Superintendent i Wittenberg. At han i Aaret 1548 ikke med saadant Mod, som man kunde ventet af ham, satte sig imod det bekiendte Skrivt Interim, kan ikke undskyldes uden med hans Alder og menneffelig Svaghed. For Resten finder man, at han var ivrig for den sande Lærdom fra den Tid han indsaae den, og kiendte ingen Frygt, sparede ingen Møie naar det gieldte om at udbrede eller at stadfæste samme. Han døde den 20 April 1558. —

Igiennem Gangen, hvor dette Minde staaer, viner man det fraliggende Landskab, Agre, gamle Høie, Søen, og paa Hinside af Søen, Skov, som sætter Grændser for en Udsigt af henved to Mile. Lige og slingede Gange og Fodstier afvekle i denne Gang paa den venstre Side imellem Gran=Træer, og paa den høire imellem en Lund af unge Ege.

I denne hellige Lund reiser sig høit det ærverdige Minde for vore Tidens Camill, for

Hertug Ferdinand af Brunsvig.

Klogskab, Tapperhed, Menneffekierlighed have forhvervet denne sande Heldt Europas Agt og giøre ham uforglemmelig. Skjoldet, paa den ham her oprettede anseelige Værestytte, viser de Steder, hvor han i sær gjorde sig navnkundig ved Seiervindinger, hvis Følger vare Tydsfflands Befrielse fra stridsbare Fiender. Af Skrivten oven over seer man, at dette Minde er sat til Erindring om den Glæde, man følede, da han i Aaret 1778 af broderlig Kierlighed til vor Juliane anden Gang besøgte Danmark.

I. Bind.

C

Hino

Hine Gange føre til hosliggende Ege- og Bøge-Skove, som ere store, frie og fulde af naturlig Skienhed. Græsletter, forskfellige Udsigter, krummende Gange, i hvilke Græsfrøer, give en behagelig Afvevling. Her findes overalt den yndige sig selv overladte Natur. Her er i det Heele en Art af Ørt, som nypperligen passer sig til Stedets Bestemmelse. Den fordrer Storhed og ingen kunstige Zivater. De høie Indtryk, Sielen her skal modtage, høves endnu meere ved det Wilde i Lykningerne, ved det Dunkle og Eensomme i Skovene. De her værende Stytter, tegnede med de danske Staters meest fortiente Mænds Navne, stemme Sielen til store og hellige Følelser og fylde den med ædel Ligne-Jver. Ligefom de Alderdommens Levninger, man næsten overalt paa dette Gods har for Vine, sætte Oldforskerens Grandfælyst i Bevægelse. Ja hvo kan betragte disse uden at henrykkes af Tanken om hine ærværdige Tider, da Hiertets ædle Eensfoldighed, mandig Dyd og raae Sæder boede hos hinanden.

Disse Oldtidens Mindesmærker ere Høie, opkastede tildeels af Landets ældste Beboere, nogle til Hvilesteder for deres Dede, og nogle maaffee brugte til Dfringer, Domsteder, Kongevalg eller andre Høitideligheder. Hid regnes ikke det høie langagtige Goldbierg Norden paa Landet, da Naturen alene synes at have dannet det. Dog gjør dets behagelige Beliggenhed i Skoven og dets med store Bøge-Træer og Skygge forshnede Rng, hvorfra man har Udsigt til Søen og omliggende Egne, ja overseer Friderichsbærk og en Deel af Cronborg Amt, at man der henbringer Tiden med Fornøielse. Men paa hine Rittnæs-Banker, som ligge paa Landets vestre Kandt, findes mange af de Høie, her omtales. Disse Banker have tilforn været overalt begroede med Skov, men nu ere de det kun paa den Side

mod

mod Fridrichsfund. Vincens Hahn skal have skilt dem ved den øvrige Deel af denne naturlige Prydelse og tillige Landet ved den Beskiernelse det havde mod de skarpe vestlige Vinde. Fra disse Banker nyder Diet en vidtløstlig Udsigt trindt omkring og tillige en behagelig Afveerling ved deres Forhøininger og smaa hist og her med Brambær- og Hinbær-Busse giennemslængede Dale. Under unge Eeges Slynge rinder her en Kilde, hvis Vand, som agtes lige ved det af roeskilde Konge-Kilde, ved anlagte Kender fra samt Indhegning omkring og Dække over Bældet, tilforn har været reent og behageligt.

Nordvestlig paa Landet, ved det saa kaldte Dynd, ligge Nisse-Bakkerne. Disse naae langt fra ikke til Ritnæs-Bankernes Hvide, ja synes endog lavere, end nogen af de følgende. Men ogsaa her vidne oplastede Høie om Fædrenes Omhu for deres Afvode.

Ikke saare langt fra disse er Elles Høi næsten i en Kreds af mange andre oplastede Høie. Blandt disse een, paa hvilken findes Mængde af større og mindre Steene, af hvilke fem udmærke sig ved en anseeligere Størrelse. Der tvivles ikke, at de ere bragte did af Mennesker, maaskee for destomeere at hædre en afdød Landets Belgiorer. Nu kalder man disse Steene Møllestenene, fordi man har begyndt at anvende dem til saadant Brug. Navnet Elles Høi er ikke ældre, end omtrent fyrrethve Aar, da paa den Høi, som egentlig kaldes saaledes, bygdes et Huus for en Kone af dette Navn, som skulde bevogte de omliggende Marke. Huset er igien nedbrudt; men Konen lever endnu ved Slottet. Forgieves spurgde man hende om denne Høis forrige Navn. Uden Tvivl have Omstændigheder givet Anledning til ofte at forandre Navnene paa denne og andere Høie. Deres første Nav-

ne ere derved aldeles bragte i Forglemmelse, og man har reent tabt det lidet Eys, man maaskee endnu kunde have, om man vidste dem.

Kroblinge-Høi, Norden for Slottet, af en anseelig Høide, har faaet dette Navn i de seener Eider af sin vansære Beboer. Nu behoes den ikke mere.

Paa Toppen af en Banke mod Norden er en Høi opkastet. Tvende Rade temmeligen store Steene have forduum gaaet uden Tvivl lige fra Høiens Fod. Endnu findes to og tyve, af hvilke syv ligge nærmere og de andre længere fra Høien ned ad Banken. Kiendeligt er det, at nogle, som have opfyldt Raden imellem dem, ere bortførte. Man kan af de Overblevne see, at de have alle ligget lige vidt, omtrent to eller tre Alen fra hinanden, og udgiort en Gang henved et Par Favne bred op til Høien. Man kaldter disse Steene Trold-Kæffen og Banken Trold-Kæffe Banken. Af Navnet skulde man formode en Deel overtroiske Fortællinger om denne Banke blandt Indbyggerne; men man hører Intet.

Høiest blandt alle synes Brante-Bierget at reise sig. Det ligger en god halv Miil Norden fra Slottet og længer fra Søen, end de tilforn omtalte Banker og Høie. Paa dets Øverste er opkastet en Høi, paa hvis Top en Eg groer, som gier den mere kiendelig langt fra, da dette anseelige Bierg ellers er blottet fra Træer. Den herligste Udsigt lønner Umagen, man har med at bestige det, da man herfra næsten seer alt det, som enkelt forestilles Diet fra de andre Høie. Noget borte Hisefforden. Paa hin Side samme langt ind i andre Stællands Egne, saavelsom paa denne Side lige indtil Biergets Fod Ufverling af Kirker, Bønderbhyer, enkelte Bygninger, Skove, Enge, Marke. Man see alt dette paa en Aarets Tid, da en Brimmel af Mennesker og Dvæg endnu meere opliver Alt, og neppe vil Diet mættes

tes ved at have seet det eengang! Rundt omkring høve sig af Grunden andre Høie, ligesom for at ære den paa Biergets Top, hvor maaskee en fortient enten Huusfader, eller Anfører, eller Regent hviler, eller og maaskee en agtet Fiende, som her med Sine har fundet Undergang, og hvis Tapperhed Fædrene paa denne Maade have æret, da de ved alle Leiligheder viisde Hoiagtelse for Mod og Tapperhed, hvor de end fandtes.

Lodden = Høiene kaldes en større og en mindre Høi, eller rettere tre smaa Høie, af hvilke tvende synes at udgiøre Een. Disse ligge tet ved Slottet mod Vesten, og ere gandske overgroede med Buske, smaa Ege og andre Træer, hvis Vext hindres af de skarpe vestlige Vinde fra den nærliggende Søe. Man seer tydeligen Spor af Steene, som tilforn have indringet disse Høie, og at altsaa ogsaa de ere oplastede til et eller andet helligt Brug.

Foruden disse anførte findes her mange andre Høie, til hvilke man nu ikke engang har noget Navn. De gamle Navne ere glemte, og ingen Omstændigheder ere indfaldne, hvorfor man skulde betegne dem med nye. Men der er ingen Tvivl, at man jo ved at undersøge alle disse, kunde finde meget til Bekræftelse paa de Kundskaber, man allerede har om adskillige af Fædrenes Skikke, og hvo veed, om ikke noget Ubekendt maatte opdages? Dette tør man med Visshed paastaae, at deres Undersøgelse ikke vilde være ligegyldig for Elskere af Nordens Oldsager. Hvo har ikke med Fornoielse læst de Beretninger, man har om Jettestubens, Reberhøyenes, og Monses nu Jultane = Høis Opgravning? Disse kostbare Alderdommens Levninger ere ikke blandt Jægerspriisens mindste Mærkværdigheder. Ingen af dem bør her forbigaaes. Hans Høiarværdighed Hr. Prolanzler Pontoppidan har, i første Deel af Skrifter, som udi det flo-

benhavnſke Selskab af Lærdoms og Videnskabers Elſkere ere fremlagte og oplæste, ladet indrykke en Eſterretning om den ved Jægerspriis Slot i en Høi fundne Jetteſtue. Her er af ſamme Beretning ſaa meget, ſom egentligen vedkommer denne

Jetteſtue.

Mar 1744 i Junii Maaned lod Cronprins Friderich, kort efter han havde begyndt at tage ſin Sommer=Boelig paa Jægerspriis, i den ved Slottets nordre Side liggende Skov giøre en og anden Indretning til Egnens Prydelse ved Konſt, ligesom den allerede af Naturen har ſine Fordeele. Man vilde anlegge ſtyggefulde Spadseregange med Hvileſteder og Lyſthuse. Til ſaadant fandt man ogsaa en ſtor og med Træer begroet Høi beqvem. Samme ligger henved et Canon=Skud fra Slottet, er gandske rund og holder omtrent 50 Trin i Omkreds. Ved fra det Underſte af at grave Trappetrin til de paa Høiens Overdeel anlagte Græs=banke, fandtes paa den øſtre Side, ei dybt i Jorden, tvende af de bekiendte Urner eller Afſepotter, fyldte ſom ſædvanligt med brændte Menneſkebeen og Smul, desuden i Afſen nogle uanſeelige ſmaa Stykker Metal eller corinthiſk Erz, ſom kan have tient den Afdøde til Prydelse eller andet Brug. Ved Høiens ſendre Side ſtodte Arbeiderne med deres Spader paa nogle Steene af middelmaadig Størrelſe, og da de i Begyndelſen vilde bryde dem op, blev man vaer, at de ſtodte ordentlig i tvende Linier, ſom ſtrakke ſig ind imod Høiens Middelpunkt, vare ei heller enkelte Steene, men mange over hverandre, ſaa det ſyntes de viisde Bei og tiente til Indgang i Høien. Dette var ſaa i Sandhed, thi da man udgravede den Jord, ſom fyldte det $1\frac{1}{2}$ Alen brede og $8\frac{1}{2}$ Alen lange Rum imellem diſſe Steene, ſaa fandtes ved Steenradens Ende en Hule, ei ulig en ſtor Dagerovn, ſom gav ſig ud til begge

Sider,

Sider, omfat med mange temmelig glatte Kampesteene, men oven til hvelvet eller dækket alene med tvende Steene, hvis Storhed kan sluttes deraf, at Hulen er 3 Allen lang og 5 Allen bred, ligesom Hviden er 3 Allen, forstaae siden man har udryddet den løse Jord, Sand, Mos og deslige, som fandtes derinde. Dette gothiske Gravsted synes oprettet for fire døde Mennekers Beenrade, man der sandt henlagte paa et Lag af guult Sand, nemlig en Rad i den omtalte lange og smale Indgang, men de tre øvrige inde i Hulen eller Kielderens selv. Beenradenes Stilling, Længde og andre Omstændigheder kunde ikke bemærkes formedelst Arbeidernes usorgfærdige Omgang, ved hvilken Alt var blandet imellem hinanden. For Resten fandtes intet i denne Hule uden en Blanding af Been og derhos to skarpt slebne Flintesteene, af det Slags Bønderne pleie at kalde Tordensteene og egentlig have været Braadden i de Gamles Kastespyd eller andet Gevær. Nogle af Arbeiderne foregav, at en af disse Flintesteene sad ligesom indstødt i den ene Hovedpande. Ved Hovedskallene fandtes dette Besynderlige, først at de vare meget tykke, formodentligen fordi vore haardsøre Fædre fra Bærnsbeen brugde lidet eller intet Skiul paa Hovedet, men lode Naturen hærde sig selv ved Kuld og Frost. Dernæst, at et af disse Hoveder saa got som ingen Panden havde, eller dog en af besynderlig Dannelse, nemlig gandske spids og steilstaaende, som om den fra Barndommen af havde været under Tryk og Klemme af et haardt Pandesmekke. Det var saa usædvanligt, at en Anatomiker forsikrede, at man i vore Tider vilde kalde et Menneke, med saadant Hoved, pandeløst.

Forfatteren angiver Grunde, hvorfor man ligesaa rimeligen kan henføre denne Høis Elde til den første som til den sidste Høiguld. Ligesom han og troer, at den (saavel som andre deslige enkelte

kelte Høie) er indrettet til Gravsted for en eller anden fornemme Person eller for en vis Familie. Da derimod de langagtrige og flade Høie, som findes baade i Egnen ved Jægerspris og andensteds, hundrede eller fleere Alen lange og halv saa brede, og omsatte med maadelig store Steene, synes at have været almindelige Gravsteder.

Øverst paa denne Høi seer man en Tavle af Nlands Steen, som efter Cronprinsens Befaling, til dette Gravsteds og de deri fundne Dødes Ihukommelse, strax efter Opdagelsen af Pontoppidan er did sat med følgende Paaskrivt:

QVOD
 QVATUOR MORTALIVM OSSIBVS SERVANDIS
 ANTE OCTO MINIVM SECVLA
 SEPVLCRVM CONDIDIT
 ET STVPENDÆ MOLIS LAPIDIBVS OBTEXTIT
 MAJORVM, VTVT PAGANORVM, PIETAS,
 ILLVD,
 ANNO MDCCXLIV, MENSE JUNIO,
 NON NISI PIA MANV, RECLUSIT
 ET MEMORIALI ISTHOC SAXO INSIGNIRI JUSSIT
 SERENISSIVM PRINCEPS
 F R I D E R I C V S
 AVITI IMPERII AVITÆQVE VIRTVTIS
 EX ASSE HÆRES
 SVORVM
 SPES, DECVS, DELICIÆ.

Det er efter nye Undersøgelse, at Maalet paa Hulens Længde, Bredde og Høide her findes anderledes end i Pontoppidans Beskrivelse. Her kan og erindres, at man lod de der fundne Menneffe=Steen begrave strax uden for Høien ved Roden af et Ege=Træe.

Minder

M i n d e r,
oprettede
fortiente Statens Mænd
paa
J æ g e r s p r i i s,
med hofsøiede
Levnets = Beskrivelser.

I. Bind.

D

Bæver = Høiene

og

Monseß = Høi.

Bæver = Høiene og Monseß Høi ere opgravede paa een Tid. Historien om deres Opgravning, forfattet af Hans Excellence Hr. Geheimeraad Hoegh Guldberg, er strax indrykket i Adresse: Contoirets Efterretninger for Aaret 1776 og siden andre Steder eftertrykt. Denne Historie er sammenhængende og bør ikke adskilles, men endnu mindre udelades i dette Skrivt. Paa dette Sted maae den da indføres, fordi Monseß Høi, som den vigtigste, er af Hans Kongelige Høihed helliget en dyrebær Moders Minde, saag og fordi Mindestytter for syv af de gamle Konger paa denne Høi ere oprettede. Her er Historien om disse Høies Opgravning:

“ Paa den Tid, de kongelige Herfkerer nylig (om Sommeren 1776) opholdte sig paa Jægerspriis, behagede det Hans Kongelige Høihed Arveprinsen at lade af den Mængde gamle Begravelses = Høie, som der paa Markene findes, trende aabne.

De tvende laae nær ved hinanden og Nord for Nedre Draabye Kirke, imellem samme og Slottet. Bønderne have, uvist af hvad Aarsag, længe kaldet dem Bæber-Høiene; et Navn, som ikke lærer uden maaskee det alene, at de have hørt sammen.,,

“ Den eene og største af disse, af en anseelig Høide, havde, da Jorden af en Allens Dybde var bortryddet, i Midten af sig en meget stor Steen, som hvilede paa tre andre, der indbefattede imellem sig et Rum af tre Allens Biiide meesten i en Runddeel. Dette Rum var opfyldt af en sort fugtig med smaa Steene vel tettet Jord. Deri fandt man mod Østen en halv All fra den store Steen, som gjorde Dækket, et uden Lviol til Røgelse bestemt Kar; en liden net Klemme, maaskee til at tage Røgelse med; en Kobber-Kniv eller Dolk, men i Stykker og stærk for-tæret af Rust; samt nogle Zirater uden Lviol til et Belte. Noget dybere traf man tvende Dffer-Knive, en liden og en stor, begge af Flintesteen. Uden for denne Hoved-Deel af dette Mindestegn var en Urne af brændt og rødt glasseret Leer, fyldt med brændte Been; deri laae en Knap, uden Lviol for Beltet af den Afdele, og endnu nogen anden Zirat ogsaa til Beltet hørende; alt af Kobber.,,

“ I en anden derved liggende Høi fandt man, omtrent en halv All fra Høidens Spidse, et med Steen og stampet Jord vel forsynet Leie for en Kobber-Dolk, endnu over en halv All lang, og i sit bredeste en Tomme, som kiendelig nok var dannet til et Skaf, hvori den havde været ved to Nagler befastet. Hele Høien har været gjort for denne; thi ingen Urne, intet Been, intet Kul fandtes.,,

“Den

“ Den tredie Høi, som Bønderne af ubekjendt Aarsag kalde Monses Høi, laae Slottet meget nærmere, men mod Sydvest. Fra Sønden kastede man sig ind mod Midten af Høien, hvor man omtrent tre Alen fra Høiens Overflade traf paa en Steen-Muur, og tet for ved samme mod dens vestlige og østlige Ende tvende sorte Leer-Urner, satte paa en tet sammenstampet og med Steene omfattet Jord. Brændte Been og Kul med Aske fyldte dem begge; men i den vestlige var tillige en Knap af en gul Metal. Imellem Urnerne var endnu et ligedant Leie beredt for nogle Been. Da man havde taget de af Alder allerede senderbrudte Urner bort, og gjort Pladsen ryddelig, ikke alene for ved Steen-Muuren, men og oven paa den, saae man et Dække for sig af store flade Steene, hvilende paa andre af samme Størrelse. Muuren strakke sig fra Sønden mod Norden og Indgangen mod Sønden var tilsluttet af en flad Steen, to og en halv Alen breed og to Alen høi, hvilende paa en anden ei mindre, men som var dybt nedsynket i Jorden. Da denne Indgangs Steen var tagen bort, fandt man en Hule for sig, fyldt med en Alen sort Jord fra Høelvingen af, som kiendeligen var alene øst ind, da man vilde have Hulen tilluft. Denne Jord blev udkastet, og nu mødte man en tet med smaa Steene pakket sandagtig Jord, hvori laae hist og her, indtil to fulde Alens Dybde, Menneske-Been. De øverste vare alle brændte, og derfor temmelig vel bevarede, men de længst inde i Hulen og meesten tre Alen fra Dækket vare ikke brændte; deriblandt kan nævnes et Hovedskal, som i denne Dybde med flere Been bleve fundne. Hovedet var af et vorent Menneske, og dette tilligemed et dertil hørende Laarbeen, viisde, at Mennesket, de havde tilhørt, neppe havde været tre Alen høit. Da der to Alen oven paa dette Beenrad laae, som før

er omtalt, af brændte Been en stor Mængde, synes dette ubrændte Legeme med flere af samme Art, men mindre bevarede, at have hørt til den Alder, da man endnu ikke brændte de Døde, og selvfølgelig at stige op til den hoieste Alderdom. Inderst i Hulen var en liden Udkant gjort mod Østen, og som Beenene viisde, bestemt for Børnenes Læg, hvoraf de øverste vare brændte og de underste ikke.,,

“Hulen er over tolv Alen lang; ved Indgangen og Enden to Alen breed, men i Midten tre Alen. Fem Steene giøre Dækket, og hvile paa store Side=Steene, alle vel forsynede, for ikke at udglide. Hulen er nu i Midten overalt tre Alen dyb, men endnu indtil tre Qvarteer pakket i Bunden med Sand, Jord og smaa Steen, som meesten alle ere af Flinte=Art; neden under mødte et Lag af Strand=Sand.,,

“En Alen fra Indgangen og en og tre fjerdedeel Alen fra Hvelvingen forekom i en og en halv Alens Længde og forskjellig Breede Spansfgrønt. Man haabede at finde meget; men omendfkiønt Forsigtighed blev brugt, og denne Hule var besynderlig tør, fandtes alt opløst i Spansfgrønt hist og her af en Tommes Tykkelse, og det eneste, man paa et Sted inden i som en Kierne traf, var nogle Stykker af en Kobber=Dolk, som havde kiendeligen havt en god Breede og Tykkelse. Alt øvrigt var gandske fortæret.,,

“Disse Alderdommens Levninger maatte da være ældre end hine i den først omtalte Hoi, siden de paa det tørreste Sted vare gandske opløste. Paa andre Steder i Høien fandtes en liden og en stor Dffer=Kniv af Flint velgiorte, og den store med et i Steen arbeidet Haandsfang, der kiendelig viser, at den, som har brugt den, har ikke havt Haand større end vores. Desuden forekom

forekom der fire Ører og Stridsøhamre, alle af Flint, alle med en skarp Eg, og ud mod samme glatte og flabne, men uden Skæft og mindste Legn dertil. En liden Gaffel forekom, og af Flint to Tommer lang med to Ørene. Ogsaa fandtes ved Kobberet et lidet Stykke Kæv eller Bernsteen; men det allermerkligste, som man overkom, var en Provesteen af tre Tommers Længde, og lidt tykkere end det Griffel man almindelig paa Tavler skriver med, til Enden breed og flad af Brugen, ellers firekantet, men oventil rund med tre Cirkler over hinanden, og udhulet, for at gjøre paa de tre Kanter tre Huller, hvorigennem et Baand kunde drages, at dette dyrebare Stykke kunde bevares og bæres. Det er klart, at man ikke har strøget Guldet og Sølvets paa Steenen, men den med sin Ende paa disse Metaller, for at dømme om deres indvortes Godhed.,,

“Det fortæner endnu at anmærkes, at paa alt det Kobber man fandt, og som Rust ei aldeles havde foræret, saars et Slags Arbeide efter en vis Smag og Legning. I ingen af Høiene fandtes Jern eller det allermindste Spor deraf; da synes denne Metal endnu ikke at have været kiendt, og selvfølgelig disse Høies Alder at gaa langt op i Tiden.,,

Dette er Beretningen om disse Høies Opgravning. At den er nøiagtig, at man med Flid har givet Agt paa Alt, derpaa kan ingen tvivle, som kiender Forfatteren, og veed at Opgravningen er skeet i hans Nærværelse.

Den sidste Høi, nemlig Monseß-Høi, har nu saaledes forandret sin gamle udvortes Skikkelse, at den giver Marken hvor den ligger, en prægtig Anseelse. En breed Wei, paa begge Sider besat med Linde-Træer, fører fra Slottet til denne Høi. Pladsen, den indtager, er omringet med et Staketværk

og

og med unge Træer. Herligcnuem gaaer man til Indgangen af den gamle ærværdige Hule, over hvilken man seer en Table af norsk Marmor, hvori følgende, indhugget med gyldene Bogstaver, læses:

JULIANE - HØI.

TIL

DEN BEDSTE MODERS MINDE

HELLIGES

DETTE ÆLDGAMLE MINDESMÆRKE

FUNDET

I AARET MDCCLXXVI

AF

ARVE-PRINDS FRIDERICH.

Herved har Høien forandret Navn tilligemed Skikkelse, saa den nu kaldes Juliane = Høi og ikke længer Monses = Høi. En Lampe, som ved de Kongelige Herstæbers Nærværelse, antændes inderst i Hulen, giver denne dunkle Høvelving en vis heiligtidelig Lysoning.

Det Udvortes af Høien viser nu tvende Afdeelingar eller Forhøiningar, den ene oven over den anden. Ved begge Sider af Indgangen til Hulen stiger man paa Trapper af Grønsvær til den første Forhøining. Rundt omkring er her en Gang, hvis yderste Rand er prydet med Stokroser, imellem hvilke syv runde Stykker af norsk Marmor hæve sig. Disse Stykker ere alle ligedanne, uden Zirater. De ere helligede Erindringen af
 nogle

nogle Fordoms hedske Konger, og i enhver er indgravet den Konges Navn, hvis Minde den skal bevare. Disse Konger ere Skjold, Frode Fredegode, Dan Mykillati, Harald Hyldefand, Gorm den Gamle, Harald Haarfager, Wittekind. Om deres Bedrifter skal snart tales videre. Men at man just paa dette Sted foreviger Kongers Minde, dertil er Aarsagen, at da dette heele Gods fra umindelige Tider har tilhørt danske Konger, saa er det en ikke ugrundet Formodning, at det endog i de hedske og ældgamle Tider kan have været Kongernes egentlige Eiendom, og at dette ærverdige, prægtige og kostbare Gravsted, hvor disse Stytter nu ere oprettede, har været opført for Landets ældste Regenter.

Høiens anden Afdeeling er beplantet med Træer, og, ligesom den første, ved Kanden bekranset med Blomster. I Midten er en Runddeel, som indhegnes af en grøn Vold, hvori den for Bænke og Bord ere anbragte.

Man nyder fra denne Høi en viid og herlig Udsigt. Nær ved har man rundt omkring et veldyrket, frugtbart Landskab, som fortryller Øiet med alle Naturens afvejlende Skjønheder. Mod Westen Jisefjorden, som imellem sine tvende Haubredde synes en stor og glimrende Park. Paa venstre Haand mod Sønden et skovfuldt Landskab; længer tilbage Slottet Jægerspræis med sine tilhørende Bygninger, og Toppe af Ege- og Bøge-Skove, imellem hvilke ranke Graners Spidse lade sig tilshne. Mod Østen vanker Øiet over Skove, steder ved en igiennem samme aabnet Udsigt paa Rødeskilde-Bugt, hvor et fraliggende dunkelt Landskab sætter det Grændser. Paa den nordre Side udbrede sig vidtløstige Sletter af landlige Egne, med enkelte Huse, Indhegninger, Buske og Træer. Udsigt-

I. Bind.

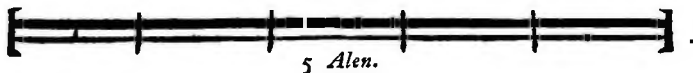
E

ten

ten her, siger Hirschfeld, er alt for rig for en Beskrivelse, saavel som for et Malerie.

Her følger hvad man af vore Historieskrivere har kunnet samle om hine gamle Konger; og ved nedenstaaende Maalestok, som man vil finde Leilighed, at anbringe paa flere Steder, kan man lære at kiende saavel de tvende foregaaende, som alle følgende Stytters Høide.

Skold.

S f i o l d .

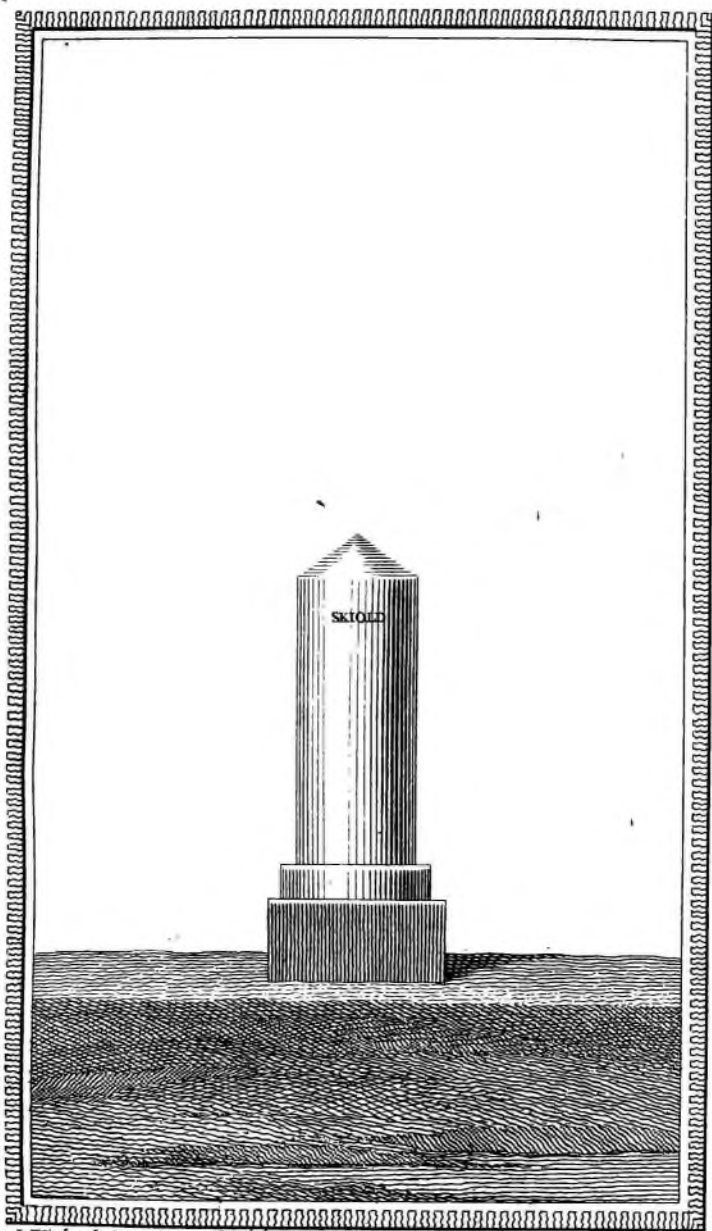
€ 2

Saxonis Historia Danica (er oversat paa Dansk.)
Suhms danske Historie.

J. Wiedewelt inv.

Clemens Saul.

Skjold.

Skjold, en Søn af den tredie nordiske Odin, levede omtrent 40 Aar for Christi Fødsel. Ved udmærkede Dyrer viisde han sig værdig at bære den danske Krone. De krigeriske Fædre satte den største Priis paa Styrke, Mod og Tapperhed, og paa disse Egenheder aflagde han Prøver allerede i sin Ungdom, saavel ved at tvinge de grumme og vildeste Dyr, som ved at overvinde stærke og anseelige Kæmper, af hvilke Historien nævner i sær Alttalus og Scatus, og efterat han var kommen paa Thronen, ved at befrie Riget fra fremmede Voldsmand. Hans Egteskab med den Jotniske Gefion fra Fyen var Oprindelsen til det danske Rige paa Herne. Hun tilbragde ham Siælland, som en Brudeskat hun ved sin Kyndighed i Skaldkonsten havde faaet af den svenske Gylfe. Hvad Overherredom denne end kan have forbeholdt sig over Siælland, saa bortfaldt samme dog ved hans og Aftoms Afsmagt, da Niords Slægt gjorde sig Mester af den svenske Throne. Skjold var en frie Behersker over de danske Øer. Gefion døde og Skjold forelskede sig i en deilig tydske Princesse, ved Navn Alvilbe, og ønskede sig hende til Dronning. Scate, en mægtig tydske Fyrste, var hans Medbeiler. Efter Tidernes Maade maatte her altsaa sættes om Bruden. Hun skulde være Seiervinderens Belønning. Kampen imellem den danske og tydske Kæmpe gik for sig i Paashyn af begges Krigshær. Skjold overvandt Scate, dræbte ham, og gjorde sig hans Folk Skatkyldigt. Han saae her ved sin Magt forsøget, og sig i Stand at forhjelpe ogsaa sine Brø-

dre til Lande. Han indsatte Heimdal til Regent over de egentlige og ældste Danske i Skaane, og maaskee en Deel af Halland, Balder over Anglerne i det Slesvigiske, og Begdeg over Sæxerne i det Holstenske. At udrette store Ting var Skjold saameget lettere, da glade og villige Stridsmænd fulgte hans seierlige Vaaben; thi han gav dem ei alene deres aarlige Sold, men berigede dem og ved at lade dem beholde alt Krigsbyttet. Byttet, pleiede han at sige, tilhører Stridsmændene, men Æren for Seieren Hovidsmanden. Ikke alene ved Tapferhed, men og ved Wiisdom og Mildhed gjorde denne Konge sig udedelig blandt Danske. Hans Omsorg var ikke for ham selv, men for hans Fædreneland. Ogsaa dette var blandt hans sædvanlige Ord, men ikke blot Mundheld. At ikke Undersaatterne skulde blive fordervede ved Ørkesløshed, søgte han at afskaffe dem med nyttige Idrette. Maaskee de gamle danske Kongers Sæde, Leire, og mange andre endnu med Skjolds Navn betegnede Steder ere en Virkning af denne hans Forsorg. Han afskaffede ubillige Love, og gav retfærdige i Steden; blandt disse: at en Frigiven igien kunde vorde Træl, naar han forurettede sin forrige Herre. Anledningen til denne Lov var, at en Træl, han selv havde givet fri, befandtes at staae ham efter Livet. Han betalede de Fattiges Gield, og var en sikker Tilflugt for de Betrængte. Landets Vel var hans største Glæde. Hans Minde var helligt hos Efterkommerne. Hans Efterfølgere paa Thronen gjorde sig en Ære af efter ham at kaldes Skjoldunger, og endnu er det et Hæders Navn, Kongerne ikke forsmaae. Han stiftede den danske Throne, og igiennem ham ved Qvinde-Etnie har Danmark indtil denne Dag havt alle sine Konger.

Strode

Frode den Første,
med Tilnavn
den Fredegode.

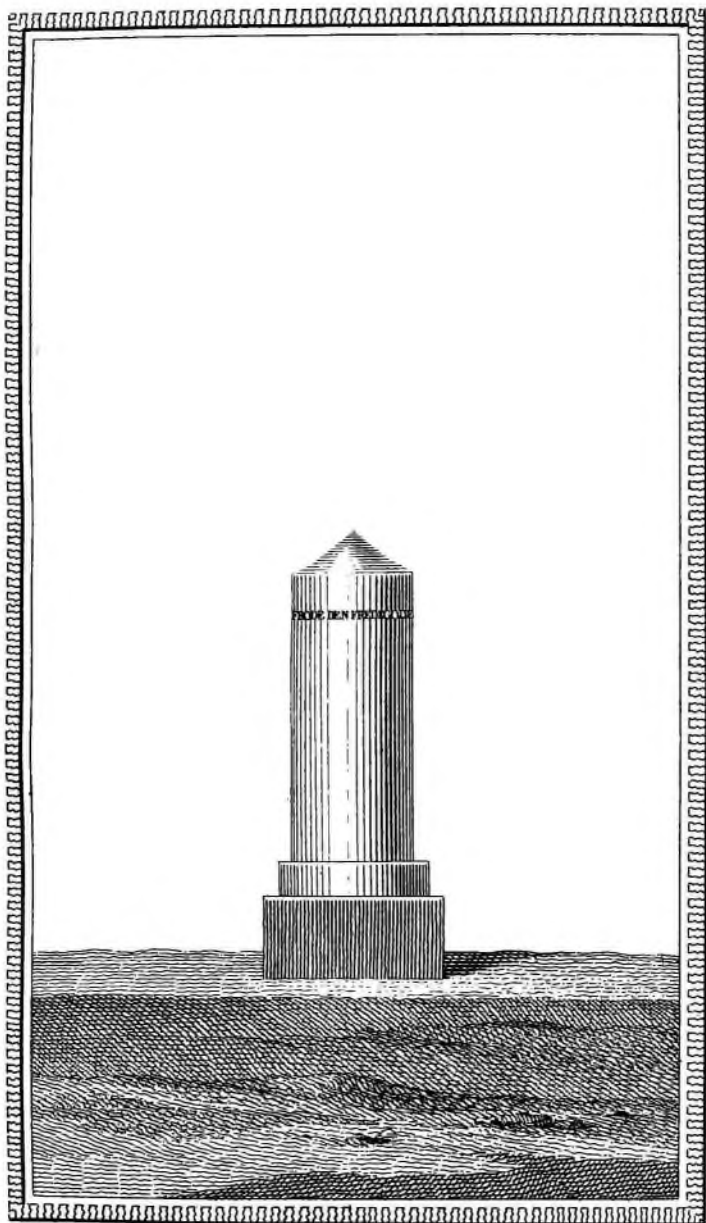
Saxo.

Suhm.

Lagerbrings Svea Rikes Historia.

J. Wiedewelt inv.

Clomons Stele

Frode den Første.

Frode den Første, med Tilnavn den Fredegode, regierede ved Christi Fødsels Tid. Fridleifden Første, Skiolds Søn og Efterfølger i Regieringen, som ved sin Klogskab vedligeholdt Landets indvortes Fred, var giort med Falka. Frode var en Frugt af dette Egteskab. Fridleif døde da Frode ikke var meere end syv Aar gammel. Indtil hans modnere Alder maatte altsaa Formyndere drage Omfarg for hans Opdragelse, saavelsom for Rigets Bestyrelse. Da han naaede Skiolds Aar søgde han, bestolet af Fædres Mod, og tillige opmuntret af Tidernes Tænkemaade, at gjøre sig berømt ved Krigs- Bedrifter. Omstændighederne ved disse Krige ere forglemte, og deres Skueplads er uvis; men dette veed man, at Frode var en duelig Stridsmand, og at han ved disse Krige tilsatte al den Rigdom, han havde arvet efter sin Fader og Farfader. Han havde intet tilovers, hvoraf han kunde betale sine Krigere deres Sold. Ogsaa den nyere Historie viser os Seierherrer med udtømmede Krigskasser. Men Frode udtømmede ikke sit Land, for igien at fylde sin. Skalderne giemde ikke blot de Tidens Historier til Efterslægten, de vare ofte tillige Kongernes Raadgivere. Ved deres Sange forplantede de Erindringen om Fædres og Medlevendes Bedrifter, og ved deres Sange styrkede eller optændte de Mod til store og ædle Handlinger. Frode var, som sagt, i Betryk. En Skald viser ham i en Sang, hvorledes han skal redde sig.

I. Bind.

F

Han

Han siger ham, at paa en Æ, ikke langt borte, boer en mægtig Kæmpe, som besidder stor Rigdom, og opmuntrer ham til at dræbe Kæmpen og bemægtige sig Skatten. Man finder Undskyldning for dette Raad, som ellers synes ubilligt, i Sangen selv. Den kalder Kæmpen en Drage, for at betegne hans Grumhed og Gierlighed, og afmaler under dette Billede med levende Farver hans hæslige Egenfæber, saavel som de Farligheder, der ere forbundne med at give sig i Kamp med ham, men lærer tillige Maaden, hvorledes han kan overvindes. Vi ere maaffee ikke nok bekendte med Tiderne til at forklare os alle Udtryk i denne Sang; men Frode forstod Skalden, og fulgte hans Raad. Flere at angribe Een var Vanære og imod Kampens Vedtægter. Altsaa gik han alene imod Kæmpen, fældte ham, og satte sig i Besiddelse af hans Liggendefæe, og derved i Stand at underholde sit Krigsfolk. Den Forlegenhed, hvori Frode havde været, holdt ham maaffee fra usødvendige og kostbare Krige for Fremtiden, og lærde ham at være Huusholder. Han samlede een efter de Tider anseelig Rigdom, som har gjort ham navnkundig. Digterne sige, at han kom stødt Guld paa sin Mad, og Saxo fortæller, at han brugde Guldet saaledes, for at forekomme Virkninger af Trylserie. De høie Lanter om dette Metal ere ældgamle. Af Oldtidens Digtere kaldes det Frodes Meek.

Frodes Rigdom alene kunde gjøre ham omtalt, men ikke værdig til Vreminde, eller en ædelstænkende Efterverdens Agt. Dette forhoeruede han sig ved den Fred, han nagtet Tidernes krigerske Tænkemaade stiftede, og vedligeholdte inde i Landet. Han standsede Selvhavn og Røveri. Alting, sige Digterne, naar de beskrive denne Tid, var sikkert. Der fandtes hverken Tyv eller Røver. Ingen tilføiede den anden Skade, om man endog fandt

fandt sin Faders eller Broders Banemand løs eller bunden. Herved udbrededes Velstand over Landet. Frugtbarheden, sig Digterne videre, var saa stor, at Aigrene bare af sig selv; man behøvede ei at forsyne sig med Føde til Vinteren. Man fandt da og alle Slags Malmer i Jorden. Kort, den gyldne Alder er her ligesaa prægtigen beskrevet af vore, som af Grækenlands og Roms Digtere. Sandt er det, at meget af det Herlige i disse Beskrivelser kan henregnes til det Overdrevne, som alle Tiders og Steders Digtere tillade sig; dog giver det Grund at troe, at Tiderne have været gode her, saavelsom i Naboe-Rigerne, hvis Tilstand afmales omtrent paa samme Maade. Frode var den mægtigste af de da levende nordiske Regenter, derfor kaldte man efter ham denne Fred, Frode-Fred, og han selv fik deraf Tilnavnet Fredegod, ligesom hans lykkelige Regimente, hans Kundskab og Forstand gave Anledning til, at alle vise og kloge Mænd siden efter ham kaldtes Froder.

Endnu eet, som forøger Frodes Noes. Han regierede længe, han var vis, han var mægtig og rig; dette gjorde ham anseelig blandt Nordens Regenter, saa meget meere som han ei misbrugde disse Fortrin til at bekrige eller undertvinge dem. Han vedligeholdte den gode Forstaaelse, der i lang Tid havde været imellem Danske og Svenske. Over de sidste regierede Fiolner. Og saa denne Regent var rig og mægtig, og dog fredsommelig. Det vil maaskee være vores Berden et Under, at Fred, end meere, at Fortroelighed herskede imellem disse tvende saa mægtige, saa nærgrændsende Naboe. Maaskee de endnu ikke anstaae unødvendige og udmattende Krige med hinanden, som et særdeles Middel til at fremme Undersaaternes Vel. Frode og Fiolner besøgte hinanden, og deres Fortroelighed vorte ved disse

Besøgelser. Den første, siger en ny svensk Historiekriver, forskaffede sig paa saadan en Reise til Fiolner tvende Slavinder, som vare navnkundige af Styrke og Duelighed; dem tillagdes Kunsten at giøre Guld og Salt. Skade, bliver Skribenten ved, at Skalden, som oprettede dem dette Erminde, har gjort det saa kunstigen, at man ikke veed, hvad han vil sige dermed. Have maaskee ogsaa de Lieder frembragt Digtere, som troede sig høie, store og skønne, naar de vare uforstaaelige? Man kan imidlertid giøre denne Slutning af Skaldens Ord, at den vise Frode har kiendt nyttige Folks Værd, og søgt at drage dem til sig.

Frode satte Livet til paa Jagten; thi en Hjort, som han havde forfulgt, og saaret med sit Sphd, stødte ham med Takkerne saaledes i Underlivet, at hans Indvolde udvælte. Han var da 70 Aar gammel og havde regieret i 63 Aar.

Hans Døds Aar henføres til det femte og trediotte Aar efter Christi Fødsel. Hans Søster Gunvara ægtede Rig den Første, som efter sin Faders Heimdals Død var de Danskes Regent i Skaane. Dan Mikillati var en Sønneson af dette Ægtekab.

Dan

Dan Mikillati.

33

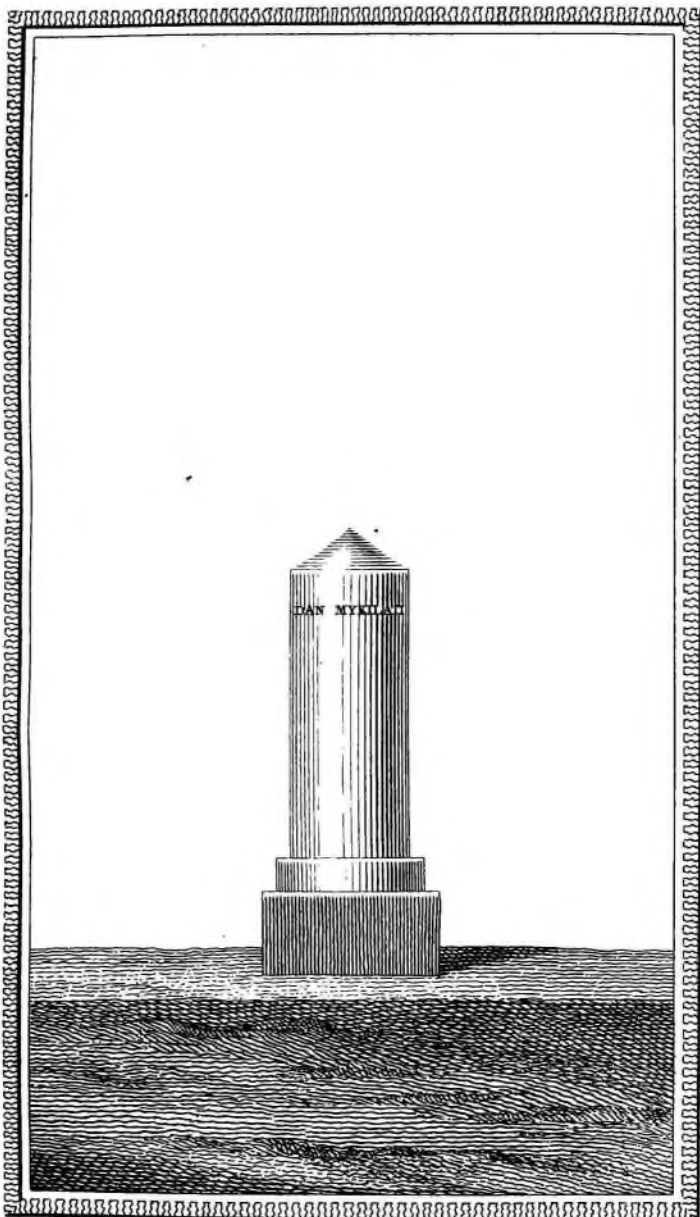

Suhn.

Snorre Sturlesens norske Kongers Historie.

J. Wadewelt inv.

Clemens Scul.

Dan Mikillati,

Dan Mikillati regierede i Midten af det tredie hundrede Aar. Han var en Søn af den tappre Dag eller Daup, de Danske Konge i Skaane og Halland, som havde en Datter af Humble, Regent over Ost-Gothland, til ægte, og besteg i Aaret 235, efter sin Faders Død, Thronen. Hans Tilhoielighed til Pragt og hans store Bedrifter tilveiebragde ham Tilnavnet Mikillati, det er, den Prægtige og bert Høimodige. Ikke ere Esterretninger om alle hans Bedrifter gienste til os, dog vide vi, blandt andet, at han var den første, som bragde det heele Land, der nu kaldes Danmark, under eet Hoved, at ved ham fik Folk og Rige Navn af Danske og af Danmark; og at efter ham er Kongenavnet bestandig blevet brugt. Anledning var denne: Imidlertid Dan beherskede Skaane og Halland, var Aleif eller Oluf den Første, efter sin Faders Uffos Død, kommen til Regieringen over Leires Rige. Med dennes Datter Olufa giftede Dan sig efter sin Dronnings Gyrithe's Død, og, saasom hans Svigersfader endda ingen Sønner havde, paastod han at udnævnes til Arving endnu i hans leyende Live. Vel var Oluf Kriger, men formedelt Svaghed i Minene uskicket til Anfører. Det kan have været Grunden, at han ei alene samtykte Dans Begiering, men

men overgav ham endog alle faste Stæder tilligemed Skat-kammeret.

Alt syntes at love en varig god Forstaaelse imellem begge Konger. Men en Søn Hugleik, eller, som andre kalde ham, Angul, fødtes nogen Tid derefter Oluf. Nu fortrod det ham at have indrømmet Svigersønnen saå meget, og vilde kalde det tilbage. Dog, da som nu, opgav man ikke letteligen med det Gode blot Forventninger af saadan Art, og Dan havde her meere end Forventning. Han vilde intet miste af de Fordeele, man havde tilstaaet ham. Det kom til aabenbare Krig imellem Oluf og Dan. Mange af Undersaatterne holdt med den Sidste, der desuden havde meget forud som Anfører. Kort, Oluf tabte og satte Livet til. Dette skeede, som man meener, i Aaret 270. Dan kunde da nu bestige ogsaa sin Svigersfaders Throne. Dog, saasom han endnu ingen Søn havde med Olufa (thi hans tvende Sønner Humble og Lothar vare ham fødte af hans første Dronning Gyrithe) saa havde han Marsag, at frygte, at hans Svoger, den unge Hugleik eller Angul, kunde vorde ham farlig. Dette bevægede ham at lade sig paa ny krone til Konge af alt Folket paa de fem Øer Siælland, Fyen, Møen, Falster og Lolland. Hans Magt, hans Tapperhed, hans Herkomst, da han var en Gotther paa fædrene, og en Joter paa mødrene Side, gjorde, at alle hans Undersaatter yndede ham, og at det faldt ham let, at formaae Høvdinge og Folk til at forandre Dernes almindelige Navn Gothland til Danmark, hvilket Navn Slaane og Halland allerede tilforn førde. Ikke synes den Gising ugrundet, at man da og er bleven enig om, at alle disse Lande for Fremtiden stedse skulde være forenede. Alt Landsfolket skal ved denne høitidelige Keilighed have svoret Dan.

Leire

Leire var nu Dans bestandige Opholdssted, baade fordi det tilforn havde været Kongernes Boelig, saag og fordi det laae midt i hans Rige. Han lod det saaledes udvide, at nogle gamle Stribenter have tillagt ham dets første Anlæg. Imidlertid sørgede han og for sin Svogers Opdragelse. Han lod ham opføde i Skaane. Venteligen holdt han ikke for raadeligt at have ham hos sig selv i et Land, paa hvilket han havde saa stor og billig en Fordring.

Hugleik kunde ikke andet end kiende sin større Ret til Leire-Rige. Maaſkee det, at han med tiltagende Alder lod sig mærke hermed, samt begierte Deelagtighed i Regieringen, har været Aarsag til den Ueenighed, som skulde været farlig for Hugleiks Liv, dersom han ikke havde haft Folkets Kierlighed. Denne forhvervede han sig ved de Deviis, han allerede begyndte at give paa Mod og Tapperhed. Han foer om paa Søen, nedfattede sig paa Gulland, gjorde derfra adskillige Svætog, og paa et af disse nedlagde de tvende svenske Kæmper Homoth og Högrin. Imidlertid fik Dan Leilighed saavel paa en god Maade at skille sig ved denne farlige Kronfordrer som tillige at udvide sit Riges Grændser. Den saxiske Konge i Ditmarsken og Stormarn angreb Anglerne. Aarsagen var, at hans Fader og Farfader havde behersket dem. Anfaldet var heftigt. Angler, saavelsom Tyder, vidste intet andet Raad, end at begiere Hielp af Naboe-Kegenten, den mægtige Kong Dan. Han tilførde dem den Bistand, de forlangede. Nu slog en Mængde Konger sig til det andet Partie. Alle frygtede for Dans tiltagende Magt. Uden Tvivl varede Krigen længe. Uden Tvivl gav den Anledning til mange og store Bedrifter. Dog herom i see mælde Historieſkriverne Intet. De prise kun i Almindelighed

Dans og Hugleiks overordentlige Tapperhed, bevidne, at den Førstes Seiervindinger over Fremmede vare mange, og at han udbredte sit Herredømme. Dog mælde de, at han slog Fienden ved Kovirke. Denne Krig skal ellers have givet Anledning til en anden, som Dan førde mod Frisland, da den friffiske Konge Ubbo, uden Tvivl overvunden, sendte sin Søn Haron Ubbo, som da var 12 Aar gammel, til Danmark at opdrages, hvor han siden ægtede den danske Konges, ventelig Dans, Datter.

Nu vare saavel Angler, som Jyder, betænkte paa, at sætte sig i Sikkerhed mod Saxernes Anfald for Fremtiden og tillige at bevise Dan deres Taknemmelighed. Ved at vælge ham til deres Konge troede de best at kunne opnaae det Første, saog lægge den Sidste for Dagen. De gjorde det, Anglerne ved Koe-gruben eller Kovirke, en Grav eller Trævold, hvilken Dan ikke langt fra Byen Slesvig havde ladet føre tværs over Landet imod Saxernes Anfald, og som var Oprindelsen til det bekiendte Danevirke. Jyderne derimod valgde ham ved Viborg paa den saa kaldte Danerlung. Paa begge Steder skeede denne Høitidelighed saaledes, at han stod i Midten paa en Steen under aaben Himmel og alt Folket trindt omkring ligeledes paa Steene, givende deres Stemmer. Man vilde herved betegne den Bestandighed, dette Valg skulde have.

Saaledes vare nu de tre forskiellige Hovedriger, nemlig det Danske i Skaane, det Gothiske paa Øerne og det Jotiske i Jylland foreenede til Et under Dan. Vel ere de siden efter ofte igien blevene adskilte, dog beholdt stedse ved alle Forandringer det heele Folk Navn af Danske, og alle Lande tilfammen Navnet Danmark.

Dan

Dan var da nu Herre over det Heele, og betænk paa at give Hugleik nogen Gøtgjørelse for sine Rettigheder og Belønning for sine Tjenester. Han havde desuden endnu ingen Søn med Olufa, og derfor ønskede at tilvende sine Sønner af første Egteſkab Riget paa Verne, hvilket vel ikke letteligen vilde have ladet sig giøre, saalænge Hugleik ikke var tilfredsstillt. Han afftod ham altsaa Angeln. Dette Grændse-Landskab var i forrige Tider forhvervet og beslyttet mod Saxerne af Hugleiks Forfædre, nemlig af hans Oldefader Vermund, og Farfader Uffo, og derfor gjorde nu hans egen Ungdom og Tapperhed ham bedre skicket end nogen anden at forsvare det mod samme Fiender. Han valgde Staden Slesvig til sit Opholdssted, og yppede intet saalænge Dan levede, hvis Overherredomme han maaskee maatte erkiende, ligesaavel som Humble og Lothar, hvilke Faderen, som det synes, haver overdraget Middelfysſel i Siælland. Hugleiks Indsættelse i Angeln henføres til Aaret 290, og to Aar derefter fødte Olufa Dan en Søn, som man gav det Navn Frode.

Den sidste af Dans Krige, man finder omtalet, opkom kort derefter. Anledning dertil var, at en vis King af fornent Slægt i Stælland gjorde Oprør. Han foragtede saavel Dans Alderdom, som hans Sønns Ungdom, og troede at kunne vove Alt uden at finde Modstand. Mange sloge sig til Oprøreren. Men Dans høie Alder hindrede ham ikke at forsvare sin Anseelse og sine Besiddelser. Han angreb og overvandt King. Dette er, som sagt, den sidste af Dans Krigs-Forretninger, man finder optegnet. Herforuden skal han og ved mange og store Bedrifter have viist sin Tapperhed til Sæes; men intet i Særdeleshed er derom kommet til os.

Om hans Pragt, som tilveiebragde ham Navnet Mikillati, mældes der, at han, for at vise den, forædede saavel de Rigdomme, forrige Konger havde samlet, som dem han selv havde forhvervet i Krig. Stedse lod han sig opvarte af en Konge, og tvende Herfer (de Tidens Fornemme) maatte sadle hans Hest, og holde Strigboilen for ham, naar han steg paa eller af den. Endog efter Døden vilde han vise sin Pragt. Han lod til den Ende indrette en Høi, hvori han befoel, man skulde begrave hans døde Legeme i kongelig Prydelse og Rustning, saag hans Hest med Tilbehør og mange andre Kostbarheder. Man efterkom denne Befaling, da han i Aaret 300 døde i Leire. Høien findes endnu der i Nærheden, og skal holde fire hundrede Alen i Længden. En Deel af Dans Slægtninge fulgte hans Exempel i Begravelses Maaden. Hermed begyndte i Danmark Høi- Alderen (Haugts-Old) eller at begrave de døde Legemer; thi tilforu brændte man dem, hvilken Tid kaldes Bruna-Old. Dog vedvarede ogsaa den Skik, at brænde de Døde, længe herefter. En Mærkværdighed er det, at Dan paa saadan Maade vilde begraves, enten det nu skeede for at vise Pragt, eller fordi han troede den jotiske Lære om Sielens Tilstand efter Døden, nemlig at de havde skyggeagtige Legemer, boede helst i Høie, betiente sig af Heste, Hunde, Baaben m. m. af Skyer og Damp. Men det, at han foreenede hiine forskiellige Riger, gjør ham i sær navnkundig blandt de Oldtidens Konger, som have beklædt Skjoldts Throne.

Harald

Harald Hildetand.

Saxo.

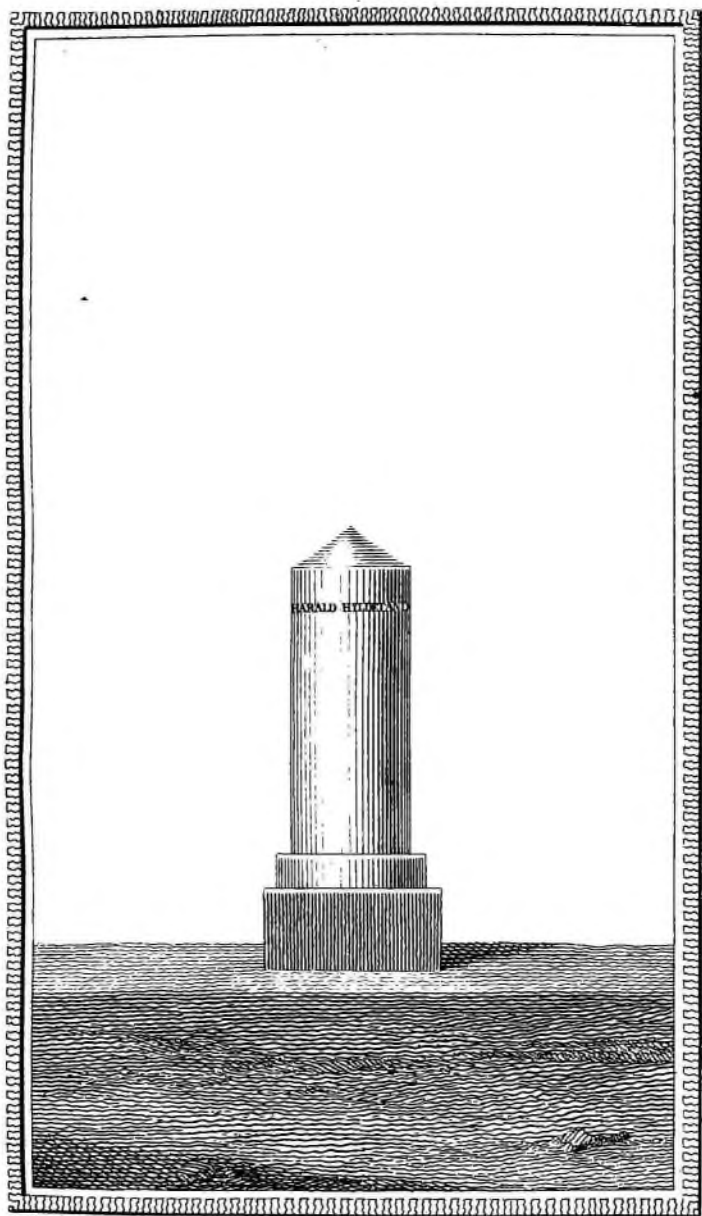
Suhn.

Lagerbring.

Schonings Norges Riges Historie.

J. Wiedewelt inv.

Clemens Scul.

Harald Hildetand,

Harald levede ved Slutningen af det syvende hundrede Aar. Han var ikke alene deilig, men og saa stærk, modig og tapper, at man troede, Odin havde lært ham at stride, og hær- det ham mod Saar af alle Vaaben af Jern. Da han til- traadde Regjeringen var Riget deelt imellem adskillige smaa Konger, hvilke han udryddede, og derved igien samlede alle Danmark's Lande.

Nu trng inden sine egne Grændser drog han til Norge, for at hielpe Asmund, Konge over Bigen, eller over en Deel af Alfheim, som var fortrængt fra Riget af sin Søster. Ha- rald satte ham igien paa Thronen. Asmund tilbød ham store Foræringer for denne Tjeneste, men han, fornoiet med den Ære, han havde indlagt, vegrede sig at tage derimod.

Tre Prinsler, hvis Fader havde været Konge i Berme- land, vilde imidlertid feide paa Danmark. Harald mødte dem betids, ihjelslog de tvende, Inge og Oluf, men skaanede Ingild, den tredie af disse Brødre. Den utaknemmelige Ingild bortførde derefter Harald's Søster og førde en langva- rig

rig Krig med ham, dog var Kongen heimodig nok, at tilgive ham ogsaa dette.

Færdig at hjælpe sine nødlidende Venner bezav Harald sig nu atter til Norge for at undsætte Kong Oluf af Tronhiem imod Skioldmeerne Stikle og Ruffile. Han overvandt dem, og Vren for Seieren var den eneste Belønning, han attraaede.

Ubbe, en frislandsk Kæmpe, havde faaet Bane, at giøre Indfald i Jylland, og der at myrde, røve og brænde. Man troede, han var uovervindelig. Men Harald drog imod ham, overvandt ham og tog ham til Fange, og derefter i sin Tjeneste, og gav ham sin Søster til ægte. Nu maatte de paagrændsende tydske Lande ogsaa erkiende hans Overmagt. Han tog de beste Krigsfolk af disse Lande. Med dem tvang han Bønderne og fangede deres Anførere Duc og Dal. Ogsaa disse skændte Harald Frihed og tog dem i Tjeneste. De fulgde ham paa hans feierrige Tog til Aquitanien og Northumberland, hvorfra han og tog de yngste Krigsmand i sin Tjeneste, blandt hvilke Derm Engellænder nævnes som den fornemste.

For disse Mandoms Gierninger blev Harald navnkundig. De giæveste Kæmper allevegne fra toge Tjeneste hos ham. De lode sig forskrive, siger Historien, at tiene i hans Gaard for Klæde og Penge. Og hvo vil tvivle, at saa krigerisk en Konge rigeligen har lønnet duelige Krigere? Saa meget troeligere er derfor og Historiens Beretning, at alle Riger havde saadan Frygt for ham, at ingen Herre understod sig i hans Tid at paaføre en anden Krig, item at han i den danske Stat foree-nede de tilforn adskilte Herredemmer til Lands og Wands, og endelig, at han undertvang sig alle de Lande, Ivar Vidfame tilforn

tilførn havde eiet, og at der var ingen Konge i Danmark eller Sverrig, som jo maatte give ham Skat og blive hans Mand.

Harald var ikke mindre adelsmodig, end tapper. Hiorward Ylfing en Søe-Konge, giftet med Hildigun, en Datter af Granmar, Konge over Sydermanland, var lumffeligten bleven dræbt af den svenske Konge Ingiald Alderaade, og havde efterladt sig en Søn, ved Navn Hermunder i den spædste Alder. At gjøre Fordring paa sit Arveland vilde for denne unge Herre have været farligt under Ingialds Regiering, og forgieves under Ivar Vidfames. Men den adle Harald indrømmede ham Regieringen i Sydermanland, hans Faders og Morfaders Rige; dog paa Vilkaar, at Hermunder med en taalelig Skat skulde erkiende hans Overherredomme. Ligesaa ædelt opførte Harald sig imod Prins King. Denne nedstammede fra de gamle ostgothiske Konger. Harald forlehned ham med Ostgothland, og desforuden levede hans tvende Brodre Natfari og Dagfari i stor Anseelse ved Kongens Hof. Efter dette vil man saa meget mindre undre over, at han gjorde sin Brodersøn Sigurd King til Konge over Sverrig og Vestgothland.

Frygtet og æret for sin Magt og Tapperhed, og elsket for sin Edelsmodighed, levede Harald i Fred i halvtredstindstyve Aar. Af Frygt, at hans Stridsmænd ved saa langvarig en Roelighed skulde blive fordervede, holdt han Kæmper, af hvilke deres Mod og Tapperhed ved idelige Krigs-Ovvelser skulde vedligeholdes; og var det en Lov, at hvo ved deslige Ovvelser viisde mindste Tegn til Frygt, maatte strax rømme Kongens Gaard og miste sin Sold.

Harald opnaaede en hoi Alder. Sververne fattede Mod ved hans Alder og Svaghed, angrebe de danske Stater og svæde mange Voldsomheder mod Folket. Kongen levede nu Underfaatterne for længe, da de haabede bedre Tider og meere Tryghed under en ny og yngre Regent. Nogle af de Fornemme fattede det Forsæt at tage ham af Dage; dog var deres Hæigtelse for ham saa stor, at ingen vilde lægge Haand paa ham. De besluttede derfor at quæle ham i Bad, hvoraf han ofte betiente sig. Dette Middel blev holdt for desto lettere, da han var saa gammel og svag, at han ikke meere kunde gaae, men maatte bæres. Badet blev beredt, Kongen bragt derhen, og Heeden indrettet efter Hensigten. Harald mærkede hvad man havde i Sinde, befalede at bære sig af Badet og blev adlydnet. Han gav tilkiende, at han mærkede, man ikke ubilligen var misfornøjet med hans lange Levnet; dog vilde han ikke døe paa saa forægtelig en Maade, men saaledes som det ansod en Konge.

Fædrene ønskede at døe for Vennehaand, heller end af Alder og Svaghed; thi dette holdt de for Skam. Men ved at døe med Sværdet i Haanden mod Fienden troede de, at bane sig Wei til Dmgang med Odin i de lykkelige Voeliger. Maaflæe ogsaa dette har været en Aarsag, hvorfor hine vilde tage Livet af Harald, saag at han ønskede sig den meest ærefulde Død, en Død, ved hvilken han havde Haab om Lykkeligheder ogsaa efter Livet.

Harald lod Sigurd King vide hvad der havde tildraget sig og tillige udfordre til Krig. Udfordringen blev antagen. Efter Tidernes Tænkemaade havde det været Vanære, at afslaae den. En Hovedtresning skulde begynde og ende denne Krig. Tid og Sted blev berammeth. Begge Konger beredte sig

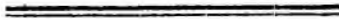
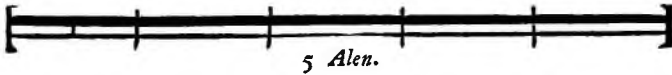

sig dertil. Og dette over heele Norden saa navnkundige Slag stod paa Bravalla Hede.

Kraftesløs og blind af Elde bivaaned den gamle danske Konge Slaget, siddende paa en høi Strids-Bogn. Hans Hær bestod af Danske, Slaanske og Ostgother, med hvilke Ruffer og Saxer havde foreenet sig. Paa Kong Kings Side var, foruden Vestgother og andre Svenske, en stor Mængde Norffe. Her blev fægtet med lige Tapperhed paa begge Sider. Striden var langvarig og blodig. Endelig vendte Seieren sig meere og meere til Sigurd King. Harald hørde at hans Hær var bragt i Norden. Nu, maaffee fordi han attraeuede Døden, men vilde ikke overvindes, rasede han paa sin Bogn ind iblandt Sigurds Folk, hvor Striden var heftigst, og slog omkring sig med en Styrke, langt over hans Alder, indtil endelig hans egen Feldtherre Brutt, med et Slag af en Kælle, tog ham af Dage. Sterkoddur, en af Kong Kings Kæmper, har i en Sang udført dette Slags Historie. Her siger han, at Odin paatog sig Bruns Skikkelse og dræbte Harald. Ogsaa dette bevidner Erbdøghed for ham. Ingen ringere end Odin burde kunne dræbe en Harald.

Med Haralds Død ophørde Striden. Kong King befalede, at oplede hans Legeme, at det kongeligen kunde vorde begravet. Det blev fundet og lagt paa hans Bogn, for hvilken King lod spænde sin egen Liv-Hest, og brede et kosteligt Teppe derover. Han ønskede, at Harald maatte komme til Valhalla førend nogen af de andre døde Kæmper, og bestille dem gode Boeliger hos Odin. Siden optændte han et Baal af den asde Konges eget forghldte Skib, og da Liget brændte, gif han omkring det med de andre Høvidsmænd og Kæmper, hvilke han

formanede, at de rigeligen skulde kaste Guld, Sølv, Waaben og andre Kostbarheder paa Ilden, for at hädre saa stor og ypperlig en Herre. Han samlede derefter Asken i et Skrin, hvilken han sendte til Danmark for at begraves i Leire med Hest og Waaben. End videre skal King have ladet opkaste en Høi til Haralds Erindring.

Gorm

Gorm den Gamle.

§ 3

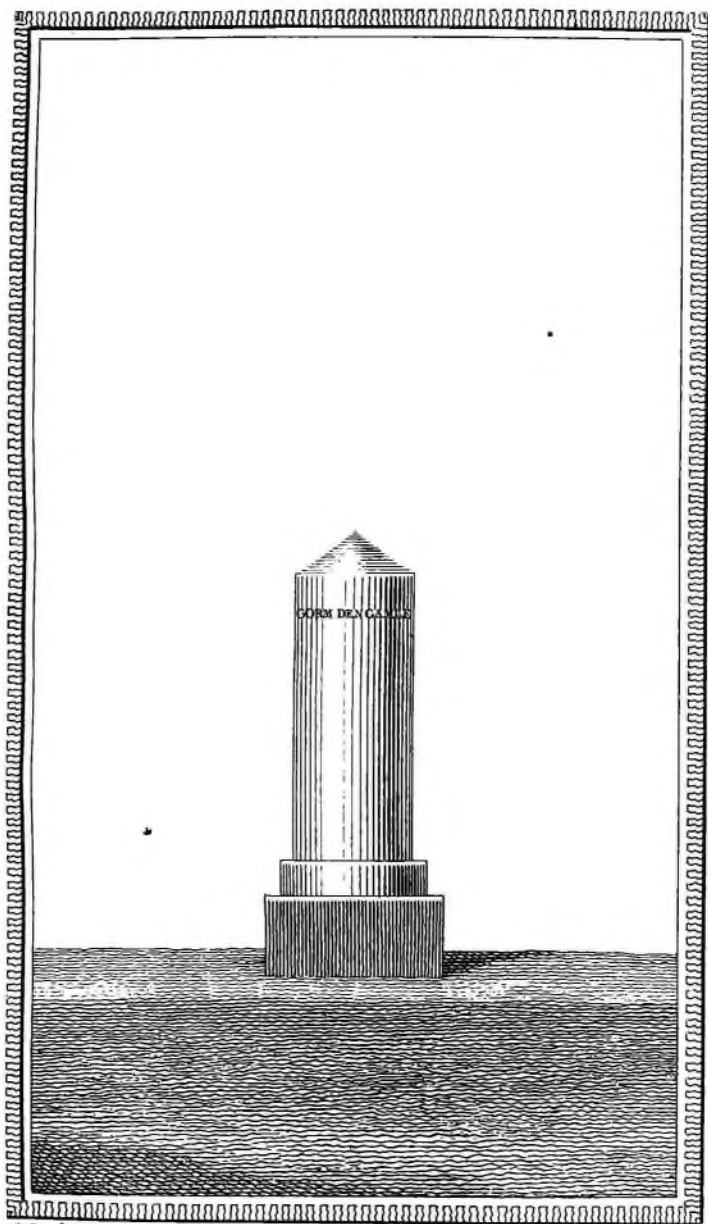
Suhn.

Mallet Histoire de Dannemarc (er oversat paa Tydsf.)

Gebhardi Geschichte der Königreiche Dännemarc und Norwegens
(oversattes paa Dansk.)

Christiani Geschichte der Herzogthümer Schleswig und Holstein.
(oversattes paa Dansk.)

J. Madawelt inv.

Clemens Scul.

Gorm den Gamle.

Gorm den Gamle regierede som Konge fra 860 til 939. Efter Regner Lodbroks Død blev det danske Rige deelt imellem hans Sønner. Følgen af denne Deeling var, at mange smaa Stater opkomme i Danmark. Den Vre at foreene disse igien til Een var forbeholden Gorm den Gamle. Han besteg Thronen. Ideflige Krige imellem de smaa Regenter i Danmark gav ham Leilighed at undertvinge dem. Han drog med en Hær igiennem de danske Provinser, hvis Konger godviljigen underkastede sig ham, indtil han kom til Jylland. Her fandt han Modstand, i det Kong Gnupa dierveligen forsvarede sin Frihed. Men da han i det tredie Feldslag mistede Livet, undertvang Gorm siden de andre Regenter indtil Slien. Saaledes samlede han igien det i lang Tid adspalttede Danmark. Derpaa angreb han Saxerne i Holsteen, og Benderne i Bagrien og overvandt dem. Disse Seiervindinger foraarstagede, at mange Danske heller forlode de nyligen indtagne Lande, end de vilde adlyde Gorm. Disse Flugtninge vare Europpas sydligere Riger meget besværlige med Kæverie, Plyndring og Udeløggelser baade til Lands og Blands,

Gorm

Gorm, modig af sin hidtil havde Lykke, besluttede at gaa videre med sine Erobringer. Foreenet med Bønderne edelagde han de tydske Lande paa den anden Side af Elven. Dette bragde den tydske Konge Henrich den Første i Harnisk. Denne stridbare Herre havde sat Lydsflands Krigs-Magt og Waaben=Øvelser paa en ypperlig Fod; han havde ikke mindre Lyst, end Gorm, til at udvide sit Riges Grændser, og han holdt det tillige for Pligt, at antage sig Christendommens Sag i Danmark. Henrich samlede altsaa en stor Hær, overvandt Gorm i et eneste Feldtslag, tvang ham og hans Forbundne, den obotritiske Konge, Micislaw til Fred, og udvidede derpaa sit Riges Grændser indtil Stedet hvor Danneverk siden blev anlagt. I Slesvig indlagde han en Markgreve, og besatte Byen med christelige Sæter, for at beskytte de hidindtil undertrykte danske Christne. Opmuntret af denne Henrichs Seier sendte Unni, Erkebisp i Hamborg, christelige Lærere til Danmark. Han forsøgte og at bevæge Gorm selv til, at antage Christendommen; men Kongen var ligesaa ubevægelig ved Unnis Forestillinger, som han havde været ved dem, hans elskede Dronning Thyra i samme Henseende havde gjort ham.

Thyra Dannebød, i ligesaa ærefuldt Minde hos Esterkommerne, som elsket af hendes medlevende Danske for Dyd og Fromhed, var en Datter af Harald Klak, en Christen og Herre til vigtige Lande i Holsteen og Sønder-Jylland. Med Sværdet i Haanden beilede Gorm til hende paa hiint Tog igiennem Danmarks Lande. Hun var Christen, han forfulgde hendes Troesforvandre hestigen. At ægte ham var hende derfor ikke behageligt, men farligt var det, at give ham Afslag, da han havde en Hær hos sig, med hvilken han truede hendes

hendes Fader. Af den Marsag besluttede hun omsider, at indgaae Forbindelsen med ham, opmuntret hertil ogsaa af det Haab, at være et Middel til hans Omvendelse. Vel glippede dette Thyres Haab; men Egtefæbet var dog held baade for Kongen og Folket. Hun kjøbde Korn, hvormed hun, ved indfaldende Misveer, forekom Hungersnød blandt Undersaatterne. Efter hendes Raad skeede mange nyttige Indretninger i Riget. Og ved hendes Fornuft og Venlighed formildede hun Gorms ofte alt for store Strengthed. Kongen elskede og ærede hende; Folket tilbad hende. Tilnavnet Dannebød, hvormed Danske hædrede hende, udtrykker deres Erkiendtlighed for det Gode, de nøde af hende.

Tvende Sønner, Knud og Harald, vare Frugten af dette Egtefæb. Den Sidste regierede efter Faderen, og er bekiendt i Historien under det Navn Harald Blaatand. Knud omkom paa et Tog til Engelland. Ingen understod sig at lade Faderen vide dette Dødsfald, saasom han ved en ubrodelig Eed havde lovet den Døden, der bragde ham saadan Tidende om denne hans Yndling. Endelig havde Dronningen dette Indfald. Julen skulde holdes med stor Pragt. Til denne Fæst lod hun Bærellerne betrække med Sørgetaaer og klædte sig og Gorm selv i Sørgedragt. Hos Faderen opvakte dette bange Anelser. Han udbød, min Søn Knud er død! Thyra svarede, det siger J, Herre, og ikke vi. Gorm, enten henreven af Fortvivlelse over Sønnens Død, eller for at opfylde sit Løfte paa sig selv, greb sit Sværd og dræbde sig. Stort og ærefuldt er denne Konges Navn i Norden! Ved igien at bringe de danske Lande under eet Hoved gjorde han Danmark til et betydeligt Rige i Europa. Formedelt dette bleve Hindringerne

---

---

ogsaa færre for Christendommens Udbredelse. Indvortes Kuelighed blev nu og større i Riget, og Indbyggerne begyndte at lægge sig efter fredelige Konster. I sær begyndte Handel og Agerdyrking, disse store Grundstytter til Staters Velstand, at reise sig.

Efter Gorms Død levede Thyra endnu fire Aar, og gik hendes Søn Harald Blaatand til Haande med fornuftige Raad. En Virkning af disse var, blandt andet, at Volden Dannevirke blev opført til et Værn mod pludselige Overfald af Tydske og Vender.

Harald

Harald Haarfager.

32

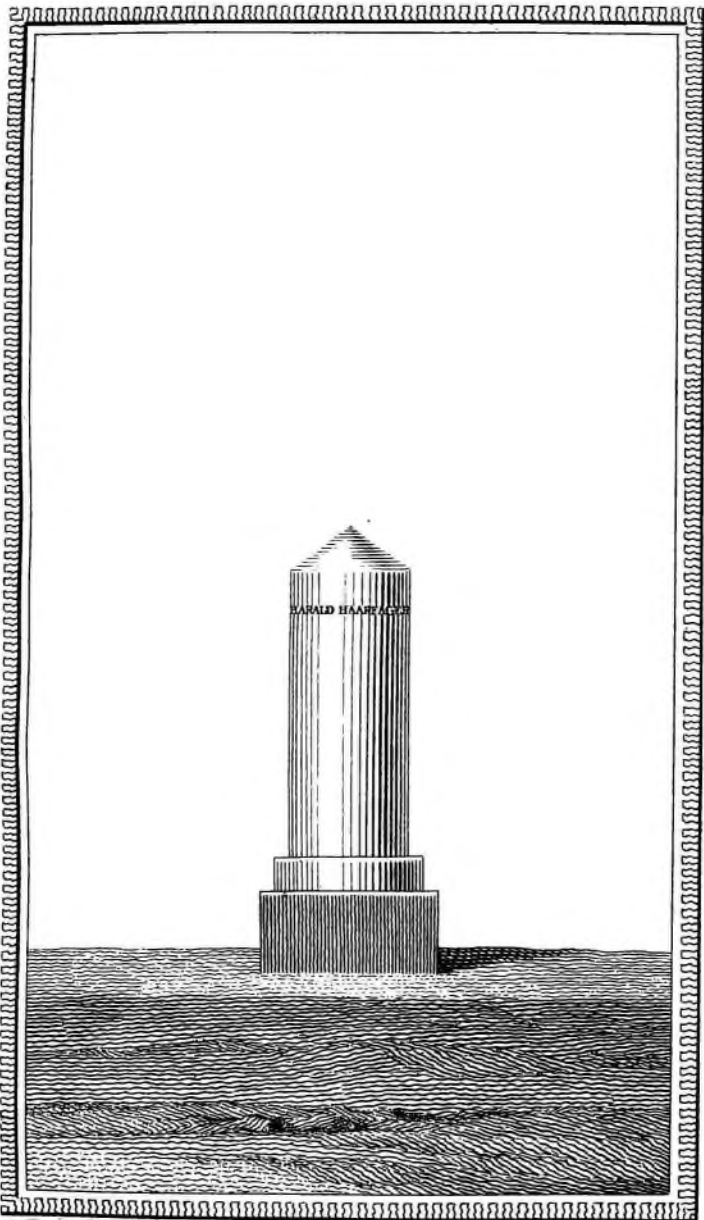
Scurlesen.

Schønning.

Gebhardi.

Carstens Underretning om Kong Christian den Førstes Nedstammelse af
de forrige danske Kongers Blod. (Blandt Kiøbenhavnſke Sel-
ſkabs Skrifter.)

J. Wiedewelt inv.

Clemens Scul.

Harald Haarfager.

Harald Haarfager kom til Regieringen 863, overlod den til sin Søn 933, og døde 936. De norske Historiefrivere fortælle, at mærkelige Drømme have, i den Tid Haralds Moder var frugtommelig med ham, forkyndet Forældrene, at noget stort Skulde fødes af hende. Allerede i den første Ungdom bestyrkede Harald dette Haab ved Handlinger, i hvilke hans ædle Siel viisde sig. Disse Varseler vare ikke bedragelige. Forsynet havde valgt ham, at fuldføre den store Bygning, hvortil hans Fader, Kong Halfdan den Svarte havde lagt Grunden, at foreene heele Norge under eet Hoved. Halfdan havde igien bragt den ynglingsske Familie i Ansæelse i Norge, ved at sætte sig i Besiddelse af de Lande, den tilforn havde eiet, hvilke hans Tapperhed og lykkelige Tilfælde havde foreget med andre, saa at han tilsidst regierede over den vigtigste og største Deel af det nu værende Søndenfeldske, saag og over noget af det Nordenfeldske. Ved viise Love havde han sat disse Lande i en god Forsatning, og forskaffet sig Underfaatternes Kierlighed. Ved sin Død efterlod han altsaa sin ti Aars gamle Søn et mægtigt og blomstrende Rige.

Harald, endnu for ung selv at regiere, fik til Formynder sin Morbroder, Prins Guttorm fra Hringarike, vel ikke æl-

dre end sexten Aar, men udrustet med alle de Egenffaber, en saa vigtig Post udtravede. Og snart fik han Leilighed, at vise Prever paa sin Duelighed.

Harald var ung, og de erobrede Lande endnu ikke aldeles roelige. De Prinser, Kong Halfdan havde skilt ved deres Lande, tænkte at føre sig disse Omstændigheder til Nytte. Blandt disse var Gandalff, Konge i Alfheim den mægtigste. Han tilligemed Haugne og Frode, Konger paa Hedemarken, angreb Haralds Lande, hver paa sin Kandt, da imidlertid en Kong Haugne, med Tilnavn Karason, hvis Rige ikke nævnes, bemægtigede sig en stor Deel af Hringarike. Allerede havde Kong Gandalff bemægtiget sig heele Vingulmark, og agtede nu at angribe Kong Haralds Lande paa hiin Side Follo-Fjorden; men Guttorm gaaer i Følge med Kongen sin Myndling imod ham, slaaer først hans Søn Hake, vender sig derpaa mod Kong Gandalff selv, jager ham paa Flugten, og fratager ham alle omtvistede Lande, lige indtil Raum-Elven.

Dette var Grundvolden til Haralds paafølgende Erobring. En saa heldig Begyndelse maatte nødvendig forege Modet hos tvende saa frække Prinser, som han og Guttorm vare. Den første blev i sær opmuntret til det store Foretagende, han siden udførde, ved følgende Anledning. Han forelskede sig i Ragna, en Jomfrue af kongelig Herkomst, rig, og saa deilig, at hun fik det Tilnavn den Fabre. Harald tilkiendegav hende sin Kiærlighed, men fik til Svar, at den, hun skulde ægte, maatte underlægge sig heele Norge. Du gjorde Harald et høitideligt Lovte, ingen at ægte, uden Ragna, og for hendes Skyld, at undertvinge Norge, og alle dets smaa Konger. Dette Lovte behagede Guttorm. Han forbandt sig, at hjælpe, at fuldbryde

de

de det, og Harald bærede ham med Titel af Hertug, samt gav ham adskillige Lande.

Gandalffs Banheld satte Skræk i de med ham forbundne Prinser. De komme sammen paa Hringisaker, for at holde Raad imod deres fælles Fiende. Her bleve de overfaldne og dræbte af Harald og Guttorm. Gandalff gjorde endnu nogen Tid Modstand, men efter adskillige Trefninger omkom ogsaa han, og Harald underlagde sig saavel hans, som de andre Prinsers Lande, og satte sig dermed i Besiddelse af det heele Sontdenfielbske.

Denne Lykke bestyrkede Harald i sit Forsæt, at fortsætte sine Erobringer ogsaa Nordenfielbs. Han gik over Dofrefield. Mord, Rov og Brand satte Skræk i Indbyggernes, af hvilke nogle toge Flugten til ubeboede, eller til fraliggende Steder; men andre søgte og finge Fred og Sikkerhed, ved at underkaste sig Dvermagten. Først i Orkedal fandt han Modstand. En Trefning blev holdt, Orkedalerne tabte, Grynning Kongen blev fangen og svor Seierherren Troeskabs Ed. Efter en Deel Trefninger, i hvilke otte Konger omkomme, saae Harald sig Herre over heele Throndelagen. Mange af dette Lands Mægtige erkjendte ham frivilligen for Konge, da de saae han brugte kun Haardhed mod dem, han med Sværdet maatte tvinge til Underdanighed.

Nu gjaaldt det Nummedalen. Her regierede paa denne Tid Herlaug og Hrollaug, Brodre. Herlaug, for soag at giere Harald Modstand, og for høihieret, at underkaste sig hans Herredømme, lod sig, i Selskab med tolv andre, samt en Mængde Mad og Drikke indslutte i en Høi. Hrollaug derimod nedlagde Kongenavnet, gav sig Titel af Jorl, og overdrog Riget til Harald.

Til

Til at indtage de øvrige nordensfieliske Lande udfordredes en Flode. Denne lod Kong Harald udruste i Tronhiem; men Omstændighederne gjorde nu hans Nærværelse nødvendig Søndensfielisk. Den svenske Konge Erik Emundsen, efter at have underkuet de smaa Regenter i Sverrige, og underlagt sig heele Riget, gjorde nu et Indfald i Norge, for at vinde tilbage de Provinser, hans Stammefader Sigurd King havde besiddet i dette Rige. En Deel indtager han med Sværdet i Haanden. Men Harald møder Fienden som sædvanligt med Mod og Tapperhed, og det varede ikke længe, førend han igjen bragde Alt i den forrige Skik.

Indvortes Uroeligheder havde forhindret Harald fuldkommen at opfylde sit Løfte, at gjøre sig til Herre over heele Norge, og nu lod det ligesom han reent vilde opgive det. Han slog sig til Roelighed i Tronhiem. Dog hvad han hifset havde lovet, for at behage en Kagna, maatte han nu fuldbyrde, for at vinde en Gyda. Hun var en Datter af Kong Erik paa Hordaland, hendes Skønhed indtog Harald, han lod hende begiære til Ægte. Men lige saa høihiertet som Kagna vegrede hun sig, at give ham Haanden, førend han, som Enevoldskonge beherskede heele Norge, paa samme Maade som Gorm regierede over Danmark og Erik over Sverrig. Dette Svar var Aarsag til Løftet, Harald gjorde, ikke at klippe eller kammes sit Haar, førend heele Norge erkiendte ham for Overhoved.

Nu angreb og indtog han Nordmør og Romsdalen, hvis Konger, Hunthiof og Naukve, omkomme i en Søetrefning, efterat de med al Tapperhed havde forsvaret sig. Saulde, med Tilnavn Klofe, en Søn af Kong Hunthiof, og en duelig Krigsmand, undkom til Sundmør, hvor hans Frende
Kong

Kong Arnvid regierede. Med denne forbandt sig, efter Saulves Tilskyndelse, Audbiørn, Konge over Fiordafylke, imod den forfærdelige Harald. De mødte ham næste Aar med deres Flode. Et blodigt Søeslag blev holdt. Begge foreenede Konger satte Livet til, efterat de ved en tapper Modstand længe havde gjort Seieren uvis. Harald vandt, men det kostede mange af hans Kæmpers Liv. Saulve undkom ogsaa her, og hændrev siden al sin Tid med Søroverie, hvorved han tilføiede Kong Harald stor Skade. Denne Seier forskaffede Harald Sundmør. Efter Audbiørns Død tiltraadde hans Broder Bemund, med Tilnavn Kamban, Regieringen over Fiordafylke, men han blev kort Tid derefter tagen af Dage af Rognvald Jarl, hvorved Harald ogsaa kom i Besiddelse af dette Land.

Det meeste Søndensfieliske og de fleeste nordensfieliske Provinser fra det yderste Finmarken og det hvide Hav indtil Hordaland vare nu Harald underdanige. Dog havde han endnu ikke aldeles naaet sit Maal. Ogsaa den Deel af Norge, han endnu ikke havde indtaget, skulde koste Blod. Hans høitidelige Løfte, at undertvinge sig heele Norge, var bekiendt, og man saae, det var hans Allvor at opfylde det. Af alle hans Anstalter var Undertvingelse og Værdigheds Forliis det, de tilbageværende norske Konger kunde spaae sig. De troede, med foreenede Kræfter at kunne afværge dette overhængende Onde. Til den Ende blev Forbund sluttet imellem følgende Konger, Erik paa Hordaland, Gulke paa Rogaland, Riotope den Nige paa Agder og Roald Nigur og Haddur den haarde, Brodre og Konger i Thelemarken. Andre mægtige Jarler, saa og Vikinger (Sørovere) tilligemed nogle Misfornøiede af

de allerede erobrede Riger, sloge sig til dette Forbund. Alt mueligt blev foranstaltet, at gaae den fælles Fiende i Møde. Harald, uforfærdet ved sine Fienders Mængde, forsende ikke heller paa sin Side, at sætte sig i Stand, at modtage dem. Et Aar forløb med disse Tilberedelser. Og Aar 885 holdtes det for Norges Skiebne saa betydelige hafursfiordfke Sæstlag. De Forbundnes heele Flode foreenede sig Norden for Jæderen og vendte sig derpaa mod Kong Harald, hvilken de funde særdig at tage imod dem inde i Fiorden Hafursfiord (nu Hafsbog). Her kom det til en Trefning, den største og meest haardnakkede nogensinde i Norge eller i Norden er holden. De kiæfeste og stridbareste Helte, ikke alene fra Norge, men og fra andre Lande, vare her forsamlede. Attraa efter Vre, denne Drivefiær til store Handlinger, besieledede begge Parter. Men i sær sægtede de Foreenede for Frihed, Eiendom, Liv, Fædreneland, ligesom Harald for at faae et høitideligt Lovte opfyldt, for Enevælde, og for at vedligeholde den allerede indlagte Vre. Striden var haard og blodig. Tapperheden paa begge Sider gjorde Seieren tvivlsom. Endelig opmuntrede Harald sine Hærførker, at vove det Yderste. Intet kunde modstaae disse Kæmpers rasende Anfald. Nu fulde Kongerne og de fornemste Anførere blandt de Foreenede efter en tapper Modstand, og nu havde de Dverblevne kun Valg imellem Død og Flugt. Kong Harald vandt Seier. Nu var han i fuldkommen Besiddelse af heele Norge og hans Lovte opfyldt. Rognvald Jarl klippe- de nu hans Haar, og da han dermed var færdig, raabde han, indtagen af dets Skønhed, nu er dit Haar favert, Herre min, hvilket gav Anledning til Haralds Tilnavn, Haarfa- ger, og nu vegrede den høimodige Gyda sig ikke længer at ægte den feierrige Harald.

Føl-

Følgerne af denne Seier vare vigtige for Norge. Riget blev saulet under eet Hoved. Nu ophørde de indvortes Krige, som de mange smaa Konger tilforn ideligen havde ført med hinanden. Agerdyrkning og Handel komne derved i Drivt, og Norge blev stort og anseeligt blandt Europas Stater. Mange med den ny Regjering misfornøiede Nordmænd forlode deres Fædreland. Nogle af disse opdagede og bebyggede Island og Grønland, andre toge deres Tilflugt til Færøerne, saa og til Orknøerne, Sudeværerne og andre skottiske Øer, hvorfra de med idelig Plyndringer foruroeligede de norske Kyster, indtil endelig Harald udsendte en stor Flode, for at rense disse Øer fra Svøvere, og efter meget Blods Udgydelse bragde ogsaa dem under sit Herredømme.

Efter at have stillet adskillige Uroeligheder, opvakte af hans egne Søner, deelede han Riget imellem dem, saaledes, at Erik Blodøye skulde være hans tilkommende Thronfølger og have Overherredømmet over sine Brødre, og disse bekomme med Konge-Navn hver sin Provins, af hvis Indkomster de skulde nyde Halvdeelen. Endelig udmattet af Alder og Moisommeligheder overgav Harald Regjeringen til bemældte sin Søn Erik, og døde tre Aar derefter i en Alder af tre og fireindstyve Aar.

Fra Skiold, Danmarks første Konge, nedstammede Harald Haarfager igiennem Qvinde-Linien. Fra Harald Haarfager, ligeledes igiennem Qvinde-Linien, nedstammer vort nu regjerende Konge-Huus. Nemlig den norske Konges Hagen Magnussens Datter Ingeborg ægtede Hertug Erik i Sverrig, en Søn af Kong Magnus Ladelas, og fødte Euphemie, som var givet med Albert, den Første Hertug til Meklenborg. Ingeborg, en Datter af dette Ægte-

---

---

skab, havde Jseren Henrik, Greve af Holsteen til Egte, og var Moder til Bert, Hertug til Slesvig, hvis Datter var Helvig, som i sit Egteskab med Diderik, Greve til Oldenburg, fødte Christian, Greve til Oldenburg og vort Tvoillingriges første Konge af dette Huus.

Bitte

Wittekind.

8 3

Leben Wittekind des Großen.

Versuch einer Geschichte Kayser Karls des Großen.

Glaßens Geschichte des chur- und fürstl. Hauses zu Sachsen.

Bunaus, Barres og fleeres tydske Rigs-Historier. (Barres er skreven paa Fransk og oversat paa Tydsk med Tillæg af Forfatteren.)

Winkelmanni notitia historico politica veteris Saxo - Westphaliae.

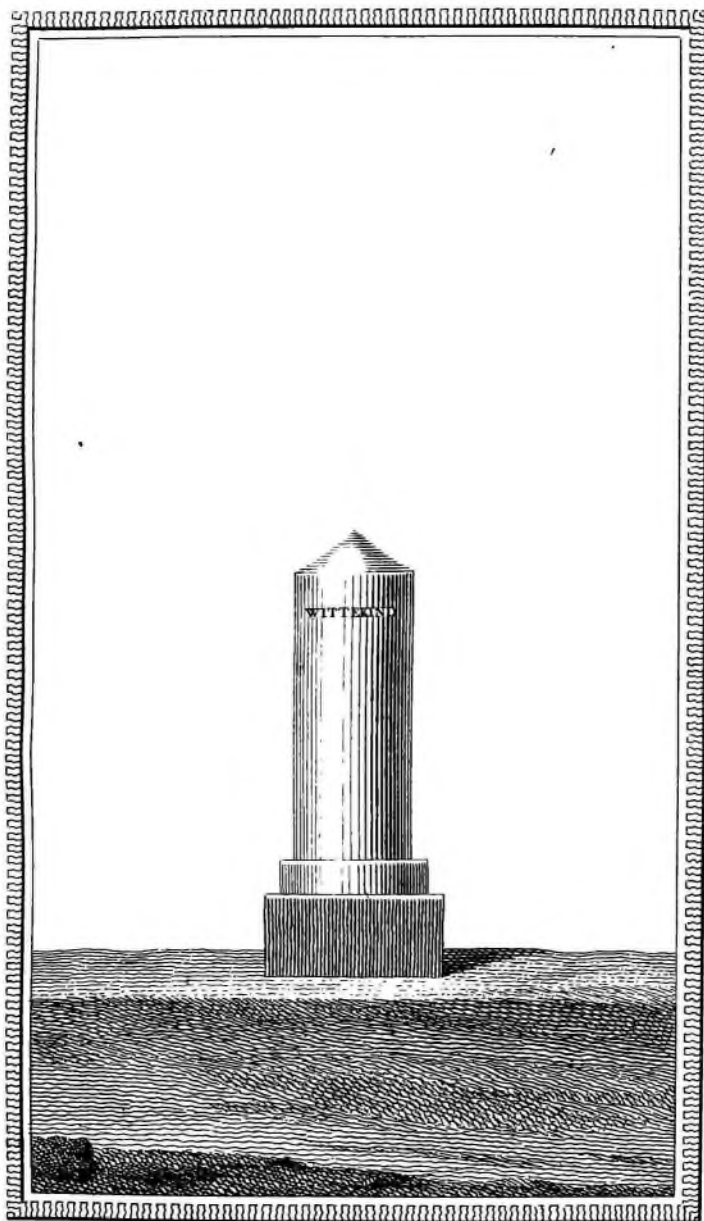
Hammelmanns Oldemb. Chron.

Ejusdem Opera genealogico historica.

Schlegels Geschichte der Könige von Dännemark aus dem oldenburgischen Stamme.

Meyers der Grafen von Oldenburg und Delmenhorst Geschlechts-Register von dem sächsischen Heerführer Widekindo.

J. Wiedewelt inv.

Clemens scul.

Wittekind.

Wittekind er født omtrent i Midten af det ottende Aarhundrede, og død, som man meener, 805. Hans Herkomst taber sig i de dunkelste Tider. Han var Hertug til Engern og Westphalen. At han i sin Ungdom er bleven anført til de paa den Tid saa høit agtede krigerske Øvelser, er upaatvileligt, og at han allerede da ved udmærkende Prøver paa Tapperhed og Klogskab maae have sat sig i Anseelse hos Saxerne, kan man slutte deraf, at de eenstemmigen udvalgte ham til Hærfører imod Karl den Store, Frankernes Konge.

Saxerne havde ideligen ført Krige mod Frankerne; men Aar 758 sluttede de et Forlig med Pipin, Karls Fader, hvori de lovede, aarligen at give ham tre hundrede Heste i Skat. Pipin døde, og Saxerne foruroeligede paa ny Frankerne med jevnlig Indfald. For at gjøre en Ende derpaa og tillige for at udbrede den christelige Religion fandt Karl nødvendigt, gandske
at

at undertvinge dem. Krigen imod dem blev besluttet paa en Rigsdag til Worms 772. Karl saldt ind i Sæxen, indtog Fæstningen Eresborg, ødelagde et Tempel og Afguds-Billede, og trangde sig frem indtil Beseeren. Sæxerne bleve overvundne og bade om Fred. Den blev dem tilstaaet paa Bilskaar, at de skulde være underdanige og lade sig døbe. De gave tolv Gisser og Karl gif tilbage til Franken. Farlige Anslag mod ham i Italien drog hans Opmærksomhed did, og nødte ham, saa snart mueligt, at slutte denne Fred.

Karl havde besat Eresborg for at holde Sæxerne i Tømme. Et utaaleligt Syn for Folk, hvis Frihed var det Kiæreste de havde. De skulde forlade deres Fædrene-Troe og antage en anden, som de havde Affkye for; ogsaa dette forbittrede dem. Frygt for Karl havde afsvunget dem hiint Forlig. Han var nu indviklet i Krig i Italien. Under Wittekind's Anførsel gjorde de derfor 774 et Indfald i Hessen, ødelagde Alt, nedrev Eresborg, og beleirede Frixlar. Men om Hæsten kom Karl tilbage, angreb dem fra tre Sider, forjog dem aldeles ud af sit, og forfulgte dem ind i deres eget Land. Næste Aar blev paa en Rigsdag til Duren besluttet, enten at bringe Sæxerne til Christendommen, eller reent at udrydde dem. Andre Sikkerheds Midler vidste man ikke mod et saa krigerisk Folk. Karl brød nu op med den heele frankiske Krigsmagt, indtog den saxiske Fæstning Siegborg, og satte Eresborg i forrige Stand igien. Ved Brunsborg vilde en Hob Sæxer formeene ham at gaae over Beseeren, men blev slagen. Nu trangde han sig indtil Oberen. Sæxerne forlode Wittekind, og ndmagede sig for Karl. Begyndelsen gjorde Hassio Ostfæxernes eller Ostphalernes og Bruno Engernes Anførere. Endnu

vovede

vovede Westphalerne at angribe Karls Tropper ved Beseferen, men de bleve slagne, maatte paa ny love Lydighed og at antage Christendommen, samt give Gisser til Sikkerhed for dette Løfte. Karl maatte skynde sig saaledes at ende den nærværende Feide med dem. Notgaud, Hertug i Friaul, gjorde Oprør og dette kaldte ham til Italien igien.

Karl var nu fraværende og Saxerne brøde atter det af tvungne Løfte. De indtog Eresborg og beleirede Siegborg. Her gjorde Besætningen et Udfald og forjog dem. Imidlertid kom Karl pludseligen tilbage. Nu tabte Saxerne Modet. De bade om Fred. Den blev dem tilstaaet paa forrige Billaar, og mange lode sig strax døbe. Wittekind vilde heller forlade Alt, end opofre sin Frihed og Fædrene-Troe. Han tog derfor med nogle Faa sin Tilflugt til Sigfred, Konge i Tydland, hvis Datter, Geva, han ægtede.

Endnu bevægede Friheds-Vanden Saxerne til Uroeligheder. For reent at dæmpe den, lod Karl dem indfalde til en Rigsdag, han 777 holdt i Paderborn. De indfunde sig med alle deres Oberster, undtagen Wittekind, som var endnu i Danmark. Nu maatte Saxerne paa ny forbinde sig til Underdanighed og at vorde Christne, og det under Straf at miste Frihed og Guds. Karl troede sig nu sikker fra denne Side og vendte sine Vaaben mod Saracenerne i Spanien.

Wittekind kom da tilbage og opmuntrede sine Landsmænd paa ny at sætte sig i Frihed. Nogle vare blevne ham troe og fel. Disse fulde strax til ham. De haarde Billaar, Karl havde foreskrevet, fortroede Andre. Ogsaa disse toge hans Parti. Rngtet forkyndte Karls Nederlag i de pyrenæiske Bierge, og lagde til, at han var død. Dette forøgede Saxernes

Mod og Wittekind's Tropper ikke lidet. Han saldt nu ind i det Frankiske og opfyldte alt med Mord, Brand og Ødelæggelse indtil Rhinen. Karl var imidlertid kommen tilbage fra det spanske Tog og havde usfortøvet affendt en Hær mod Saxerne. Nu trak Wittekind sig tilbage. Frankerne forfulgte og indhentede ham i Hessen. Her kom det til Trefning. Saxerne, opmuntrede af deres usforfærdede Anfører, gjorde vel en tapper og langvarig Modstand, men tilsidst bleve de dog slagne, og Wittekind gik til Nedersaxen, for at faae en frisk Hær samlet. I de tvende følgende Aar (779 og 780) fortsatte Karl sine Seiervindinger. Saxerne maatte ydmyge sig, og paa Mordet til Horheim, foruden at underkaste sig mange for deres Troe og Frihed haarde Paabud, ogsaa finde sig i, at deres Land fra nu af skulde regieres af frankiske Grever; tillige blev det dem forbudet, at holde deres sædvanlige Forsamlinger eller Landdage.

Sorberne eller Slaverne imellem Elben og Saalen, gjorde 782 et Indfald i Saven. Tre af Karls fornerameste Krigs-Overster, Aldalgs, Gello og Wuorad havde faaet Befaling med en Hær af Franker og Saxer at forjage disse Fiender. Wittekind søgte begierligen enhver Leilighed at befrie sine Landsmænd fra det frankiske Aag. Her troede han atter at have fundet Een. Saxerne, ilde tilfreds med deres Friheds Indskrænkelse, lode sig letteligen overtale, paa ny at gribe til Vaaben mod Karl. Altsaa, i Steden for at foreene sig med den frankiske Hær, forsamlede de sig under Wittekind ved Bierget Sunthal ved Beseeren. Hine trende Feldtherrer agtede nødvendigt først at dæmpe disse Fiender, og rykkede imod dem. Underveis stødte de til Grev Thederich, en Frende af Karl, og agtet for sine personlige Fortienester. Ved Tidende

om

om Saxonernes Uroelighed havde han ved Rhinen samlet en Hær for at gaae imod dem, og nu besluttede man at angribe dem med samlet Magt. Men af Aasind mod Thederich, og af Frygt, at han alene skulde faae Eren for den Seier, de ventede at vinde over Saxonerne, angrebe de andre Krigs-Overster dem, uden, efter Aftale, at lade ham vide det. Men Wittekind tog saa eftertryffeligen imod dem, at de efter en kort Fægtning bleve bragte i Uorden. Adalgis og Geilo maatte betale deres Forvovenhed med Livet, og med dem en Deel Fornemme og Kærnen af deres Hær. De Øvrige bleve nedhuggede paa Flugten, og kun faa reddede sig til Thederichs Leier. Wittekind vandt en fuldkommen Seier. Forbittrelse og Begierlighed at hevne sig opfyldte den seiervante Karls Hjerte ved Tidenden om dette Nederlag. I egen Person førde han en ny Krigshær imod Saxonerne. Wittekind blev nu forladt af alle og maatte igien søge sin Sikkerhed i Danmark. Saxonerne fulde Karl til Fode, bade om Naade, og skjøde Skylden paa den fraværende Wittekind. Da Karl altsaa ikke kunde faae ham i sin Magt, lod han fire tusinde og fem hundrede, ikke bevæbnede, men ubevæbnede Saxer af de Tilstedeværende nedfale. Et for grueligt Optrin, at man skulde forlange det ved Betragtninger! Karls Kortalers-selv vove ikke at undskyldte denne Gierning.

Saxonerne, bragte til Fortviølelse ved dette Blodbad, pensede nu ikkun paa Hevn. En større Hær, end nogen Tid tilforn, forsamlede sig derfor i følgende Aar til Wittekind. Men Karl gik den i Møde, slog den tilbage ved Detmold og overvandt den gandske ved Floden Hase. Begge Seiervindinger vare blodige, og endnu gjorde Saxonerne ham Modstand med langt meere Standhaftighed, end tilforn. Thi uagtet han

uafladeligen søgte at trænge videre frem, maatte han dog bestændig trække sig tilbage til Egnen omkring Paderborn. Endeligen ndmngede de sig dog paa ny, forfkrækkede over den Hevn, hvormed han truede dem, om de fremdeles bleve ved at gjøre Modstand.

Hiint dobbelte Forliis havde vel svækket Wittekind's Magt, men ei hans Mod. Af de forkuede Saxer kunde han ingen synderlig Vistand vente sig, og Frankerne stode altid færdige, at tage imod ham; Forsigtighed forbed ham altsaa at vove sig alt for dybt ind i Landet. Han udøvede derfor sin Hevn paa Friesland, hvor han skændte og brændte, ødelagde de Christnes Kirker, forjagede Præsterne, og nødte de der boende nyligen Omvendte igien at ofre til de hedenske Guder. For at hemme dette sendte Karl sin Søn imod ham. Det kom til en Trefning ved Lippe, i hvilken Wittekind's Hær blev slagen og adspredt. Vel forfulgte Karl sin Seier, dog saae han, at han ingen Noelighed kunde vente, saalænge han ikke havde bragt denne klække Saxer til Lydighed, eller reent fordrevet ham. Og dette var vanskeligt, da han opholdt sig paa saadant Sted, hvorfra han ideligen kunde foruroelige Karl, værgе sig rappert, naar han blev angreben, og, naar alting gik ham imod, sngte til Danmark, indtil han fik samlet nye Kræfter. Karl, desuden fiæd af en saa langvarig, meisommelig og blodig Krig, vilde nu forsøge om han kunde stille den uden meere Blodsudgydelse. Til den Ende gjorde han Wittekind Freds-Forslag, og indbød ham til sig.

Den sarsikke Helt saae at hans Landsmænd, modløse over deres idelige Forliis, ikke meere vovede at gribe til Vaaben for deres Frihed og ham, og at han selv vilde være for svag i Tidens Længde at holde det ud mod den mægtige Karl. Uere var det ham,

ham, at Seierherren tilbød ham Fred, og da han troede, han burde tage imod den, forlangede og fik han Gisler til sin Sikkerhed, hvorpaa han begav sig til Alttigny, hvor Karl opholdt sig. Han blev modtagen med alle de Agtelses Legn, man skyldte hans Heltemod, og dette, saavelsom de Forestillinger, man gjorde ham, bevægede ham at indgaae Fred. Karl gjorde ham til Hertug over Saxen, dog at han i visse Maader skulde erkiende hans Overherredomme. Aar 785 blev dette for begge Parter vigtige Forlig sluttet. Kort derefter lod Wittekind sig ogsaa døbe.

Saxerne havde nu faaet en effket og æret Regent af deres eget Folk, de bleve derfor en Tidlang roelige. Derved befordredes Christendommens Udbredelse blandt dem og deres Naboer, hvortil Wittekind's Exempel vel ikke lidet haver hjulpet, da han efter sin Daab skal have været en ligesaa ivrig Forsvarer af den christelige Religion, som han tilforn havde været dens heftige Forsfølger. To og tyve Aar efter at dette var skeet, omkom han i et Slag mod Gerold, Hertug af Schwaben.

Wittekind tabde stedse alle Trefninger, naar Karl selvansførte sin Hær. Dette kom ikke deraf, at Saxerne vare mindre modige og tappre end Frankerne; de vare hurtige at gribe til Vaaben, og heftige i deres første Anfald, men uvante at søgte i en staaende Strid. Hvortil maaskee kom, at de stode under flere end eet Hoved, og disse dreves af forskjellige Fordeele, hvilket ofte har sønderrevet det saa fornødne Eenigheds Baand imellem dem. Den frankiske Hær derimod erkiendte kun een Herre. Den var vant til Krigstugt, øvet i at stride, og troede sig uovervindelig under den seiervante Karls Anførsel. Imidlertid har Wittekind's ved alle Tilfælde usvækkede Mod og den ugemeene Tapperhed, hvormed han søgte for sit Fædrelands Frihed tilveiebragt ham

Navn af den Store. De største europæiske Huuse udlede deres Herkomst fra ham. Her staaer hans Minde, fordi han var Stamme-fader for det Oldenborgske; thi af hans Sønner var enten Alfrik eller Wittekind den yngre Fader til Reginbern. Dennes Søn Diderich giøtede sig med Reinhildis, en Frislanderinde af dansk Herkomst (nemlig fra en af Priuserne, Harald eller Erik, som i Aaret 826 forlode Danmark og søgte Beskyttelse mod deres Fiender hos Keiser Ludvig den Fromme, som, efterat de vare døbte, forlehndede Harald med et Grevskab i Frisland). Foruden en Datter, Mathildis, giøt med Keiser Henrich Fuglefanger, vare trende Sønner, Otto, Wittekind og Sibold Frugter af dette Ægteskab. Otto var Greve i det Oldenborgske, og en Sønnesøns Datter af ham var Nixa, som ægtede Hajo en frislandsk Herre, og en Sønnesøns Søn afovenmældte Sibold. Friderich, Nixas Brodersøn døde uden Arvinger, altsaa kom hendes Søn, Elimar den Første til Regieringen over det Oldenborgske. Af hans Sønner stiftede Henrik den Weldehusiske og Elimar den Anden den Delmenhorstiske Linie; men Bernhard eller Johan forplantede den Oldenborgske, indtil Johan den Siette, hvis Datter Mechtild ægtede Johan den Ellefte af den delmenhorstiske Linie, som derpaa tiltraadde Regieringen i Oldenborg, overladende Delmenhorst til sin Broder Christian den Fjerde. Dette henføres til Aaret 1334. Conrad den Første var en Søn af Mechtild og Johan, og i sit andet Ægteskab, med en Grevinde af Schaumborg, Fader til Christian den Siette, som i sit Ægteskab med Agnes eller Agneta af Honstein avlede Diderik den Lykkelige, Fader til Christian den Første, Danmarks og Norges Konge.

Paa forskjellige Veie kan man fra Juliane: Høi vende tilbage til Havens og Skovenes dunkle Skygger omkring Slot-
tet. Her drage hine Fortientes Minder Diet til sig og fyl-
de Sielen med hellig Erbedighed. Man høre her Indføds-
Kjettens Sanger om disse Minder:

— — — Behøver du at lære

Hvæmodigt Danmark! af en Phidias at ære
De stolte Helte, du opammer i dit Skib.

Nei Friedrichs store Siel til Eftertiden brød
En ny og ukiendt Veie for dine Sønners Minde.
(Hvad Stie til Evighed, som han ei veed at finde?)
Han lærer Steenene at tale — — Med Foragt

Anseer en Marmor: Gud nu al sin græske Prag.
Her Rytets Tempel er indviet danske Dyr.

Bort Fabler! dette Sted ærbødig Sandhed pryder.
Eenfaldige Jirat hos Friedrichs Blomster: Veed.

Kun Helten føler det Opførte derved.
Til Fordums Hændelser hans Siel tilbagestrider;

Han læser og hans Land blir fuld af andre Tider.
O tabse Talekunst! hvert Ravn en Lærdom er,

Hver Steen er Mine rig paa ny Betragtninger.
Flys daglig hid, min Geist! din Borger: Jyd at nære!

Føl Lyft og Mod og Kraft til værdig Dansk at være.
At hine Fædre, hvis Erindring giemmes her,

Maae ikke blues ved, du deres Landsmand er.

Hans Kongelige Høihed Arveprinsen lader ved Wiede-
welt disse Minder oprette af norsk Marmor og giver Stedet der-
ved en Adel, Versailles ikke har af heele Gudekæren fra den
mythologiske Himmel. Minderne ere Stykker af den ædle Een-
foldighed, som udgjør Skønheden i Smagens Verker. Deres
Udfoldninger i Kobber, ved Clemens, give et tydeligere Be-
greb herom, end en Beskrivelse. Her fornøyes da Erindringen
af Statens fortienteste Mænd, saavel fra forløbne Aarhundrede,
som

som fra det nærværende, Fordum i Grækenlands Marmor op-
levede igien fornemmeligen Helte og Seirvindere; men tilligemed
diffe hædrer Jægerspriisens Folkets Lærere, Statsmanden, Op-
finderen og Befordreren af almeennyttige Anstalter, Manden,
som har tændt nyt Lys i Videnskabernes Rige, og Hende, som ved
mandige Dyder opsoiede sig til det stærkere Køn. Herved iagttages
det strengeste Valg, saa at ikkun de overordentligste Fortienester,
Fortienester af saa bekiendt og afgjort Storhed, at selv Avind intet
kan indvende imod dem, saaledes hædres. Denne Maade at ære
Fortienester er ny og i sit Slags hidtil den eeneste i Europa. Med
Henrykkelse betragte Fremmede det Edle, Store og Skienne der-
ved (*). Indsoiede læse de glimrende Navne, hvormed Minderne ere
tegnede, og stolt og ædel Frnd hæver sig i deres Barm ved Tanken, at
de ere Landsmand af saa opsoiede Personer, og større og heftigere
vorder deres Attraa, at træde i disse Fortientes Fodspor, som de at an-
vende deres Evner til Fædrelandets Nytte og Ære.

Marmorstytterne forevige da disse Udødeliges Navne; men
Grunden til deres Udødelighed, Hukommelsen om deres Fortiene-
ster skal vedligeholdes ved deres Levnets Beskrivelser. Af disse
ere her nogle til en Begyndelse.

(*) Det var den 16 October 1780, da Baron Wolzogen, efter at have be-
traget disse Minder, skrev:

Entzückt sah' heut mein Aug' die Monumente großer Männer
Von Friedrich aufgeführt. — Er, der erhabnen Thaten Kenner,
Berühmt Sie! — — und Sich,
Ehruwürdger Hahn! durch Dich:

Den Noes, som gives Tyrsters Handlinger, beskyldes ofte for at have egen-
nyttige Hensigter, men her? — — Baronen er Ridder af den tydske Orden,
kom til Danmark i Hertug Ferdinands Følge, som yndede ham, og
gik derefter i Engelsk Tjeneste til Amerika.

Bene:

Benedikt.

I. Bnd.

III

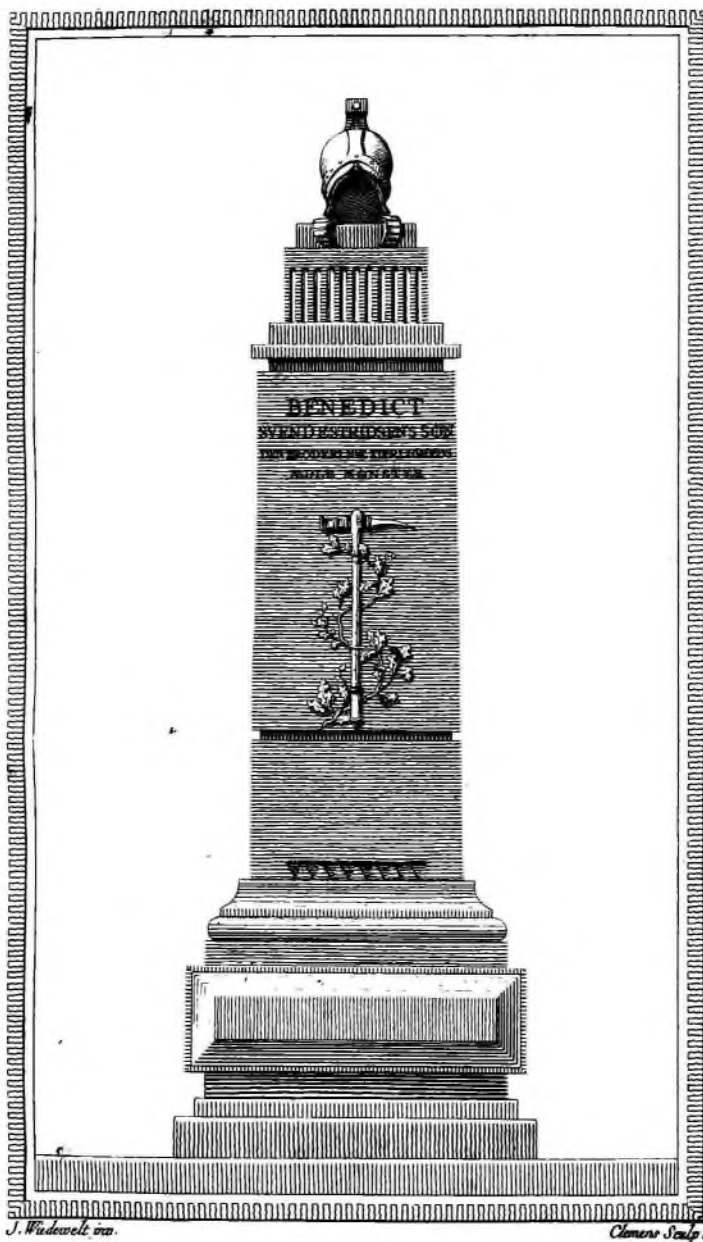

Saxo.

Mallet og flere danske Historiefriboere.

Kong Knud den Helliges Historie ved Bircherod.

Benedikt, Svend Estridsens Søn.

Rnud den Fjerde, siden kaldet den Hellige, vilde i et Land, hvor Hedenskabet endnu virkede i vilde Sæder, sætte Religionen og dens Tienere i Anseelse. Derover satte han ikke alene Bisperne i Raadet, men og paabød den i andre Christne Lande indførte Tiende. Dette opvakte nogen Misnoie; men endnu opkom en meget større derved, at han baade forbød og haardeligen straffede det saa elskte og saa længe brugte Soroverie.

En Flode laae færdig i Llimfiorden, ventende Kongen for at giøre et Tog til Engelland. Vigtige Marsager opholdte ham over Tiden, saa at Folket, kiæd af længer at bie, forlob Floden. Da Kongen endelig kom, fandt han den blottet for Mandskab. De Forløbne bleve demte at betale en anseelig Pengestraf, hvilken Rnud dog vilde eftergive dem, naar de beqvemmede sig til at tiende. De saae at dette vilde blive Byrde for dem og deres Efterkommere, og valgde derfor at betale Bederne. Disse lod Kongen nu indkræve med Strengthed, hvilken dog maaskee de, denne Sag var betroet, dreve videre, end hans Tanke var. Nok, Jyderne, forbittede over denne Haardhed,

bleve oprørske. Knud tog Flugten til Fjhn, hvor han døde i Odense. Oprørerne forfulgte ham did og dræbde ham for Alteret i St. Albans Kirke.

Erik (siden Konge) og Benedikt, Knuds Brødre, vare med paa denne uheldige Reise. Da de saae Oprørerne storme til Kirken, trangde de sig, besejlede af en ædel Troeskabs Iver, at vove Alt for deres Broder og Konge, igiennem den rasende Mængde, derind til hans Bistand. Da Almuen forgiæves havde søgt at sætte Ild paa Kirken, nedrev den Muren og brød ind paa adskillige Steder. Erik og Benedikt med deres Følge forsvarede Kongen og sig med en ugemeen Tapperhed. Men Fiendernes Hob tog ideligen til. Intet Haab om Redning var meere tilbage for Kongen. Hvorfor Erik slog sig mandeligen igiennem og undkom. Men Benedikt fægtede og faldt ved sin Broders Side. Nogle Medlidende bragde ham halvdød hjem til Kongens Gaard, hvor han igien blev funden af Oprørerne, som ilde medhandlede ham, indtil han opgav Aanden. Dette skeede Aar 1086.

Knuds Navn blev siden tegnet paa Helgenes Liste. Men hos den troefaste Kongens og Landets Mand er Benedikts Minde helligt og uforglemmeligt, fordi han med sit Liv beseglede den Troeskab og Kierlighed, han skyldte sin Konge og Broder.

Abfalon.

A b s a l o n.

M 3

Saxo.

Wagners Geschichte des europäischen Nordens.

Mallets, Gebhardis, og fleeres Danmarks Historiefribere.

A. Krantzii Vandalia et Saxonica (er oversat paa Tydsk.)

Val. ab Eickstet, Epitome annalium Pomeraniae,

Joh. Micraëli Altes Pommerland.

Helmoldi Chron. Slavorum.

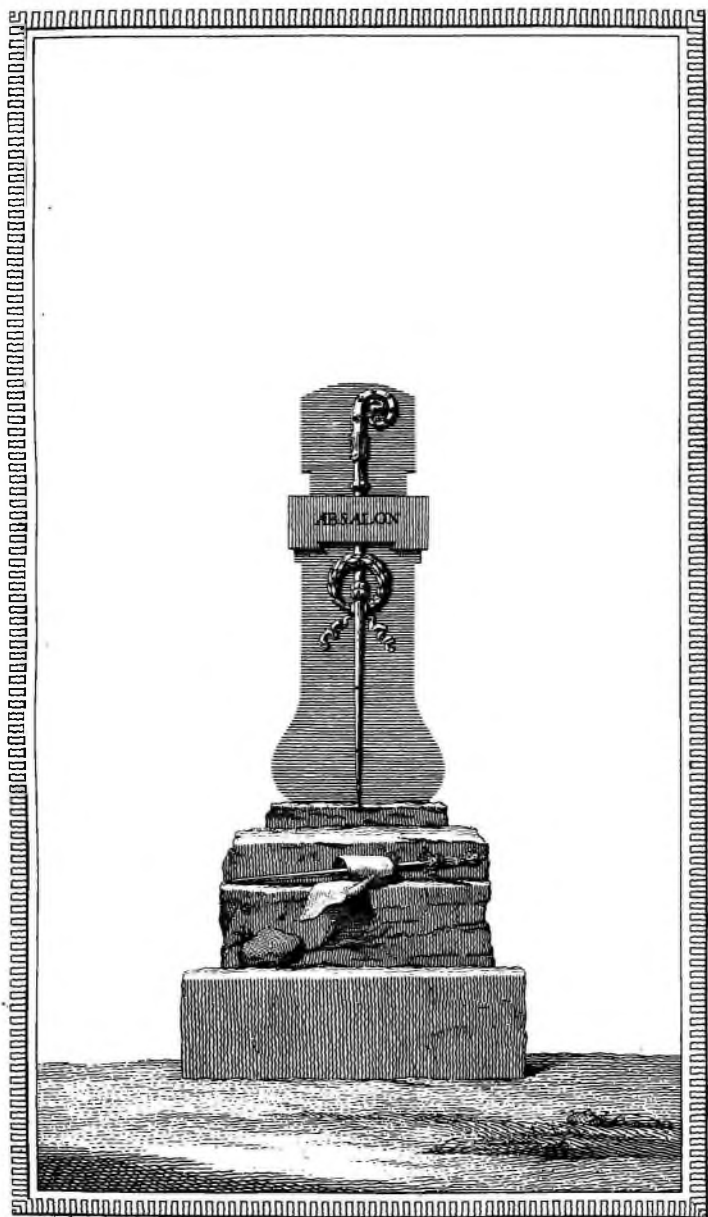
Pontoppidans Annales Ecclesiae Daniæ.

J. J. Slangendorpii oratio de initiis doctrinæ religionis in Dania.

Zeitrechnung der Geschichte Waldemars I. af Justigraad Christiani
i Kiel. Den findes blandt Abhandlungen die von der Königl.
Dänischen Gesellschaft den Preis erhalten.

Biskop Absalons og Esbern Snares Hertkomst, af Morten Per-
dersen.

J. Wiedewelt inv.

Clemens Scul.

Abfalon.

Fra Danmark's gamle Konger vil man udlede Abfalons Herkomst. Af hans Forfædre har man havt berømmelige Mænd i Staten og i Kirken. Hid regnes tvende Ottinger, som nævnes med Priis blandt Nibes gamle Biske. Skialm Hvide tiende Kongen og Landet med Mod og Klogskab. Iblandt hans Afkom finder man ypperlige Kirkens Fædre, Statsmænd, Krigere, som hver i sit Kald have udmærket sig til Medborgeres Gavn og egen Priis. Ikke at tale om Hertuger og Hertuginder, som nedstamme fra ham; man har endog seet hans Et paa Thronen.

Skialm Hvides Søn Ascer Kog var Fader til vor Abfalon, som er født 1128. Man veed kun lidet om hans Ungdom, dog finder man Spor, at han har opofret sig Videnskaberne. Endnu i det syttende Aarhundrede, har man seet en Pompejus Trogus, som han med egen Haand ziirligen havde skrevet paa Pergament. Allerede paa den Tid droge Europas Unge til Paris, for at hente nyttige Kundskaber.

Abfalon

Absalon var til den Ende der, og man veed, at han stiftede et fortroeligt og varigt Venſkab med den navnkundige Vilhelm i St. Genoveſes Kloſter. Den Iver, hvormed han ſiden ſøgte at rodfæſte og opelſke Videnskaberne i ſit Fædreland, viſer, at han yndede dem, og var overbeviſt om deres Nytte. End videre har man god Grund at troe, at det Venſkab, ſom ſaa uopſeſeligen herſkede imellem ham og Waldemar (ſiden Danmarkſ første Konge af det Navn) er grundet paa en fortroelig Dmgang fra Barndommen. Et Venſkab, uden hvilket Waldemar neppe ſkulde ſaaet det Tilnavn Stor, Historien ſaa billigen tillægger ham, ligesom Absalon maaffee ikke heller under en anden Konge ſkulde havt Leilighed, at viſe ſaa glimrende Fortienester.

Riget, ſom ved indvortes Uroeligheder og en lang Række af andre Vandhæld var bragt til det Yderſte, da Erich Lam 1147 døde, maatte nu vente det ſidſte dødelige Sted af Svend Grathe og Knud Magnuſſen. Skaanes og Siællands Juddbyggere hylkede Svend. Jyderne derimod holdt med Knud. Enhver af diſſe Prinſer vilde herſke alene, og Fædrelandet maatte paa ny drikke ſine Sønners Blod; det udplyndredes af Sørøvere, ſom benyttede ſig af de indvortes Uroeligheder; det ødelagdes af det fremmede Krigsfolk, ſom kom for at hielpe den eene eller den anden af diſſe Prinſer.

Waldemar, Absalons Ven, havde den nærmefte Fordring paa Riget; han var endnu ung, og for ſvag at udføre ſin Ret. Knuds Fader var hans Faders Bane. Dette bevægede ham, at tage Svends Parti, ſom havde indrømmet ham hans Fædreland, Hertugdømmet Slesvig.

Her er ikke Sted, at anføre de Fordeele, hans Klogskab, Mod og Tapperhed, ſamt den Kierlighed, Folket bar for ham, til-

tilveiebragde Svend. Men denne gav ham endelig saa mange Aarsager til Misfornoie, at han forbandt sig med Knud. Svend øvede herpaa Fiendtligheder ogsaa imod Waldemar. Omfider forligde man sig, og Riget deelede imellem Svend, Knud og Waldemar. Enhver syntes tilfreds; men Svend var det ikke. Han vilde have Alt alene. Ved en Sammenkomst i Koeskilde blev Knud et Offer for hans Forraderie. Med Nød undginge Waldemar og Absalon samme Skiæbne. Den første flyede til Jylland, og samlede Folk. Svend satte efter ham didhen. Endelig kom det 1157 den 23 October til Slag imellem begge Konger paa Græthe Hede ved Viborg. Svend tabte, flyede og dræbtes paa Flugten af en Wonde, og Waldemar var alene Konge i Danmark.

Nu havde Riget omtrent i hundrede og tyve Aar været en Skueplads for Elendigheder, som ikke kunde afhjælpes ved de korte Mellemrum af bedre Tider, det stundom havde nydt. De vare meget meere under de sidste Konger stegne til det Høieste. Mød, Meie og Klogskab udfordredes, naar herpaa skulde raades Bod. De mange Partier i Staten havde giort Folket splidagtigt; her maatte Eenigheds Baand igien knyttes. De havde indført Morden, Bold og Uretfærdighed, som maatte udryddes. Næringsveiene vare tilstoppede, de maatte igjen banes. Den indvortes Jammer, som i sig selv var stor nok, forøgedes ved Udelæggelser af fremmede Fiender. De vilde og stridbare Bønder havde betient sig af Danmarks Vanheld, og afføstet den Lønne, dette Rige i sine bedre Dage havde paalagt dem; end meere, ved idelige Indfald plagede nu ogsaa de dette Land, af hvilket de tilforn havde været afhængige, og overalt efterlode sig de bedrøveligste Spor af Mord og Brand; herover var næsten en tredie Part

I. Bind. R af

af Riget øde, og dets Agre laae udnyttede. Disse Fiender maatte altsaa tvinges, eller i det mindste Danmark's Ryster betrygges imod dem, førend man igien kunde vente det Øde bebygget og dyrket. Hvor tung en Regierings Byrde! da Rigets Vilkaar i saa mange Maader skulde forbedres.

Waldemar begyndte sin Regiering med at betrygge Rigets indvortes Roelighed. Troeligt er det, at Absalon herved har gaaet ham til Haande, i det mindste seer man hans Tænkemaade i den Skaansel, Kongen søgde at vise imod Svends Tjenere.

Roekskilde Bispe = Stool var Aar 1158 ved Ascens Død bleven ledig, og der var Ueenighed imellem Præstefabet og Almue om den, som igien skulde beklæde samme; desuden herskede Had imellem Borgerne indbyrdes, som udbød til et Oprør, i hvilket man endog forgreb sig paa de kongelige Betiente. Waldemar vilde strengeligen straffe denne Forbrydelse, og havde allerede til den Ende samlet en stor Hob Krigsfolk. Men Absalon stillede Oprøret, og Kongen lod sig formilde. Nu foretog man Bispe = Valget paa ny, og Absalons Fortienester gjorde Ende paa den forrige Ueenighed. Alle stemmede eendragtigen paa ham.

Waldemars første Tanke, efterat han havde stillet de indvortes Uroeligheder, var, at tæmme Bønderne. Allerede i Foraaret 1158 havde han til den Ende besluttet et Tog, som dog gik overstyr, da Mængden satte sig derimod. Bønderne vedbleve da at plage Danmark, skient Absalon gjorde alt, hvad der stod i hans Magt, at standse deres Grumhed. Heri kunde intet Veierligt, ingen Aarets Tid hindre ham. Næsten stedse opholdt han sig ved Strandkanten under et Telt, eller en Lovhytte,
ja

ja ofte under aaben Himmel. Ved denne Narvaagenhed lykkes det ham, Løverdagen for Palme-Søndag i Aaret 1159 blot med atten Bevæbnede ved Borslund at dræbe eller forjage Mandsskabet af 24 vendiske Skibe, som plyndrede Landet, og det uden selv at tabe flere end een Mand. Efter de Tidens Tænkemaade var det ham anstændigt, endog som Bisp at føre Sværdet: man vil altsaa ikke undre over, at han brugte det til at forsvare Fædrelandets Grændser, ei heller derover, at man saae ham i Spidsen af Hæren paa de vendiske Tog. Det første af disse gik for sig i sidst bemældte Aar.

Waldemar var endnu mat af en farlig Sygdom, i hvilken Absalon ved sin Omhyggelighed havde vrist ham Prøver paa det sømteste Vennskab, da han begav sig til Skaane for at fuldføre dette Tog, som han efter Absalons og saa Andres Raad havde besluttet. Her samlede sig til ham en Flode af 260 Skibe. Tiorten Dage anvendtes paa at øve Folket. Nu skulde det gaae de Rygent. Alt var overlagt, og Aftale giort, hvorledes Toget skulde gaae for sig. Man vilde søge at komme uformærkt paa Fienden, og derfor ikke bruge Seil, men roe sig frem. Floden fulgte Absalon, som ilede forud med syv Skibe for at bespeide Landet. Næsten havde han naaet det, Leiligheden var god, Vinden ønskelig, hans Mandsskab fremodigt. Men nu saae han Waldemar imod Aftale at sætte Seil til, og vende tilbage, efterfulgt af de øvrige Skibe. Absalon, som med sine syv Skibe intet kunde udrette imod Fienderne, blev derfor nødt at søge Hoved-Floden. Han kom til den i en Havn under Moen. Peder Sune og Esbbern, Kongens troe Raadgivere, mødte ham, og klagede over denne Opsættelse i Toget. Kongen lader dem kalde. Han ser deres Misfornoieelse, og sø-

ger at uskylde sig forend de tale. Han frygtede, siger han, at man alt for sildig skulde landet ved Nygen, og havde derfor fundet for godt, at hvile nogle Timer om Natten i denne Havn, hvorfra man betids om Morgenens kunde komme til det bestemte Sted. Enhver taug til denne Undskyldning; for at saae dem til at tale, spørger han om deres Tanker. De andre bade Absalon at svare, og uden Skæmt forestillode han Kongen, hvor ondt det gjorde dem, at see ham forhaane sig selv, ved at tilfidsætte troe Mænds fornuftige Raad, og følge deres, som vare ligegyldige ved hans Sagers lykkelige eller ullykkelige Udfald. Hvilken Spot det var, at opgive ogsaa dette Tog paa Halvveien. At han havde ladet den ønskeligste Leilighed, heldigen at udføre sit Forehavende, gaae sig af Hænderne. Er det saaledes, spørger han, at Tryghed og Lykke skal forbyrves Riget? Levnets-Midlerne, siger han videre, ere faa. Om haardt Veier opkommer og forhindrer Seiladsen, hvad da, uden at vende tilbage med uforrettet Sag, og vorde latterlig for heele Verden?

Absalon, som fortrod, at man ikke havde fuldført Toget i Dieblit, da alle Omstændigheder vare fordeelagtige; Dieblit, som især i Søe-Krige ere seldne og vigtige, taledede frimodigen, og med Barme; thi det var for Fædrelandets og Kongens Vre han taledede. Imidlertid fortørnedes Waldemar mærkeligen herover, dog tvang han sig, og gif bort efter et kort Svar, men maatte endnu i Anledning af sin Brede tage denne Absalons Naamindelse med sig, at det var bedre at høre Erindringer af en Ven, end hemmeligen at bagtales. Ikke maae man tilskrive Tidernes Eenfoldighed, at Sandhed saaa uforfærdet lod sig høre; thi i Fyrsters Selskab var ogsaa da frimodig Oprigtighed

en

en Sielshed, men hos Absalon fandtes den. Han elskede Waldemar, og kiendte ham nøie, og Held var det for Kongen og Riget, at han gjorde et ædelt Brug af denne Kundskab. Nat- ten derpaa reisde sig en Storm, som rev Skibene løse fra deres Ankere, og adspredte dem over Havet. Nu forsvandt Waldemars Brede, han saae Følgen af den Feil, han havde be- gaaet, end meere, han tilstod og fortrod den, han vilde oprette den, og hans Beslutning var, heller at døe, end med Skamme at opgive Toget. Han bad om Raad og Anstalter hertil. Ab- salon overdrog han at passe paa naar Stormen lagde sig saa me- get, at man kunde bruge Narene. Med Glæde paatog Absa- lon sig dette, og gav flittigen Agt paa Veirets Forandringer. I fire Dage var Stormens Hæftighed usformindsket; den femte Dags Morgen shutes den at tabe sig noget. Absalon sagde det strax til Kongen, men derhos, at det endnu vilde være vanske- ligt at roe sig frem. Waldemar, som vel var vant at krige til Lands, men endnu manglede den fornødne Erfarenhed, at passe paa, og betiene sig af den beleilige Tid i Søe- Krige, skient ikke Lyst og Mod ogsaa her at vove Alt for sit Rige, befalede uførtøvet at lette Anker. Hvad skal vi giøre? sagde Absalon spøgende, om vi nødes til at vende tilbage paa Halvveien- Drager jeg tilbage, svarede Kongen i samme Tone, kan du lade mig vide, hvorledes det staaer til i Benden.

Waldemar seledet det Stiklende i Absalons Skiemt, men hans Mod opildnedes derved endnu meere. Man gif hurtigen om Bord. Farten var hastig og fornøielig under Løe af Lan- det; men man kom i rum Søe, og her rasede Stormen forfær- delig. Nu kappedes Heltene med hinanden om, at vise det største Mod. Absalon var atter forud. Han trodsede Stor-

men, og trængede sig igiennem det oprørte Hav. Waldemar vilde intet give ham efter, han vilde oprette, hvad der var tabt ved hans forrige Ubetænkksomhed, og fulgde usforfærdet. Hans Skib revnede, og var næsten fyldt med Vand. Ved et voveligt Spring med Sværdet i den eene og Banneren i den anden Haand, kom han om Bord paa et andet Skib, og naaede endelig i den Havn, hvor Absalon allerede havde kastet Anker, og ladet bespeide Landet. Ved Hidsensøe laae de danske Skibe nu ikkun 60 i Tallet, Resten var gaaet tilbage, deels af Mod, men deels og af skammelig Feighed. Kongen saae sig da for svag at foretage noget imod Landet, hvor han var indløben. Derimod anfaldt man Barkøe, som ved et smalt Sund var Skilt fra Nygen. De Danske, deelte i tvende Hobe, den eene under Waldemar, den anden under Absalon, begyndte nu her at havne den Skade, deres Fædreland tilførn havde lidt af Venderne. Disse havde ofte betegnet deres Nærværelse i Danmark med at brænde, plyndre, dræbe, eller fange; for at ndmyges, maatte de nu selv føle det Sviende i denne Krigs-Maade. Absalon gav her Beviis paa Klogskab, Mod og Tapperhed; ved hiin førdes Krigsfolk med Sikkerhed og overflødig Bytte tilbage til Skibene. Men nu var det at Mod og Tapperhed især maatte vises. Venderne vilde til Søes oprette den Skade, dem til Lands var tilføiet; de angrebe den danske Flode, men nødtes til at vige. Skialm Skægge var Manden, som tvang dem hertil, med de Skibe, han kunde bemande, førend Kongen og Bispen kom tilbage. Men nu forfulgde man dem med heele Floden og de flyede.

Imidlertid forandrede Vinden sig, og blev Fienden gunstig, at han igiennem bekiendte Omveie kunde komme bag paa de Kongelige, og nu bleve disse bange. Dog Absalon var usforfærdet,

færdet, han lagde sig imellem dem og Fienden, for at standse deres Forehavende. Dette burde paa ny oplivet de Forsagtes Mod, men her glemde Danske Fædreland, Konge, sig selv. Den største Deel af Floden sthede af alle Kræfter. Waldemar havde nu ikke flere end syv Skibe hos sig. Bønderne ansaae denne liden Hob for et vist Kov. De ansalde den; slaaes tilbage, ansalde paa ny, men nødes til en skammelig Flugt.

Waldemar kom til sit Rige med Seier. Uden Tvivl skulde den været fuldkommere ved bedre Krigstugt, og meere Eenighed blandt Danmark's Krigere. Alt for ofte forefandt Abfaløn disse Hindringer i sine Forehavender.

Nu truede nye indvortes Uroeligheder Danmark. Christenheden var paa denne Tid splidagtig i Henseende til tvende Paver, nemlig Alexander den Tredie og Victor, som paa eengang vare valgte. Riger vare herover ikke blot ueenige med Riger, men endog Kirker og Gemytter i Rigerne vare deelte. Frankrig og nogle Kardinaler ansaae Alexander som retmæssig Pave, Keiseren og de tydske Fyrster derimod Victor. Waldemar holdt i Begyndelsen med den Sidste, hvis Tilhænger den Aesvigiske Bisp Occo ogsaa var, da derimod det andet danske Clerissee fulgte Erkebisp Eskilds Exempel, som var paa den Førstes Side. Denne Erkebisp havde ved de forrige Uroeligheder her i Riget nedsat en anseelig Deel af sine Kostbarheder i Frankrige, ved denne Splid i Kirken troede han dem ikke længer sikkere der, og derfor lod dem hente. Budet, som dette Erinde var betroet, opførde sig uforsigtig paa Tilbagereisen, og plyndredes i det Holsteenske. Erkebispem søgde at formaae Kongen, at forbielp sig igien til Skatten, men ugierne vilde Kongen love noget, da Begieringen var vanskelig, ja næsten umuelig at opfylde z
thi

thi hvo, og hvor er Gierningsmanden? Endelig lod han sig bevæge, og reiser med Eskild til Slesvig for der at udforske Sagen. Af nogen Skiemt, hvormed Kongen paa dette Sted i Anledning af denne Tildragelse lod sig forlnde, holdt Erkebispfen sig besfiet at tiltale ham paa det haardeste, ja at giere de groveste Beskyldninger imod ham, uden dog at faae det Svar, han fortiende. Erkebispfen, endnu meere opbragt over Kongens Koldsinighed, besluttede at hævne sig paa en anden Maade. Decc var ved Kongens Hielp, og efter Pave Victor's Befaling, kommen paa Slesvigs Bispe=Stoel, dette brugde Eskild til Paasfud, at bansætte denne Bisp med alle hans Tilhængere; denne Opførsel forbittede Kongen, som dog endnu tæmmede sin Brede. Dette Had, som dagligen tiltog, spaaede Danmark nye Uheld. Erkebispfen forsøiede sig til Siælland, Absalon var ham uundværlig ved det, han havde i Sinde. For ham beklager han sig over Kongen, hvilken han besylder for intet mindre, end Deelagtighed i det ommældte Røveri, og da han tillige ved at holde med den af Victor ulovlige indsatte Bisp Decc forstyrrede Kirkens Fred, saa skulde Krigen være Middelet, hvorved han maatte nedes til billige Tanker. Eskild havde vovet at trodse Danmark's forrige Konger, og i Tillid til sine mange og mægtige Venner, vilde han nu forsøge det samme mod Waldemar. Hvad Raad for Absalon? Eskild var som Erkebisp hans Ørigighed, som kunde befordre, eller hindre hans Lykke. Waldemar var hans Konge og Ven; Landets Fordærvelse var en vis Følge af deres Ueenighed. Dette betragtede Absalon, og sagde ved lemsældige Forestillinger at formilde Eskild. Han beviisde, hvor ugrundet og ubillig Mistanken var, at Kongen skulde være Medvinder i Røveriet. Han foresholdt

holdt ham, at det Medhold, Kongen vedblev at vise Occo, ikke reisde sig saameget af Had til Pave Alexander og hans Parti, som af Erkebispens alt for hidfige Opførsel, og at han, ved at begynde Ueenighed imod Waldemar, vilde faae just dem til Fiender, paa hvis Bistand han gjorde sig Regning. Han raadede ham derfor til at forsone sig med Kongen, og tilbød sin Megling. Erkebissen var alt for opbragt, at han kunde følge fornuftige Forestillinger; han havde besluttet Krigen, og han lod Absalon vide, at det ikke var hans Raad, men hans Hielp, han ved denne Leilighed begierede. Med Alvorlighed lagde Absalon nu Gfild det Ufornuftige i hans Forehavende for Dine, og med Frimodighed sagde han ham, at den Eed, han havde gjort ham som Erkebisp, aldrig skulde forbinde ham til at glemme det, han skulde Waldemar. Dette høimodige Svar af en undergiven Bisp, forbittede Gfild. Han paalagde derfor Absalon, ved den Lydighed han skulde Kirken, at forrette hans Vrende hos Kongen, og en Abbed maatte følge med, for at høre, at han intet udelod af det, ham var befalet at sige. Dette maatte Absalon paatage sig, dog vægrede han sig at bringe Svar tilbage. Hans Hensigt var, at forsone de opbragte Gemnytter, og derfor søgte at formilde de haarde Ord, Gfild havde lagt ham i Munden til Kongen. Dog fandt denne sig derover saa fornærmet, at han affærdigede Abbeden med et Svar i de haardeste Udtryk. Erkebissen forfærdedes herover, og tog Flugten. Udfaldet var, at Gfild, efterat hans Fæstning Eskrom var overgivet til Kongen, saldt til Føie, hvorpaa han, uden Tvivl ved Absalons Megling, igien fik Kongens Venfkab, og tilbagegav Kronen det Gode, forrige Konger havde skienket Kirken. Saaledes stillede dette Uveir.

I. Bind.

D

Landet

Landet havde paa denne Tid ingen Skoler, ingen Lærdoms Boeliger uden Klosterne, og i dem herskede uordentlige Sæder, og Bankundighed. Hvilken Begierning for Landet, at forjæge denne og forbedre hine; men og hvilket vanskeligt Arbeide! I Aaret 1161 finder man det første Beviis, at det var Absalons alvorlige Tanker, at udrødde Uordentligheden i sit Stifts Kloster, og at antænde Kundskabs Lys; thi da stiftede han af sit eget Gods Sorøe Kloster, eller dog forbedrede og anseelig forøgede det af hans egne Fædre stiftede. Hans Broder Esbern Snare og andre Paarørende hiulpe ved deres Gavnildhed ligesledes til dette Klosters Opkomst. En af hans Forordninger for dets Munke var, at nogle af dem stedse skulde dyrke Fædrelandets Historie, og optegne hvad mærkværdigt her tildrog sig. De, som finde Mærke i Historien der, hvor Lys i Følge denne Forordning burde skinne, have Marsag at beklage, at Stifterens Villie Fjedesløst er efterkommet.

Bilhelm, som Absalon paa sin udenlands Reise, havde lært at kiende, lod han og i dette Aar med tre andre Munke hente herind fra St. Genevæfes Kloster i Paris, de skulde med Exemppler og Regler forbedre de udskieende Brødre i Eskild: Søe Kloster (nu Selsøe). Herved søgte Absalon tillige, at berige Staten med duelige Mænd; thi om Bilhelm veed man, at han ikke alene var af en streng Gudsfrugt og Retskaffenhed, men og lærd for de Tider, og er siden brugt i Rigets offentlige Forretninger.

Imidlertid spandt Tydske Kæiser Friderich den Første atter paa Anslag, at giere Danmark til et Lehn af det tydske Rige. Tilforn havde han, under Skin af det oprigtigste Vennskab, lokket Kong Svend til sig, og derpaa nædt ham
til

til at love, at han vilde være hans Lehnsmænd. Svend havde efter sin Hjemkomst tilbagekaldet dette afsvungne Løfte. Nu stillede den ærefygte Keiser i samme Henseende Snarer for Waldemar, og den i Kirken, angaaende Paverne, endnu vedvarende Splid maatte tiene til at lokke ham dert. Kongen sendte Radolph, en Engælænder, som stod i hans Tjeneste, til det keiserlige Hof, for at faae nogen tilforladelig Oplysning i denne Sag. Victor opholdt sig hos Keiseren, og begge overvældede Radolph med Hestligheder og overordentlige Pres-Beviiisninger. Herforuden holdt Keiseren Lortaler over Waldemar, ønskede at tale med denne vise og gudfrygtige Herre, ja gjorde ham det til en hellig Pligt, at møde ved en Forsamling, han agtede at holde, og der hielpe ham at dømme i denne for saa mange Sieler forargelige Kirke-Splid. Til Gotgiørelse for denne gudelige Reise lovede han at give ham en Provins i Italten og Benden.

Radolph kom tilbage. Hans Beretning indtog Kongen, som besluttede at opfylde Keiserens Ønske. Absalott blev derpaa kaldet fra den frivillige Vagt, han holdt paa Rigets Strømme imod Sørøverne. Waldemar aabenbarede ham sin forehavende Reise, og lod ham følge sig. Absalott havde Keiseren mistænkt for Svig, og fraraadde Kongen denne Reise. Tænkende paa Svend, foreholdt han Waldemar, hvor lidet man burde fæste Troe til saa bedrægelige Løfter. Desuden, at Keiseren mod Billighed forsvarede Victor, hvorfor man ingen Dmgang burde have med ham. Han foreholdt ham flere Grunde, at forandre hans Forsæt, men forgiaæves. Waldemar vilde reise, men det var ham dog om at giøre, at have Absalott hos sig. Han foreskillede ham derfor, hvor nødvendig hans Nærværelse

var ham, om Retfærdighed fordrede, at han ei skulde tage Victor's Parti, samt det Venſkab, ſom beſtandig havde været imellem dem, hvilket burde ikke tillade Absalon at nægte ham ſit Selskab. Denne ſaae tydeligen forud de Uleiligheder, ſom vilde ſhde af denne Reife, han ſpaaede Kongen dem, ſom blev ubevægelig ved ſit Forſæt, og nu troede Absalon det var hans Pligt, ikke at forlade ham ved en Leilighed, hvor han ſaa ſandſynlig ſkulde behøve hans Viſtand. Reifen gik for ſig. Eſbern Snare var, foruden andree, en af Selskabet, og nævnes her, fordi han, ſkiønt ogſaa uden Virkning, ſøgte at holde Kongen fra at forſætte Reifen. Kirke-Forſamlingen holdtes paa et Sted nær ved de franſke Grændſer. Man nævner Lanna, Dole, Befancon. Waldemar kom did, og erfoer ſnart, at Keiferens venlige og løvterige Indbydelse havde ſigtet til andet, end at gjøre Ende paa Ueenigheden i Kirken. Absalon og Radolph forkyndede Keiferen, at Waldemar var kommen. Keiferen modtog dem med Myndighed, ſom Sendebud fra en Konge, hvis Lydighed han og det romerſke Rige kunde fordre, og over hvis lange Udeblivelse han derfor havde Marſag at beſværge ſig. Absalon ſaae, at det nu gieldte om Danmark's Frihed og Kongens Ære. Han havde forud foreſtillet ſig noget ſaadant, og den Iver, han altid ſeiede, naar Kongens og Rigets Ære ſtod i Bøve, foregedes ved Keiferens myndige Tiltale. Han forſikkrede frimodigen, at det var Keiferens venlige Indbydelse, ſamt prægtige Løvter, og aldeles ingen ſkyldig Lydighed, ſom havde bevæget Kongen til denne Reife. Keiferen vilde ikke erindre ſig noget Løvte, og vedblev at nægte det, ſkiønt Absalon beraabde ſig paa den nærværende Radolph. Nu opregnede Absalon Løvter og alt, og lagde ham uden Skaanſel

ſel

sel hans uredelige Dmgang for Dine, samt begiærede Leide for Kongen til Hjemreisen. Hertil vilde Keiseren ikke beqvemme sig. Nu fortrod det Waldemar, at han ikke havde fulgt sine troe Raadgivere, og han vilde ved Kiæthed gotgiøre sin Forseelse. Hans Bestlutning var, heller at døe, end at Riget ved ham skulde paalægges en uanstændig Afhængighed. Absalon opmuntrede Kongen at være ubekymret, og raadede ham, at begi ve sig, under Skin at jage, over Grændserne ind i Frankrige, hvorfra han med Sikkerhed kunde komme til Danmark. Friedrich mærkede dette Anslag, og tillige, at Waldemar var ubevægelig ved hans Trusser. Paa ny forsøgte han Smiger og Løfter. De tydske Fyrster maatte forpligte sig ved Eed, at tvinge Benden under Kongen; hvad der manglede, vilde Keiseren selv bringe til Ende ved sin Tilbagekomst fra Italien. Nu tilfagde Kongen ham Troeskab paa Vilkaar, ei at være forbunden at reise til hans Hof, ei at holde Tropper til det romerske Riges Tjeneste, og altsaa ikke være, men kun at have Navn af Keiserens Lehnsmænd; desuden skulde hans Efterkommer i Regjeringen have fuldkommen Frihed at forkaste denne Forpligtelse.

Men hvilket Rige tog Waldemar til Lehn? Var det Danmark alene? Mon han ikke efter hiin kiække Bestlutning langt heller havde fulgt Absalons Raad, og søgt til Frankrig, naar Keiseren ikke tillige havde forlehnet ham med Benden? og skulde vel Keiseren paa ovennævnte Vilkaar have forlehnet ham med Benden, naar han ikke tillige havde lovet Huldskab for Danmark? mon han altsaa ikke tillige har taget begge Riger til Lehn? De nye Skribenter lives herom.

Nu foretog man Kirke=Stridighederne. Absalon, og med ham Kongen, og alle de Danske, vare paa Alexander's

Side, den største Deel af de andre tilstedeværende holdt med Victor; denne, som her havde de fleeste Stemmer, vilde da, efter høitideligen at have holdt Messe, sætte Alexander i Ban. Han begyndte derpaa, men nu forlod Waldemar Forsamlingen; tilskyndet af Absalon, som strax fulgte efter. Victor var i hans Tanker ulovligen Pave, og han frygtede ikke offentligent saaledes at tilkiendegive sine Tanker. Denne Opførsel forarsagede Opsigt, som foretoges, da Victor bad Absalon at blive, men fik til Svar: at ingen kunde formeene ham at følge Kongen, da han alene var kommen did for at gjøre ham Selskab. Med samme Kiærlighed, og endda tydeligere, viisde Absalon Dagen efter sine Tanker om Victor; thi da indviede denne, som Pave, Lino til Biskop i Odense, hvor han tilforn havde været Dom-Prøbst. Men Absalon satte sig af alle Kræfter derimod, og vilde ikke erkiende denne Bispe-Vielse for gyldig.

I Aaret 1163 kom Waldemar tilbage til Danmark: paa Hjemreisen var det, at Absalon stiftede Benskab imellem Kongen og Grev Adolph af Holsteen, saa at denne svor Kongen Huldskab og Troeskab. Denne ædle Greve besad fortreffelige Egenskaber. Fordeel var det at have saadan en Ven, og Absalon har vist ikke blot seet paa den nærværende Tid ved at stifte dette Benskab. Men et Tog til Benden i følgende Aar kostede Adolph Livet.

I dette Aar er ogsaa efter Absalons Raad, det forsaldne Dannevirke igien sat i Stand. Hans Hensigt dermed var ikke blot, at det skulde tiene til et Værn imod røveriske Bagrier, men og standse det Uveir, han forudsaae i Fremtiden at reise sig imod Danmark fra andre Kanter i Tydskland i Anledning af det, som nyligen havde tildraget sig hos Keiseren.

For

For nærværende Tid vare Bønderne endnu de Fiender, som gave Danmark meest at bestille. Siden det tilforn omtalte Tog havde de Danske, anførte enten af Waldemar og Absalon tillige, eller af den sidste alene, ofte foruroeligt dem i deres eget Land, altid tilføiet dem Skade, og undertiden bragt dem paa fredelige Tanker. Men endnu var Danmark ikke mægtigt nok, ved egne Kræfter at tvinge dem. Man foreenede sig derfor med Hertug Henrich Løve af Sæxen, og efter adskillige Tog lod det som de vare tæmmede. Rygten lovede Danmark Lydighed. Ethvert af disse Tog, giver os Beviis paa Absalons Klogskab, Mod, Tapperhed, Hengivenhed til Kongen, og Iver for hans, saavelsom for Fædrelandets Vel og Ære. Frugten heraf, saavelsom af hans naarvaagne Vagte paa Rigets Strømme, var, at man begyndte at handle med mere Tryghed, og igien at bebygge og dyrke Rigets øde Egne. Dog var Trygheden endnu ikke fuldkommen; da Bønderne passede paa enhver Leilighed, at hævne den Skade, de havde lidt. Hertug Buris, Kongens Frende, havde spundet paa Anslag imod Riget. Man overbevæisde og straffede ham med Syns og Friheds Forliis. For at understøtte ham, havde de Norske sendt en Flode, hvis Agt, at giere Landgang paa Sjælland, Absalons Mod tilintetgjorde. For at hævne sig, gik Kongen med Absalon i Begyndelsen af Aaret 1168 til Norge, men maatte vende tilbage, uden at udrette noget Betydeligt. Opmuntrede af Kongens Fraværelse, vare Ningerne imidlertid faldne fra Danmark, men, forfærdede over de Udrustninger, han efter sin Hjemkomst gjorde imod dem, bade de om Fred, skiont forgiæves. Waldemar havde besluttet eengang aldeles at tæmme dette uroelige Folk, hvis idelige Træfsald kunde tilskrives de
lang-

varige Krige med hans Undersaatter, samt deres forskellige Sæder, Sprog og Religion.

De Danske ansaldt Nygten nu paa en, nu paa en anden Kant, og gjorde stort Bytte. Ingensteds funde de Modstand, mindre Leilighed at holde Slag. Indbyggerne vare fngtede til Arkona, og haabede siden i deres Fiendes Land at gjøre sig betalte for den Skade, dem nu tilføiedes. Ved Landets Ødelæggelse var altsaa intet bundet, uden et forøget Had, som ved hver Leilighed vilde vise sig ved en forfærdelig Hævn, naar derimod Arkona og andre faste Stæder indtoges, kunde man tvinge Fienderne til den Koelighed, forskaaffe danske Ryster den Tryghed, kort, forhverve sig alle de Fordeele, for hvis Skyld dette Tog var foretaget. Man rykkede da for Arkona, og Absalon overdroges at indrette Alt ved dens Beleiring. Denne Bye, af hvilken ikke meget meer end Navnet nu er tilovers, var Afguderiets Sæde. Svantebit (en Afgud, gjort af den Nygerne fordem forkyndte Helgen Sanct Vit) havde her et Tempel, som var slydt med umaadelige Rigdomme, did ofredes ikke blot af Nyger, men og af alle omliggende Hedninge, som med megen Iver, Tillid og Pragt, dyrkede denne Afgud. Byen var saa stærkt befæstet paa trende Steder af Naturen, og paa den fjerde ved Konsten, at den syntes uindtagelig. Hertil kom en talrig Besætning, hvis medfødt Stridbarhed og Mod forøgedes derved, at de troede sig umiddelbar beskyttede af deres Afgud. Denne Stad var det, de Danske, forstærkede med saxiske og pommeriske Hielpetropper, under Absalons Anførsel skulde beleire, og han gjorde de alvorligste Tilberedelser hertil, da de Danske ved en Hændelse saae sig Mestere af den, snarere end de havde ventet. Nogle Dreng, som fulgde deres Hær, forsøgte

de

de med Slynge at kaste Steene ind paa Indbyggerne; disse ansaae det for Borneleeg og forjagede dem ikke. Men nu sloge Ældre og Borne sig til Drengene, og nu forandrede det til en alvorlig Strid. Alt samledes til denne Kant. Paa den Side af Byen, som Konsten befæstede, var et stort Taarn; samme var blottet for Mandskab. En ung Danske (Historien fortier hans Navn) bettende sig af Heiligheden, og ved sine Staldbroedres Hielp, stigede op, og satte Ild paa Taarnet; dets Størrelse skulde dette Foretagende for Indbyggerne, indtil det var suldført. Med Skræk saae de denne Deel af deres Fæstning i Brand, uden at vide hvorledes det var tilgaaet. De forlode Striden med de udvortes Fiender, for at dæmpe denne, som truede med en nær Undergang. Det Opsløb, herved forarsagedes, drog Absalon did. Han var opmærksom paa Alt. For ei at vove sin Ære, syntes han ligegyldig, saalænge det saae ud som ubetydeligt Børnespil, men nu rasede Ilden, og han saae, at Byens Overgivelse derved kunde befordres. Han lod den derfor nu omringe og bestorme, og opmuntrede tillige det unge Mandskab at vedligeholde Ilden. Forgjæves søgde Indbyggerne at slukke den, de saae Død og Fordærvelse overalt, og Absalon selv var den eneste Tilflugt, de i denne Forfærdelse vidste. De kaldte ham, og bade, at man vilde ophøre med Stormen, og unde dem Heilighed at overgive sig. Man soiede dem paa de Vilkaar, at de ei maatte søge at slukke Ilden, imidlertid man handlede om Overgivelsen. Foreenedes man ikke, skulde Fienden dog ingen Nytte have af denne Stilstand; da Ilden imidlertid streed for de Danske.

Saaledes tænkte Absalon, da han og var betænkt paa at skaffe Arkona Skaansel. Han talede de Betrængtes Sag,

disse vare villige at indgaae Alt, og Fred skulde tilstaaes dem. Den danske Hær, hvis Haab, at deele Arkonas Rigdomme og at tage en blodig Hævn over dens Indbyggere, herved forsvandt, knurrede og truede. Waldemar var tvivlraadig, han bespurgde sig med sine Mænd, og disse fordrede først Absalons Meening. Han talede som klog Raadgiver og Menneskeven. Han beviisde, at Arkonas Indtagelse endnu vilde koste Tid og Blod, dersom den ikke bevilgedes Freden, hvorom den bad, og, at den haarde eller milde Medfart, denne Stad nød, vilde opmuntre de andre Njygens Stæder enten til en tapper og haardnakket Modstand, eller til snart og godvilligen at overgive sig. Han raadde derfor at tage imod den tilbudne Overgivelse, og man fulgte hans Raad. For at nyde Freden, bekvemmede Arkonas sig til at overgive Svantevit med alt sit Riggendefæe til Kongen, og derimod at antage Christendommen saaledes, som den lærdes i Danmark, at udsætte for christne Præster og Lærere alt det Land, som hidtil havde været anvendt til Afguderiets Vedligeholdelse, at frigive alle christne Fanger uden Løsepenge, at tiene mod Danmark's Fiender, naar det fordredes, at betale Kongen aarlig Skat og sætte fyrgetnye Visler til Forsikkring paa disse Wilkaars Opfyldelse.

Denne Fred forekom en Borger fra Karent, som med flere var sendt Arkona til Undsætning, ikke haardere, end at han Natten derpaa bad Absalon om Tilladelse at begive sig til sin Fødebye, og overtale Borgerne der, at overgive sig paa lige Wilkaar. Absalon, som af Kongen havde fuld Magt at handle, tillod ham at reise; men paa det Fienden, i Fald han vilde giøre Modstand, ikke skulde have for lang Tid at bereede sig dertil, saa gaves ham ikke længere Tid at forrette sit Ærende,

end

end til anden Dagen, da han tilligemed de Fornemste i Landet skulde møde Absalott ved nærmeste Strandkant, om de ellers vilde nyde Skaansel.

Næste Dag edelagdes Svantevit og hans Tempel. Saadant var nødvendigt, for at overbevise de forblindede Indbyggere om det Bæsens Afmagt, de hidtil med Tillid og Erbødighed havde dyrket. Stedet, hvor Templet havde staaet, indviedes derpaa til en Kirke. De Duelligste, man kunde finde i Hæren, maatte indtil videre begynde at undervise Hedningene i den christelige Religion, og da den Post, angaaende Gisterne ligeledes var fuldbjrdet, saa gik Absalott om Natten med tredive Skibe til Karent, for at see om Granza (saa hedde den did reiste) havde holdt sit Løfte.

Karent var fast, og dens Beliggenhed i en Morads gjorde Tilgangen besværlig, saa at dens Beleiring vilde have været forbunden med mangfoldige Vanskeligheder. Men formeddelt den Mængde Folk, hvormed den paa nærværende Tid var fyldt, frygtede den Mangel paa Levnets-Midler, ligesom den allerede havde paa Plads. Med Skræk hørde den Arkonas Skæbne, men Omstændighederne nødte den, at ansee for Lykke, om en lige kunde vorde den til Deel. Derfor maatte uden Forhaling Granza, med Landets Fyrste og andre Fornemme, foresøe sig til det bestemte Sted, saa de vare der, før den foreskrevne Tid var forløben. Derefter kom Absalott ogsaa did. Knygterne, som kiendte hans Løfters Uryggelighed, ginge paa hans blotte Ord om Bord til ham, og Karent fik Fred paa samme Vilkaar, som Arkona.

Kongen samtykkede ved sin Nykomst alt hvad Absalott havde indgaaet, og denne begav sig derpaa selv til Karent, for

at giøre de Anstalter, han holdt nødvendige, til ogsaa der at plante den christelige Religion.

Han overdrog sin Broder Esbern Snare med Giestebud at opholde Karenterne indtil han kom tilbage fra Byen, hvorhen han med Biskop Svend af Aarhus og tredive af sine sædvanlige Krigsfolk forsøiede sig. Ser tusinde Bevæbnede rykkede ud af Byen imod dem. Dette Syn gjorde Svend bange, men Absalon, som havde nogen Borgen for sin og fines Sikkerhed i de paa Floden tilbageblevne Karenter, satte Mod i ham, og med sit Følge, uden Tegn til Banghed, gif de Bevæbnede i Møde; ikke heller vare disse uddragne for at skade, men for at giøre Absalons Indtog i Byen meere anseeligt. De kastede sig til Jorden, og ærede ham, ikke blot som Karents, men som heele Rygens Freds-Mægler. Han begav sig ind i Byen med et saare lidet Følge (thi af hans Tredive lod han den største Deel blive uden for) og forstyrrede Afguderne Nybit, Porevit og Porenuß tilligemed deres Templer. Da han derpaa havde indviet trende Pladse til Kirker, kom han sig dig ud paa Natten tilbage til Floden, efterat han uden Søvn havde henbragt trende Døgn til Religionens og Fædrelandets Tjeneste. Dagen efter modtog han Karents Gisler, beskikkede den Lærere, ligesom Arkona, og gjorde ellers andre fornødne Anstalter til at fremme en Religion, som skulde tiene til desto stærkere at knytte Eenigheds Baand imellem Danmark og Rygen for Fremtiden. Ved Hiemkomsten til Danmark lod Absalon hine Lærere, som Nødvendighed tvang ham at beskikke, afsæse med andre dueligere. End meere, af sit Eget forshynede han dem med alt hvad de behøvede, at de ikke skulde være Rygerne til Byrde, og disse saa meget mindre kunde tilskrive Egennytte den Iver
man

man viisde for deres Omvendelse. Det var i Betragtning af alt dette, at Pave Alexander den Tredie lagde Nygen under Stællands Stift. Den forblev derunder indtil over Midten af det syttende Aarhundrede. Kiøbenhavns Anlæggelse under Absalon henføres til det Aar, da Nygen blev indtaget. Maaskee han da først har opført noget befæstet Huus for sig selv, for desbedre at passe paa Søroverne, som gjorde de danske Strømme usikre. Disse Sørovere vare ikke blot Bønder, men og Eurlændere og Lisleændere. De opfyldte Havet, foruroeligede de danske Kyster, og undertiden bortførde Indbyggerne i Slaverie. Absalon var ideeligen paa Jagt efter dem. Over de Sidste fik han en fuldkommen Seier ved Oland i Aaret 1170. De Første slog han ofte til Vands, ja han opsegde dem endog til Lands i deres skjulteste Braaer og Uderkener; men det, som gjorde ham det vanskeligt at tæmme dem, var, at de pommerske Hertuger Bugislav og Casimir lode deres Havne stedse staae dem aabne. Aarsagen var en Ueenighed i Anledning af Nygens Indtagelse imellem Kongen og disse Hertuger. Dog ogsaa dem tugtede Absalon. Paa adskillige Tog ødelagde han deres Lande, og endeligen ydmyggede dem saaledes, at de i Aaret 1179 maatte tilkiøbe sig Fred, og nu lod det som Danmark kunde love sig Tryghed fra denne Kant.

Magtet Absalons Levnet var næsten en Kiæde af vedvarende Krige og Svætoge, saa forsømde han dog ikke at opfylde de Pligter, hans biskepelige Embede paalagde ham. Indbyggerne i hans Stift havde bedet om Formildelse i Kirke-Lovene, som vare dem for haarde; han fandt deres Begiæring billig, og havde tænkt paa at opfylde den. Paa et Møde, holdt i Ringsted, gav han, saa Uger efterat Waldemar havde ladet sin

Søn Krone og sin Fader Hertug Knud skrinlægge og altarsætte, en forbedret Kirke=Ret. Det lader, som han just har valgt denne Tid, da de fornemste og klogeste Kirkens Mænd i Riget i Anledning af disse Høitideligheder vare forsamlede, af hvis Raad han ved saa vigtigt et Arbeide kunde betiene sig. Foruden andet som denne Kirke=Ret byder, og som har sin gode Grund i Liden og Billighed, sætter den ogsaa Skranker for den Gavnildhed, man saa ofte til Statens Skade viisde imod Kloostere og deslige Stiftelser, enten ved Gave=Breve paa sit Yderste, eller naar man indtraadde i en eller anden Munk=Orden. Man finder den paa gammel Danff med hosseiet tydsk Oversættelse i Pontoppidans danske Kirke=Historie; tilforn er den trykt i Kiøbenhavn 1505 med andre gamle Love hos den siællandske Lov, hvilken, saavelsom den skaanske, er givet af Waldemar den Første, og ansees med Ret for Mesterstykker af Middalalderen; og troeligt er det, at Absalon har været en Hoved=Person ved at forfærdige dem. En Fremmed, som har skrevet Danmark's Historie, siger om disse Love, at de tillige med den jydsk Lov, givet af Waldemar den Anden, ere Kilden til den nu brugelige dansk Lov, hvoraf dette Rige med saa megen Ret byrster sig. De ere, siger han videre, eenfoldige, tydelige, korte og fuldkommen skikkede, at betrygge Undersaatterne deres Frihed og Eien=domme. Endog i Skrivemaaden seer man den Wiisdom, hvormed de ere forfattede. Man finder ingen Tale=Prydelser, ligesaa lidt som det forfængelige Pralerie med Størhed og Magt, som er blandet i saamange andre Love, ligesom deres Forfattere vilde vise Undersaatterne, at de finde større Fornøielse i at kunne befale dem, end i at lunde

ne

ne gjøre dem lykkelige. Dplyste Aarhundrede og Folk, som ere berømte af deres Kundskaber og Indsigter, have Aarsagt, at misunde den viise Eensfoldighed, som hersker i disse tvende Lov-Bøger. Mallet er Stribenten, her taler. Han er Franskmænd, men har været bekiendt med Kilderne, saaog med Ftid lagt sig efter at forstaae det Lands Sprog, hvis Historie han vilde skrive.

I Aaret 1175 saae man et udmærkende Exempel paa Waldemars Fortroelighed til Absalon. Magnus, Erik Lam's Søn, som af Kongen var overvældet med Belgierninger, havde oplagt et Forraderie imod sin Belgierer. Tre fornemme Danske vare deelagtige med ham. Blot ved Almagtens Baretægt havde Kongen undgaaet Virkningen af deres Efterstræbelser, da Forraderiet aabenbaredes. Kongen, underrettet om Alt, lader Absalon alene kalde, og bød den Abbed, som maldte ham Forraderiet, at igientage sin Beretning. Magnus var Absalons Ven, og de andre Medskyldige hans Paarørende, dette gjorde Abbeden forvirret, han vovede ikke at tale i hans Nærværelse. Kongen giættede Aarsagen til hans Tausshed, og opmuntrede ham til at tale, sigende: Absalon er retsindig, han er redelig, og jeg veed, at han elsker mig høiere end alle Paarørende paa Jorden. Nu talede Abbeden, og Tid, Sted, Omstændigheder, Alt, gjorde hans Fortælling upaatvilelig, Alt beviisde, at Magnus, som tilforn med Tapperhed havde tient Landet, nu stod Kongen efter Livet, og at Absalons Paarørende, hvilke Kongen havde forbundet sig ved Belgierninger, vare Forraderer. Absalon tænker her alene paa det, han skilder Fædrelandet og Kongen. Denne maae hverken sætte sig i Fare ved at være alt for sikker, ei heller synes at have straffet

paa

paa en blot Mistanke. Han gav derfor det Raad, at Kongen skulde lade sin Livs-Vagt bevæbne stærkere end tilforn, og herefter nøiere baade Nat og Dag bevogte sig. Formedelt denne usædvanlige Agtsomhed vilde Forræderne troe deres Anslag robet, og maaskee paa en eller anden Maade forraade sig selv.

Kongen fulgte dette Raad. Hovedmændene for Forræderiet flyede, og saaledes forraadte sig. Magnus drog til Henrich af Saren, hvis Forbøn hos Kongen han udbad sig. Under Lovte af Leide kaldtes han tilbage, at forsvare sin Sag, og kom, da dette Lovte i Abfalotts Navn igientoges. Dennes Raad udbad han sig og handlede derefter, saa han tilstod sin Forbrydelse for Kongen og Raadet, aabenbarede sine Medskyldige, lovede Bedring, og benaadedes, men et Par Aar derefter overbeviesdes han paa ny om Forræderie, og straffedes med Fængsel paa Livs Tid.

Esfild, Erkebisp i Lund, vilde, formedelt Alder og Svaghed, i Aaret 1177 nedlægge sit Embede. Paven havde tilladt ham dette, saag selv at vælge sin Eftermand. Forgierves søgde Waldemar, som han alene betroede dette Forsæt, at raade ham derfra. De aftalede altsaa at møde igien om en Maaned, da denne høitidelige Handling skulde gaae for sig i Nærværelse af alle Rigets Bisper. Det heele Forehavende maatte imidlertid holdes hemmeligt, at ikke Frygt for at vælges, skulde holde nogen fra at indfinde sig.

Kongen, med Rigets Store, saavel som og en stor Høb Almue, indfunde sig, tilligemed Bisperne, og andre anseelige Kirkens Tienere paa den bestemte Tid i Lunds Domkirke. Her bekiendtgjorde nu Esfild i en rørende Tale sit Forsæt, samt det pavelige Samtykke at iværksætte det, nedsteeg derpaa af sit Sæde,

og

og bevidnede, efterat have lagt Stav og Ring, som den erkebispeelige Værdigheds fornemste Kiendemerker paa Alteret, at han nu aldeles havde frasagt sig sit Embede. Efter denne høitidelige Nedlæggelse, som satte heele Forsamlingen i Bevægelse, erindrede Kongen Eskild, i Følge den ham af Paven givne Fuldmagt, at vælge sin Eftermand. Dette Valg tilkom egentlig Kirken, og Eskild vilde ikke stille den ved saadan Herlighed, at han ikke ved at betiene sig af den Magt, han havde i Hænderne, skulde giøre noget Indgreb i dens Rettigheder, hvilke han stedse med Iver havde forsvaret. Altsaa overlod han den Valget. Men alle foreenede sig med Kongen at bede ham nævne den Mand, han holdt værdig at beklæde sit Sted. Saaledes opfordret, forestillede Eskild, hvor betænkeligt det var ham, at opfylde denne Begiering. Thi om han fortiede Manden, han holdt for den dueligste til dette Embede, og denne var en Mand, som med Berømmelse havde ført Dispe-Staven et andet Sted, en Mand, som havde vovet Liv og Blod for Fædrelandet, saa forsaae han sig mod Gud og sin Samvittighed; men denne Mand tragtede saa lidet efter denne høie, men tillige besværlige Værdighed, at han maatte frygte for hans Uvenskab, naar han nævnede ham. Af denne Beskrivelse kiendte enhver, hvem han meende, dog bad man ham at sige Mandens Navn, og han nævnede Biskopen af Roskilde.

Ved dette Valg ærede Eskild sig selv ikke mindre end Absalon. Man erindre sig, at denne havde nægtet ham sin Bistand i hiin Tvistighed med Kongen. Var han end paa den Tid fortrydelig derover, saa agtede han dog stedse hans Fortienester: nu beviste han det; men mon ikke tillige hans egen Iver for Kirken har været uskrømtet? Den heele Forsamling bifaldt hans

I. Bind.

Q

Nee:

Meening, som gavnlighst for Kirken. Absalon selv holdt sig for svag til at bære dette Embedes Byrde, og undskjoldte sig alvorlig, at tage derimod. Desuden, lagde han til, skulde intet drage ham fra det Stift, han havde modtaget i en ynkværdig Tilstand, forsvaret mod udbortes Fiender, og hvis Trang ved hans Omhu var forvandlet til Velstand. Med Iver spurgde da Eskild de Valgende, hvem de vilde overdrage hans Embede, og Navnet Absalon hørdes af alle. Eskild, og efter hans Exempel alle de andre, lagde nu Haand paa ham, for med Magt at føre ham til Erkebispens Sæde; dette skeede under de ved slige Leiligheder brugelige Sange, hvilke endog Almuen istemmede for at bevidne sin Glæde over Valget. Uagtet al Modstand, trak man Absalon til Sædet, men Waldemars og Eskilds Bønner, blandede med Bebreidelser, kort, intet kunde bevæge ham at bestige det. Absalon forsvarede sig, han beraabte sig paa sin Uværdighed, og endelig indskjød sig for Paven, som den der kunde befrie ham fra dette Embede. Nøeskilde Stift, som frygtede for at miste sin Bisp, understyttede denne Indskjædelse. Ved Pavens Dom haabede det at beholde ham, og at skaffe ham Gøtgjørelse for den Tvang, man vilde paalægge ham. Dette holdt Eskild fra at gaae videre paa saadan Maade. Men nu anvendte han List, for at affolke Absalon noget Tegn, der kunde udtydes som et Samtykke i Valget. Efter Tienesten bad han ham, at luse Betsignelsen over Folket, da han selv, som den der havde nedlagt sit Embede, ikke kunde gjøre det. Absalon svarede, at Eskild, som Pavens Legat, ikke kunde overdrage dette til nogen anden. Han sendte sin talrige og prægtige Livvagt hen, at sværge Absalon, som afviiiste den dermed, at han ei var værdig, den skulde tiene ham.

le

te ham ved de kostbare Sager, han havde tiltænkt ham, og endelig tog han sin Tilflugt til Bønner, Graad, Knæfald, men intet formaaeede at rokke Absalons Beslutning. Han effede sit Stift, han troede sig ikke de Pligter voren, det tilbudne Embede paalagde ham, han kiendte de derved næsten uundgaaelige Stridigheder med Kongen, da han skulde forsvare Kirkens Fordeele, som ofte vare saa stridige med Kronens, saa det lod ham frygte, at tabe en Ven, der var ham meer end Alt. Dette betragtet, kan man ikke tvivle, at hans Vagring var alvorlig. Sagen gik nu til Rom. Kongen og Lunde Kapitel søgde Valgets Stadfæstelse. Absalon og Noeskilde Stift at faae det tilintetgiort. Esfild stod i stor Anseelse hos Paven, og denne Anseelse anvendte han paa at understytte de Første.

I Rom forundrede man sig over denne Tvistighed. Aldrig var det tilforn hørt, at en Mand havde forskudt en Værdighed, hvorefter mange, og ofte forgiæves med Begierlighed higede, i det mindste var det usædvanligt. Sagen blev undersøgt og Dommen var ikke heller almindelig. En pavelig Legat, Galland, indfandt sig nu med begge Parter Udsendte, at forkynde den.

Dette skeede i Noeskilde, hvorhen Lunds Kapitel kaldtes. Her er Dommen. Noeskilde skal ikke miste sin Biskop, men Lund skal i ham tillige have sin Erkebisp. Han kiendtes duelig at forestaae begge. Samtykker han nu ikke Valget, skal Kirkens Vand hvile paa ham. Nu maatte Absalon adlyde; thi videre Modsigelse var imod Pligt og Religion. I Lunds Domkirke indsatte Galland ham i sin nye Værdighed 1178, og hans første Forretning som Erkebisp var, at indvie Ormer eller Gormer til Bisp; en Lærdoms Befordrer, som med Noes foreskud Borglund, og derefter Ribe Stift.

I Aaret 1180 sattes Absalon i den haarde Nødvendighed, at bruge det Sværd, hvormed han havde forhvervet Fædrelandet Anseelse og Tryghed, imod Medborgere. Et Oprør udbrød i Skaane. Marsagen var de efter Indbyggernes Tanker alt for svære Skatter og Tiender, de maatte give til Kongen og Kirken; saa troede de og, at fordi Oppebørsels-Betienterne ikke vare Skaaninger, udøvede de deres Embeder med alt for megen Strængthed. Det som meest ophidsede dem, skal have været et alt for stærkt og usædvanligt Hoverie, hvortil Erkebispens Folk vilde tvinge dem. Hvorfor ikke troe, at Folket har havt skielig Marsag at besvære sig, men og at Waldemar og Absalon have været uvidende om denne Strængthed og dette Hoverie! Dette Oprør udbrød med større Hestighed, end at smaa Ting skulde have givet Anledning dertil. For at undgaae de Uroeliges Kaserie, maatte en af Kongens Lehnsmænd tage sin Tilflugt ind i en Kirke. Absalon fik det at vide, og tillige at hans Nærværelse eene var i Stand til at dæmpe denne Uroelighed. Han vilde reise did; thi Kongens Fordeele, ja de Uroeliges eget Vel fordrede det. Sune og Espern fraraadde denne Reise, sigende: at de skaanske Herrer havde hemmeligen gjort Almuens oprøriske, for at styrte ham i Fordærvelse. Man mærke, at Sune og Espern nævnes blandt Embeds-Mændene, over hvilke Skaaningerne beklagede sig. Hvad om deres Raad da reisede sig af Frygt, at deres Opførsel ikke skulde bestaae for Absalon ved en Undersøgelse paa Stedet? ogsaa kan dette mærkes, at en Saxo nævnes blandt Skaanes Plage-Fogder; maaskee det er Historiekrivener selv! Absalon reiser. Han vilde, sagde han, opofre sit Liv, om det behøvedes, for at tiene Kongen. Han kom til Skaane, og fandt Uroelighederne farligere, end

Budet

Budet havde berettet. Det lod, som man havde fordult ham de rette og vigtigste Aarsager dertil. Ikke desto mindre vovede han sig med Frimodighed blandt den oprørske Skare, hørde og undersøgte deres Klagemaal, dømde efter Billighed, og lovede dem Opreisning for den Skade, Lehnsmændene havde tilføiet dem. Ved dette havde han, som det syntes, tilfredsstillet Almueen, men den forsamlede sig paa ny. Den betænkte, at dens Modstandere vare af de Anseeligste; den tvivlede, at Absalon vilde støde dem for Hovedet; den troede, at hans Løfter om Lettelse og Opreisning vare Bedragerier; og, hvorvidt kan ikke en opbragt Indbildningskraft gaae! Den anfaae endelig Absalon som sin største Fiende. Hiint Hoverie havde opvakt den Tanke hos dem, at han vilde skille dem ved deres Frihed, og den vilde de forsvare. Paa ny udbrød Oprøret. Forgiæves søgte Absalon at stille det med det Gode. Oprørerne grebe til Vaaben mod ham selv. Man raadede Absalon at lade nedfable denne anrykkende Hob, førend den formeerede sig, men dette var langt fra hans Tanker. Han troede, at disse Sammenløbne uden Orden, uden Anfører, letteligen kunde adspredes uden Mord, og med sine Bevæbnede, som dog forbødes at bruge deres Vaaben, rykkede imod dem. Snart styede de, deres Hovedmand fanges, og nogle Prngel var hans Straf.

Denne Lemfældighed standsede ikke Oprøret, det udbredde sig endnu meere, og nu forsøiede Absalon sig til Kongen, hvilken han berettede Alt. Kongen, optændt af Vrede, truede Forbrynderne med haard Straf. Erkebispens derimod formilder ham og raader, at lade kalde nogle af de Fornemste fra Skaane til sig for at høre ogsaa deres Beretning.

Paa Kongens Befaling komme Skaaningerne, og Absalon modtog dem med usøftigt Venlighed. Men da de begjærede, at han vilde udvirke hos Kongen, at hiine Embedsmand, som vare Skyld i Oprøret, maatte affattes, saa og Embeder og Forlehninger herefter alene overdrages indfødtte Skaaninger, saa afflog Absalon reent at forestille deres Begjæring, da den var fornærmelig for Kongens Myndighed. Med Trods og Trusel, at al den Ulykke, som kunde skyde af det begyndte Oprør, skulde gaae ud over ham, forsøiede Skaaningerne sig til Kongen. Der mældes ikke om, at de have frembragt Besværinger, men vel at Kongen efter deres Raad skrev et haardt Brev til de Oprørske, som derover forbittreredes saaledes, at de reent affkaffede de kongelige Skatte, tillode Præsterne Egtteskab, og vægrede at give Erkebispens Tiende, da de troede at kunne undvære ham.

Nu vilde Baldemar iværksætte sine Trusser, og gif med en Flode til Skaane. Absalon var paa de sidste Skibe. Ham søgde Fisserne at holde fra Landet, ved at kaste Stene paa hans Skib, ja endog en Deel af dem, som allerede havde samlet sig om Kongen, forlode Forsamlingen, for at giøre eet med Fisserne. Kongen, fortørnet over denne Opførsel, begav sig did bevæbnet, og nu skulde Hoben sig, og Absalon steeg i Land. Derpaa holdt Kongen Raad med nogle af de fornemste Skaaninger, hvorledes dette Oprør kunde dæmpes. Disse paastode, at det blot kunde skee ved at affætte de fremmede Embedsmand og Absalon selv. Naar de vare borte, skulde Alt worde roeligt. Erkebispens Misundere understøttede dette Raad. Hans Liv-Vagt fik et Nyss herom, og forbandede det. Den vilde uden de kongelige Troppers Hielp, og til Trods for den oprørrede Pobel, føre sin Herre heele Skaane igiennem. Dog hiint

Raad

Raad syntes Kongen grundet, og han vilde forsøge det. Han besværgede derfor Absalon ved deres bestandige Venskab, at han skulde begive sig tilbage til Sjælland, og denne var villig at seie ham, naftet han forudsaae, at hans Fiender vilde forsøge Alt imod ham i hans Graværelse.

Efter dette drog Kongen omkring i Landet. Hvor han kom, herde han nye og falske Beskyldninger imod sin Ven, disse fremsørdes af bevæbnede Anklagere, og dette var intet Tegnet, at Oprøret sagtedes ved hans Graværelse. End meere, Absalons hemmelige Avindsmand roesde underhaanden Oprørernes Opsørsel. De kaldte deres Frelshed Frimodighed, og derved gjorde dem meere haardnakkede. Men Waldemar vilde ikke dømme, uden at høre ogsaa Absalon. Nogle af Anklagerne maatte derfor følge ham til Sjælland. Den anklagede Erkebisp fremstillede sig for ham med Frimodighed. Han fremsørde uimodsigelige Beviis paa sin Uskyldighed, og beviisde de ham paa digtede Legne saa siensynligen, at hans Anklagere skammede sig, tilstode deres Ondskab, og bade ham om Forladelse. Hans Bestalenhed ved denne Leilighed satte de Tilstædeværende i Forundring. Han taledede, sagde de, med meere end menneskelig Wiisdom. De nærværende Skaantinger vare overbeviiste om den Uret, de havde gjort Absalon, men vovede dog ikke at slutte noget Forlig uden deres Landsmænds Samtykke, og disse vilde paa ingen Forestilling beqvemme sig til Koelighed. Absalon befalede derfor de skaanske Præster at lukke Kirkerne for Folket, og saaledes sætte Landet i Vand. Da Almuen ved sine Trusler ikke kunde affrække Præsterne fra at efterkomme dette, lod den Erkebisp den bede om denne Befalings Oientaldelse. Han troede, at hans Lemsældighed skulde bringe den paa bedre Tænder,

fer,

fer, og søiede den; men det hialp intet. Evertimod, den udplyndrede offentligen Huuse, der tilhørde saavel hans som Kongens Betiente. Nu var det Kongens alvorlige Willie, med Magt at bringe Oprørerne til Lydighed. Til den Ende begav han sig med en Deel af Krigsmagten i Aaret 1181 igien til Skaane. Og saa Absalon reisde did, men i Embeds=Forretninger. Nu greeb Mand af Huus til Vaaben, under Paaskud at forsvare deres Frihed. De ilede med en rasende Jvæt at komme i Slag med Kongen. Begge Hære mødte ved Dyse Broe. Absalon søgte at formilde Kongen. Han bad om Skaansel for disse Ubesindige. Men dennegang var hans Forbøn forgiæves. Angreb skeede, og Striden var heftig. Oprørerne formeende de Kongelige at komme over Broen, indtil Absalons Liv=Bagt satte over Vandet og angreb dem. Nu gave de tabt. Nogle fulde for Sværdet, andre druknede, Resten fløede. Denne Hob var da adspredt, men snart lod en ny sig tilshne. Den havde alt belagt Gydinge Broe, for at sperre Overgangen for Kongen. Men den saae ham at rykke over Vandet, og ved at tænke med Skræk paa sine Landsmands Nederlag ved Dyse, strakke den Vaaben og bad om Naade. Den vederfores samme paa Absalons Forbøn. Skaaningerne gave Gisler paa en fuldkommen Lydighed. De beqvemmede sig til Alt, hvad dem foreskrevs. Kun at give Tiende, affloge de aldeles. Dette var en Sag imellem dem og Erkebispens, og denne fordrede standhaftigen, at Tiende skulde gives. Waldemar bad ham forgiæves at afflaae fra denne Fordring. Han kunde ikke bortgive Kettigtigheder, som tilhørde meer Kirken, end ham. Dog forlangede han ikke, at Kongen skulde understytte hans Fordring, da det letteligen kunde paadrage ham Folkets Had. Med sin
egen

egen Magt vilde han drive den igiennem; dog opfatte han det paa denne Tid, i Betragtning, at man maaskee siden ved et lemsfaldigt Middel kunde bevæge Almueen til det, som nu ikke uden Blods Udgydelse lod sig tvinge. Imidlertid vilde han ikke modtage de Indkomster, Bisperne havde nydt, førend Tiende kom i Brug, at man ikke skulde troe, han havde affkaffet Kettigheder, hans Ære og Samvittighed bøde ham at handthæve. Nu var dette Sprøer stillet. Det synes ellers som Skaaningerne, førend de igjen ydmyngede sig, blandt deres Fordringer og have paastaat, at det pavelige Forbud imod Præsternes Ægteffab skulde hæves. Uvist om de siden lode denne Post falde. Men da man endnu længe herefter finder, at Præster her i Riget have givtet sig, saa har man god Grund at troe, at Absalon vel ikke offentligen har tilladt at handle imod dette Forbud, men dog seet igiennem Fingere naar det skæde.

Keiseren var imidlertid kommen i Ueenighed med Hertug Henrich Løve af Saren, og frygtede, at Danmark skulde understytte ham. For at forekomme dette, foreslog han Ægteffab imellem sine to Sønner, og to af Waldemars Døttre. Man kiendte Keiserens Underfundighed, saavelsom Aarsagen til dette Tilbud, og raadde Kongen ei at tage derimod. Men saadan Forbindelse var i Dronningens Dine alt for glimrende, at man skulde afflaae den, og hendes Tilskyndelse fik Overhaand. Med en Flode, som dog var meere prægtig end bevæbnet, gik Kongen til Lybek, hvor Keiseren var. Kun det eene Ægteffab sluttedes. Kongen skulde give sin Datter 8000 Mark til Medgiov, og Keiseren forfkrev hende Nordalbingien og Polalbingien (Raseborg og Holsteen). Imidlertid søgde Keiseren at forblinde Kongen ved alle optænkelige Æresbeviisninger, og paa

samme Tid, skönt forgiæves, ved Løfte om Konge-Navn og andre Herligheder, at faae Kongens Fyrste Jarimar, hvis Troeskab og Hengivenhed til Danmark var ham bekiendt, paa sin Side. Han optog de vendiske Hertuger Bugislav og Casimir blandt det tydske Riges Stænder, og paa samme Tid gav Kongen den Forsikkring, at han vilde hielp ham at undertvinge Venden, naar Krigen med Henrich var til Ende. Kort, der behøvedes ikke en Absalons Forstand og Klogskab til at see hans Falskhed overalt. Vel søgde han at sætte Sminke paa ethvert Foretagende, men man troede ham saavidt man vilde. Danmarks Hielp mod Henrich nød han ikke.

I Aaret 1182 døde Kong Waldemar. Danmark tabte en stor og god Konge. Sorgen var almindelig, men Absalons var ubeskrivelig. Den gik saa vidt, at man frygtede, den skulde skilt ham ved Livet, da han i Ringsted holdt Sielemesse over Kongens Liig. Dog fattede han sig.

Med Kirke-Rettighedernes Stadfæstelse begyndte Knud den Siette sin Regiering, og derpaa hastede han efter sit Raads Tilskyndelse til Jylland, for at annamme Troeskabs Eeden af Folket. Imidlertid udbrød paa ny Oprør i Skaane. Indbyggere vilde hevne det Nederlag, de leed i Slaget ved Dyse, og troede, at Keiligheden nu dertil var beqvem. Absalon hastede did, for om mueligt strax i Begyndelsen at stille Uroeligheden med det Gode. Men hans velmeente Raad og Forestillinger agtedes saalidet, at Oprørerne meget meere tilsagde hinanden at mødes igien om sex Maaneder bevæbnede, for at forsvare Friheden. Han gik da tilbage til Siælland; og nu viisde de Oprørske deres Forbittrelse mod de Fornemme, i sær de stedse forhadte Fremmede, og opbrændte deres Huuse. Kongens og Absalons Krige-

folk

folk belavede sig at hemme Vold med Vold. Men de troe Skaaninger anffede Erkebispfen selv tilbage, som den der best kunde raade Bod paa Alt.

Imidlertid troede Oprørerne, at deres Sager skulde faae en lykkelig Fremgang under en Anfører af Anseelse, og valgde sig Harald Skrung, som var af det danske Konge: Blod, og opholdt sig i Sverrig. I Aaret 1183 indfandt denne sig med svenske og ostgothiske Hjelpetropper, med hvilke Oprørerne foreenede sig. Dog, de troe Skaaninger adspredte uden synderlig Blods Udgydelse denne Hær ved Lund, og Harald tilligemed Aage, en Hovedmand for Oprøret, flyede tilbage til Sverrig. Men den uroelige Hob higede efter meere Tugtelse. Den samlede paa ny en Hær, og alle Fornemmes Undergang var besluttet. Til Lykke for Alle, indfandt Absalon sig i deres Forsamling. Hans Nærværelse standsede deres Forehavende. Han talede, og de hørde ham med Agtsomhed; thi han havde en Hær i Baghaanden, som forskaffede ham Uerbødighed. Dette, tilligemed hans Forestillinger, stillede Uroelighederne. Knud, som havde faaet Tidende i Jylland om denne Krig, og derfor skyndte sig hid, fandt den tilendebragt, da han kom. Han havde besluttet aldeles at edelægge de Skuldige. Men Absalon bad for dem, og den græffelige Dom forandredes til taalelige Penge: Bøder. De Skuldige takkede for Naade, lovede Endighed, og holdt Løftet. Lovene havde nu igien deres Kraft. Indvortes Fred herskede paa ny.

Fra Tydsfland sammentraf sig nu et Uveir mod Danmark. Dog det truede kun, men ramde ikke. Keiser Friderich bad Kong Knud til sig, ser, som han lod ham sige, at stadseste det Benschab, der var stiftet med den afdøde Konge.

Rnuds Raad saae lettelligen Snaren, Friderich her atter opstillede; men det lykkedes Absalon at overtale Kongen, ikke at lade sig fange af disse Tillokkelser. Et høfligt Afslag, med Undskyldning, at Rigets Tilstand ikke tillod Kongens Fraværelse, var det Svar, man sendte Keiseren. En igientagen Indbydelse, hvori denne udlod sig om skyldig Lehn-Pligt og Trofskabs Eed, afsviisdes dermed, at man kunde tale om Pligt og Eed, naar Keiseren indrømmede Rnud et Stykke af Tydskland; i Henseende til Danmark var man ham intet skyldig. Dette Svar var bestemt, og saaledes som det kunde ventes af en Konge, der var omgivet af kloge og kiække Raadgivere. Men dette ophidsede den stolte Friderich, og han truede at give Rnuds Rige til en anden. Men Rnud lod ham formane, dog ikke at bortskænke Riget, førend han havde bemagtiget sig det. Dette var nu just ikke Keiserens Velighed, men han kunde ikke dæmpe den Begjærlighed han havde, at see sig æret som Lehnsherre af Danmarks Konge. Han sendte derfor i Aaret 1184 Siegfred, Greve af Orlamünde, som var Rnuds Svoger, hidind, at han skulde formaae Kongen til at søie sig efter hans Hensigter. Siegfred talede stort om Keiserens Magt, og at Rigets Tab vilde være Følgen af en Krig med ham. Han formanede derfor Absalon og Sune, at raade Kongen, som var nærværende, ved Underdanighed at forhverve sig Keiserens Venkskab. Ikke, svarede Absalon, vil jeg fraraade Rnud at holde Venkskab med Keiseren; hvor stor Falskhed end denne har beviist hans Fader. Men dette Venkskab maae intet fordre, som er fornærmeligt for Rnuds Høihed og Magt, der er ligesaa uindskrænket i Danmark, som Friderichs i Tydskland. Siegfred udbød nu med Trusler, hvilke Absalon besvarede med Foragt, og lod ham forstaae,

staae, at Danmark havde Mænd, som kunde og vilde forsvare Rigets Rettigheder imod alle Voldsmand. Siegfred reisde misfornøiet med denne haanlige Afvisning, og Keiseren snødde Hevn ved hans Beretning. Dog vovede han ikke selv at foretage noget imod Danmark, hvis Vaaben vare nu i Anseelse. Med dyb Forstillelse vilde han skule sin Hevngierrighed indtil beilelig Tid. Han sendte derfor Erkebispem af Bremen med et stort og prægtigt Følge, for at afhente Knuds Søster, som efter det i Lybek med Waldemar oprettede Forbund var bestemt til Brud for hans Søn. Knud lod hende være selvgagtig, men alene af Agt for sin afdøde Faders Løfte. Dette tilkiendegav han offentligen. Ved Eyderen overgaves Bruden til Erkebispem, tilligemed Halvparten af Brudeskatten; thi efter Aftale, skulde den anden Halvdeel først betales, naar Ægteffabet var fuldbredet. Men hendes Udstyr, hendes Følge, var saa uanseelig, at heele Verden kunde see, hvor lidet Kongen agtede Keiserens Benskab; og da Rygtet paa samme Tid udbredte, at Danmark vilde undsætte Hertugen af Saxon, som næsten var bragt til det Yderste, saa vilde Keiseren intet efterlade, som kunde hindre dette, og tillige fyldestgjøre hans Hevn.

Den pommeriske Hertug Casimir var død, og de Lande, han eiede, tilfaldne hans Broder Bugislab. Nu ansaae Keiseren denne dygtig at udføre hans Hensigter. Ved Forøringer og ved Løfter om Hielp opmuntrede han ham at seide paa Danmark. Men Bugislab, hvor villig han end var at seie Keiseren, vovede ikke strax at angribe dette Rige, men gjorde Begyndelsen med at foruroelige Rygen, hvilken Jarimar regierede som et danskt Lehn. Denne beklagede sig herover hos Knud, som derpaa af Bugislab forlangede at vide Aarsagen til saadan

Opførel. Han lovede at retfærdiggjøre sig, og sendte Gesandter til Kongen, som med sit Raad var forsamlet paa Samsø, for at forbedre Rigets Love. Bugislav vilde vinde Tid at forstærke sig, og hans Gesandter forstode saaledes at forvirre Alt, at Kongen maatte opsætte at dømme i denne Sag, indtil deres Herrer, saavelsom Jarimar, personligen indfunde sig hos ham. Gesandterne lovede, at Hertugen skulde møde paa hvad Tid og Sted Kongen bestemte, og derfor ventede ingen noget Fiendtligt fra Pommeren. Man meget meere, for at tilfredsstille Krigsfolkets Stridelyst og holde det i Øvelse, besluttede et Tog til Estland; thi de nærmere Fienders Overmod var, som man troede, ved Absalons Tapperhed dæmpet. Under Skin af at ville bekriige Meklenborg udrustede Bugislav sig imidlertid af alle Kræfter; han havde i Aaret 1184 en anseelig Krigshær samlet, og hans Flode var fem hundrede Skibe stærk. Keiseren, som vidste disse Tilberedelser og deres Bestemmelse, moerede sig nu med det glade Haab, som Lehns-Herre af Danmark snart at imodtage Knuds Opvartning.

Først at borttage Nygen var Bugislavs Tanker, og han holdt det for en let Sag. Jarimar saae den overhængende Uhykle, og berettede den til Siælland til Absalon, og denne igjen til Kongen, som var i Jylland. Til var nødvendig, om den skulde afvoendes. Ufortøvet gif Absalons Befaling omkring i Siælland og til de nærliggende Smaaøer, at alt Mandskab, som var dygtigt til Krigen, skulde indfinde sig paa Floden. Denne bestod af smaa og store Handels- og Krigsskibe i Fleng, saaledes som han i en Hast kunde samle dem. Fyhnboer og Skaaninger finge og hans Befaling, at indfinde sig i Havnen, men inden sex Dage. Hvo til den Tid ei var færdig, skulde blive

blive hiemme; men enhver stræbede at komme, og at være den første, saa at nogle indfunde sig endog for den bestemte Tid. Men Fyhn kunde kun sende sex og Skaane fiorten Skibe, I saa kort en Tid kunde ikke flere udrustes. Disse, foreenede med de saa stællandske, udgjorde kun en saare liden Flode, og Tiden tillod ikke at oppebie Forstærkning fra Knud. Desuden kiendte Absalon sine Danstes Tapperhed, og disse deres Anførers Mod og Sindighed. Med denne indbyrdes Tillid, som ikke kiendte Frygt for nogen Overmagt, gif man i Søen, for at møde eller at opsoge Fienden. Bugislav stolede paa sin Magt, han troede endnu ikke sine Hensigter bekiendte i Danmark. Rygerne foragtede han, og endskient han allerede laae tet under deres Land, overlod han sig dog med den største Sikkerhed aldeles til Fjenderie. Vinden søiede sig imidlertid efter Absalons Haft. Han kom under Rygen, og sik at vide, naar og hvor Fienden vilde gjøre Angreb. Derpaa nærmede den danske Flode sig Fiendens. En Laage, som hidindtil havde gjort dem usynlige for hinanden, forsvandt. Bugislav troede først det var en Forstærkning, han ventede fra østlige Bønder, og dernæst, at det var den saa foragtede rygiske Flode. I denne Tanke befalede han 150 Skibe at omringe dem, med Resten blev han liggende for Anker, og det paa et Sted, hvor han hverken kunde fægte med Fordeel, eller flye. Uden at agte de udsendte Skibe, fortsatte Absalon sin Fart. Han gav Agt paa Alt, og benyttede sig af Alt. Han saae hvor kneben Fienden laae, og at han selv havde de Fordeele, han ønskede sig til Seieren. Med Glæde hørde nu Folket hans Befaling at angribe. Det lod Flagene vaie, og slydte Lufsten med Sang, til Legn paa deres Begiærlighed at slaae. Først nu kiendte Bønderne Absalons Flag.

Flag. De havde aldrig seet det imod sig uden Skræk, og vare vantede altid at vende det Ryggen. Her saae de det uformodentligen, og Forsærdelsen var saa meget større. De vidste intet andet Middel til deres Redning end Flugten, og med største Overuilelse betiende de sig deraf. Noгле satte til alt hvad trække kunde, for at befordre den. Andre, som ikke hastig nok kunde faae Anker lettede, styrkede sig i Søen, for at redde sig med Svømmen. Atten Skibe synkede, formedelst den Mængde Flygtninge, som havde begivet sig paa dem. Overalt blandt Fienden herskede Frygt, Forvirring, Flugt. Ikkun saa gjorde en kort Modstand. Striden havde Ende, næsten uden at være begyndt. Nu vilde de Danske søge Bytte; men Absalon formanede dem, heller først endnu at forfølge de Flygtige, og derpaa selv alene med syv Skibe satte efter næsten den heele fiendtlige Flode. Af denne løbe nu hundrede Skibe paa Land, og forlodes af Mandskabet, som funde Død og Undergang i Skove og Udkæner. Fem og tredive andre Skibe, som vare besatte med de stridbareste Bønder, syntes at skamme sig ved at flye ikkun for syv Skibe, og gjorde Mine at slaae. Man raadede Absalon, ei at vove sig videre, førend flere Skibe af Floden kunde komme til; men han svarede, at Fiendens Skræk skulde tiene ham i Steden for Landsmænds Hielp, og standsede ikke sit Løb. Fienderne tabte Modet ved denne Riækhed, og vendte paa ny til Flugten. De kastede Vaaben og Heste over Borde, for at gjøre Skibene lettere. Absalon forfulgte dem til Pente-Floden, hvorpaa han vendte tilbage. Af Fiendens fem hundrede Skibe undkomme ikkun disse fem og tredive, Resten, paa de atten nær som synkede, faldt i de Danskes Hænder. Denne Tildragelse maatte synes utroelig, om den ikke bevidnedes ogsaa af Ven-

Bendens Historie. Betragter man derhos, hvor frygtet Absalon allerede tilforn havde gjort sig hos Fienden, samt hans Klogskab, hans og Underhavendes Mod og Hurtighed ved dette Tog, og tillige Fiendens utilgivelige Sikkerhed, saa skal man neppe have nogen Marsag at tvivle derom. Nok, Absalon havde vundet en fuldkommen Seier, og ved samme store og vigtige Fordeele for Fædrelandet. Her havde han givet Bendernes Magt et dødeligt Stød. Danmark's Øer, Kyster, Havne, Handel, vare aldeles betryggede mod deres røverske Anfald; thi de kunde ikke, og vovede ikke herefter at lade sig see som Fiender i Sæen. Med Forundring og Harm hørde Keiser Friderich, hvad Absalon alene her havde udrettet, og tabde alt Haab nogensinde at faae Lehns-Kettighed over Danmark. Vi skulle herefter see flere vigtige Følger af denne Seier, som Kngtet forkyndte heele Europa, til Seierherrens og danske Mænds Priis. Den kostede fire Jyllænders Liv, og endda er det uviist, om Fienden eller deres Egne sældte dem. Byttet lignede Seieren, det var stort. Anførerne overlode Krigsfolket Alt. Atten skaanske Skibe, som indfunde sig Dagen efter til Forstærkning, nøde til Løn for deres gode Villie lige Deel med dem, der vare tilstede i Striden. Hvad Under at enhver villig og gierne stod under Absalons Fane, da Rigdom, og Deel i Ære og Noes for Fædrelandets Frelse, var Troeskabs og Tapperheds Løn!

Endnu var Knud i Jylland, hvor han næsten ligesaa tidlig fik Tidende om denne Seier, som om Absalons Afreise til Benden. Den, som forkyndte Seieren, skulde tillige bede om hastig Forstærkning for at forfølge den. Han medbragde og Bugislaabs prægtige Telt, som Absalon havde holdt tilbage af Byttet, for at forære Kongen. Kongen lod Buddet paa en Herredag i

Riborg igientage sin Veretning, og den opvakte Ultraae hos enhver, at tage Deel i Landsmænds Seiervindinger og Vre. Imidlertid søgde Abfalon at udforske, hvorledes den overvundne Fiende var til Mode. Han lod Bugislav forestille, hvor troeløs han havde handlet imod Knud, og raadde ham igien at stræbe at vorde forsonet med ham. Hertugen, som var høimodig nok, ikke at lade sig mærke med Græmmelse over sit Forliis, takkede Erkebispnen for sit Raad, og lovede at følge det. Men blandt Folket herskede saadan Skrak, at de snede ved at see det Skib, som overbragde Abfalons Bud.

Derpaa beleiredes Wolgast. Den var fast, vel forsynet med Levnetsmidler, og Indløbet til Havnen spæret ved Steene og Pæle. Abfalon var her ligesaa utrættelig i Bandet, som hans Folk, for at bortrydde disse Hindringer. Havnen aabnes. Byen omringes, men kunde paa den Tid ikke indtages. Imidlertid søgde Bugislav med List, at oprette sine faldne Sager. Under Skin at handle om Fred, begiærede han en Samtale med Abfalon. Denne indfandt sig med to Skibe paa det bestemte Sted, hvor Hertugen allerede var med et stort Tal Ryttere. Under Paaskud, at man bekvemmeligere kunde tale sammen under et Telt, end paa Skibet, bad han Erkebispnen at komme i Land. Allerede stod Abfalon færdig ved et Spring at give sig i Fiendens Bold, og derved Alt en uheldig Bending, da en Nordmand, ved Navn Erling, advarede ham. Strax befandt han sig, og lod Bugislav sige, at det var fornærmeligt for hans høie Værdighed som Erkebisp, at gaae til en Hertug, som var ringere. Bugislav viisde, hvad han havde havt i Sinde, ved at forsøe sig bort uden videre Samtale.

Imid-

Imidlertid var Knud kommen med Forstærkning til Benden. Man plyndrede Egnen ved Usedom, hvis Borgere selv opbrændte denne Byes Forstæder, og derved undgik Beleiring. Absalon ødelagde Julin, og lod, ved sin Broder, Skandsertne ved Zwinaa sleise. Herved bortryddedes de Hindringer, som vare i Weien for den danske Flodes frie Ud- og Indløb i fornødne Tilfælde. Benderne seledede overalt Virkningerne af at have paadraget sig de Danstes Fiendskab. Kort, Bugislav had endelig om Fred, men fik Afslag, endsskint Aarets Tid og Mangel paa Levnetsmidler nødte Knud at gaae tilbage til sit Rige. Man brugde endnu ikke at lade Krigshæren overvintre i Fiendens Land, maaskee fordi man ikke forstod at sørge for dens tilstrækkelige Underholdning, eller fordi den bestod af Undersaatter, som vare alt for ivrige for deres Friheder, at man kunde tvinge dem at tiene over den bestemte Tid. Disse Krige kunde derfor næsten ikkun bestaae i at strøise og ødelægge, indtil Elendigheden nødte de Overvundne at bede om Naade.

Ved disse Seiervindinger var nu omsider Benden sat i saadan Tilstand, at det uden stor Møie kunde overvindes, naar man kun ikke gav det Tid at samle nye Kræfter. Dette var Aarsagen, at man ikke tilstod Bugislav Freden, han forlangede, saaoog at Knud og Absalon tidligen i Foraaret 1185 igien aabnede Krigens Skueplads der. De landede ved Zwinaa, og lagde Grotzwin i Aske. Krigsfolkene ønskede nu at trænge videre ind i Pommeren, om hvis Rigdomme de havde hørt tale. Forgjæves forestillede man dem Weienes Besværlighed, formeddelt uigiennemtrængelige Skove og Uderkener, samt Mangel paa Levnetsmidler. Deres Tillid til Absalon var saa stor, at naar han vilde føre dem, troede de sig uovervindelige, ja at kunne

S 2

tvinge

twinge Naturen selv. De maatte da søies, for at overbeviises, og dette skeede snart, da de af Mangel paa Heste: Foer, maatte vende om og gaae med Floden til Julin. Her besluttede Knud at overrumple Camin, og det havde gaaet an, om ikke de Danske selv ved den Tid, de antændte paa Weien, havde forraadt Indbyggerne deres Komme. Bugislaw selv opholdt sig i denne Bye, og maatte vige tilbage i et Udsald, han vovede mod de danske Fortropper. Men nu nærmede Hoved: Haren sig. De danske Faner plantedes om Byen, og alle Tegn forkyndte, at den skulde bestormes. Aldeles Udeleggelse var da Byens Skæbne, som saaledes indtoges; Udplyndring, Død, Slaverie, Borgernes. O at dette kunde ansees for Under i vore oplyste søelfomme Tider! Bugislaw havde intet andet Midde del at afvende den overhængende Fare, end sin egen Ydmuggelse. Byens Porte aabnedes for Religionens Tienere, som nærmede sig til Knud, og bade om Skaansel for Kirker og Klostere. Disse laae i Forstaden blandt Borgernes Huuse, som da nødvendigen ogsaa maatte sfaanes; dog søiede Knud dem. Men Kirkers og Klosteres Skaansel var ikke det Eeneste, hvorom de havde at bede. De skulde og begiære Leide for Bugislaw, at han sikkert turde møde for Kongen. Ikke heller denne Bøn var forgiæves.

Hertugen indfandt sig, og da han kiendte Abfalotts Oprigtighed, endog imod Fiender, gav han ham, tilligemed Jarimar, Fuldmagt, paa hans Begne at slutte Fred med Kongen. Abfalott overbeviisede sig, at han alvorligen attraaede Freden, som derpaa bevilgedes ham paa Vilkaar, at han skulde betale en anseelig Deel Penge, tage Landet til Lehn af Kongen og betale aarlig Skat deraf, ligesom Jarimar af Nygen. Bugislaw beqvæmmede sig til Alt. Med Hertuginde, Børn, og de fornemste

nemste Bønder, knælede han for Danmark's Konge og bad om
 Forladelse for det Blods Udgydelse, han havde forarsaget.
 Knud rørdes af Medynk over disse Ydmygede, og reisde dem
 fra Jorden. Han forlehnede Hertugen med alt hvad han til-
 forn havde havt, Barth undtagen, som overdroges Jarimar
 til Belønning for den Troeskab og Hengivenhed, han stedse
 havde viist Danmark. Bugislav havde nu Fred, og, som
 det synes, paa mildere Vilkaar end han havde ventet. Han
 havde, foruden Fredsmeglingen, andre Prøver paa Absalons
 Oprigtighed imod sig, og giengieldte dem ved at indprente Bøn-
 derne gode Tanker om de Danske. Og da Erfarenhed nu havde
 lært ham, hvor hurtigt og virksomt Danmark var at hjælpe sine
 Bønder, naar Keiserens, endskjønt de vovede sig for at udføre
 hans Hensigter, maatte lade sig nøie med blotte Løfter, saa var
 det ham en Opmuntring meere at blive bestandig i den Troeskab,
 han havde tilsvoret Knud, hvilken han, endog paa sit Yderste, gav
 de største Kiendetegn paa Fortroelighed; thi da maatte hans Bøn-
 ner tilsværge ham, at de efter hans Død vilde føre hans Enke og
 Børn til Danmark, og være fornsiede med, hvorledes Kongen
 deelede hans Lande imellem dem.

Det var en Følge af Bøndens Undertvingelse, at Knud
 paa samme Tid lagde Mecklenborg under sit Scepter. Tvende Fyr-
 ster i dette Land havde gjort hinanden dets Besiddelse stridig. Den
 ene var understøttet af Jarimar, den anden af Bugislav. Beg-
 ge, af deres Fiender giorte til Krigsfanger, fulde nu i Knuds
 Hænder. Han satte dem paa fri Fod med Vilkaar, at de skulde re-
 giere deres Lande, hvilke han deelede imellem dem, som Lehn af
 Danmark's Krone. Knud var nu Herre over Pommerens østli-
 ge Grændser, en Strafning af omtrent 150 Miile i Længden; til

dette Overherredomme havde han nu en dobbelt Ret, hvorpaa Dan-
 ske Kongers Ret, endnu at kalde sig Benders Konger, grunder sig.
 Den første Ret gav ham Forlehnningen med det obohrtriske Ri-
 ge, hans Oldefader, Knud den Hellige, Hertug i Slesvig,
 havde faaet af Keiser Lothar. Overmagt var den anden
 Grund, og naar har man tvivlet om denne Grunds Vigtighed.
 Han indtog og besad Benden uden det tydske Riges Hielp og
 Minde, og dets Overhoved vovede ikke at giere ham Besiddelsen
 stridig. Saaledes fuldendtes under Knuds Regiering det, som
 var begyndt under Waldemar. Nu var Sikkerheden fuldkom-
 men i Danmark. Dets Indvaanere kunde nu forlade Strand-
 vagterne ved en stor Deel af dets Kyster, og gaae imod andre
 Fiender, eller lægge sig efter fredelige Handteringer; thi de far-
 lige, de uroelige Bender vare nu undertvungne, og deres Fyr-
 ste var Danmark troe, og stort og meget var det, Absalon her-
 ved havde virket. Man havde endnu flere vigtige Fordeele her-
 af. De viisde sig Knuds Levetid igiennem, og en Raad af
 Aar derefter. Her være det nok, at anføre den nærmeste.
 Keiseren forsøgte endnu engang at lokke Knud til sit Hof, ved
 at indbyde ham til hans Søsters Bryllup; tillige fordrede han
 det Ubetalte af Brudeskatten. Knud afflog reent at komme, og
 tog i Betænkning at betale. Den opbragte Keiser sendte derpaa
 Bruden tilbage til Danmark. Nu gjorde Knud Fordring paa
 de hans Søster i Egtepagten forskrevne Lande. Ved Bender-
 ne gav han sin Fordring Kraft. De ødelagde Bagrien, Hol-
 steen, Stormarn, Raseborg og Lauenborg. Dette gav
 Ditmarskerne Anledning at rive sig løse fra den Bremiske Er-
 kebisp, hvis Aag falde dem for haardt, og at underkaste sig
 den Slesvigiske, og funde Beskyttelse under Danskes Magt.

I Aaret

I Aaret 1186 indviede Absalon i Lund den upsaltske Erkebisp Johannes. Dette anføres her, da uden Tvivl Absalons Iver for Hedningenes Omvendelse (thi dette var tillige med Fædrelandets Sikkerhed, en Virkning af de Krige, han førde i Venden) og den Anseelse han stod i, har ved det romerske Hof gjort de Svenskes Ansøgning forgiæves, at Lunds Erkebisp maatte betages den Myndighed, han havde over deres Kirker. End meere, et paveligt Brev af 1198 byder Upsalts Erkebisp, at vise Lunds Troeskab og Lydighed, som den, der havde bekræftet ham i sit Embede.

I Aaret 1187 gjorde han en vigtig Forandring i den udvortes Kirke-Tjeneste. De Mænd, som først forkyndte vore Fædre den christelige Religion, vare fra forskiellige Lande. Der ved havde næsten hvert Stift forskiellige Sange, Bønner, Skikke, ved den udvortes Dyrkelse. Dette deelede Kirken, og Følgen var Uorden og skadelig Ueenighed. Herpaa søgte Absalon at raade Bod. Han lod holde et Møde i Lund af de fornemste og tillige de lærdeste Kirkens Tjenere, og nu valgde og samlede man det Beste af det Gamle, som foreskrevs til Brug for Fremtiden, hvorved den forrige Udskillighed hæmmedes.

I Aaret 1192 nedlagde Absalon den roeskildske Bispestav. Den dobbelte Kirke-Værdighed faldt ham nu, som bedaget og soag, for tung; da han desuden ikke kunde undværes i Kongens Raad, ikke heller nægtede Fædrelandet sin Arm, naar det behøvedes. Dog lagde han ikke Bispestaven fra sig, førend han igien kunde betro den til værdige Hænder. Han gav den til Peder Sunnesen, sin nær Vaarørende. Ingen troede, at han her handlede partisk; thi Peders Duelighed var allerede bekendt. Han havde med Flid dyrket Videnskaberne

Uden:

Udenlands, var hjemkommen med herlige Vidnesbyrd, som endnu ere bevarede, og havde derefter været Kanzler hos Waldemar og Knud. Han var klog og tapper. Hans Fortienester, efterat han var sat paa Bispestoelen, viisde endnu tydeligere, hvor vel Absalon havde sørget for Kirke, Konge, Land, ved at vælge ham til sin Efterfølger.

Danmark nød nu Frugten af Iykelige Krige, og af en viis Regiering, da det fik Aarsag at frygte for nye indvoortes Uroeligheder. Waldemar, Biskop i Slesvig, en naturlig Søn af Knud den Femte, gjorde Fordring paa Riget. Det mindste han paastod, var at deele Thronen med Knud. Udskillige tydske Naboe-Fyrster foreenede sig at understytte hans Fordring til Lands. Han selv ankrede ved Danmark med 37 Skibe, Norges Visper havde overladt ham, og tiltog sig Konge-Navn. Ham giordes Forestilling, at han ved et Forlig kunde forskaffe sig sikkrere Fordeel, end ved en uvis Krig, og han forsøiede sig, uden at begiære Leide, til Kongen, som lod ham sætte i Fængsel paa Søeborg. Absalon virkede dette, og anderledes kunde han ikke omgaaes en Mand, hvis Ven han havde været, men hvis ærgjærrige Hensigter truede Fædrelandet med Ødelæggelse. Imidlertid rykkede de tydske Fyrster frem indtil Slesvig. Ogsaa her kiendte man Knuds og hans Raadgiveres Klogskab. De saae forud, at den tydske Hær, under sine forskiellige Hoveder, ikke længe vilde blive eenig, og lode sig derfor nøie med at besætte Dannevirkes Skandsfer. De danske Krigeres Anurren, og Fiendens Spot kunde ikke bevæge dem at handle anderledes, og snart saae man, at de havde handlet vel og med Overlæg. Fienden, kiød af at ligge forgiæves for disse faste Skandsfer, trak sig tilbage. Hans

Hær

Hær adspredtes, og nu faldt Knud ind i Holsteen, og nødte Grev Adolph, en af disse Fiender, at bede om Fred, og at betale den med 1400 Mark Sølv. Dette henføres til Aarene 1192 og 1193.

Abfalon fremtræder nu ikke meere paa Krigens Skueplads. Alderdom og Svaghed forbyde ham det, men ikke at befordre Religionens Udbredelse, Landets Vel, Videnskabers Opkomst. Upaatvovseligen have hans Raad virket med paa de store Ting, som endnu i hans øvrige Leve-Tid udrettedes, saavel til Landets Sikkerhed imod fremmede Fiender, som til Religionens Plantelse i det hedenske Estland. Indtil sit sidste Dieblik nød han den Fornøielse at see sine gamle Krigs=Stalbrødre, saaledes som han havde viist dem, med Mod og Tapperhed at søgte for Fædrelandet, og de yngre Krigere at ligne dem, og viise sig værdige Danstke. Han saae disse Kiække under Anførere, han selv havde lært Krigs=Konsten, under Knud og hans Broder Waldemar, Men ogsaa Danmark's Konge, at føres fra Seier til Seier, og saaledes vedligeholde den Anseelse, de danstke Baaben havde forskaffet sig, og at nøde fremmede Fyrster at have tilbørlig Agt for Danmark's Venstak, og med Iver at søge det. Han saae Eenighed i Kirken, Riget i en blomstrende Tilstand ved indvortes Fred og gode Loves Handthøvelse. Kort, han saae nu i den fulde Klarhed de for Danmark herlige og lykkelige Dage, hvis Morgenrøde under Waldemar den Første begyndte at frembrøde; og hvor meget han selv havde gjort hertil, viser hans Levnet.

Det var overflødig at opregne alle de Klosters, Abfalon selv af sit eget Gods, og dem Kongerne efter hans Tilskyndelse stiftede. Deres Tal var ikke lidet, det vidner vor Kirke=Historie.

rie. Men maaskee man forestiller sig Gavnildheden imod dem større, end den paa de Tider virkeligen var. Det er tilforn viist, hvorledes Absalott satte den Skranker, og i et Brev til ham af Aaret 1177 klager Abbed Wilhelm over Mangel, end- og paa det Nødvendige i sit Kloster.

Imidlertid fordrede Tiderne disse Boeliger for Religions Lærere. Danmark selv havde maaskee nok førend denne Tid, men nu undertvinges Benden, den christelige Religion indføres der, og Klosters anlægges. Danmark var den Plante-Skole, hvorfra de forshnedes med Ordens-Broedre eller Religionens Forkyndere. Dette vidne pommerske og vendiske Aarbøger. Og her seer man, hvad der gjorde Klostersnes Formeereelse nødvendig. Religionen skulde vedligeholdes i Danmark, og ved Danske skulde den forplantes i Benden. Det var Absalotts Pligt at drage Omsorg derfor. Han opfyldte den, og saae Frugt deraf.

Ved ham forvandlede Fisserleier sig til en Stad. Rishavn reisde sig af Havets Skid. Han saae sin Byes Havn vorde en Tilflugt for Handlende, og det, ved den anlagte Hvelhuus, en Værn for Landet, og en Skraf for dets Fiender.

Han selv kiendte Videnskabernes Yndigheder, og ønskede at give ogsaa Medborgere Smag paa dem. Lærde havde Adgang til ham. Han opmuntrede dem, som en indsigtsfuld Ven, og som en ivrig og mægtig Beskytter. Derved, siger en Skribent, gjorde denne Mand sit Folk Tjenester, som hans Medlevende maaskee ikke kiendte, eller foragtede, men som nu er til meere Noes, end afgjørende Feldtslug. Selv besørgede han Knud den Stores Bitherlags Ret samlet og igjen
ind-

indsætt med Forandringer efter Tiderne. Arnold eller Arild, en Jislænder, som var kyndig i Nordens Oldsager, fulgde ham paa alle hans Tog, for med sine Fortællinger om Fædrenes Handlinger at moere ham i ledige Timer. Absalon, opmærksom paa Alt, som var Danmark til Ære, frygtede, at de fremfarne Tiders Bedrifter skulde forglemmes, og de tilkommende forsvømmes. Man veed, hvad han, for at forekomme dette, forordnede i sin Stiftelse for Sorøe. Maaskee han selv saae nogen Frugt heraf, vi kiende ingen. Men han bød Svend Aagesen og Saxo at skrive Fædrelandets Historie. Disse kiende vi begge, skrevne paa Latin, den Sidstes Historie er udfærdig. Vel levede Absalon ikke at see den fuldført, dog nok deraf, for at overbevieses, at den vilde opfylde hans Hensigt. Derimod saae han Svends Arbeide. Dette er et kort Udtog af den danske Historie fra Skiold indtil Knud den Siette, og en Oversættelse af Witherlags Ketten, hvilken Stephanius har ladet trykke i Coer 1642, tilligemed danske Kongers Slægt-Register, fra Dan og Angul, indtil Christoffer den Første, af en ubekendt Forfatter. Svends Historie er kort, hans Skrivemaade vel ikke utaaelig, men dog langt fra ikke saa ziirlig som Saxos. Begge fortiene Tak. Men Absalon, som tilskyndede dem at skrive, har ogsaa derved giort sig udeødelig, og fortient hos en erkjendelig Efterslægt. Disse Tiders Historie skal ikke kunne skrives, uden med Priis at nævne ham, som den der forskaffede Fædrelandet Velstand og Anseelse, og lod Erindringen derom bevare til Exempel for Efterkommere.

Denne Kirkens nidkiære Forstander, Religionens og Videnskabernes ivrige Forfremmer, Rigets og tvende Kongers Ven, vise Raadgiver, kloge og tappe Anfører, indgik i Eviigheden den 21 Martii 1201. Hans Grav vises i Sorø. Hans Hukommelse er æret overalt. Fremmede nævne ham med Agt. Hos Danske er hans Minde helligt. Blandt de Konstens og Naturens Værkbarligheder, det kongelige Kabinet giemmer, er Adskilligt, som betragtes med Ærbødighed, fordi man siger, det har tilhørt Absalon.

Saxo

Saxo Grammaticus.

Langebek Scriptores Rerum Danicarum.

Stephanii Prolegomena in notas ad Saxonis historiam.

Testamentum Abfalonis notis illustratum O. Sperlingii.

Klotzii Prolegomena in Saxonem.

Wagners Geschichte des europäischen Nordens.

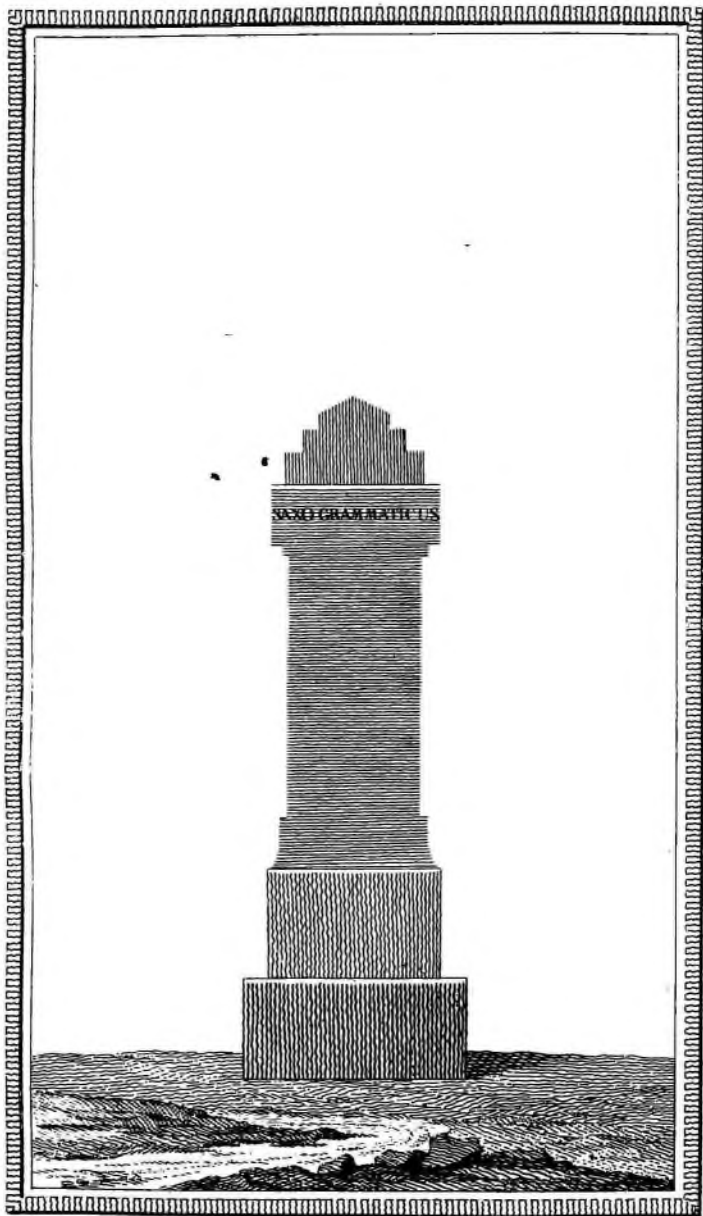
Gebhardi Dänische Geschichte.

Suhms kritiske Historie af Danmark.

Introduction a l'Histoire de Dannemarc, par Mallet (er oversat baade paa Dansk og Tydsk.)

J. Wiedewelt inv.

Clemens Scul.

Saxo Grammaticus.

Absalons Forsorg lovede varigt Lys i Fædrelandets Historie. Han selv besørgede dette Lys tændt; men, i det mindste for os, udslukkedes det igien med ham selv, og Mørke og tyn Laage herskede længe derefter. Er da hans Willie i denne Henseende af den Sorøeske Stiftelse aldeles ikke opfyldt? Hvo kan med Visshed paastaae dette? Langebeck har, i sin Samling af danske Historiekrivere, Slægt=Registere, Konge=Fortegnelser, skrevne ved og efter disse Tider af Ubenævnte, hvilke Sorøe maaskee har frembragt. Sandt: Oplysningen, de give Historien, er ofte kun liden, dog er den os kjær, den viser dog nogen Drivt at ville have arbeidet. Og hvad, om disse ere kun foragtede Levninger af vigtigere Sorøeske Arbeider, som maaskee endnu giemmes i Vaticanen, eller maaskee af Kloster=Brødre, ved Religionens Forandring her i Riget, ere henbragte til andre Stæder? Nu, da Videnskaberne blomstre overalt i Europa, nu, da deres Dyrkere synes med Forneielse at ville række hinanden hjælperige Hænder, nu kan denne Formodning maaskee vorde Visshed, og befrie hiine, som næredes af Absalons Stiftelse, fra den Behveidelse for Kædhed og Plichts Forsemmelse,

sømmelse, som man troer sig berettiget at gjøre dem. Hvor er en Eiffer af Fædrelandets Historie, som ikke ønsker det!

Dog, vi ville forlade Formodninger og vende os til Visshed, igien vende os til Abfalons Tider, og med Taksigelse og Agt betragte det Under, som viisde sig ved ham, og som giver hans Levnet og Fædrelandet en saa stor Glæde.

Saxos danske Historie er dette Under; thi i Betragtning af hans barbariske Aarhundrede kan den ikke ansees anderledes.

Hvad Forfatterens Levnet angaaer, da er det, man veed derom med Visshed, selv det man grunder paa Formodninger, kun lidet. At hans Forfædre have været i Anseelse og tient i Krigen mod Fædrelandets Fiender, saa og at han er født i Siælland, det bevidner han selv. Men det er Formodning at han skal være af de gamle danske Langers Slægt.

At hans Videnskaber have været overordentlige for den Tid, han levede, er upaatvivleligt. At han ikke i Fædrelandet, men udenlands, maaskee i Paris, har lært sit ziirlige Latin, er rimeligt, om man ikke heller med Alotz vil troe, at han paa den Tid, da man overalt var indtagen af det skolastiske Væv, end ikke i Frankrig skulde have fundet en duelig Lærer, og altsaa maae have hentet sin Ziirlighed i fortroelig Umgang med de Gamle selv.

Hans Arbeide viser, om han har havt en Historieffrivers Gaver. At Abfalon tog ham i sit Huus, havde ham stedse hos sig, bærede ham med sit Benskab, det lader os dømme om hans gode Karakter; men at hans Eyner ikke have været indskrænkede til Studerekammeret alene, sees deraf, at samme Erkebisp betiende sig af ham som Haandskriver og i andre vigtige Forretninger.

om

om han tillige eller aldeles ikke har været Provst i Koeskilde. Hans Død henføres til Aaret 1204. Hans Grav er i Koeskildes Domkirke.

Dette er korteligen hvad man veed, og hvad man formoder om Saxo, som ved sin danske Historie har gjort sig udbøelig, og ved sin over de Tider ophviiede Skrivemaade i samme forhvervet sig Navn af Grammatiker. Uden Tvivl skulde vi have endnu flere Aarsager at erindre og agte ham, dersom vi tilfulde vare underrettede om den Deel, han har taget i de offentlige Forretninger. Men vi lade os nøie med at betragte hans uforglemmelige Værk.

Abfalon ønskede den danske Historie udførligen beskrevet. Arbeidet var vanskeligt, da en aldeles ubrudt Veie skulde banes og betrædes. Blandt alle omkring sig fandt han ingen uden Saxo, som var det voren, og han paalagde ham det. Denne saae Arbeidets Besværighed; men det var hans Belynder som bad, og han vovede ikke at vægre sig. Det, som opmuntrede hans Mod, var, at han skulde arbeide under Abfalon selv, en Mand, som var virkelig Kiender, som kunde raade ham, selv kunde sammenligne hans Arbeide med de Mønstere, han blandt Roms gamle Skribenter valgde sig, og som overalt vidste, hvor tungt det var at udfere. Dette gjorde, at Saxo med Mod, Eyst og Flid begyndte og fuldførde Arbeidet. Han vilde opføre en Dugning fra Grunden, men hvoraf? Intet var samlet dertil. Fædrene vilde heller gjøre store Ting, end beskrive dem. Dog her vare Sange, ved hvilke de Danske Fortidens Skalde havde søgt at vedligeholde Erindringen om Hestenes Bedrifter, om enhver Regjerings Krige og mærkværdigste Tildræggelser, ja undertiden deres Fyrsters og berømte Mænds Slægt-Registere. Disse Sange maatte være ham en Kilde. En an-

den var, hvad historisk han kunde finde indgravet i Klipperne; Islandske og andre Aarbøger vare den tredie, og Abfalons Efterretninger tilligemed egen Erfaring den fjerde Kilde, hvoraf han søde sin Historie. Klipperne gave ham kun liden Oplysning. Minderne, de kunde indeholde, vare forslidte og utydelige. Saxo fulgte da i de ældste Tider Sangene eller Sagu, grundet paa Sange. Disse vare fulde af Billeder, Drager, Kæmper, Guder o. s. v., som betyde Statsmænd, Krigere, store Mænd o. s. f. Saxo, uden Tvivl af Mangel paa bedre Oplysning til at udfinde det Sande, som laae skjult herunder, lader Digterne selv tale. Herved faaer omtrent den tredie Deel af hans Historie vel en fabelagtig Anseelse; men man er derhos vis paa at have Fædrenes uforsfækkede Fortællinger, og ved de flere Hjælpemidler vore Tider have, ere de desto bedre i Stand at vejlede sig til det Rigtige heraf. Han har havt Islandske Efterretninger, fra hvilke han dog ofte viger. Hertil angiver man blandt andre ogsaa denne Grund, at hans fornemste Hensigt var, ved en Række af prægtige Bedrifter at forskaffe sine Landsmænd Udlænderes Agt, og tillige efter de beste romerske Skribenters Mønster at skrive en Historie, som ved Maleriet og ziirlige Udtryk kunde røre Øret. Herfra udleder man den Ælde, han tillægger Riget, den Mængde Konger, han giver det, m. m. Han har, siger man altsaa, behandlet sin Historie indtil Udgangen af det ellevte Aarhundrede, som Digter. Kan være. Vist nok er det, at han har manglet Efterretninger, som først ere komne for Lyset i de senere Tider; men hvad, om de, han har havt, have været urigtige? hvad, om han har betient sig af rigtige, som ikke ere komne til os? eller som han gav Fortæin, fordi de havde deres Oprindelse her fra Fædrelandet? Ikke er det hermed sagt, at de Udbredelser, man
gier

gier ham for Urigtighed, indtil forbemeldte Tid, ere overalt ugrundede. Ikke heller de for den Feil, at han sit heele Værk igiennem udelader Aarstal. Til Undskyldning for det Sidste kunde han dog maaskee anføre nogle af sine Mønstere, de romerske Skribenter, som have gjort det samme. Dog man tilstaaer, selv de, som giøre ham hiine Bebreidelser, at den sidste Deel af hans Historie, nemlig fra det ellevte Aarhundrede indtil Enden, gotgier denne Feil; thi her er han udførlig, pragmatisk, og hans Fortælling viser Stats-Videnskab, saavel af hans egen Erfaring, som af de ham meddeelte Stats-Skrivter. Her er det Absalons Efterretninger i sær have tient ham, og denne Deel af hans Historie er en uundværlig Kilde for de nyere Historiekrivere. Udfaldet af Absalons sidste Tog paa Venden er det, som slutter Saxos Historie, af hvilken man, ikke uden Grund, troer, at en Deel er forkommen.

Over halvtredie hundrede Aar vankede denne Historie omkring næsten ubekendt og underkastet alle Forandringer, som Tiden og uensigtige Afskrivere vilde tilføie den. Endelig saae man efter Aaret 1481 et Udtog af den paa Plattysk, som indeholder tillige en Fortsættelse indtil Christian den Førstes Død. Heel, eller i det mindste saae meget, man endnu kiender af den, og paa det Sprog, den var skreven, udkom den først i Paris 1514. En Christen Pedersen var Udgiveren. Nogle anføre hernæst en Udgave fra Basel af 1524; men meer bekiendt er Udgaven fra samme Sted af 1534, kiønt dogieldnere hos os, end den parisiske. Endnu i Aaret 1576 besørgede man en Udgave i Frankfurt am Mayn. Saa begiærligen modtog de Lærde dette Danmarks Under. Nu havde ogsaa den Læge-Danske Lust at læse sin Saxo, og Anders Bedel fornøiede ham. Han lod 1575 trykke en ikke

gandske neigtig, dog ikke ubehagelig og med Anmærkninger hist og her forsynet danff Oversættelse, som igien er oplagt 1610. I dette Aarhundrede, nemlig 1644 besørgede Steph. Johann. Stephanius en ny latinsk Udgave, til hvilken han seiede sine Anmærkninger, som dog meere oplyste Saxos Sprog, end hans Historie. 1713 var man betænkt paa en ny danff Oversættelse, hvoraf den første Bog med Kobber dette Aar og siden intet meer kom for Lyset. Men i en ny og meere neigtig Oversættelse end Wedels, fremkom Saxo 1752 ved Sejer Schousbølle, og endelig atter paa Latin i Leipzig 1771, udgiven af Christian Adolph Klop. Er dette ikke nok at bevidne Fremmedes og Landsmænds Agt for vor Saxo, uden at man har nødig at anføre de Anmærkninger og Oplysninger over ham, de Udtøge, den Samling af Sentenser, adskillige have gjort af hans Historie? Hos nogle af de Skribenter, som tale om ham, finder man ham undertiden dadlet; men alle ere dog eenige at ansee ham som overordentlig, og det ikke blot for sit Aarhundrede. Stephanius giver os lange Fortegnelser saavel paa hans Dadlere som Lovtalsere. Her er det nok at mærke, at en Naboe-Skribent misunder Danmark den Ære, at have frembragt ham, og vil derfor af hans Navn Saxo gjøre ham til en Lydsk. Rasmus Notterdam forundrer sig, at Danmark paa den Tid har havt en saa ziirlig, saa herlig, saa veltalende Historieforfatter, som den uforglemmelige Saxo.

Snorre

Snorre Sturlesen.

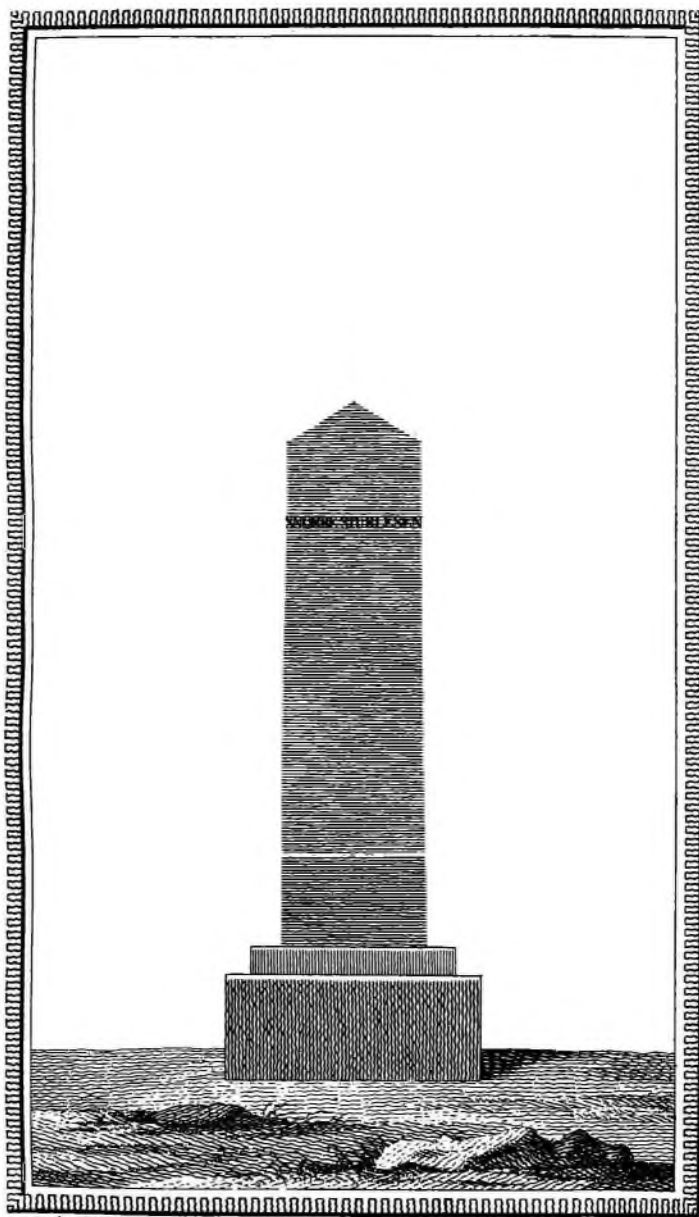
Justisraad Schønnings Fortale til første Deel af Snorres Heimskringla.

Vita Snorronis Sturlæi sammesteds.

Herforuden har Hr. Justisraad Thorklacius meddeelt Anmærkninger, saavg Tillæg af Sturlunga Saga selv, og af Kong Hagens Historie, begge skrevne paa det gamle islandske Sprog og endnu utrykte.

Man see og det Udtog af Kong Hagen Hagensens Historie, som findes i den af Claussen oversatte og af Worm udgivne Sturlesens Krønike.

J. Wiedswelt sculp.

Clemens Saul.

Snorre Sturlesen.

Snorre Sturlesens Fædreland er Den Island. Her er han født paa Gaarden Hvam, Aar 1178. Hans Fæder var Sturla Thordson, og hans Moder Gudney Bødvars Datter. Begge af Islands anseeligste Slægter. Paa den eene Side kunde deres Herkomst regnes fra den i Norges Historie bekendte Eigill Skalagrimson, og fra den berømte Hrafnistiske Slægt, og paa den anden Side fra Rogenvald, More Jarl, Stammefader for Normandiets Hertuger, ja fra Nordens ældste Konge-Slægter.

Tre Aar gammel kom Snorre i Jon Loftsons Huus. Denne Jon var den lærdeste, den viiseste og rigeste Mand paa Island, stor og pragtig i Opførsel og Levemaade, og hans Huus en Skole for Lærdom og Videnskab. I firtien Aar, nemlig indtil Aaret 1197 da Jon døde, opholdt Snorre sig her, dyrkede sine herlige Sinds-Gaver, og ved at giøre sig bekendt med de gamle Skaldes Vers og Sange, saaoog med en Sæmund Frodes, Are Frodes, og fleeres historiske Arbejder, forhvervede sig de Kundskaber, som siden gjorde ham navnkundig.

Efter

Efter Jons Død giortede Snorre sig med Herdis, en Datter af Præsten Berse, med Tilnavn den Rige. Den anseelige Medgift, Snorre fik med sin Brud, lagde Grunden til den store Rigdom, han siden forhvervede sig, saa at han næst Jon Loptsons Søn Sæmund var den Rigeste paa Island, besad sex store Hovedgaarde, havde en stor Deel af Landet under sin Lydighed, og indfandt sig undertiden paa Allthinget med et Følge af flere end 800 eller 900 bevæbnede Mænd. Denne Rigdom satte ham i Stand at fyldestgjøre den Smag han havde paa det Store og Prægtige, som særdeles viisde sig i Bygninger, han opførte. Han lod anlægge en Skandse ved sin Gaard Bydemyre. Gaarden Keikholt, hvor han opflog sin Boelig, lod han anseeligen opbygge og befæste, og et Bad derved, saa stort, at det kunde rumme 50 Mennesker, har, uden at behøve Forbedring, nu staaet næsten 600 Aar, og bevidner Bygningsherrens Lyft til Mechanik og Pragt, samt rige Opfindelseskraft. Ved sin Lærdom, Forstand, Rigdom og Myndighed satte Snorre sig i Anseelse i sit Fædreland, hvor han 1213 ophøiedes til det betydelige Raugmands-Embede over heele Island, men udenlands gjorde han sig i sær berømt og anseet ved sin Skaldekonst. En Sang, sammensat til den mægtige norske Jarls Hagen Galins Ære, og oversendt ham fra Island, omtrent Aar 1213, var den første, som gjorde Snorre bekendt. Den behagede Jarlen, som belønnede Forfatteren med anseelige Foræringer, og indbød ham, under store Løfter, at komme til Norge. Jarls Død i følgende Aar gjorde Opsættelse i denne Reise, saa den først gif for sig 1218. En Sang, han havde skrevet til Jarls Enke Christina, gjorde, at han nu paa en Besøgelse hos hende i Vestre-Gothland, hvor hun igjen havde

de

de giøret sig med Alfel, Laugmand, var en særdeles velkommen Giest, og nød store Beviiser paa hendes Gavnildhed. Men i sær satte han sig paa denne Reise til Norge i Yndest hos den navkundige Skule Jarl, saa og hos den derefter berømte og store Konge Hagen Hagensen, som opheiede ham først til Skuttulsven, et Embede, der forbandt ham stedse at være hos Kongen, da han maatte opvarte ham ved Bordet, i Sovelammeret, og følge ham paa alle Reiser. Maaskee man paa vore Tiders Sprog kunde kalde ham Kammerjunker. Derefter forfremmedes han til Lehnsmænd, hvorimod han maatte love, at understøtte Kongens Hensigter mod Island.

I den feierrige Harald Haarfagers Tid havde en Deel af de Nordmænd, som ikke vilde staae under denne Konges Herædømme, besat dette Land og der oprettet en fri Stat. Dste og ved forskiellige Midler havde Norges Konger søgt at bringe denne De under deres Scepter, men forgiæves. Norges og Islands Beboere dreve imidlertid Handel med hinanden, ja endog fornemme Islændere lode deres Sønnen reise til Norge, for der at forbedre deres Sæder, og forhverve sig Kundskaber og Indsigter. I saadan Hensigt drog og Poul, en Søn af hiin rige Samund Jonsen, 1216 i Esteraaret til dette Rige. Han kom til Bergen, hvor han, som det synes, havde foresat sig at henbringe Vinteren. Han var rig, af hoi Byrd, og det norske Konge-Huus nær beslagt; thi hans Faders Farmoder var en Datter af Kong Magnus Barfoed. Stolt af disse Fortrin troede han, man i Bergen burde beviise ham samme Verbødighed, han var vant til i sit Fædreland; men da man der gjorde Nar af hans utidige Mod, kiædres han snart ved denne Stad, og da Hoffet var det egentlige Maal for hans Reise,

og samme paa den Tid opholdt sig i Tronhiem, saa fragtede han et Skib, med hvilket han, uden at agte den ubegvemme Aarets Tid, da det var midt om Vinteren, begav sig paa Reisen didhen. Dette Skib forgit med Folk og Alt, tilligemed sex andre Skibe, som agtede sig samme Wei. Dette skeede ved Slutningen af Kong Inges Regiering, som døde den 23 April 1217. Sommeren derpaa fik Samund Tidende om sin Søn's Død. Han beskjødte Bergens Borgere, at deres ufiarlige Omgang havde nødt dette unge Menneſke til den Vinterreise, som forvoldte hans Død, og tog deraf Anledning at angribe nogle bergensſke Kiebmænd i Drebach, hvilke han tvang at betale store Penges Bøder. Paa samme Maade behandlede han et andet norſke Fartoi i Westmanøe. Hans Broder Orm, en bemiblet, anseet, og tillige fredelig og retſindig Mand, havde forgiæves ſagt at forhindre diſſe Voldsomheder, og da det ſidſt omtalte Skib maatte overvintre i Jøland, beviisde han dets Mandſkab al mulig Tieneſte og Venſtghed; men diſſe utaknemmelige Giæſter overfulde og dræbde deres godgiørende Bert tilligemed hans Søn og flere Jølændere ved deres Bortreise i Aaret 1218. Nu fordes Klagemaal ved det norſke Hof af Kiebmændene over den dem af Samund tilſoiede Vold, og af Orms Skægtninge over det paa denne retſkaſne Mand begangne Mord. De Sidſte finge intet behageligt Svar, hvorfor Biørn Thorvaldsen, en Svigerſøn af Orm, og Broder til den Giſſur, vi herefter lære at kende ſom Snorres Banemand, ſelv hævnedes ſin Svigerfaders Død, ved at dræbe norſke Kiebmænd. Mod Enden af Sommeren 1219 fik man Tidende herom i Norge. Paa Jøland, hvor ingen havde foruroeligt de Norſke, uden Samund og Biørn, troede man, at dette var en ſærdeles Sag, ſom ingen

ingen uden disse havde at forsvare. Det norske Hof derimod anstillede sig som det troede heele Island skuldig i disse Voldsomheder, hvilke man besluttede at hævne. Aarsagen, at man tog det paa den Fod, er let at indse. Man havde da en Forevending, at giøre sig dette Land underdanigt. Kong Hagen foranstaltede nu Alt til et Tog mod Island. Skule Jarl drev fornemmeligen herpaa, og bekostede Udrustningerne. Saaledes var Stormen reist, som truede at kuldfaste Islandernes Frihed. Snorre afvendte dette Uveir fra sit Fædreneland ved de Forsiklinger han gjorde Kongens Fortroelige, i sær Dagfinn Bonde, som bragde Kongen og denne selv Skule Jarl paa andre Tanker. At Islænderne vare af Oprindelse Nordmænd, at Kongen selv og andre Norske blandt dem havde Vaarsrende, at Norges Konger havde ladet dem omvende til den christne Troe, at Norge ikke kunde undvære den Handel, det havde med Island, at det var vanskeligt at komme til Landet med Krigsskibe, at Folket var haardt og vant til Striid, dette vare nogle af de Bevægrunde, som gjorde Forandring i det forehavende Tog; men den fornemste var dog Snorres Løfte, at ville stæfte Forlig imellende de Norske og hans Landsmænd, og søge at giøre Kongen Landet underdanigt, samt, til Forsikkring om Løvetets Opfyldelse, at sende sin Søn Jon Murt til Norge, for at opdrages ved Jarskens Hof. Man fastede Tiid til dette Løfte. Skule overvadede Snorre med Foræringer, og gav ham et vel udrustet Skib til sin Hiemreise, hvorfor denne i et konstigt Vers aflagde sin Taksigelse.

I Aaret 1220 kom Snorre tilbage til Island. Den Tere han havde nydt i Norge, de store Gaver han bragde med sig derfra, paadrog ham maaskee Misundelse, og gjorde ham

mistankt hos hans Landsmænd. De beskjødte ham, at han havde ladet sig bestikke af Kongen i Norge, i sær bebreidede Biørn ham, at han havde paataget sig at hindre dem videre at hævne sig for det paa Orm begangne Mord, udstødte Trusser imod ham, og det var kommet til Yderligheder, om ikke Bispen af Skalholt havde lagt sig derimellem. Derefter opskjødte Snorre forsaavidt det Løfte han havde giort Kong Hagen, at norske Kierbmænd ved hans Mægling kunde igien med Sikkerhed handle i Island, hvilket særdeles befordredes ved den indbyrdes Ueenighed, som i Aaret 1221 opkom imellem Sæmund og Biørn; thi da denne omkom i et Slag, og den første døde Aaret derefter, saa var ingen i Landet, som meere tænkte paa at foruroelige de Norske. Det synes derimod ikke, at Snorre har giort sig meget stor Umage for at holde den anden Deel af sit Løfte, nemlig at bringe Landet under Norge. Ved det Had, Sæmund og Biørn bare til de Norske, kunde man troe, at Frygt for disse mægtige Mænd havde holdt ham fra at arbeide derpaa; men da han efter deres Død ikke heller søgde at udrette noget i den Henseende, saa er det klart, at det ikke har været hans Alvor, og at denne Fristats-Mand troede, at intet Løfte kunde forbinde ham at bringe sit Fædreland under fremmed Herredomme. Dog sendte han i Aaret 1221 sin Sen Jon til Norge, hvorfra han 1224 kom tilbage, og tog Deel i de paafølgende islandske Uroeligheder, indtil han 1229 atter drog til Norge.

Uroelighederne i Island havde fornemmeligen deres Oprindelse af Ueenighed imellem Snorre og hans nærmeste Paarørende. Det vil være nødvendigt at vedrøre Anledningerne hertil, for at see, hvorvidt Snorre, hvorvidt hans Paarørende, bør ansees skjeldige i samme.

Med

Med sine Svigersønner, ja med sin egen Søn, Jon Murt, laae Snorre i Giendskab. Kolbein, en fornem Mand paa Nordlandet giotede sig med een af Snorres Døttre. Hun faldt i en Svaghed, og reisde 1229 til hendes Fader, hvorefter Kolbein ikke meere vilde vide af hende at sige. Hun døde kort derefter uden Børn, og Snorre fordrede hendes Medgiot tilbage. Hertil vilde Kolbein ikke beqvemme sig. Sagen kom for Retten, man lod sig forlige, og Snorres Søn Urækia tog Kolbeins Søster til Hustrue. Af Frygt for Overfald af sin Brodersøn Sturla, kom Snorre ikke efter Lovte til Bryllupet. Dette gjorde Kolbein misfornøiet. Snorres tredie Datter kunde ikke forliges med hendes Mand, Arne Dreida, hvorfor det kom til Skilsmisse. Hun giotede sig igien med Gissur, men med lige faa stet Held.

I Aaret 1229 begiærede Snorres Søn Jon Murt af sin Fader, at han skulde skaffe ham Helga, Sæmunds Datter, og Sturla Sigvatsens Kones Søster, til Hustrue, og tillige affaae ham Gaarden Stadarhol. Dette nægtede Snorre ham af utidig Kærighed. Kolbein ægtede Helga, og Jon, misfornøiet med sin Fader, gjorde Laan paa ham og drog til Norge, hvor hans Svoger Gissur paa den Tid ogsaa opholdt sig. Disse Svogere havde et Herberge tilfammen. En Aften, da de komme hjem fra et Bertsuus, vilde Jon med en Kiep straffe deres Opvarter for nogen Skivesløshed; men Gissur holdt Jon, og Opvarteren gav ham et Slag med en Øxe, hvoraf han siden døde. Saaledes var Gissur, maaske uafhængig, Marsag til Jons Død. Ved sin Tilbagekomst til Island maatte han med Eed gøtgjøre, at samme var skeet uden og imod hans Villie, hvormed Snorre lod at være tilfreds, skjønt han

neppe har ladet af Mistanke fare, og uden Tvivl har denne Hændelse paa ny opvakt og forøget den Fortrydelse han havde over sin Datters Forskydelse. Der opkom Fiendskab imellem Snorre paa den eene Side, og hans Broder Sighvat og dennes Søn Sturla paa den anden, hvortil Grunden lagdes derved, at Snorre, for at vorde Eier af Selveigs Sæmunds Datters store Midler, havde, som man troede, i Sindet at ægte hende, men ufornødentlig forekom Sturla ham, og vandt Bruden, hvorfor Snorre forlød sin Kone Herdis, og tog Halveig, den dræbte Orms Datter, og Bjørns Enke, til Medhustru; thi først efter Herdis Død ansaae man hende som hans Ægtekone. Hun havde Sønner af første Ægtekab, hvilket siden var en Medarsag til Snorres Død. Videre, Gudnen, Snorres Moder skænkede paa sit Yderste (uden denne Sæns Vidende) sine Midler til hendes Sønnens Sturla Lørdson, en anden Brodersøn af Snorre. I en Deel Aar havde Snorre underholdt sin Moder, og paa denne Grund tog han hendes Efterladenskab til sig; men hans Broder Sighvat bemægtigede sig en af hendes Gaarde, som laae ham nærmest. Det synes ei, at Thord, som Historien berømmer for Gudsfrøgt og Forstand, har troet sin Søn Sturla forurettet af Snorre; men følgende viser, at han ikke har billiget sin Broders Sighvats Opførsel; thi nu foreenede han sig med Snorre, at giøre Fordring paa et Godords Forstanderskab (et vist arveligt Ærigheds Embede, eller Herredømme over en vis Landstrækning, hvormed Anseelse tilligemed nogle Indkomster vare forbundne) som deres Fader havde havt, og Sighvat efter hans Død tilegnet sig, uden at give sine Brødre noget Bedetlag, og derefter overladt til sin Søn Sturla. Snorre og Thord vilde nu ikke lade deres Ret høre

til

til fare, men satte sig omsider med Magt i Besiddelse deraf. Dette gav Anledning til nyt Fiendskab. End meere, en Mand af Anseelse, ved Navn Thorbald, som var Entemand, havde umidlertid ægtet Snorres Datter Thordis. Thorbald havde tilforn ladet ombringe en vis Navn Sveinbjørnsen, som efterlod sig Sønner. Vel var denne Sag forliigt, men Hadet ikke udslett. I Aaret 1226 dræbde Navns Sønner Thorbald, og derpaa flygtede til Sighvat og hans Søn Sturla, som toge dem i Beskyttelse. Ny Marsag til Had. Man formoder, at Snorre, forbitret herover, har tilskyndet Thorbalds Sønner af første Ægteskab, at overfalde Sturla paa hans Gaard. De gjorde det, dræbde nogle, saarede flere, og plyndrede Gaarden. Sturla selv var ikke hjemme. Dgsaa dette blev forliigt. Snorre fik Sikkerheds Lovte for Thorbalds Sønner af Sturla; men denno satte ved første Leilighed sit Lovte til Side, overfaldt og dræbde dem. Dette skal Snorre have taget sig meget nær. Sturla Sighvatsen gjorde derefter en Reise til Rom. Snorre havde sat sin Søn Urækia til paa sine Begne at forestaae det ovenomtalte Ørigheds Embede. Denne Urækia dræbde, plyndrede, og i andre Maader holdt ilde Huus med den fraværende Sturlas Bennet og Tilhørende, hvilket var den sidste Marsag til Had.

Dette er korteligen Stridighederne imellem Snorre og hans Paarørende. Deres endelige Udfald, i Henseende til Snorre, saae man herefter at see. Men ogsaa for hans Fædreland havde de vigtige Følger; thi ligesom de for nærværende Tid foruroeligede det, og gave Anledning til Mord og Udelæggelse, saa vare de uden Tvivl og Marsag, at Island, snarere end ellers skeet var, kom under Norge. Snorre var gandske

gandske vist ikke uskyldig i disse Stridigheder; men vare hans Modstandere det?

Imidlertid Island saaledes plagedes, drog Sturla Sighvatson, Snorres Brodersen, til Rom, som før er nævnt. Paa Tilbagereisen indfandt han sig i Lonsberg hos Kong Hagen, hvilken han fortælte den uroelige Tilstand i sit Fædreland. Som et Middel, igien at skaffe det Fred og Roelighed, foreslog Kongen Sturla, at han skulde forsøge at bringe det under norsk Herredomme, da Kongen vilde gjøre ham til sin Statholder der. Sturla samtykkede Kongens Forslag, men formanedes derpaa tillige, at udføre det uden Mord og Blods Udgydelse, og heller bemægtige sig de Fornemme, og sende dem ud af Landet, eller paa anden Maade sætte sig i Besiddelse af deres Midler.

Med Forsæt at fuldføre Kongens Villie kom Sturla i Aaret 1235 tilbage til Island. Urækias voldsomme Opførsel var een Aarsag, at Sturla ikke angreeb. Sagen med den Skaansel, Kong Hagen havde raadet ham; thi under Paaskud at skaffe sig Fyldestgiørelse, drog han og hans Fader med 1000 eller 1200 Mand følgende Foraar mod Snorre. Dette skeede just i Fasten og i Paaske Uge, som i de katholske Tider ansaaes særdeles hellig. Snorre, af Agt for Kirkens Bud, vilde allermindst paa saa hellig en Tid slaaes med sin egen Broder; men undvigede først til sin egen Gaard Besssted, og siden til en Ben Østen paa Landet. Men Tidens Hellighed hindrede ikke Sturla at sætte sig i Besiddelse af Snorres Midler, Gaarde og Betieninger. Dette skeede for at hævne Urækias Voldsomheder, hvilke han, som Sturla foregav, havde øvet efter sin Faders Tilskyndelse. Maaskee han med denne Beskyldning gjorde Snorre uret; thi Urækia selv var en voldsom og uroelig Mand,

Mand, som end ikke skaanede sin egen Fader. Med meere Bished kan man ansee denne Hevn, som en Virkning af gammelt Fiendskab og af Begiærlighed efter Snorres Midler, ja og som en Folge af Kong Hagens Raad, hvilken det venteligen ikke kunde være imod, at see Snorre straffet for sin Lunkenhed i at opfylde det af ham givne Løfte, hvortil kom, at han var en Yndling af Kongens Modstander Skule Jarl. Urækia faldt samme Sommer i Sturlas Hænder, som mishandlede ham, og derefter lod ham føre til Norge.

Følgende Aar gjorde Snorre, dog uden selv at være nærværende, et Forsøg mod Sturla, men samme havde et saa ulukkeligt Udfald, at han maatte forlade sit Fædreland og begiive sig til Norge. Nu begyndte Sturla at angribe flere, blandt andre ovennævnte Gissur Thorvaldson, hvilken han fik i sin Magt, og tvang at sværge sig Troeskabs Eed. Men neppe var Gissur igjen i Frihed, førend han forbandt sig med Kolbein, for at bruge fælles Kræfter imod Sturla. Efter adskillige Angreb kom det endeligen i Efteraaret 1239 til et blodigt Slag ved Ørligstade imellem Gissur og Kolbein paa den eene, og Sturla og hans Fader Sighvat paa den anden Side. De Sidste tabte Slaget, og i samme Livet, tvende andre af Sighvats Sønner bleve grebne paa Flugten, og dræbte, hvorpaa Gissur og Kolbein bemægtigede sig ikke aleene Sighvats og Sturlas Midler, men og Snorres, som Sturla tilforn havde taget i Besiddelse.

Snorre Sturlesen søgde i Aaret 1237 Sikkerhed hos Skule Jarl, eller, som han nu kaldtes, Hertug Skule, just da han stod færdig at opkaste sig til Konge imod sin Svigersøn Kong Hagen. Maaskee dette Hertugens Forehavende, saa-

I. Bind. Y velsom

velsom den Bevaagenhed, han tilforn havde viist Snorre, var Aarsag, at denne tog hans Parti, og en Mand af Snorres Klogskab og Indsigter kunde ved disse Omstændigheder ikke heller være Hertugen uvelkommen, som ophøiede ham til Jarl, formodentlig over Island. Naturligt er det, at han herved ikke har befæstet sig i Yndest hos Kongen. Indtil Aaret 1239 opholdt Snorre sig her, men da han nu fik Sighvats og hans Søners Død at vide, haabede han igien at kunne komme i roelig Besiddelse af sine Eiendomme i Island. Han begjærede derfor og fik Tilladelse af Hertugen at reise did, tilligemed et Skib til Foræring. Han stod just færdig at tiltræde Reisen, da Kong Hagen strengeligen lod ham det forbyde. Men Snorre indsaae Aarsagen til dette Forbud, nemlig at Kongen troede, han vilde hindre hans Hensigter paa Island, han saae tillige sin timelige Belsærd i Bove, om han ikke begav sig did, han ansaae sig selv som en Gæst ved en Mandes Hof, der meere var Hagens Medregent end Undersaat, og denne Mand havde tilladt ham at reise, han troede sig altsaa ikke skyldig at adlyde Kongen, men reisde tilligemed sin Søn Urækia i ovennævnte Aar tilbage til sit Fædreland. Hans Fiender i Island, saavelsom ved Kong Hagens Hof, ansaae dette for en Forbrydelse, som fortiende den haardeste Straf.

Snorre kunde ikke heller undsøge Virkningen af Kongens Brede. Kong Hagen havde nu overdraget Gissur Thorvaldson, som var ham i fierde Leed beslægtet, at udføre hans Hensigter paa Island. Man erindre, at denne Gissur havde været Snorres Svigersøn, og forskudt sin Hustrue, at han var Aarsag i Jon Murts Død, og at han var i Besiddelse af de Eiendomme, Sturla havde taget fra Snorre, og som denne nu
uden

uden Tvivl vilde fordre tilbage, men Gissur ikke wiste, man skal da uden Tvivl kunne betragte hans Opførsel mod Snorre fra den rette Synspunkt.

Han fik i Aaret 1240 (samme Aar, da Skule omkom) Breve fra Kong Hagen, af Indhold, som man foregav, enten at sende Snorre fangen til Norge, eller, om det ikke lod sig giøre, da at tage ham af Dage. Kongen ønskede helst det Første; men det var imod Gissurs Hensigter, som higede ogsaa efter Resten af Snorres Rigdom. Han søgde derfor først at overfalde ham paa Althinget. Under Skin at forlige sig med ham, lokkede Gissur ham did. Snorre kom ikkun med 100 Dødvæbnede, da han ikke forestillede sig Gissurs Følge stærkere. Men da han paa Tinget seer Kolbein, en af hans Fiender, han ikke havde ventet at finde der, med 600 Mand, trak han sig med sit Mandskab ind i en Kirke, i Forsæt at forsvare sig til det Yderste. Nu fandt man ikke raadeligt at angribe ham. Kolbein forlod Tinget med sit Folk, hvorpaa Gissur gik til Snorre i Kirken, og efter nogen Samtale skiltes de, efter Anseelse, ikke som Venner fra hinanden. Dette Anslag lykkedes altsaa ikke.

Halveig, Snorres anden Kone, havde af første Ægteskab tvende Sønner, hvis Formynder Snorre var. Hun døde efter at Snorre var sidstegang kommen tilbage til Island, og nu fordrede hendes Sønner deres Arv. Snorre vegrede sig at give dem samme. De beklagede sig for Gissur, som var deres Farbroder. Han, hvis Fordeel det var at faae en Mand ryddet af Veien, for hvilken han havde stor Marsag at frygte, brugde nu, foruden den Befaling han sagde sig at have af Kong Hagen, ogsaa den hans Broders Sønner tilføiede Uret, til Paa-

skud, en Nat med 70 Mand at overfalde og dræbe Snorre paa hans Gaard Keittholt. Dette skeede den 22 Sept. 1241.

Saadant Endeligt fik Snorre Sturlesen. En Mand, som i Henseende til sin moralske Karakter gandske vist ikke var nogen Helgen, men at han og i Henseende til samme skulde paa andre Tider og ved andre Omstændigheder viist sig i et langt fordeelsagtigere Lys, derpaa er neppe at tvivle. Og dog? Man betragte hans Levetid, hans Levekreds, saavel i Island, som i Norge, og man vil uden Tvivl finde, at det vi kalde Trædskhed og Underfundighed, har hos ham været nødvendig Klogskab; og at denne Klogskab bed ham ikkun varsomt at troe endog sine egne Paarørende, naar han ikke vilde vorde et Offer for Nøvgiærrighed og Falskhed, det viser hans egne Hændelser. En af Snorres uimodsigelige Feil var Utroeskab i Ægtekab, Flagrelst i Eskovs Sager. Men gives der ikke Laster, hvis Hædlighed Møden formindsker, eller undskylder? Her er et paveligt, uden Tvivl Hierarkiets Hensigter fordeelsagtigt Forbud imod Præstekabets Givtermaal, er det ikke troeligt, at samme hos de Verdslige har opvaakt Ringegtelse for Ægtestanden, hvis Hæderlighed de af deres Værcres Exempler i Almindelighed vist ikke kunde erkiende. At forskyde een Hustrue, og tage sig en anden, var da almindeligt. At holde Medhustruer var en Frihed, Mænd af den store Verden ogsaa paa den Tid tillode sig. Ogsaa da ansaaes man for eenfoldig eller uvidende i den gode Levemaade, naar man kaldte det utilladeligt. En anden Feil hos Snorre var hans Ærgiærrighed. I hans Tid kunde saadant maaskee kaldes Hætemod, og en nødvendig Egenkab hos dem, som vilde evergaae andre i Magt og Anseelse; men da disse Fortrin i en fri Stat best opnaaes ved Formue og Velstand, saa var Snorres Pengegiærrighed

rigighed en Følge af hans Vergiærrighed, og forleedte ham til, ved utilladelige Midler, saasom ved at tilsnige sig Gaver, Afstaaelser, Testamenter, m. v., at forøge den Rigdom, han havde faaet ved Givtermaal, ved sine oeconomiske Indsigter, ved sine Øvrigheds-Betieninger, ved at forsvare de Svagere mod de Mægtigere, og paa andre anstændige og tilladelige Maader.

Unøgteligt er det maaskee, at Snorre har været voldsom, og hevngiærrig. Dog kan det af Historien bevises, at hverken hans Hevngiærrighed eller Pengegiærrighed nogen Tid har bevæget ham til at forfølge andre med aabenbare Mord og Voldsomhed, som dog paa den Tid var almindeligt, og hvortil hans Magt og Rigdom gav ham god Leilighed. At han har følt og fulgt Naturs og Religions Pligter, derpaa er tilforn anført et Beviis i hans Opførsel, da hans Broder og Broders Søn i Aaret 1235 angreb ham, og Historien vidner, at han da har været mægtig nok at afværge Vold med Vold. At Benskabs Pligter have været ham hellige, derpaa har man et uimodsigeligt Beviis i hans Opførsel mod Bisp Gudmund Arnesøn. Mod denne Bisp viisde Snorre sig en bestandig og ædelmodig Ven og Belgjører, da han var forfulgt af de fleeste Fornemme i Island. End meere, disse Forfølgere vare Snorres deels Venner, deels Paarørende, med hvilke han paa den Tid intet havde udstaaende. Med saa Ord, Sturlunga Saga, som er den fornemste Kilde til disse Efterretninger, man har om Snorre, synes at vise, at Snorre med alle sine Feil og Laster, og han havde virkeligen en Deel, dog i Sindighed, Billighed og Fredelighed har havt et Fortrin for de fleeste af hans Eigemænd i Island paa samme Tid, og at det var i sær Kærrighed imod hans Sønner og Stiffønner, som styrkede ham i Ulykke.

Forfatteren til Sturlunga Saga er Sturla Thordson, Snorres Broderføn. Han fortæller Historien med en Upartistighed, som ikke tillader ham at skaane enten Snorre eller nogen anden, ja end ikke sig selv; end meere, han fortier ikke ubeviislige, men paa den Tid bekiendte Mistanker.

Wil man dømme Snorre, fordi han ikke holdt det Løfte, han havde giort Kong Hagen, at bringe Island under ham, saa bør uden Tvivl betragtes, at han gjorde dette Løfte, da hans Fædreland var i Fare, og han selv endnu i Kongens Vold. For at binde ham desto meere, og som en Belønning forud for Løftets Opfyldelse, gav Kongen ham Lehnsmands Titel. Historien tillader at troe, at det ikke har været uden blot Titel, da den ikke nævner noget Lehn i Norge, som Kongen har givet ham, og i Island havde Kongen paa den Tid intet Lehn at bortgive. Klogskab bød Snorre at antage denne Naades = Bevissning; thi da at vegre sig der ved, var jo i Utide at give tilkiende, at han var ikke findet at holde Løftet. Ved sin Hiemkomst udvirkede han det, som var Island til Fordeel, saavelsom Norge, nemlig Tryghed for Handelen. Han tog siden Hertug Skules Parti, for at forskaffe sig, saa og maaskee sit Fædreland en Beskytter imod Kong Hagen, af hvis Naad det var en Virkning, at han nu maatte være landflygtig. Kongen kunde intet spaae sig uden Modstand i Island, saalænge Snorre levede der; derfor hiin Befaling til Gissur. Det er fortælt, hvorledes Gissur udrettede Befalingen. Wil man nu ansee Snorres Død, som en Virkning, ikke af Fienders Had og Giærrighed, men af Kongens Befaling; var da hans Liv ikke et Offer for Fædrelandets Frihed? Men man har et Beviis i Kong Hagens Historie, at denne store og adelmødige Konge ikke har ansket Snorres Død. Den fortæller, at da

da Gissur og Kolbein i Aaret 1242 grebe Urækia og sendte ham ud af Landet, begav han sig til Kong Hagen, som tog ham til Naade, og tilgav ham, at han imod hans Forbud var reist fra Norge med sin Fader. Ved denne Leilighed lod Kongen sig forlyde, at det havde været bedre, man havde taget Livet af Urækia, og sendt ham Snorre, som han vist ikke vilde ladet affive. Mod Urækia viisde Kongen sig naadig og godgiørende, og beholdt ham hos sig Vinteren over. Man seer heraf, at Kongen har høvt Agt for Snorre, skjønt han var misfornøiet med hans Opsørsel. Man seer og, at det har været langt fra denne Konges Tanker at ville mishandle Snorre, men vel at han vilde brugt ham ved sit Hof. Dog er det troeligt, at han ikke snart havde tilladt ham igien at reise til Jøland.

I Henseende til Herkomst, Rigdom, Sinds-gaver, Værdom, Værdighed og Anseelse, var Snorre en af de største Mænd i Norden. Han var øvet i det latinske og grædske Sprog, og ikke ukundig i Mathematik og mechaniske Konster, han var npperlig som Lookyndig, hvorfor han og i Aarene 1213-15-22 og 33 beklædte Laugmands Embede i sit Fædreland. Han var ogsaa npperlig som Skald og som Historieskriver. Foruden de anførte Vers, skal han have forfærdiget en Deel andre, blandt hvilke i sær et til den svenske Konges Erik den Ellevtes Berømmelse. Desuden er han Forfatter af Liods Grein, eller Hattas Lykill (Clavis metrica). Man tillægger ham tvende saadanne, den ene indeholder Kong Hagens og Skule Jarls Koes udført i smukke Vers, ethvert under sit Stavelsemaal, som har givet Anledning til Navnet. Han har samlet en Deel af den seener Edda, som derfor i Almindelighed kaldes Snorres Edda, og hvor man overalt seer Kyndighed i det grædske og latinske Sprog,

Sprog, samt Indsigter i Konster og Videnskaber. For en Ud-gave af denne Edda, trykt i Kiøbenhavn 1665 har man Peder Hansen Resen at takke, skjønt den efter Kienderes Dom ikke er aldeles neiagtig.

Snorre Sturlesens Hoved=Arbeide, det Arbeide, som gjør ham u dødelig, og har tilveiebragt ham Mindestytte paa Jægerspriis, er Heimskringla, eller hans norske Kongers Krønike, som man med god Grund troer, han har udfert indtil Kong Magnus Erlingsens Tider, og endt ikke længe før end Aaret 1230, da den af hans Brodersen Sturla Sighvats-son er udfreven. Han har skrevet den paa det gamle norske eller islandske Sprog. Vel er dette Sprog paa Island noget forandret, som sees, ved at sammenligne Afskrifter, man har af Heimskringla, med Brevskaber, som endnu forvares fra Snorres Tider; dog er det væsentlige i Sproget uforandret, saa at Texten i Heimskringla upaatvivseligen endnu er den samme, som Snorre har efterladt sig. Kilderne til Snorres Historie ere paalidelige. Han har havt ældre Mænds Arbeider for sig, saasom en Isleifs, en Sæmund Frodes, en Are Frodes Skrivter angaaende den norske Historie. Han beraaber sig paa de gamle Kongers og andre nordiske Fyrsters Slægtregister, hvilke de med megen Omhu bevarede fra Forglemmelse. Han har be-tient sig af de ældste norske Skaldes Vers og Sange, saasom en Brage Skalds den Gamles, en Thiodolfs, en Eyvind Skaldespillers, og mange fleeres, som han troeligen anserer i sin Historie. Disse Skalde vare ikke Tigge=Digtere, som kildrede Kongers og Høfdingers Dren for et Maaltid Mad, men de vare deels af kongelig Slægt, deels Rigets fornemste Mænd, deels de Ypperste i Kongernes Hof og Raad. Af
Snorres

Snorres Fortale seer man, hvorledes han har betient sig af disse Sange. Vi have, siger han, meest rettet os efter de Sange, som ere qvædede for Høfvingerne selv, eller deres Sønner, og antage vi alt det for Sandt, som findes i de Sange om deres Bedrivter eller Krige. Vel er det Skaldenes Viis, at rose den meest, som de tiene, men ingen skulde dog understaae sig at tillægge Een lige i hans Dine de Bedrivter, hvilke saavel han selv, som alle de Tilstedeværende vidste at være usande. Det var Spot, ei Roes. Da Snorre var en af sin Tids største Skalde, saa forstod han vist tilfulde de ældre Skaldes Vers, og at han har vidst at bruge dem retteligen, det viser hans Historie. Uden Tvivl har han og ved sit Ophold i Norge betient sig af dette Riges Archiv. Endelig, da han skrev sin Historie, vare næsten alle gamle og sandfærdige islandske Historier bekendte, og det ei alene de, som angaae Island i sær, men og en Gudlaugs og Oddur Munks, en Kollskiægs og Brands, en Erik Oddesøns og Karl Abbeds og fleeres Arbejder; med disse sammenligne man Snorres, og man vil finde, han har betient sig af dem; men med Valg og Skionsomhed. I Dyrigt vil man overalt finde, at Snorre har skrevet sin Historie med Smag, med Upartiffhed, med Omhu for det Sande og Paalidelige, med Skionsomhed i at vælge det meere eller mindre Vigtige, og med Nøiagtighed, Kortbed og bestemte Udtryk i Karaktererne: med saa Drd, man seer hos ham Alt, hvad man kan fordrø af en god, af en stor og hyppelig Historieskriver.

Længe læsde man Heimskringla i Haandskrift paa det gamle Sprog, men da dette saaledes forandredes i Norge, at det var uforstaaeligt for de Fleeste, saa begyndte man, omtrent ved Midten af det firtende Aarhundrede, at oversætte den paa Latinsk, og for-

nemmeligen paa Danff. Et Udtog paa Danff af den norffe Kronike ved en ubekendt Forfatter besørgede Arild Hvittfeldt trykt i 8vo., Kiebenhavn 1594, ved M. Jens Mortensen, Præst i Slangerup. Dets Titel er Norffe Kongers Kronike oc Bedrifter indtil unge Kong Hagens Tid, som døde Anno domini 1263. Bdsat aff gammel Norff paa Danff. Den er iblandt de felden forekommende danffe Bøger. Af de andre Oversættelser kiender man ingen trykt, uden den danffe, Peder Claufføn, Præst til Undal, Canik i Stavanger Domkirke og Proost over Listerlehn i Norge ved Aaret 1559 gjorde af Heimskringla, efter den norffe Statholders Axel Gyldeensterne's Begiæring. Denne Oversættelse er efter Claufføns Død sendt til vor lærde Ole Worm, som lod den sammenligne med adskillige Haandskriver, og trykke i 4to Aar 1633. Claufføn har tilføiet et Udtog af Kong Sverres og Kong Hagen Hagensøns Historie, hvortil Worm har lagt en Fortættelse af de norffe Kongers Historie, indtil den Calmarske Foreening, saag i Bredden af Bogen en Tidsregning, tagen for det meeste af islandffe Aarbøger, og til Slutningen et Slægteregister over de norffe Konger. Man anseer ikke Claufføns Oversættelse for paalidelig, da den ofte er meere Omfkrivning end Oversættelse, paa mange Steder ikkun Udtog, og har hist og her Tillæg, som ikke findes i Texten, desuden ere de gamle Skaldes Vers udeladte. Imidlertid er den paa ny oplagt 1751, og i denne Udgave finder man, som Anmærkninger under Texten, Oversættelse, saavel af det Claufføn har udeladt, somog af de gamle Vers.

I Stokholm udkom Aar 1697 Heimskringla i tvende Deele i Folio. Den lærde Svenske Johan Peringskiöld var Udgiveren. Man har deri den gamle Text, men efter ny og ikke aldeles

aldeles rigtige Haandskrivter; hertil er søiet tvende Oversættelser, en svensk og en latinisk. Den første er af en islandsk Student, Gudmund Dlossøn, for det meeste god og nøiagtig, ja man har Marsag at troe, at den er gjort efter et rigtigere Haandskrift, end det, hvorefter den gamle Text er aftrykt; thi man finder Steder, hvor Texten er urigtig, men Oversættelsen bedre. Den latiniske Oversættelse, af Peringskiold selv, viger paa mange Steder fra Textens Meening, forvender Tingene og Fortællingen, hvilken den ofte gjør uforstaaelig, og udelukker meget, som staaer i Texten. Her findes vel de gamle Skaldes Vers indførte, men paa nogle Steder ei rigtig aftrykte, deels urigtigen oversatte. Altsaa kunne næsten alene de, som forstaae Islandsk og Svensk, have nogen Nytte af denne Udgave.

Hans Kongelige Høihed Arveprins Friderich vilde vise den Agt, han bærer for Snorre, som Nordens Historie-Skriver, ogsaa derved, at lade ham fremtræde i en rigtig og tillige jærkelig Skikkelse. At besørge det Rigtige, overdroges Gerhard Schøning, og de 1777 og 78 udkomne tvende Deele i Folio vidne, at Hans Kongelige Høiheids Hensigter opfyldes. Her har man den gamle Text efter et under Grams og Møllmans Tilsyn nøiagtigen affkrevet, med de beste Haandskrivter sammenlignet, og fra Feil rensat Exemplar. De gamle Vers ere med Flid affkrevne og nøie forklarede. Her har man en dansk Oversættelse af den for Kyndighed i vore Oldsager i den lærde Verden allerede bekendte islandiske Student Jon Dlossøn, hvorved dog Claussøns gamle danske Oversættelse er lagt til Grund. Den hofsøiede med Flid forfattede latiniske Oversættelse er af Schøning selv, som end videre i Fortællingen til første Deel gjør Røde for denne Udgaves Fortrin. Til

beflageligt Tab for den lærde Verden, døde denne Udgiver, da den anden Deel af dette Arbeide var kommen for Lyset; at besørge Resten er overdraget Schulo Theodorson Thorlactus. Fra ham har man altsaa at vente det Manglende af Heimskringla eller af Snorre Sturlesens norske Krønike, som skal udgiøre den tredie Deel i denne Udgave, og dernæst saavel Kong Sverres som Kong Hagen Hagensens Saga, begge hidindtil utrykte, men begge af de troeværdigste og ziirligste historiske Skrivter, vi have i det gamle Sprog. Man kan altsaa love sig samme Fliid og Nøiagtighed, samt udoortes Ziirlighed og Pragt i det Følgende, som man seer i de allerede udkomne Deele, og som kiendeligen ophoier denne Udgave over den Peringsfioldske. Her bekostes Alt af Hans Kongelige Høihed Arveprinsen, og Alt skal svare til den Gæmildhed, han viser. Hans Omhu for Videnskaberne skal Verden takke, naar den i denne Udgave af Snorres Bænk med Fortsættelse læser Norges Historie i Sammenhæng fra de ældste Tider indtil Aaret 1263.

Niels

Niels Ebbesen
of
Norreriis.

3 3

Diplomatifche Gefchichte Waldemar III. Chriftoph II. Sohnes von
Valentin Auguft Heinze, fammentignet med Gebhard,
Wagner, Hvitfeldt, Meurfius og flere.

Wielands Tidender for Aaret 1726.

Et Hundrede danffe Wifer (Kæmpe-Wiferne, blandt hvilke den om
Greve Seert, er No. 41. i den anden Part.)

J. Wiedewell inv.

Clemens sc.

Niels Ebbesen

af

Nørreris.

Da Kong Christopher den Anden i Aaret 1333 døde, var Danmark i en meget elendig Tilstand. Næsten det heele Rige var i fremmede Hænder. Hertug Waldemar havde Sønder-Jylland eller Schlesvig. Ingeborg, Hertug Knud Porfes Enke, besad Halland, Holbek, Kallundborg og Samsøe. Kong Magnus af Sverrig havde Skaane, Siælland, Lolland, Falster og Fehmern, vare pantsatte til Greve Johan af Holsteen. Greve Geert den Store af Holsteen var Herre over Nørre-Jylland, Nordfriesland, Fynh og Laasinge. Laurits Jonsen var forlehnet med Langeland og Væoe. Den afdøde Konges Søner Otto og Waldemar eiede altsaa intet uden nogle smaa Godser i Lolland og Estland, af hvilke de lode sig kalde Hertuger. Man kunde derfor intet vente mindre, end at disse to Prinser nogentid skulde komme til Besiddelse af deres Fædrene-Rige.

Prins Otto vovede dog at udføre sine Fordringer paa Danmark, og at befrie dette Rige fra dets uretmæssige Besiddere. Den Mægtigste af disse var Greve Geert. Han var for-

standig,

standig, modig, tapper, forsøgt Krijsmand, og havde alene sine Fortienester at takke for den Anseelse, hvori han stod. Med denne Mand var det, Otto først vilde prøve sine Kræfter, overbevist om letteligen at kunne naae sie Niemeed, naar denne Modstander var overvunden. Med Tropper, hvervede i Lolland og Lydskland, gjorde Prinsen et Indfald i Nørre-Jylland. Men Udfaldet lignede ikke hans Mod. Geert, hans Overmand i Erfarenhed og Magt, overfaldt ham paa Laphede ved Viborg. Det kom til Slag. Otto tabte og blev fangen tilligemed en stor Deel af Adelen, han havde hos sig.

Waldemar, Ottos Broder, var endnu for ung til at kunne foretage noget, enten til dennes eller Fædrelandets Befrielse. Greverne af Holsteen derimod, stolte af deres Lykke, regierede imidlertid uindskrænkte, og saa meget haardere, som de vilde giøre sig alle muelige Fordeele af Landet, saalange det endnu var i deres Bold, da de ikke kunde vente, deres Regiering vilde være af Varighed. De betroede Slottene til thdske Befalsmænd, og gave Embederne i Landet til Lydske. De tvungne Folket at lære det thdske Sprog, og indførde den holsteenske Ret i Stedet for den danske. De Mægtigere undertrykkede de Ringere. Boldsomheder vovedes i sær mod Kirkens Tjenere.

I Lolland lod Greve Johan Ravensborg befæste, for desto meere at forvise sig Landet. Saadant streed aldeles imod en Pantavers Rettigheder, var farligt for Indbyggernes Frihed, og kunde ikke andet end smerte dem. Greve Geert, trodsig af den Magt han besad, og som ingen vovede at sætte sig imod, gjorde hvad ham lystede. Han paalagde og udpiinde Skatte, han foreskrev Love, han dømde selv i Retterne. Endelig kaldte han sig ikke længer Formyndet for Hertug Waldemar

mar til Schlesvig, hvilken Titel han 1325 havde antaget, men skrev sig selv Hertug til Jylland, hvor han indsatte Niels Limbek til sin Stadtholder. Dette viisde tydeligen, at han ansaa ogsaa dette Land for sin Eiendom, over hvilket han hidtil havde regieret under Navn af Formyndet for den slesvigiske Waldemar. Saadant gjorde de Danske Oprørske imod de holfteenske Grevers Regiering. Hertil kom, at fremmede Magter betiende sig af dette Riges indvortes Forvirring til ydermeere at svælske det. Saaledes begjærede Kong Magnus af Sverrig af Paven, ikke blot Bekræftelse for evig at beholde Skaane som Eiendom, hvilket han nu besad som Pant, men og Tilladelse at indtage andre til Kongeriget Danmark hørende Lande, under Paaflud at befrie dem fra de Boldsmand, som beherskede dem. Pavens Svar bestod i et høstigt Afslag. Med meere Held førde Keiser Ludvig af Bayeren sig Danmarks Svagbed til Nytte. Paa en Rigsdag til Frankfurt i Aaret 1338 foreenede han Pommern med det tydske Rige, og gjorde dets Hertuger til umiddelbare Rigsstænder, uden at agte, at de i lang Tid havde været Lehnsmænd af den danske Krone.

Greve Geert kunde ikke andet end mærke, hvor forhadet hans Regiering var. Ved det han Aar 1337 løsgav Biskop Tyge af Borglum af det Fængsel, hvori han siden 1329 havde været holdt, løstes Riget af Band, hvorved Gemnterne noget formildedes mod Greven; ja han skulde maaskee aldeeles have vundet dem ved en mildere Regiering for Fremtiden. Men herpaa tænkte han ligesaa lidet, som Greve Johan, at de meget meere ved haardere Vaalæg end tilforn trykkede og paa ny forbittede Folkets; og nu besluttede Greve Geert at sætte sin Myndling den slesvigiske Waldemar paa den danske Throne. Man ventede saameget mindre

Hindring i dette Forehavende, da Prins Otto sad i Fængsel, og hans Broder Waldemar levede som i Landflygtighed ved det keiserlige Hof. Hertugen samtykkede i dette Forslag, da Greven lovede paa alle Maader og med al Magt at understytte ham. Et Vilkaar var, at Hertugen skulde have Nørre-Jylland, og derimod overlade Greven Slesvig. Da dette ligger Fyh, som Greven havde i Pant, nærmere, og hænger sammen med Holsteen, saa vandt Greven ved dette Bytte, at alle hans Lande laae tæt hos hinanden. Hertug Albert af Saxe og Greve Gerhard af Høne vare Meglere i denne Sag, og Foreeningen blev sluttet i Februarii 1340.

Hvor hemmeligen end dette forhandlede, saa kunde dog Greve Geerts Hensigter ikke længe skjules for de Danske. Med Hefstighed udbrod nu den Id, som længe havde ulmet under Asken. Adelen og Folket af Nørre-Jylland vilde ikke lade sig paatrænge nogen ny Herre af Greve Geert, ikke være en Bold, han efter Gotbefindende kunde kaste hvorhen han vilde. Et aabenbart Oprør, og selv at vælge en Konge, var det eneste Rednings Middel, de vidste. Den landflygtige Waldemar var Kongen, de vilde have, og Begyndelsen gjorde de med at nægte Greven de sædvanlige Afgifter og Tjenester, og med at beleire hans Slotte. Dette bragde Greven i Harnisk. Han hvervede strax Krigsfolk i Lydsland, og brød endnu i Maret 1340 ind i Nørre-Jylland med en Hær over 10000 Mand stærk, i det faste Forsæt at ydmyge Adel og Folk, og med Magt at sætte Hertug Waldemar paa Thronen. Hans tvende Sønner lod han med en Deel af Hæren gaae andensteds hen, men selv rykkede han med 4000 Mand til Randers. Overalt var han Seierherre, og hans Soldater ødelagde alt med Id og Sværd, i sær øvede de deres Grumhed mod Adelen

Adelens Godser, ja skaanede ikke engang Kirker og Kloistere, Alt maatte siene Greven til Bytte. Ja denne driftige og tappre Krigsmand skulde maaskee have udført sit Forsæt, skulde maaskee givet Danmark en Konge, og gjort sig selv til Herre fra Elbent til det store Belt, dersom ikke en anden klæk og modig Mand havde tilintetgjort alle hans store og viidtudseende Forehavender, ved at giøre Ende paa hans Dage.

Den jydskke Adelsmand Niels Ebbesen, af Slægten Galt (som man meener) og Herre til Nørrerik, var den som høvnedede de Fædrelandet tilsvæiede Forurettelser, og lagde Grunden til dets paafølgende Befrielse. Han var heiligen fornærmet af Greve Geert, deri komme Skribenterne overeens; men man finder ikke udtrykkelig, hvori Fornærmelsen har bestaaet. Noget siges, at i en Sag, han havde med Stig Andersen, havde Greven dømt til Fordeel for den Sidste, som han hændede. Nok, Ebbesen var fornærmet og opbragt, og endog nogle holfsteenske Herrer, som frygtede Grevens tiltagende Magt, tilskyndede Ebbesen (saa lunde nogle Efterretninger) at drive sin Hevn til det Yderste. Vel var det de Tidens Sædvane, at enhver i Nødsfald forskaffede sig selv Ret; Adelsmanden bekrigede sin Fyrste, naar han troede sig selv forurettet af samme. Men Greve Geert var saa langt fra at være Ebbesens Fyrste, at han endog var hans og alle Danffes Fiende, saa at Landet selv, der jammerligen var stykket, og truedes altid at blive det, fremfordrede alle sine Børn til Hevn og Redning. Ebbesen forkyndte Greven da, som Brug var, sit Fiendskab. Vi have endnu om Niels Ebbesens Foretagende imod Greven en gammel Sang, paa hvis Troeværdighed Gram i sine Anmærkninger til Meursius ikke tvivler. Denne Sang giver Anledning at troe, at om end Ebbesen for sin Person var forurettet af Greven, saa har han dog ikke offentligent vlist sig hans Fiende,

førend nu, da Fædrenelandet paa ingen anden Maade kunde ræd- des. Greven, underrettet om at nogle jydffe Adelsmænd, blandt hvilke Ebbesen, havde forbundet sig imod ham, lod denne nu kalde til sig til Randers, hvor han og efter given Leide indfandt sig. Her fordrede Greven omsider, at Ebbesen skulde sværge ham, og vilde han ikke, skulde han enten rømme Landet eller hænges. Denne saa skændige Trusel var en Fornærmelse, intet uden Døden kunde forsones, og saaledes ansaae Ebbesen den. Offent- ligen undsagde han nu Greven, og derpaa i Følge den Leide, han havde, forlod Randers ubehindret. Alt viser, at han paa det strængeste har iagttaget Ridders Brug, og nu var det Gre- vens Sag, at vogte sig for ham, som en svoren Fiende.

Uden Frygt for den Mængde, Greven havde hos sig, kom Niels Ebbesen med nogle og tredsindstyve Mand om Nat- ten den 18 Martii 1340 til Randers for at bringe sit mishandle- de Fædreneland og sin fornærmede Ære det bestemte Offer, eller selv at lade sit Liv. Han lod Naglerne af Broen udrække imid- lertid han med sit øvrige Følge begav sig til Grevens Huus. Dette lod han omringe, og trængde derpaa selv lige ind i Grevens Sovelammer. Greven vaagnede, og saae sin Fiende færdig at bringe sin Undsigelse til Birkelighed. Nu bad han om Forladelse for de tilføiede Fornærmelser, og gjorde Freds Forslag; men for- giæves. Fædrenelandets Redning, Ebbesens egen Sikkerhed for Fremtiden fordrede hans Død. Her var Skaansel altsaa Evagthed. Niels Ebbesen dræbde derfor Greven tilligemed tvende af hans Følge. Derpaa lod han Trommerne røre, og et stort Seiersskrig istemme. Dette bragde de Grevelige i Vaaben, men ved at høre deres Herres Død tabde de Modet. Alt søgde de at opholde Gierningsmændene, men de maatte vige tilbage med Forliis af tvende Mand. Niels Ebbesen trak sig ud af Byen
over

over Broen, hvilken han lod aflaste efter sig. Herved hindrede han Fienden at forfølge sig, og kom lykkeligen bort, uden at tabe flere end een Mand. Den nærmeste Virkning af Grevens Død var Forsærdelse over hans Hær. Den Deel, han selv havde anført, adspredte sig. Een Deel deraf faldt i de forbittrede Jyderes Hænder, som lode den tilstrækkeligen undgiælde de tilforn udsvævede Grusomheder. Grevens Sønner kastede sig med deres Krigsfolk ind i faste Slotte og Borge, for der at finde Sikkerhed. Men da de, til Skade for de Danske, vilde anlægge en Skandse ved Skiernaa, overfaldt Niels Ebbesen dem, og nedlagde en stor Deel af deres Krigsfolk. Dette skeede den 2 Maii 1340.

Herpaa forsøgte Ebbesen at indtage Skanderborg Slot. Da dette ikke lod sig gjøre med Magt formedelst Besætningens tappre Modstand, besluttede han at tvinge det ved Hunger. Han affkar al Tilførsel, og den yderste Nød tvang endeligen de Beleirede, at lade Greve Geerts Sønner vide deres elendige Tilstand, samt at de maatte overgive sig, om man ikke inden faa Dage kom dem til Hielp. De unge Grever samlede i en Hast en Hær, og ilede de Betrængte til Undsætning. Niels Ebbesen stillede sig imod dem, og den 2 November 1340 kom det til en hæftig Træfning, i hvilken en stor Deel af Holsteenerne bleve paa Pladsen. Niels Ebbesen selv satte Livet til, men som Seiervinder og Fædrelandets Befrier; thi Fiendernes leede saa stort et Nederlag, at de derefter hverken havde Mod eller Kræfter, igien at undertvinge Nørre Jylland. Endnu fortienner at mærkes, at hans Arvinger i Aaret 1352 maatte betale 500 Iybske Mark til Grevens Sønner, som Bod for det paa deres Fader begangne Mord. Dette tilintetgier de holsteenske Skribenters Foregivende, at Niels Ebbesen skulde i Slaget være bleven fangen og henrettet af Grevens Sønner; thi Mandebod kunde ikke havt Sted, naar Selv-

hevn var taget. Nogle holskeenske Skribenter belægge Ebbesen for hans Foretagende mod Greve Geert med de skammeligste Navne; men han fortienter dem ikke. Han, saavel som den heele nydske Adels laac i aabenbare Feide med Greven. Ketten var paa deres Side; thi de forsvarede de Danstes Uafhængighed og Waag-Frihed imod ham, da han vilde paanøde dem en Konge efter sit Gottefindende. Ebbesen var personlig fornærmet af ham, havde offentlig undsagt ham; den Hevn, han tog, var altsaa efter den Tids Tænkemaade hverken uanstændig eller ulovlig, og det end ikke om han havde været Grevens Undersaat, ja endog uden Hensigt til det, Greven havde gjort, og endnu agtede at giøre imod Ebbesens Fædreneland. Hans Gierning kan altsaa paa ingen Maade kaldes forræderisk. Men betragter man tillige, at Ebbesen, modig som Scævola, vovede sig ind i en med Fiender opfyldt Bye, og der vissere end Romeren ramde sin og Fædrenelandets Fiende, hævnede tillige sig og Fædrenelandet, og derved befriede det Sidste fra en ellers uundgaaelig Fordærvelse. Betragter man, at det, at Danmark igien fik en Konge, som aldeles reddede det af Boldsomands Hænder, og ligesom paa ny gjorde det til et Rige, var en Virkning af Niels Ebbesens vel udførte Heltegierning mod Greve Geert, ligesom han ved den Seier, han betalte med sit Liv, banede Veien ikke blot til Nørre Jyllands men til heele Rigets fuldkomne Forløsning, saa vil man vist tilstaae, at ham tilkommer den Roes, upartiske Skribenter give ham, og at det til hans Ære paa Jægerspriis oprettede Marmor er fortient,

---

Iber

Iver Lykke.

Holbergs Danske Historie.

Mallets Histoire de Dannemarc.

E. M. Laeti Margaretic. og flere.

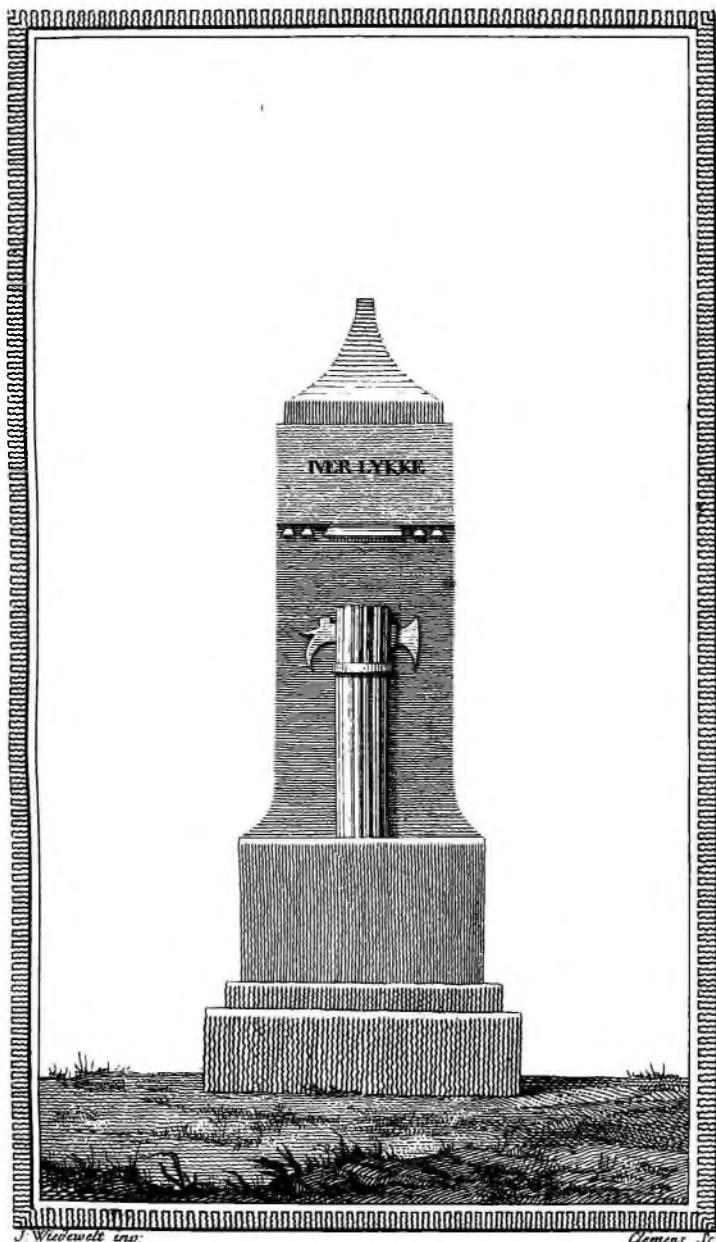
N. Botins Geschichte der Schwedischen Nation im Grundriß (oversat af det Svenske) skildrer Tilstanden under Al b e r t. At han ikke overdriver, det seer man af

Dalins Geschichte des Reichs Schweden (oversat af det Svenske.)

Lagerbrings Svea Rikes Historie, og flere.

J. Wiedewelt inv.

Clemens J.

Tver Lykke.

S Maret 1363 blev Albert, Hertug af Mecklenborg, valgt til Konge i Sverrig. Kroningen skeede følgende Aar i Stockholm, og heele Riget tilfaldt ham efter Slaget ved Ny-Dvarn 1365. Han kom til Regieringen paa en Tid, da man hverken havde Verbødighed for Thronen, eller Kiærlighed til det almindelige Beste. Riget var saa beklippet, adskilt og svækket, at Kongen var uden Magt, uden Anseelse, uden anstændig Underholdning. Det var opfyldt med Spliid og Ueenighed, udmattet af udenlandske Krige og indvortes Stridigheder, i Gield hos Fremmede og Indfødte, udvortes foragtet og indvortes elendigt. Ved disse uhyggelige Omstændigheder manglede Albert alle de Egenskaber, som kunde befrie ham fra Foragt, hans Throne fra Fald, og hans Undersaatter fra Undertrykkelse. Han fyldte heele Landet med Pomrer og Mecklenborgere, som udgaves

I. Bind.

B 6

for

for at være af store Familier, ja vel og for hans egne Slægtninge; men de vare for stærste Deelen Folk uden Fortienester, uden Ahner, uden Formue, som gierne søgde til ham for at faae Brød. Disse maatte stedse være omkring ham. De vare hans fornemste Raadgivere, de tilbendte sig Lehne og Slotte. Deres Overmod var utaaleligt, deres Regiering haard, deres Begierlighed efter at berige sig umættelig. Overalt sukkede de Undertrykte forgiæves efter Ret og Beskyttelse. De, som beklagede sig hos Kongen, nåde ingen Trøst, men bespottedes af Yndlingerne. Imellem Kongen og de Fornemme var ingen Fortroelighed, iblandt de Fornemme ingen Eenighed, og hos Almueen ingen Lydighed. Lovene havde ingen Kraft, Retten laae i Spydstagen, Selvhevn var derfor almindelig. Overhoved var det svenske Folk under Alberts heele Regiering et Offer for alle de Uheld, som ere Følger af en sle: Statskonst, en svag Fyrste, udestndede Yndlinger og forbittrede Partier. Imod de svenske Love og Folkets ældgamle Rettigheder paalagde Kongen Landet een Skat efter den anden, og lod dem inddrive med største Strengthed. Der var ingen, som iagttog Kronens Rettigheder, ingen, som sergede for det almindelige Beste. Slotte, Stæder, Forlehnninger, Landsskaber, kort Alt var pantsat eller solgt, og Pengene enten letsindigen forødede, eller uden Nytte sendte ud af Landet. Efterat Albert havde pantsat eller solgt alt hvad han kunde pantsatte eller sælge, efterat han imod sine Forkrisninger overalt havde presset Penge, hvor de vare at bekomme, og efterat han ved adskillige Paalæg og Bevillinger, ikke uden Anur og Misfornoielse havde faaet den sidste Hielp, saa holdt han en Herredag, hvis Slutning løb ud paa, at den tredie Deel af alt Landgods i heele Riget, det maatte tilhøre Kirker og Kloostere eller

Ridder-

Ridderskab og Adel skulde lægges under Kronen. Dette Stridt tildrog ham Roms Unaade og hans Underfaatters Had. Præsteskabet ansaae dette for en Dumdriftighed, at ville angribe Kirkenes Eiendom, og de Verdslige troede sig ikke forbundne med en Deel af deres Guds at betale en Gield, de ikke havde givet Anledning til. Paven satte Kongen i Band, indtil han forsoende sig med Kirken, men da dette var uden Virkning, grebe de Verdslige til eftertryffeligeres Midler, de satte sig op imod Alsbert og handlede med Margaretha Dronning af Danmark om Bistand.

Margaretha var i Alt det Modsatte af Alsbert. Hun var en duelig Regentinde, som kiendte den fine Statskunstes Regler, og bragde dem med Mod og hurtighed. Hun var en Datter af Kong Waldemar den Tredie med Tilnavn Atterdag, og havde været gift med Kong Hagen i Norge. Med Wijsdom forestod hun Riget i hendes unge Søns Tid. Han døde 1387, og samme Aar valgde heele Danmark hende til regierende Dronning. Norge fulgte 1388 dette Exempel. Hun regierede nu over tvende Riger, hvor almindelig Agt og Kiærlighed var Kønnet for hendes Venlighed og fornuftige Regiering. Endog blandt de fornemme Svenske havde hun mange Venner, som hos hende søgte Hielp imod Alsberts Undertrykkelser, hvilken de allerede havde opsagt Lydighed. Den kloge Dronning gav Agt paa Alt, og Følgerne, som hun saa forud, vare en Virkning af hendes Opsørel. Hun overvældede de Svenske med Venligheder, beklagede deres Tilstand, deres Undertrykkelser og Forhaanelser af Fremmede; men i Henseende til den Hielp de søgte hos hende, saa forstod hun, uden just at betage dem alt Haab derom, at holde dem i Frygt, at hun ikke havde Lust at

blande sig i deres Stridigheder, eller for deres Skyld at indvikle sig i en Krig, hvis Udfald var endnu uvis. Paa denne Maade havde de nu intet Valg, uden vis Undergang, eller at tilkjøbe sig Margarethes Hielp for hvad Priis hun vilde bestemme, og naar hun skulde sætte tvende Kroner i Bove, saa maatte Haabet, at kunne vinde en tredie, opmuntre hende dertil. Kort, Albert var frygtet og forhadet, dette overvandt endeligen alle andre Be-
 tragtninger. Altgot Maansson, en fornem svensk Herre, stem-
 mede de andre ved sit Exempel og ved sine Forestillinger. Han
 gjorde Begyndelsen med at overgive sine Slotte og Forlehninger
 til Dronningens Folk. Dette skeede den 5 Januarii 1388, og i
 et Brev Palme-Søndag samme Aar udstædt af et stort Tal svensk-
 ske Herrer antoges hun for Sverriges Riges Dronning. De
 overgave hende deri de Fæstninger og Stæder, de havde inde, og
 lovede intet at foretage uden hendes Samtykke eller Befalning.
 Margaretha derimod forbandt sig til at vedligeholde Rigets Fri-
 heder, at befrie det fra Alberts Tyrannie, og at regiere det efter
 dets Love. Den svenske Rigs-Marskal tiltraadde denne Foree-
 ning otte Dage derefter, og endelig gav det heele svenske Raad
 Onsdagen efter Pinsedag sit skriftlige Bisfald. Prinserne, siger
 en af vore Historiekrivere ved denne Leilighed, tage feil, naar de
 troe, at de intet have at frygte eller haabe af den Dom, man sæl-
 der over deres Karakter. Hvilken Prins vilde ikke ved lige Lei-
 lighed have lovet ligesaa meget som Margaretha? Men Erfar-
 ring af det, som i Danmark og Norge var skeet, tiende de
 Svenske til Morgen for de Lovter, hun gjorde dem.

For Albert var nu intet at giere, uden med væbnet Haand
 at forsvare sin Krone, og det imod sit eget Rige. I Sverrig
 havde han endnu et stærkt Parti, og i Tydskland nægtige Bunds-
 forvandre.

forvandre. Af disse samlede han en mægtig Krigshær, hvormed han troede at kunne gjøre sig til Mester af heele Norden. Han pralede, han forhaanede Dronningen saavel ved Handlinger som ved ærerørige Ord. Hun besvarede dette med at sende ham en Krigshær af Danffe, saavel som Svenske og Norske i Møde.

Iver Lykke til Egholm var Margarethas Feldtherre. Ikkun eengang, nemlig ved denne Leilighed, nævner Historien ham i offentlige Forretninger. Men hvo kan troe andet af Dronningens Wiisdom, end at hun har forud tilstrækkeligen været overbevist om hans Klogskab, Forsigtighed, Mod, Hurtighed, sær end hun betroede ham at føre en Striid, hvor det gjaldte om Kroner, og ikke om Titel, Vaabenmærker, eller Rigets Grændser, hvorom man blot kivede, for at gjøre en Begyndelse til Kri-gen. Han opfyldte Dronningens Forventelse. Han fandt den fiendtlige Hær under Alberts egen Anførsel ved Falköping i Westergothland paa en Slette, Nyckelång kaldet, hvor en stor Morads gjorde Skilsmisse imellem dem. Denne Morads havde han for sig og Mosse-Bierget paa den eene Side, saa det var voveligt paa det Sted at angribe ham. Men nogle unge Herrer, som havde Kong Alberts Fortroelighed, foragtede denne Hin-dring. Deres Naad til Angreeb formaaede meere hos den mo-dige men tillige alt for utaalmodige Konge, end de gamle Forsøg-tes Fraraadelse. Han ikke blot foragtede sin Fiende, men trodse-de endog Naturen. Han forlod sig paa sit Rytterie, og befalede samme at gaae over Moradsen. Det adled og sank. Nu udbreedde Uorden sig blandt den øvrige Deel af Hæren. Mar-garethas Feldtherre tilde at føre sig Følgerne af denne Uforsig-tighed til Nytte. Han slog og vandt en blodig, men og fuldkom-men Seier. Albert toges fangen (som nogle skrive) af Lykke

selv. De Fornemste af de andre Fanger vare Alberts Søn Prins Erik, tre tyske Grever og Biskopen af Skara. Nogle satte dette navnkundige Slag paa den 21 September 1388, andre paa den 24 Februarii 1389. Det Sidste synes at bestyrkes endog ved den Omstændighed, at Albert vovede sig ud paa Moradson, hvilken han venteligen har fundet belagt med Is.

Margaretha fik Tidende om Seieren, og forsoiede sig til Bahuus. Did fordes ogsaa Albert. Som Fange og skilt ved Kronen maatte han fremstille sig for den Dronning, han tilforn spottede. Hvilken Ydmngelse! Dog, Margaretha var i dette Dieblit ikke hoimodig nok at lade det blive derved, hun betalede de hende tilseiede Forhaanelser med andre. Her er hun ikke stor.

Lykke er forevigt ved denne Seier, hvis Følger vare store og vigtige. Ved den blev Margaretha Dronning over heele Sverrig, paa Stokholm og saa andre Stæder nær, hvilke dog og siden komme i hendes Bold, saa at hendes Herredemme strakke sig fra Ladoga Søe indtil de Orcadiske Øer, og fra Grønland indtil Tydsflands Grændser. Men den vigtigste Følge var den Calmarske Forening, oprettet den 17 Junii 1397, hvor det blev gjort til en uigenkaldelig Grundlov, at alle tre Riger, Danmark, Norge og Sverrig, skulde staae under een Konge. Disse Følger have forevigtet denne Seier og ham, som vandt den, Iver Lykke.

Mogens

Mogens Bie.

Hvitfeldts Krønike.

Hofmans Efterretninger om danske Adelsmænd.

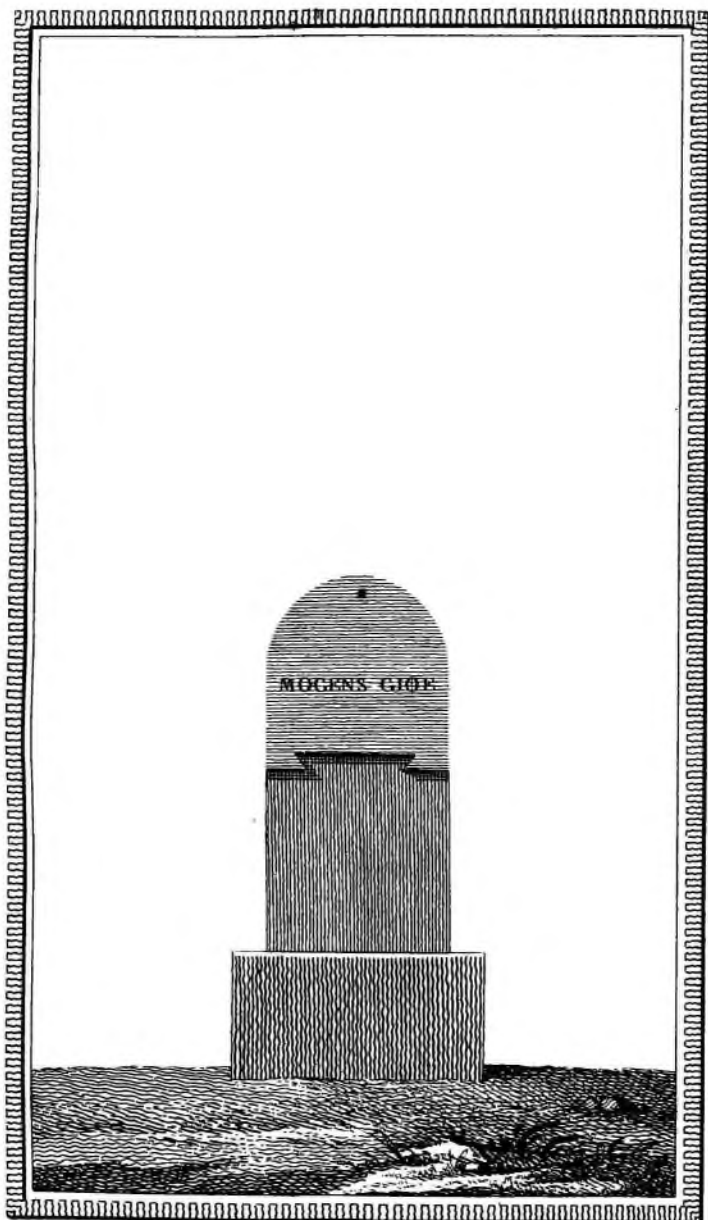
Christian den Tredies Historie ved Krag og Stephanius.

Schlegels Geschichte der Könige von Dännemark.

Sammes Sammlung zur Dänischen Geschichte.

Holbergs Dännemarks og Norges Beskrivelse.

J. Wiedewelt vvo

Clemens Scul.

Mogens Gise.

Naar man hører, at Mogens Gise havde den seldne Lykke, at være yndet af trende Konger efter hinanden, giver det os høie Tanker om hans Klogskab. Men veed man tillige, at disse Konger med Fordeel have brugt ham i de vigtigste Forretninger, saa er man og overbevist om, at denne Yndest har havt Grund i sande Fortienester.

Hans Fader var Eskild Gise til Gunderblevholm og Krenkerup, Danmarks Riges Raad, Marsk og Ridder, som, da hans første Hustru Mette Rosenfrands havde givet sig i Kloster, igien givtede sig med Sidsel Brahe. Man har ikke fundet, hvad Aar Mogens er født, ei heller omtales hans offentlige Forretninger, førend ved Aaret 1514, da han blev sendt til Linc til Keiser Carl den Femte, for at lade ham vide Kong Hanses Død; men i sær for at slutte Egtteskab inellem Kong Christian den Anden og Carls Søster Elisabeth. Han bragte denne Sag til en uanfælig Ende, og havde selv den Ære, at vies til Prinsessen paa Kongens Begne. Kongen, som sin heele Regierings Tid agtede Gise, fordi han i mange vigtige

I. Bind. Cc Sager

Sager havde havt Prøver paa hans Duelighed; gjorde ham 1520 til Rigets Drost (*) eller Hofmester, og det var ikke færend Christian havde forladt Rigerne, at Gise fulgte Strømmen, og opsigde ham Huldskab.

Friderich den Første fandt nu den troe og for sit og Landets Beste aarvaagne Mand i Gise. Paa hans Forestilling til Claus Erikson, som paa Kong Christians Vegne havde Cal-lundborg Slot inde, kom dette tilligemed Dhen i Friderichs Bold. Ogsaa han gjorde sit til, at Adelen og Ridskaderne i Skaane ginge Friderich til Haande; og da endeligen Malmøe saavelsom Riøbenhavn 1523 erkjendte denne Konge, var Gise med at slutte Forliget, ligesom Aaret derefter Fordraget imellem Danmark og Sverrig. Ogsaa han var et Middel, at Evangeliums Lys paa denne Tid blev antændt her i Riget. Indtagen af det Lutherske lærde, besknyttede han de evangeliske Lærere, og dette kunde han i Siælland med saa meget større Frynd, som han var Borgen for det Løste, Bisp Konnov ved sin Tiltrædelse til Embedet havde gjort Kongen, ikke at forhindre den evangeliske Sandheds Udbredelse: ligesom han og havde Deel i den Beslutning, at ikke meere Paven, men Kongen aleene skulde bekræfte danske Bisper i deres Værdighed. For denne Bekræftelse havde Konn tilforn sluget store Summer. Nu gjorde denne Beslutning ei aleene et stort Skaar i den romerske Stoels Myndighed her i Rigerne, men og i dens Indkomster.

Den

(*) Drosten var forudm Rigets høieste Embedsmand. I Kongens Fraværelse havde han samme Magt som Kongen selv. Han skulde være narværende ved alle Domme, som den øverste Dommer, styre Bold og Uret, hjælpe og styrke dem, som leede Uret, og var det alle Indbyggere paalagt, troeligen at hjælpe naar han tilfagde, ligesom naar Kongen selv tilfagde. I de senere Tider er denne Embedsmand kaldet Rigets Hofmester.

Den 3 April 1533 døde Kong Friderich den Første. Nu saae man i Giøe den for Religion, Land og den afdøde Konges Afkom nidkiære Mand. Rigets Raad forsamledes for at vælge en ny Konge. Under forrige Regiering var, i sær ved den Odenseiske Recess 1527, Bispernes Myndighed bleven indskrænket, og deres Indtægter formindskede ved den Frihed her var tilstaaet de Lutherske. Denne Tid, da Riget var uden Hoved, ansaae Bisperne for beqvemmet, igien at sætte deres Sager paa den gamle Fod. Ferend man altsaa kunde raadslaae om at give Friderich en Esterfølger, paastode de, at man skulde tage Religionen i Betragtning. Deres Magt og store Anseelse gjorde, at man søiede dem. Og nu forestillede de vidtløstigen de onde Følger for Religionen af hiin Recess, hvilken de fordrede affkaffet, da de tillige hæftigen tordnede imod den lutherske Lærdom og dens Bærere, hvilke, som de sagde, indførde al Frælsighed og Selvraadighed. At tilstaae Bisperne deres Forbring vilde havt de farligste Følger for Staten. Almuen, som yndede Luthers Bære, vilde blevet oprøriske, og Adelen i det mindste misfornøiet, da denne Reccesses Hævvelse skilde dem ved adskillige Rettigheder. De Lutherske af Raadet saae allerede deres tilkommende Undertrykkelse og frygtede. Men Giøe, den, af Bisperne saa kaldte, ny Religions støtste Beskytter, begyndte nu at tale. Han bad Bisperne og de andre af Raadet, ikke end meere at svække det allerede svage Rige. Han raadede dem, at overlade Religionen til Gud, og i Ting, som anginge den, at bære over med hinanden. Og allermindst, saaledes formanede han frimodigen, at bruge den til Skiul for sin egen Hævnglærrighed og sine onde Lyster. Han var af de Tanker, at da Religionen havde faaet sin Frihed ved en

Kongelig Forordning, saa udkrævedes en anden kongelig Forordning, at stille den derved igien. Men det bispelige Parti var for mægtigt, at Gise og hans saa Tilhængere kunde udrette noget derimod. Man maatte derfor give noget efter, for ikke at tabe Alt. Man udgav en Recess, som, blandt andet til Bispernes Fordeel, forordnede, at ingen uden de aakene maatte bortgive nogen Kirke-Tjeneste. Da den blev forelæst, vegrede Gise og Erik Banner sig at sætte deres Seigl derunder, saasom meget deri var tilsat imod Raadets Beslutning; dog for den Tid maatte den giælde.

Ru begyndte man at handle om Kongevalget. Raadet havde givet Friderich skriftligen den Forsikkring, at een af hans fire Sønner skulde efter ham komme paa Thronen. Dette foraarsagede altsaa ingen Tvist. Men Stemmerne vare deelte for tvende af disse Prinser, Christian og Hans. Denne, som endnu var et Barn, havde Bisperne med deres Tilhængere paa sin Side; thi i hans Mindreaarighed agtede de at drage Regjeringen til sig og undertrykke de Lutherske, og imidlertid indprente ham den catholske Religion saa vel, at de siden intet skulde have at befrygte under ham. Gise derimod med de andre, som søgte Rigets sande Vel og ønskede at kaste det pavelige Nag af sig, talede med Iver for Hertug Christian, som havde naaet en moden Alder og Forstand, og var altsaa allerede duelig til Regjeringen. Hertil kom, at han for længe siden havde viist, at han yndede Luthers Lærdom, hvilket gjorde ham lige saa ensfeelig for disse, som forfærdelig for hiine. Ingen af Parterne vilde give efter, og denne Ueenighed varede længe. Endeligen for at forhale Tiden gave Bisperne det Raad, at man skulde opsætte Kongevalget til næste Aar, og imidlertid indbyde ogsaa de Nor-

ske

ffe dertil. Imod alle Betskændes Meening blev dette Raad fulgt. En Recess blev forfattet, som tilholdt begge Parter, ingen at lade komme paa Thronen, som ikke havde Raadets samtlige Stemmer. Men denne Recess beseglede Gise og Banner ikke heller, for at viise Verden, at de vare uskyldige i de Uheld, Riget formedelst Kongevalgets Opsættelse kunde tilføies. Bisperne begyndte nu at regiere, ligesom de selv lystede, og det var tværtimod Rigets Fordeel; ikke heller kunde de længer holde sig fra, paa alle Maader at viise deres hadske Sindelag imod de Lutherske. Herover forsvandt endeligen Laalmodigheden hos Gise og Banner. De forlode Raadets Parti, for hvilket de derefter erklærede, at de ugierne havde gjort dette Skridt. Men bebreidede det tillige, at ingen af dets Anstalter sigtede til Rigets Vel, at Bisperne paa denne Herredag, som var berammet for at vælge en Konge, ikkun havde tænkt paa deres egne Fordeele. Og at de (Gise og Banner) vilde være uden Ansvar for alt det Skadelige, der kunde ramme Riget i den Tid, Thronen stod ledig. De forlode derpaa Byen, efterfulgte af en stor Mængde Adel og Almue, som alle vare forbittede paa Bisperne. Disse, endskiont de mærkede hvor forhadte de vare, forandrede dog ikke deres Opsættelse, men forfulgte de Lutherske over heele Riget, dog uden Blods Udgydelse.

Gise saac ved disse Omstændigheder intet, uden Religionens Undertrykkelse og Rigets Fordærvelse. For, saavidt det stod til ham, at afsværge dette, havde han, da han efter sin Tilbagekomst fra Rigsdagen, engang traf Hertug Christian paa Jagten, tilbudt ham Regieringen, og da Banner og Gyldestierne derefter ogsaa komne til ham, anholdt de endnu stærkere hos Hertugen, at han skulde tage derimod. De bade ham,

at rykke ind i Jylland med en liden Hær, da de forstfikkede ham om al Hielp af Almuen, og at alle Fæstninger skulde staae ham aabne. Et Løfte, de trygt kunde giøre, da allerede den største Mængde betragtede ham som den, der eene kunde beskytte dem og Religionen imod Bispernes tiltagende Magt. Men denne ædle Herre bekræftede nu med sit Svar den Uegennyttighed og Upartiiskhed i Henseende til hans Brødre, som hans Gesandt forhen paa hans Vegne havde bevidnet paa Rigsdagen. Han vilde ikke regiere uden Raadets fri og fælles Valg. Intet formaade at bringe ham fra denne Beslutning. Den reedelige Gise blev herover bevæget. Han paalagde Hertugen, at giøre Gud Regnskab for de ulykkelige Følger, hans Ufflag kunde have for Riget.

Det Uheld, Gise havde befrygtet, var allerede for Døren. Under adskillige Vaaskud, men især under det Skin, at hielp den fangne Konge, Christian den Anden igien paa Thronen, og at beskytte de lutheriske Sindede, angrebe Lybækkerne 1534 Danmark. Deres Anfører var Christopher, en Greve af det Oldenborgske Huus, som lod sig bruge hertil, under Forevending at udfrie sin Frende af Fængselet. Det varede ikke længe førend han deels med Magt, deels ved hemmelig Forstaaelse med Indbyggerne, saaog ved prægtige Løfter, saa sig Herr af Kiøbenhavn, Malmøe og flere af Rigets Stæder. Ia heele Skaane, Sjælland og Smaasøerne gave sig og snart under ham. Alting var i den største Forvirring. De Fremmede, under Navn af Beskyttere, øvede allehaande Voldsomheder mod de Indfødte. Almuen, ophidset af Greven, gjorde Udelen al Overlast. Den saa skadelige Ueenighed og deraf flydende Mistanke herskede blandt Høie og Lave. Overalt saae man Elendighed

hed og Fordærvelse. En hastig Forandring var det eeneste, som kunde redde Riget fra Undergang. Dog vare Bisperne endnu haardnakkede. Mogens Gise var den, som meest sølede Rigets Nød og søgte at raade Bod derpaa. Efter Overlæg med Banner og nogle Andre lod han Adelen sammenkalde til Rye ved Skanderborg. Her mødte de den 14 Julii, alle forfæredede for den overhængende Fare, men og alle i Forsæt, at vælge en Konge. Gise forestillede den Nød, hvori Riget var, fordi det ingen Konge havde. Fra de Provinser, Fienden havde inde, var ingen Hielp at vente. Jylland og Fyen, hvorhen Fienden endnu ikke var kommen, kunde intet udrette til de Andres Beste, da de selv behøvede Hielp. Denne Hielp kunde de vente af Hertug Christian alene; ved ham kunde man haabe igien at faae de af Fienden indtagne Provinser. Om de kunde have samme Tillid til en umyndig Prins, det gav han Raadet at betænke. Da Gise havde endt sin Tale, skreed man til Valget. De fleeste Stemmer vare for Hertug Christian. Men endnu viisde Bisperne sig gienstridige, indtil den ringere Adel brød ind i Raadsforsamlingen og gjorde dem de heftigste med Trusler blandede Bebrejdelser, da de endeligen ogsaa beqvemmede sig. Nu var Christian valgt, og Gise iblandt dem, som forkyndte ham hans Opheielse paa Thronen. Den Fyenske Adel var eenig med den Jydskke, og den 18 August blev Hertug Christian hyllet til Konge uden for Horsens.

Kongens Omsorg for Rigets Vel svarede til det Haab, man havde gjort sig om ham. Strax da han var valgt tilskrev han sine Bundsforvandre om Hielp, og gjorde ellers Alt, hvad der stod i hans Magt til Rigets Redning. Hvorved han bestandig

lod

lod see, at han vidste Gløe var en af Rigets Mand, som fortænde hans Fortroelighed, hvorfor han og brugde ham ved alle Leiligheder, og med Fordeel fulgte hans Raad. Da han lod sin Krigsmagt rykke ind i Riget, blev det Ove Bilke og Mogens Gløe befalet, at opholde sig i Aarhus, for derfra at besørge til Krigsfolket den Besoldning og de Levnetsmidler, det behøvede. Og da Kongen endelig havde faaet fast Fod paa Sjælland, var Gløe en af dem, han overdrog at forestaae Rigets Sager, da Omstændighederne 1535 udkrævede hans Nærværelse i Holsteen. Ved denne Leilighed gav Gløe tillige med sine Tilforordnede saadanne Raad, ved hvilke Almuen blev ffaaned for alt for trykkende Paalæg, Oprør forekommet, og dog tillige Mangel paa det Fornødne hos Krigshæren forebygget.

1536 sluttede Kongen Fred med Lybækkerne. Hans Vaaben vare lykkelige. Borgerne i Malmø saae, at de ingen Undsætning kunde vente af deres Bundsforvandre; de besluttede derfor, at overgive Byen til Kongen. Deres Ufornødte indfunde sig i Helsingør. Gløe var en af dem, som paa Kongens Begjæring skulde handle med dem. Borgerne betingede sig blandt andet Frihed offentlig at lære og at bekiende sig til den lutherske Religion. Gløe havde bestandig givet Prøver paa, at han elskede denne Religion, og han vidste, hvor høit Kongen ønskede dens Udbredelse; det er altsaa let at slutte, at denne Post med Glæde blev dem tilstaaet. Byen overgav sig, hvortil ogsaa Kiøbenhavn samme Aar maatte bekvemme sig. Religions-Frihed var ogsaa her en af de Fordeele, Borgerne nødte ved at komme i Christians Bold.

Faa Dage derefter havde Gløe den Glæde, at see den Konge, for hvis Dphsielse paa Thronen han til Rigets Gavn med

med al Iver havde arbejdet, at holde sit høitidelige Indtog i den af alle Krigens Elendigheder ynkeligen tiltrædte Hovedstad, og nu varede det ikke heller længe, førend han ogsaa havde en meget stor, om ikke den største Deel i at skaffe den evangeliske Religion en fuldkommen Tryghed her i Riget.

Da Kiøbenhavn havde overgivet sig, saae Kongen sig Mester af heele Riget, og nu var hans eeneste Tanke, at forbedre dets elendige Omstændigheder. For at udfinde de beste Midler hertil, lod han forsamle de tilstedeværende Verdslige af Kægets Raad, blandt hvilke Mogens Gise, som Rigets Hofmester, var den fornemste. Disse besluttede eenstemmigen: At Bispernes Myndighed aldeles og for evig skulde hæves, og hvad Gods de havde inde, deres Stifter tilhørende, drages under Kronen. De (Raadsherrerne) vilde alle forblive ved den lutheriske Lærdom, og hielpe til dens Forkyplantelse, og om det behøvedes, vilde de for Rigets og Religionens Beste opofre Kongen deres Liv og Gods. Denne for Religion og Stat saa tienlige Beslutning blev tagen den 12 August, og en Følge heraf var det, at alle Bisperne den 20 derefter bleve fængslede.

Nu betiende Kongen sig ogsaa af Gise, at gjøre den for Riget beste Anvendelse af det ved Bispernes Affættelse vundne Gods, ligesom han og ved hans gode Raad afværge den Ulempe, hvormed fremmede Magter truede Riget. Kort, Rigets Vel var Kongens Ønske, og at fremme Kongens Hensigt var Gises Lyft. Deri viisde han sig utrettelig til sit Yderste.

Medvidende med sig selv at have arbejdet til Medmenneskers Lykke er en stor Glæde for den Reedelige; men Glæden er ulignelig, naar han seer sit Arbejde at have den ønskede Virkning.

At befordre Religionens og Rigets Lær havde bestandig været Formaalet for Gises Lærer. Den første saae han stadfæstet og bekiæret, det sidste igien at reise sig af sin Forsaldenhed under en dydig Konge, som kiendte tilfulde denne sin troe Mands Fortienester. Saa han, agtet ogsaa af Luther selv for sin Standhaftighed i Religionen, æret og elsket af Kongen og alle Retfærdige for sin Troeskab og Marvaagenhed for Landets Vel i Fred og Feide, gik i en høi Alder ud af Verden Palme-Løverdag 1544. Hans Død blev almindelig beklaget.

Mogens Gise var tvendegange giort. Først med Mette Bydelsbach og andengang med Margrethe Sture. Sytten Børn vare Frugten af disse Ægteskabe, saa han paa den Tid holdtes for den rigeste Herre i Danmark paa Godser og Børn. Blandt disse er Birgitte den mærkeligste, og om hende findes Leilighed at tale herester.

Johan

Johan Manþóv.

202

Vita Johannis Rantzovii.

Hofmans Eſterretninger.

Danſke Magazin.

Hvitfeld, Krag og Stephanius.

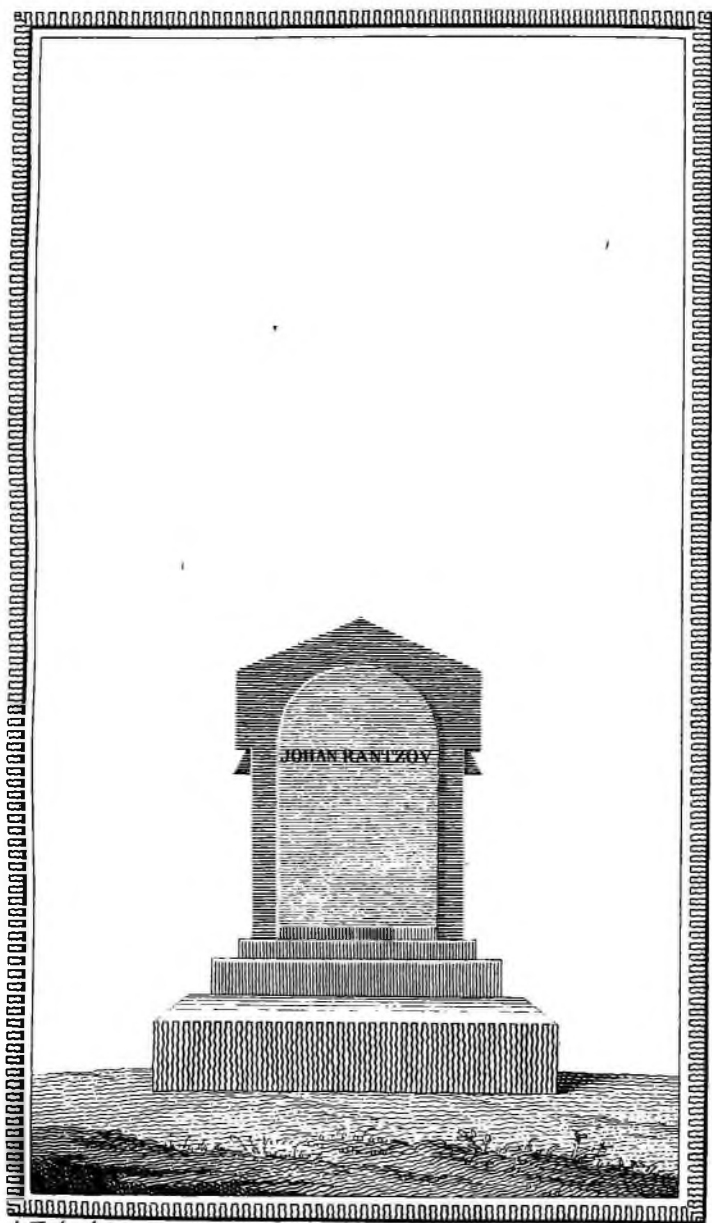
Schlegels Geſchichte der Kön. von Dännem. aus dem Oldenb. Stamme.

Neſens Krønike.

Viethens Beſchreibung von Ditmarschen.

Verzeichniß des Krieges welchem K. Friderich wider die Ditmarsen
geführt.

J. Wiedewelt inv.

Clemens Saul:

Johan Rankov.

S blandt de duelige Mænd, som den Rankovske Stamme har frembragt, bliver unægteligen Johan Rankov den, der har forhøiet Slægtens Glæde, ligesom grundfæstet sit Fædrelands Lykkeligbed. I Raad og mod Fiender blev han brugt af tre Danmark's Konger. Ja hans Fortienester gjorde ham til en Skat, hvilken ogsaa fremmede Regenter ønskede at eie.

Han er født 1492. Skiont han i sit femte Aar mistede sin Fader Henrich Rankov, Hovedsmand paa Steinborg, tabte han dog intet i sin Opdragelse. Hans Moder, Ollegaard Buchwald, lod ham lære Alt hans Stand anstændigt. Man holdt ham til Studeringer, men hans Hu stod alene til Krigen. Hvorfor han allerede i sit trettende Aar forlod Bogen og uden sin Moders eller sine Venners Vidende begav sig til en Veier i Nærvarrelsen. Hans Ungdom og smukke Slabning, foreenede med en fornuftig Opførsel, anbefalede ham Anføreren, og hans usofsærbede Mod i de største Farer vedligeholdte de gode Tanker, man

strax havde fattet om ham. Han viisde sig med Berømmelse paa Krigens Skueplads indtil 1516, da han reisde udenlands, fornemmeligen for at see de forskjellige Maader at fere Krig hos andre Folk. Europa aleene kunde ikke møtte hans Lære=Lyst, den drev ham og til Asien, hvor han i Jerusalem blev slagen til Ridder 1517, men med Nød undgik at falde i Tyrkernes Hænder, som da indtog denne Stad.

Kiig paa Indsigter, saavel i sin Yndlings Videnskab, som i andre, kom han 1520 tilbage til sit Fædreland. Kong Friderich den Første (da endnu kun Hertug) fandt Behag i ham og valgte ham til Hofmester hos sin ældste Søn Hertug Christian paa hans Udenlands Reise. De besøgte det brandenborgske Hof, og fulgte 1521 med Churfyrsten til Rigsdagen i Worms. Her forsvarede Luther den evangeliske Lærdom med en Frimodighed og med Grunde, hvorved Raskov gandske blev indtagen. Og man kan ikke tvivle, at jo han ved sin Beretning til den gamle Hertug, og ved ofte at erindre den Unge om de Sandheder, han selv havde hørt, har hjulpet meget til den paafølgende Forandring i Religionen. Da han var kommen tilbage fra Worms, gjorde Hertug Friderich ham 1522 til Hofmester ved sit Hof, og kort derefter til Amtmand paa Gottorp. I dette Aar var ogsaa han med paa Hertugens Side at beseigle det Bordesholmske Fordrag med Kong Christian den Anden.

Hertug Friderich indsaae Raskovs store Egenstaber; betroede ham de vigtigste Statsager og fulgte hans Raad. Saaledes, da de Danske, kiæde af Kong Christian den Andens haarde Regiering, tilbøde Hertugen Riget, overtalede Raskov ham at tage derimod, at ikke Danmark's Krone skulde komme fra det Holsteenske Huus. Friderich kom da 1523 her-

ind,

ind, for at lade sig hylde. En Hær, samlet for at bruges i fornødne Tilfælde, fulgte ham. Rånghov ansøgte den, og det saa snildt, modigt og forsigtigt, at det ikke varede længe, førend han havde bragt alle Rigets Provinser under sin Herres Lydighed. Kiøbenhavn, hvilken han med Hertug Christian beleirede, overgav sig dog først i Begyndelsen af Maret 1524 og derefter ligeledes Malmøe. Riget var nu bragt i Roelighed, og Rånghov blev med Andre sendt til Lüneborg for at betale det fremmede Krigsfolk, hvad det havde til Gode. Og saa her forhvervede han sig Berømmelse for sin Ketsfærdighed samt oprigtige og milde Omgang med enhver.

Søren Norby, en kæl og forsøgt Krigsmand, og en iorig Tilhænger af Christian den Anden, opvakte 1525 nye Uroeligheder i Skaane. Han holdt ilde Huus med Adelen, indtog og befæstede Landskrone og lod sig overalt hylde paa Kong Christians Begne. Det betrængte Land bad Kong Friderich om Hielp, og Rånghov blev sendt did. Mangel paa Føtalie og Penge nødte ham med Rigets Marsk, Tyge Krabbe, at vove sig blot med 2000 Mand imod den fiendelige Hær, som var 8000 Mand stærk, og blev anført af Junker Moritz, en Slegfred Søn af Greve Johan til Oldenborg. Den større Hob foragtede den mindre og blev adspredt, efterat den havde tabt 2000 Mand, af hvilke henved 1500 bleve paa Pladsen og 500 Fanger sendte til Kong Friderich paa Gottorp. Norby laae for Helsingborg; men ved Nøgtet om dette Forliis ophævede han Beleiringen og kastede sig ind i Landskrone, for hvilken Dne Rånghov strax slog sin Leier. Otte Stifson, Norbys Lieutenant, havde efter hiint Nederlag paa ny samlet 12000 Bønder, med hvilke han tænkte at overrumple Rånghov og befrie den

ind:

indsperrede Norby. Men Friderichs aarvaagne Feldttherre lod sig ikke forraske. Tilfulde underrettet om Fiendens Anslag overfaldt han ham den 29 April om Morgenen saaledes, at Stifson tog Flugten, en stor Mængde maatte bide i Græsset, Resten krybe i Skiul. Norby, berøvet alt Haab om Undsætning, overgav derefter sig og Byen.

Da Ranzob saaledes med Ere havde endt det Skaanske Tog og var kommen tilbage til Holsteen, havde Hertug Christian, som var sin Faders Statholder i Slesvig og Holsteen, i ham en troe og indsigtsfuld Raadgiver i disse Hertugdømmes Regiering. Nu viisde Frugten sig af deres Nærværelse paa Rigsdagen til Worms i den 1526 i Hertugdømmene indførte Religions-Forandring. Saavel herved, som ved den almindelige Kirke-Visitats, Hertugen ved adskillige lutherske Lærere lod anstille, nævnes Ranzob som en af Hovedhielperne. Hans Indsigter gjorde ham Skillet til Alt, og hans bekiendte Netkassenhed gjorde at man brugde ham i Alt. Derfor maatte han og med Hertugen 1529 være tilstede i Flensborg ved en Samtale imellem Eberhard Widensee fra Hadersleben og Melchior Hofman, angaaende Tvistigheder om Alterens Sacramente.

1531 i November indfaldt Kong Christian den Anden i Norge, af hvilket Rige en stor Deel gif ham til Haande. Mogens Gyldestjerne, som paa Kong Friderichs Begne havde Aggershuus Fæstning inde, sendte een ved Navn Francke til Danmark, og lod Ranzob, da Hovedsmand paa Progen, vide Norges Tilstand, samt bede om Undsætning. Ranzob lige hurtig i at udføre og i at udfinde gode Raad, samlede i en Hast tusinde Mand, hvilke, tilligemed fornødent Krudt og Skydt, Francke, opmuntret af Ranzobs Forringer, lykkelig

gen bragde op paa Aggershuus Slot. Følgende Aar blev Kong Christian den Anden ført fangen til Sønderborg. Fire af det danske og ligesaa mange af det holsteenske Raad bleve udnævnte at have Opsyn med denne betydelige Fange. Af de Holsteenske var Ranzov den fornemste.

1533 døde Kong Friderich den Første. Indtil sit Yderste elskede denne Herre Ranzov høit, og ved Ære og Belønninger gav ham idelige Prøver, at han skønnede paa hans Fortienester. Samme Aar i November var Ranzov med Hertug Christian og hans umyndige Brødre paa Landdagen til Rensborg at oprette Forening om indbyrdes Hielp imellem Kronen Danmark og Hertugdømmene Slesvig og Holsteen. Rytet havde nu udbredt vor Helts Ære overalt. Europas Fyrster beundrede hans store Egenkaber og dets største Konger sønkede ham i deres Tjeneste. Keiser Karl den Femte og Frans den Første, Konge i Frankrige, som førde Krig med hinanden, søgte begge i dette Aar, ved Løfte om store Belønninger, at trække ham til sig, for at antage Befaling over deres Krigshær. Men de prægtigste Tilbud formaede intet over Ranzov. Han elskede sit Fædreland, og var overbevist at skylde det Alt, og som klog Mand saae han forud de følgende Uroeligheder.

En Lykke for Landet, at han blev! Hvo kunde bedre, end den usforfærdede Ranzov dæmpe den Krigslue, Tilhængerne af den fangne Kong Christian ført derefter antændte i Norden? Lybækkerne, forenede med Hertug Albert af Mecklenborg, Greve Christopher af Oldenborg og andre, imod Hertug Christian, gjorde 1534 under Grevens og Marcus Meiers Anførsel et pludseligt Indfald i Holsteen, borttoge Tritov og Eutin, brændte og skændte alle vegne, og beleirede Slottet Segeberg

Rånkøb havde et heelt Aar været halt paa den ene Fod; men uvant at sidde stille ved saadanne Leiligheder, helst naar det gjaldte hans Fædrelands Forfvar, paatog han sig at anføre de holsteenske Tropper, og neppe havde han begyndt paa Krigens Arbejder, førend hans Fædder igien finge deres Førlighed. Til- ligemed Hertugen overfaldt han nu Fienderne, førend de ventede det, slog dem af Marken ved Eutin, tog denne og de øvrige Stæder, de havde indtaget, fra dem igien, og tvang dem at op- hæve Beleiringen for Segeberg. Han forfulgte den flygtende Fiende og sin Seier, indtog Travemünde, ja slog en Broe over Travden og beleirede Lybek selv. De i Byen vovede vel et Ud- fald, men da de havde mistet 400 Mand, af hvilke 150 bleve paa Stedet og 250 fangne, maatte de igien søge Skiul bag de- res Muure og see paa, at han borttog ti deels Krigs- deels Kjøb- mandsskibe. Dette, med andre Fordeele, han havde over dem, var Ursag, at de mod Slutningen af Aaret saae sig tvungne til at giøre Fred med Holsteen.

Hertug Christian var imidlertid bleven valgt til Konge i Danmark. En stor Deel af dette Rige var i fiendtlig Vold. Rån- køb maatte forlade det beleirede Lybek, for at hjælpe at fordrive disse Voldsmænd. Med en Deel Krigsfolk forsoiede han sig til Fyen, som havde slaaet sig til Greve Christophers Parti. Her vandt han en fuldkommen Seier over de Grevelige, og Fyenboerne svore ham og Johan Friis paa Kongens Begne deres Troeskabs Eed.

Paa denne Tid rasede Skipper Clement i Jylland, op- rørdte Almuen, gjorde stort Nederlag paa Adelen, og vandt Seier overalt. Kong Christian affærdigede Johan Rånkøb og Erik Banner at dampe dette Oprør. Disse drog for Aal- borg, hvor Clement havde befæstet sig, indtog Fyen med Storm,

Storm, nedfablede alt vorent Mandfion, adspredde de Sammenrottede, og tvang dem, efterat de paa ny havde svoret Kongen, med store Skatter at lise deres Liv og Gods, hvorved Kongen fik Penge til Krigsfolkets Besolding. Clement blev her fangen og siden henrettet, og hans Stadsbroder, Skipper Herman, blev af Kankov overrumplet i Warde og der ihjelslagen. Saaledes var nu Oprøret i Jylland stillet.

Fyen var igien faldet fra Kong Christian. Han besluttede derfor i Begyndelsen af Aaret 1535 at sætte sin Krigsmagt derover. Kankov udførte dette med sin sædvanlige Hurtighed og Forsigtighed. De Kongelige stode paa Fyens Land, førend Fienden vidste et Ord deraf. Imellem Odensee og Middelfart kom det til Slag. Kankov vandt Seier og beleirede derpaa Assens, hvorhen de Overvundne havde taget deres Tilflugt. En Flode ankom nu til Fyen med tydske Krigsfolk, anførte af Greve Niklas af Tøckenborg, Fienden til Undsætning. Hertug Albert og Greve Christopher sendte ligeledes Greve Johann af Hoja derhen med Mandskab, for at hielpe paa deres forsaldne Sager. Begge disse Anførere forenede sig, og med dem det andet fiendtlige Folk, som laae til Besætning i Landet. For at affkiære den kongelige Veier Tilførsel, og for at forraske en Forstærkning af 400 Ryttere, den ventede, besluttede de at staae Veier ved en Na, imellem Assens og Middelfart. Men en Efterretning, at Kankov med 100 Ryttere var dragen til Faaborg, forandrede deres Anslag. Det fordeelagtigste Bytte de kunde giære, var at faae ham i deres Bold. Dette vilde de forsøge, da de vare visse paa, letteligen at kunne overvinde en hovedløs Hær og saaledes faae Ende paa Krigen i Fyent.

Men Ranzhov fik ved sine Speidere dette at vide, og kom paa en anden Wei uskadt til sin Leier om Natten. Herved vare begge Krigs-Hære komne hinanden saa nær, at de enten maatte søgte eller flye. De Kongelige, modige og forviffede om Seier under Ranzhofs Anførsel, ønskede en Trefning. De Grevelige derimod besluttede at angribe hiine i Leieren om Morgenens tidlig, naar de endnu sove, da Krigsfolket i Affens paa samme Tid skulde falde dem i Ryggen, og saaledes sætte dem imellem en dobbelt Ild. Om dette Anslag blev Ranzhov underrettet af Hr. Hans Madsen, Præst i Svaninge, hvis Minde for hans ved denne Keilighed udviiiste Kierlighed til Fædrelandet, blandt andre troe Mænds i vore Tider er fornøet. Man holdt straf Krigsraad, satte derefter Ild paa Leieren, og rykkede Fienden i Møde. Ilden forvirrede Besætningen i Affens, saa den intet Udfald voyede. Den anden fiendtlige Magt, forfærdet over at finde den Hær modig og bereedt til Striid, som den havde tænkt at overfalde sovende, indtog Dyrnebjerg, hvor den endog forskandsede sig med Vogne. Dens Frygt forøgede de Kongeliges Mod. Dette Mod vilde Ranzhov ikke lade kolne ubrugt. Med sit Skydt søgte han da enten at tvinge Fienden at forlade sin Fordeel og staaes paa slet Mark, eller at bane sig Vej op paa Bierget til den. Greven af Hoja, holdende det for større Ære at falde for en Kaarde, end for en Kanon-Kugle, brød hastigen ned af Bierget. Han tænkte herved at bemægtige sig Ranzhofs grove Skydt, og at faae Seier. Men just ved denne Hast kom hans Kntterie i Uorden, og blev slaget paa Flugten af de Kongelige, hvilke efter deres forsigtige Feldtherres Befaling rykkede langsomt frem.

Fod=

Fodfolket holdt nu ikke heller længe Stand. De Kongelige vunde Seier med et saare lidet Forliis; af Fienderne derimod omkomme mange tilligemed deres Anfører, og en stor Deel blev fangen. Denne Seier bragde heele Fyen igien under Kongen, og Forførdelse over Fienden, som derved var saaledes bleven svækket, at den nu, og det endda kun med Nød, kunde forsvare Hovedstaden.

Rånghob gif nu med Kongen og den heele Krigshær over til Siælland, og efterat alle faste Stæder, saavel her som i Skaane, Laalland og Fålstet, enten vare indtagne eller bestodde, lagde han sig med den største Magt for Kiøbenhavn. I Haab om Undsætning, ogsaa fra Keiseren, vilde denne Stad ikke overgive sig. Dog ogsaa dette Haab forsvandt formedelst Rånghobs Klogskab. Thi da Kongen, efter hans Raad, lod ved Meinard Ham giøre Indfald i Friisland, maatte Keiseren der bruge de Folk, han havde samlet imod Danmark. Hvorfor Kiøbenhavn endeligen overgav sig sidst i Julii 1536.

I heele foregaaende Feide havde Rånghob viist Prøver paa sin Troeskab og paa sit uovervindelige Mod. Nu blev han ogsaa her brugt ved Forandringen i Kirke = Sagerne. Ham blev det overdraget, at giøre Ende paa de jydffe Bispers Regiering, og at inddrage Bispens vidtloftige Gods under Kronen. Deels ved Snildhed, deels ved Magt udrettede han ogsaa dette til sin Konges Fornøielse.

1538 fulgte Rånghob Kongen til Brunsvig, og var med paa Raad, at slutte Forbund med de protesterende Fyrster. 1539 lod Kongens Svigerfader, Hertug Magnus til

Saxenlauenborg fængsle Otto Stifon, som med Greven af Oldenburg havde forladt Riget, og siden hemmeligen viist sig dets Fiende. Ranzov sendtes did, for at fordre ham udleveret. Paa den eene Side vilde Hertugen gierne tiene Kongen, paa den anden frygtede han for Keiseren og andre den fængne Kong Christians Venner. Men Ranzov bragde med sin sædvanlige Klogskab dette saaledes til Ende, at Stifon overgav sig godvilligen til Kongen, fik Naade, og blev ham derefter en troe Tiener.

Da Kongen 1542 holdt raadeligt, at tiltræde det Forbund, som blev sluttet imellem Frankrig og Hertugen af Jülich imod Keiseren, blev Ranzov til den Ende sendt til Jülich. Men da han mærkede, at de Franske meest saae paa deres egen Fordeel, og at Hertugen ikke var Krigen voksen, vilde han ei indvikle sin Konge i et skadeligt Forbund. Han indgik kun, at Kongen skulde sende nogle Hielpetropper til Brabant, saag og at nogle Orlogsskibe skulde foruroelige de Nederlandiske Kyster. Samme Aar var han med andre Kongens Mand i Bremen, for at handle med de Nederlandiske Gesandter om Stilstand og Fred med Keiseren. Men dette Møde var frugtesløst, saavelsom det i Campen, hvor han i samme Henseende var tilstede 1543. I dette Aar klagede Kong Gustav af Sverrig for Kong Christian, at Lybækkerne, for at behage Keiseren, havde taget Deel i det Oprør i hans Rige, kaldet Tacke-Feiden. Paa denne Klage maatte nu Ranzov ogsaa reise til Lybek, for eftertryffeligen at advare denne Stad, for sin egen Belfærds Skyld at holde sig fra saadanne skadelige Foretagender imod disse Riger. Men ikke nok,

at

at Ranzhov med utrettelig Iver og Troeskab udrettede sin Herres Befalinger; man har og bevaret os af hans Breve fra dette Aar, til Kong Christian og hans Broder, Hertug Hans den ældre, af hvilke man seer hans aarvaagne Omhyggelighed for Fædrelandet i disse uroelige Tider, i at indhente Kundskab om alle fiendtlige Anslag og at give gode Raad derimod.

Den langvarige og skadelige Misforstaaelse imellem Keiser Carl og Kong Christian, var omsider udbrudt til offentlig Feide, hvorved Danmark dog leed mindst. Keiseren, som ogsaa havde andre Fiender, ønskede nu selv at blive forliget med Kongen, hvilken han til den Ende lod indbyde til en Rigsdag, berammet at holdes i Spiir 1544. Johan Ranzhov, Anders Bilde, Peder Svabe og Caspar Fuchs bleve af Kongen sendte did. Tvistighederne bleve bilagte, og den Forligelse oprettet, som er bekendt under Navn af den Spiriske Tractat eller det Niderlandske Arve-Fordrag. Keiseren, til Tegn paa sin Naade og Agt, hædrede de tvende første af de danske Gesandter med store og kostelige Guldkæder.

Bed Hiemkomsten fra Spiir fandt Ranzhov Kongen og hans Brødre i Bærk med at deele Hertugdømmene imellem sig. Skiont de høie Deelende herved paa det kraftigste havde betrygget Ranzhavs og hans Sønners Fordeel i Henseende til de Forlehuinger han havde, fandt denne Deeling dog ei hans Bisfald. Han raadte som troe og indsigtsfuld Mand derfra, da han forud saae de tilkommende Tvistigheder og Uheld, des som man nu forsømde den beleilige Tid, for evig at sammenknytte begge Fyrstendømmene med Danmark. Dette uagtet deelde man, hvilket gif denne for sit Fædrelands Beste nidkiære

Mand

Mand saa nær, at han nedlagde alle sine offentlige Embeder, og besluttede at henleve sin øvrige Tid i Roelighed af de Forlehninger, hannem for hans mange og store Tjenester vare tillagte. Ved dette Skridt paadrog han sig Kongens Unaade, som fattede Mistanke, at han af andre Aarsager unddrog sig hans Forretninger, og de hemmelige Fiender, han som stor og elsket Mand havde, gjorde hvad de kunde, for at vedligeholde Kongen i disse Tanker. Men ved alt dette blev Rantzovs Troeskab og Aarvaagenhed for Landets Vel usvækket; thi ogsaa fra denne Tid har man Breve til Kongen, Hertugerne og andre, i hvilke han giver de tilforladeligste Efterretninger om Fienders Anslag mod Riget, samt de tienligste Raad til Landets Forsvar, og 1546 berøgede han og Cansler Johan Friis den fangne Kong Christian at fraskrive sig al sin Ret til disse Riger saavelsom til Hertugdømmene, hvorved denne høie Fange forskaffede sig et mildere Fængsel.

Rantzovs uafadelige Nidkierhed for Landets Lærø har venteligen snart igien formildet Kongen. Vist er det, at han var i forrige Raade og Anseelse allerede nogle Aar førend Kongen døde, saa han og har anbefalet ham til sin Søn og Efterfølger i Regieringen, som en alle kongelige Raadesbeviisninger værdig Mand, da hans Dyd og Troeskab var paalidelig.

1559 døde Kong Christian den Tredie, og samme Aar fik ogsaa hans Søn, Kong Friderich den Anden, Prøver paa Rantzovs Troeskab, Tapperhed og Klogskab. Hertug Adolph havde besluttet, at giøre sig til Herre over Ditmarsken, og til den Ende hemmeligen forsynet sig med Folk og Penge. Rantzov saae forud, at dette Foretagende, hvordan det

det end faldt ud, vilde foraarsage Spliid imellem den ham saa tiære Friderik den Førstes Afkom; han raadde altsaa Hertugen fra det Forsæt, selv aleene at foretage dette Tog, men bragde det derhen, at Kongen og Hertug Hans foreenede deres Magt med Adolphs til Ditmarskens Erobring. Nu antog denne æroverdige Gamle selv villigen med sit sædvanlige Mod den øverste Befaling over den foreenede Krigshær, hvilken alle tre Herrer eenstemmigen overdroge ham. Han faldt derpaa ind i Ditmarsken, indtog Landets faste Stæder, overvandt dets Krigsmagt og tvang heele Landet, at underkaste sig Kongens og Hertugernes Herredømme. Den Skaansel, han paa dette Tog viisde mod de Overvundne, gjør ham visseligen ikke mindre Ære, end Seieren selv. Dette var den sidste Seiertrands, han vandt. Vel raadførde Kongen sig med ham, da den paafølgende Krig imod Sverrig blev besluttet, men da forbød hans Alder ham at gaae mod Fienden. Han døde ogsaa kort efter at denne Krig var begyndt 1565 den 12 December i sin Alders 73 Aar. De store Egenheder, han besad og anvendte til Fædrelandets Beste, gjøre hans Minde udsædeligt. Endog Fremmede hædre det. Lipsius kalder ham den cimbriske Achilles, og Ærke-Hertug Ferdinand af Østerrige agtede hans Fortienester saa høit, at han i sit prægtige Tøihuus, blandt de største Verdens Krigs-Helte, lod indfætte hans Skilderie og Rustning, hvilket han efter Begiæring fik af Sønnen Henrik Hanzob.

Johan Hanzob avlede i sit Ægteskab med Anna Balsforp tre Søner og fem Døttre. Den ældste af dem alle var Henrik Hanzob, som fik Tilnavn af den Lærde. Han var

I. Bind.

Ff

giot

---

giot med Christina von Halle. En af deres Sønner var Geert, som ved alle Leiligheder viisde sig en Kongen og Landet troe og hengiven Mand, og ved sin anden Hustru, Dorthe Brockdorff, var Fader til Christian, som Keiseren opboiede til Rigs-Greve.

En anden Søn af Johan Rankov var Poul, hvis Søn Breide var Fader til den bekiendte franske Marskalk Josias Rankov.

Enge

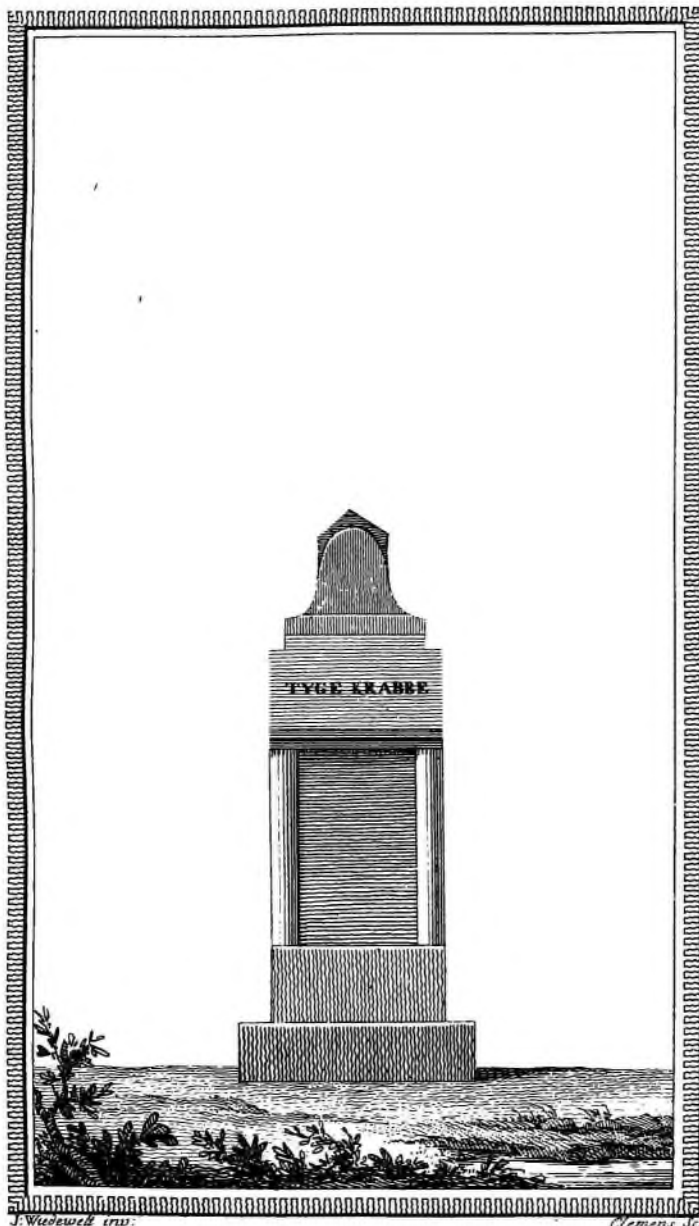
Enge Krabbe.

8f 2

Hofmans Efterretninger om danske Adelsmænd.
Hvitfeld, Holberg og flere.
Dalins Schwedische Geschichte.
Danske Magazin.
Christian den Tredies Historie ved Krag.
Schönaus Samling af danske lærde Fruentimmer.
Holbergs Dannemarks og Norges Beskrivelse.

J. Wiedewell inv.

Clemens sc.

T y g e   K r a b b e .

Mogens Krabbe til Bustrup og Lisbeth eller Giertrud Lunge til Basnes vare Tyge Krabbes Forældre. Hans Fødsels-Aar findes ikke; men vel, at han endnu var meget ung, da han begyndte at giøre Krigstjeneste under Kong Hans. Uroelighederne imellem denne Konge og de Svenske gave ham i Aar 1570 Leilighed at viise sig. Laugmanden i Bister-Gothland, Aage Johansen, faldt da med 700 Ryttere ind i Halland, og derefter i Skaane. Men da han her i en Skov var kommen til et Sted, kaldet Phante-Hulen, blev han overfalden af Krabbe, som i en Hast havde samlet 400 skaanske Ryttere og nogle saa Fodfolk, med hvilke han aldeles slog de Svenske. Ogsaa Johansen maatte her lade sit Liv, og Sverrig tabde meget i denne kloge og tappre Mand. Han blev dræbt af en Danst, ved Navn Lauritz Frost, som Krabbe derfor strax paa Stedet optog i Adelsstanden, hvilket Kongen siden bekræftede. Krabbes Hustru, Anne Rosenkrands, lod Johannens Lig føre til Helsingborg, og standsmæssig be-

grave, da imidlertid Krabbe selv bragde en Deel svenske Fanger tilligemed tre Standarter i Triumph til Kiøbenhavn. Standarterne bar han derpaa selv, efterfulgt af Kongen og heele Hoffet til Frue-Kirke, hvor de med megen Høitidelighed bleve ophængte. 1512 var han i Malmøe med, at slutte Freden imellem Danmark og Lybek, som hidtil havde understøttet de Svenske.

Et Brev af 1519 indbyder Krabbe at staae Fadder til Kong Christian den Andens unge Søn, samt at være tilstede ved Dronningens Kirkegang. I Udskriften kaldes Kongen ham Ridder, vor Mand og Raad, Embedsmand paa Helsingborg. Samme Konge tilegnede sig Aar 1522 med Magt Fiskebek, en Krabbe tilhørende Øne, og beholdt den uagtet alle derimod giorte Forestillinger. Uden Tvivl har ogsaa denne særdeles Fornærmelse bevæget Krabbe, at forbinde sig med den anden jydskke Adel imod Kongen; thi den findes ligeledes anført blandt de Marsager Adelen bekiendtgjorde, hvorfor den havde opsagt Kongen Endighed.

Aar 1524, paa samme Tid, som Friberich den Første blev kronet, døde Danmarks Riges Marsk, Niels Høg til Eskilstrup, en Mand, som berømmes for sin Veltalenhed i det danske Sprog. Hans høie Betiening blev nu overdraget Krabbe (*), som derefter samme Aar var med, at slutte det malmøeske

(*) Marskens Embede beskrives saaledes: "Han er i sær pligtig at hielse Drosken til at sille Lov og Ret i Kongens Sted, og rette over dem som Uret have, og ville ei lade dem nøle med Ret. Og er hans Embede end meere, om Krig og Orlog sulde paa Riget, at være Formand til alle dem, som udsikkes til Rigets Værn, og høre og raade derfor efter gode Mænds Raad." Heraf seer man, at Marsken havde at sigre baade i borgerlige og Krigs-Sager, skient det Fornæmste af hans Embede var at befale Krigshæren.

veske Fordrag imellem Danmark og Sverrig. Det er fortælt, hvorledes Søren Norby i Aaret 1525 opvalde Uroeligheder i Skaane til Fordeel for Kong Christian den Anden. Han lod Otto Stifson giøre Begyndelsen hertil, og han selv fulgte efter med en anseelig Hær. Stifson var strax i Begyndelsen saa lykkelig at bemægtige sig Solvitsborgs Stad og Slot, saaog Nahuus. Saasnart Lyge Krabbe, som paa den Tid havde Helsingborg Slot inde, fik Tidende herom, gjorde han i en Hast alle Anstalter for at standse Fiendens videre Fremgang, forskrev ogsaa den skaanske Adels til sig, med hvilken han rykkede imod Nahuus, i Tanke at overrumple Stifson. Med denne havde imidlertid Norby foreenet sig, saa at Krabbe, nu for svag til at udføre sit Forsæt, trak sig tilbage til Malmøe, hvor han indsluttede sig. Det er meldt tilforn, hvorledes disse Uroeligheder ere stillede, efterat Johan Ranskov havde indfundet sig hos Krabbe med Forstærkning. Væren for dette deele disse to Mænd med hinanden. I det mindste veed man ikke blot, at Krabbe førde Hæren saavelsom Ranskov, da de vunde den første betydelige Seier efter Forstærkningens Ankomst, men og, at da Søren Norby omsider saae sig nødt til at overgive Landskronen og sig selv til de Kongelige paa anstændige Vilkaar, var Krabbe den første, som underskrev Brevet derpaa, hvilket Norby fik fra Keiseren, og næst efter Krabbe har Ranskov, og efter denne de andre Rigets Raad underskrevet.

Paa Herredagen i Kiøbenhavn, efter Kong Friderich den Førstes Død 1533, har Krabbe været med at stadfæste Necessen, givet i Odense 1527, saaog at udgive tvende nye, af hvilke den eene meest angaaer Rigets Kirke-Sager, den anden dets verdslige Tilstand og Rættens Forvaltning. Ingen af disse

Magt, fra de andre danſke Provinſer kunde ingen Undſætning ventes; thi da ingen Eenighed nogenſteds fandtes, ſaa tænkte enhver i denne almindelige Fare ikkun paa ſit eget Beſte. Den beſluttede derfor at handle med Greven om Fred, udbad ſig derfor og fik hans Leide-Brev for fire Herrer, nemlig Lyge Krabbe, Holger Ulfſtand, Axel Ugerup og Knud Bilde, ſom den i dette Brev ſendte til ham. Imod at ſaae Forſikring for deres Formue og Perſoner, ſvore diſſe fire Kong Chriſtian den Anden Huldſkab og Troeſkab, dog ikkun for ſig ſelv, Greven, ikke fornøiet hermed, paastod, de ſkulde ſværge i heele Provinſens Navn. Dette turde de ikke uden Folkets Minde, og bade om Tilladdeſe at reise tilbage for at udvirke ſamme; men dette afſlog Greven, og imod ſin givne Leide anholdt dem indtil de bequemmeſe ſig. Han drog derpaa til Skaane og lod ſig hylde. Almuen i Lolland, Falster og Langeland ſlog ſig til ham, uden engang at være opfordret. Men da det Forfæg, han under Skipper Element lod giøre paa Jylland, ikke ſaldt ud eſter Ønſke, havde han kort for Julen en Sammenkomſt i Rolding med den imidlertid udvalgte Konge Chriſtian den Tredie, for om mueligt i Mindelighed at ſaae Ende paa denne ſkadelige Feide, men forgiæves. Med Greven fulgte til dette Møde Lyge Krabbe og Anders Bilde, ſom hans ypperſte Raad.

Saaſnart Chriſtian den Tredie var valgt til Konge i Danmark, lod han det ſtrax bekiendtgjøre for Kong Guſtav af Sverrig, og anmodede ham tillige om Hielp imod ſine og Rigets Fiender. Guſtav var ligesaa villig til at love Hielp, ſom til at holde Lovet. Under Johan Thureſen og Lars Siggeſen lod han Tropper rykke ind i Halland, hvorfra de,
da

da Warberg og Halmstad havde lovet den udvalgte Konge Lydighed, begave sig over de skaanske Grændser. Dette gav Anledning til, at Adelsens Tilstand i Begyndelsen forverredes; thi Greven mistænkte den for, at have indkaldet den svenske Undsætning, for desto snarere at befordre hans Undergang, og derfor saameget meere saae igiennem Fingre med de Boldsomheder, Almuen øvede imod dem; men dette var ogsaa Ursag, at den skaanske Adels saameget snarere viisde, hvorledes den var syndet imod ham. Saasnart Greven spurgde de Svenskes Ankomst, sendte han Krigsfolk til Skaane, for at forsvare denne Provins. Her havde han opbudet Adelen med Befaling til en vis Tid at indfinde sig i Landskrona, og der foreene sig med en af hans Officerer, Bastian Jessen, som han sendte did med nogle Ryttere. Jessen plyndrede imidlertid Lund, og førde Bispens Torben Bilde fangen bort med sig. Derpaa gjorde han sig Mester af Landskrona, og tvang Borgerne at love Lydighed i Alt. Hans Forsæt var at forræske den forventede Adels, hvortil han gjorde alle Anstalter. Nu kom Dagen, da Adelen skulde foreene sig med ham. Den havde allerede sendt Tøi og Tros i Forveien, da den fik hemmelig Advarsel, at Jessen var befalet af Greven, at føre dem fangne til Kjøbenhavn. Da den havde saameget meere Ursag at fæste Troe til denne Advarsel, som den allerede vidste Jessens Omgang med Bisp Bilde, hvilken han havde ladet sætte i Forvaring i Klosteret i Helsingborg, hvorfra dog Krabbe havde taget ham ud og ført ham ind paa Slottet, saa forandrede den Veien og drog til Bæ. Jessen, da han heraf saae, at hans Anslag var forraadt, lod alt det forudsendte Tros og Tøi plyndre og bortføre, hvorpaa Adelen lod bede de Svenske, hvis Ankomst til Skaane den nu fik

fik at vide, at de vilde rykke nærmere, da den vilde støde til dem, og da Svaret herpaa var efter Ønske, opsigde den Greven Huldskab og Troeskab, og bebreidede ham saavel de Anslag, han havde spundet paa imod dem, som og at han var kommen til Danmark uden lovlig Krigs-Forkyndelse, og havde tvunget dem til at sværge sig, m. m. Herpaa foreenede den sig med de Svenske ved Engelholm, hvor de lovede hiinaanden at føre Krigen i Skaane i Christian den Tredies Navn. Dette henføres til Begyndelsen af Aaret 1535.

Denne foreenede Hær vendte sig nu imod Helsingborg. Her laac Marcus Meyer, Jørgen Rok, og Michel Blik, alle tre Grevens Tilhængere, med en Deel Krigsfolk og arbeidede paa at spille Tøge Krabbe Slottet af Hænderne. De forsøgte dette paa adskillige Maader. De besøgte ham som Venner, men da hans Besætning kun var svag, saa lod han dem vide, at de ikke maatte komme mandstærkere, end han selv var. Derefter bade de, at han vilde forvare en stor Kanon for dem paa Slottet, men han undskyldte sig, at Broen var for svag til at bære den. Da nu deres Haab paa disse og flere Maader slog dem feil, leirede de sig omkring i Byen, saavelsom i Klosteret, for at passe paa en Leilighed, enten ved Magt eller List at indtage Slottet. Men ogsaa herimod gjorde Krabbe Anstalter, og det saa meget meere, som han ikke spaaede sig meget got, om de finge ham og Slottet i deres Magt. Han kaldte sine Folk sammen og foresillede dem, at han ugierne brød den Eed, han havde svoret Greven; men da man nu klarligen saae, at han havde i Sinde at forraske dem, og føre dem til Slagterbænken; thi hvad kunde Jørgen Rok og de andre ellers meene dermed, at de saa ivrigen søgde baade med List og med Magt at bemægtige sig Slottet:

tet: saa bad han sine Folk at have et vaaget Die med deres forræ-
 derſke Anſlag, ſamt at gjøre dem en tapper Modſtand: han ſelv
 vilde ſtaae dem bi, og ſøgte med dem, ſaalænge han havde Liv
 og Ande. Alle lovede ham Troeſkab og Tapperhed, hvorpaa
 han betroede Taarnet til Jeſper Friis med nogle Artilleriſter,
 og ſelv tog han ſin Poſt i Slots-Gaarden med det øvrige Mand-
 ſkab. Imidlertid vare de foreenede Svenske og Skaanſke ik-
 kun en Dags Reiſe fra Helsingborg, da de raadſloge, om de
 ſkulde rykke for Slottet, eller holde ſig ſtille, hvor de vare; thi
 de vidſte ikke om Krabbe endnu var Greven troe, eller om han
 vilde hielpe dem. Endeligen funde de for got at rykke for Byen,
 hvor de leirede ſig paa høie Steder, ſaa de havde Fordeelene fra
 Fienderne. I tvende Dage holdte de ſig ſtille for at lade Folket
 hvile ſig; men da Krabbe imidlertid fandt Keilighed at lade dem
 vide, at han var af deres Parti, og tillige med dem vilde angribe
 Fienden i Byen, ſaa vorde deres Mod, og den tredie Dag gior-
 de de Angreb paa Byen. I Begyndelſen udrettede de ikke meget;
 men da Jeſper Friis ogſaa lod Styrkerne spille fra Slotstaarnet,
 og med eet Skud nedlagde 16 Mand, forſkrækkedes Fienden og ſøgte
 Stiul i Huuſene. Nu gjorde den foreenede Hær ſig letteligen
 Meſter af Byen, hvor den nedſablede alle Fiender, undtagen nogle
 ſaa, ſom giordes til Fanger. Blandt diſſe vare alle af Anſeelse, und-
 tagen Jørgen Kof, ſom undkom til Malmøe. Denne Seier blev
 vunden den 11 Jan. ſom var Onsdagen efter Hellig tre Kongers
 Dag, og nu modtog det ſkaanſke Raad Hylдинг paa den udvalgte
 Konges Begne af Bønder og Kiøbſtadmænd i Skuane. Krab-
 be havde gjort meget til denne vigtige Seiervinding, og de Greve-
 lige glemde ikke at bebreide ham, at han havde handlet mod den
 deres Herre ſvorne Eed. Men han undſkyldte ſig med, at han

hadde svoret Greven i Kong Christian den Andens Navn, og ikke de Lybste, til hvilke det var mod hans Pligt at overgive Slottet, og da de søgte at afvinde ham det med List eller Magt, tvang endog hans egen Sikkerhed ham, tilligemed den øvrige Skaanske Adels, at tage den udvalgte Konges Parti. Maaskee der kan gieres Anmærkninger ved denne Undskyldning. Dog, da man siden fik roeligere Tider under Christian den Tredie, lod Krabbe denne Sag undersøge af Rigtets Raad, som demde, at han havde handlet som en ærlig Mand.

Den Skaanske Adels berettede strax den udvalgte Konge Helsingborgs Indtagelse, samt at det meeste af Skaane var paa hans Side; den bad og om Forstærkning, for at kunne foretage noget imod Landskrone og Malmø, som endnu vare i Fiendens Hænder, da den vilde gjøre sig al Umage at faae dem tilbage. Den fik Forstærkningen, som for det første kun bestod i et Regiment, og derpaa begyndte at beleire begge disse Byer. Lyge Krabbe, som nu anførte alle Tropper i Skaane, bestyrede begge Beleiringer. Den for Landskrone lod han foretage ved Holger Ulfstand og Mogens Gyldestjerne, men selv befalede han i Leiren for Malmø, hvis Borgere gjorde en tappert Modstand og hindrede Beleirernes Fremgang, saavel fra Boldene, som og ved undertiden at gjøre Udsalb. I et af disse Stæede det, at en af Krabbes Kintere, ved Navn Niels Knudsen eller Runge visde en overordentlig Tapperhed, hvorfor Krabbe strax i heele Krigshærens Paasyn slog ham til Ridder, og optog ham i Adelsstanden, lod det og desuden offentlig bekendtgjøre, for at opmuntre andre til at efterfølge hans Exempel. Men da denne nye Adelsmand i næste Fægtning tog Flugten, uden at nogen eiensynlig Fare var for Haanden, blev han ligeledes i heele Hærens

Hærens Paasyn igien nedfat til sin forrige Stand. Landskro-
ne overgav sig den 9 October 1535, men Malmøe ikke førend
den 2 April i følgende Aar.

Man finder Intet optegnet om Lyge Krabbes Bedrifter
fra denne Tid, indtil Kiøbenhavns Overgivelse; at han har
været uirksom, er ikke troeligt. Men derefter var han med i Naas-
det, som 1536 besluttede Bispernes Affættelse, har og samme
Aar med andre forsejlet det i Kiøbenhavn imellem Danmark
og Sverrig sluttede Fordrag. 1537 overleverede han Helsing-
borg Slot til Peder Skram; maaskee han da formedelst Alder-
dom begyndte at giøre sig løs fra Forretninger. Her er neppe
udeladt noget mærkværdigt af det, som findes optegnet om
denne Mand, undtagen de Forordninger til Landets Beste,
han, som et Lem af det danske Riges Naad, saavel under Fri-
derich den Første, som under Christian den Tredie, har væ-
ret med at udstæde, thi disse var det vel usornødent at anføre,
skiont man deraf seer, at han har været brugbar, saavel i Naas-
det, som mod Fienden. At han har besiddet megen Klogskab,
og vidst at rette sig efter Tiderne, sees af hans Levnet. Holberg
anfører en Skribent fra de Tider, som siger om ham, at skiont
han var Dansk, og en Lyde af Fødsel, var han dog saa
spidsfindig som en Tydsker. Man har Grund at formode, at
mange af de Tienester, han har giort Landet, ikke ere optegnede;
thi hos Hvittfeld meldes om ham, at han troeligen har ladet sig
bruge for Kongen i Danmark, Norge og Sverrig. Krag
giver ham det Vidnesbyrd, at han har udmærket sig ved mange
tappre Bedrifter, og lægger til, at Lykken foiede ham næsten
til hans Yderste; men meest deri, at han i sin høie Alderdom
blev Lutherisk.

Han

Han døde 1541. Han var gift med Anne Rosensfrands. Af deres elleve Børn kan Erik Krabbe ikke være ube-
 kiendt for vore danske Loochyndige. Om Anne Krabbe, gift med
 Eiler Konnov, siges, at hun har sammenskrevet adskillige Bø-
 ger om Oldsager. Elsebeth Krabbe, gift med den danske
 Admiral Peder Skram, skal have besiddet en særdeles Styrke
 i det danske Sprog, som hun med stor Flid dyrkede. Hun var
 en for hendes Tid god Digterinde, og har skrevet adskillige
 aandelige Sange. Hun har efterladt sig en Samling af danske
 Ordspog i Haandskrift, hvorefter Peder Syb taler. Man
 gjør hende og til Forfatterinde af adskillige Bøner, af Johan
 Skovgaard's til Gunstrup Levnet, af Slægtregisterne over nogle
 danske adelige Slægter, og af Beskrivelsen over hendes Mand's
 Peder Skram's Bedrifter til Lands og Bands.

Dbe

Dve Bilde.
Hans Gaas.
Peder Svave.

I. Bind.

56

Ove Bilde.

E. Pontoppidans Kirchen-Historie des Reichs Dänckemarck.

P. Poulsen Bibliotheca Aarhufiensis.

Hvitfeld, Holberg.

Christian den Tredies Historie ved Krag.

Danfke Magazin.

Hans Gaas.

Samlinger til den danfke Hiftorie.

Pontoppidans Kirchen-Hiftorie.

Danfke Magazin.

Wielands Tidender for 1726.

Worms Lexicon.

Peder Svæve.

Peder Svæves Levnet, udgivet af B. E. Sandvig, med Tilleg
og Anmærkninger.

Hvitfeld, Krag og Stephanius.

J. Wiebrowell inv.

Clemens Jr.

Ove Bilde. Hans Gaas. Peder Svave.

De tre Mænd, hvis Minde æres ved forestaaende med deres Navne betegnede Stytte, have gjort sig fortiente i sær i Christian den Tredies Tid. Her følger, hvad man hos vore Historieskrivere har kundet finde om dem.

Ove Bilde eller Bille

var en Søn af Ridder Peder Bilde til Svanholm, som døde 1508, og Anne Gyldestjerne, som døde 1500. I sin Ungdom dyrkede han Videnskaberne og forøgede sine Kundskaber ved Udenlandsreiser saaledes, at han især regnes til de faa Lærde, Kirken paa den Tid havde blandt sine fornemme Lædere. Han var endnu ikke meget gammel, da hans Fortienester ikke mindre end hans anseelige Slægtsskab tilveiebragde ham Præposituret i det Viborgske Kapitel, hvilket han dog efter en kort Tids Forløb opgav, for at modtage Decanatet i det Nøeskjildske Kapitel, da

han tillige var Cankler hos Kong Hans. Denne Konge viisde paa sit Yderste hvad Tillid han havde til Bilde's Troekab og Duellighed, da blandt andre Formaninger til sin Søn og Efterfølger paa Thronen, Christian den Anden, han ogsaa gav ham denne, at han skulde handle med Ove Bilde, at han fremdeles vilde blive hans Cankler; men, lagde den døende Fader til, jeg troer neppeligen at han gjør det. Beed ham dog for min Skyld, paa en Tidlang at blive. Vil han ikke for din egen Skyld, da beed ham, han gjør det for min Skyld.

Bilde blev for det første i Christian den Andens Tieneste som Cankler, og man har Aarsag at troe, at han ikke har forsemt at raade og advare denne Konge; i det mindste finder man, at han alvorligen har tiltalt ham for Torben Ores Henrettelse, samt forestilt ham Følgerne deraf. Bilde kunde, formedelst sine Forretninger som Cankler, ikke fuldkommen opfylde Kapitelets Regler, han havde besvoret, ei heller opholde sig ved Domkirken; men han fik en pavelig Fritagelse fra disse Pligters Opfyldelse, og kunde derefter aldeles opofre sig til Statens Tieneste, uden at frygte for Bandsættelse og den deraf flydende Hindring i Befordring til biskopelig Værdighed. Da Bispen i Aarhus, Niels Claussen, en Mand, hvis Fromhed og Ketskesenhed roefes, derefter nedlagde Bispestaven, og alene forbeholdt sig visse Indkomster af Stiftet for sin øvrige Levetid, er den af Paven efter Kongens Begiæring givet til Bilde, hvis Indvielse til den biskopelige Værdighed skedde 1520. Et paveligt Brev forkynder Afslad paa 40 Dage for alle dem, som andægtigen besøgte Stifts-Kirken den Dag, Bilde som Bispe læste sin første Messe, om de endog formedelst Trængsel ikke kunde komme ind, men maatte staae uden for Kirken. Bilde der-

imod

imod, for at vise sin Ertødelighed, gjorde det Løfte, hvert tredje Aar personligen at opvarte Paven i Rom; men ogsaa dette Løftes Opfyldelse eftergav Paven ham. Som Bisp roefes han for den Omhyggelighed, hvormed han forestod sit Stift, saag derfor, at han skaffede og besordrede Videnskaberne og stienkede til den Ende en Deel Bøger til sin Domkirkes Bogsamling. Hans Navn findes blandt de Andres, som Aar 1523 opfagde Kong Christian den Anden Lydighed. Kongen troede ikke, at denne Bisp godvilligen havde bifaldet dette Opsigelses-Brev; hvorfor han og selv tilskrev ham fra Kolding. Det kan være, at Kongen ikke bedrog sig i sine Tanker om Bilbe; men det er bekiendt, at hans alt for hastige Flugt fra Riget skilde ham ved mange Tilhængere, som derefter antog Friderich den Første.

Bilbe var ogsaa under denne Konge i Anseelse. Som Bisp havde han Sæde i Raadet, og Indflydelse i alle Rigets offentlige Handlinger, og formedest de Indsigter i Statens Sager, han under de forrige Konger havde forhvervet sig, maae denne Indflydelse uden Tvivl have været vigtig; men med alt dette kunde han dog ikke afværge de Stød, som paa denne Tid gaves den Religion, hvis ivrige Tilhænger han var, og til hvis Forsvar han opmuntrede en Carmeliter Munk, Povel Elstæ, at skrive. Hans Religions Iver aleene maae man tilskrive de Hindringer, ogsaa han efter Friderich den Førstes Død lagde i Veien saavel for den Lutherske Lærdoms Udbredelse, som for Christian den Tredies Opvoelse paa den danske Throne, da han forud saae, at hans Religion under denne Konge, som offentlig bekiendte sig Luthersk, end meere skulde trykkes, om ikke aldeles undertrykkes. De fleste af de andre, som ogsaa
heri

høi giotde Hindringer, viisde tydeligen, at Egennytte var deres Bevæggrund.

Da man endelig indsaae, at Christian den Tredie var den eeneste, som kunde redde Riget fra Undergang, gav ogsaa Bilde ham sin Stemme, og gjorde Alt, hvad der stod i hans Magt, for at hielpe ham til roelig Besiddelse af Thronen. Kongen viisde ogsaa strax, at han forlod sig paa ham, da han ved sin Ankomst til Kolding udnævned ham tilligemed Mogens Gløe til Statholder i Nørre-Jylland, og overdrøg dem at besørge Kjøbetsmidler og Besoldning til Krigsfolket. Da Kongen siden, efterat have foretaget Kiøbenhavn's Beleiring, maatte reise til Holsteen, var ligeledes Bilde en af dem, han i sin Fræværrelse forordnede til Statholdere. Disse skulde opholde sig i Koeskilde, og i fornødne Tilfælde gaae Beleirerne til Haande med Raad og Daad. En anden af disse Statholdere var Erik Krummedige, nogle nævne og Jacob Konnov. Det er sagt tilforn, at Mogens Gløe var een af dem, saag og meldet om de gode Raad, de til Landets Beste gave Kongen. Men i sær udmærkede Bilde sig i denne Beleirings-Tid ved en Troeskabs-Prøve, som gier ham uforglemmelig. Kongen manglede Pengene til Krigsfolkets Besoldning. Bilde afsialp denne Mangel ved at give alt sit Sølvtøi til Mynten, hvormed Kongen betalte Krigsfolket. Hvo føler ikke det Edle i denne Handling, til hvilken den Aierlighed til Fædrelandet var den eeneste Bevæggrund.

Efter Kiøbenhavn's Overgivelse til Christian den Tredie blev Ove Bilde sat i Forvaring, saavelsom de andre danske Bisper, skient ikke paa samme Dag. Det var Johan Rankov overdraget, at fange de jndiske Bisper; men tillige befalet, at bruge al muelig Skaansel mod Bisper af Nærhuud. Men han vilde

vilde ikke med det Gode nedlægge sin bispelige Værdighed, eller overgive Silkeborg Slot, hvorfør Rangkob var nødt at belejre dette. Hans Stogge en af Bispens Mænd forsvarede det, imidlertid hans Herre skrev til Kongen, bedende, "at han maatte beholde dette Slot: thi da han mod sin Eed havde annaammet det af Markhuus Kapitel, saa haabede han, at Kongen ikke vilde giøre ham til en Meeneder, og saaledes lønne de troe Tienester, han havde viist de tre forrige Konger, hvis Rangkler han havde været.," Omstændighederne tillode ikke, at opfylde denne Bøn. Kongen kiendte tilfulde og agtede de troe Tienester, Bilde havde giort under forrige Konger, ligesom han skienede paa dem, han havde viist ham selv, og i den Henseende havde han gierne ladet hans Person være urørt; men han vidste tillige, at han var en ivrig Papist og at ansee som Hovedet for Pavedømmet her i Niget. Man maatte altsaa frygte, at han af alle Kræfter vilde søge at hindre den forehavende Kirke-Forbædring, hvilket hans Begring, at overgive det omtalte Slot, syntes at beviise. Dette nødte Kongen nu at lade ham behandle paa samme Maade som de andre Bisper, skiont hans Forsæt var, at beviise ham den saadan Raade, som stemmede overeens med hans øvrige Fortienester. Johan Friis og Ole Rosenkrands, som Kongen herpaa affærdigede til ham, foreholdt ham dette og overtalede ham, at han overgav Silkeborg, og fulgte dem til Sjælland, hvor han for det første blev sat i Forvaring paa Draxholm, men kort derefter bragt derfra til Nyeborg.

En af vore Skribenter meener, at dersom de catholske Bisper, paa den Tid, da Luthers Lærdom begyndte at udbrede sig og at blive handthævet, havde givet deres Minde til en fuldkommen Reformation, og selv vare gangne over til den evangeliske

gelliske Kirke, saa havde de lettelligen kundet beholdt saavel deres Indkomster som Høilhed; thi saa havde Christian den Tredie hverken været nødt eller befoiet til med Magt at styrte dem af Støelen, at drage deres (Stifters) Godser under Kronen, og i deres Sted at forordne evangeliske Biskoper. Denne Mee-ning synes ikke ugrundet. Men hvorledes Bisperne i Almindelighed kunde handlet saaledes, er nok en anden Sag; thi uden Tvivl maae her ogsaa tages i Betragtning, hvor foragteligt det til alle Tider har været, at forlade sin Religion blot for timelige Fordeelers Skyld, samt hvor ubilligt det var at troe, at alle de Tiders, saavel Bisper, som andre Kirkens Tienere have kiendt Bildfarelserne i deres Kirkes Lærdomme. Troe uden Grublen indprentedes da just fra Barns-Been, og antoges som et Religions-Bud. Vist nok indsaae mange, dette uagtet, i det mindste en Deel af det Bildfarende i Lærdommen, de bekiendte, og en Deel satte sig, drevne af Egennytte, imod Luthers, aleene fordi de saae, at naar den fik Overhaand, vilde deres Indkomster formindskes, deres Anseelse forringes, og deres Magt svækkes. Men der gaves unægteligen ogsaa mange, i hvis Munde alle den romerske Kirkes Hovedlærdomme vare saa guddommelige og sande, at de ansaae for Guds-Bespottelse endog at tage dem i Tvivl. Kunde disse, maafee alt for ivrige, men dog redelige Mænd, antage en Religion, de holdt for kætterisk? og da de holdt den derfor, kunde de da andet end søge at hindre dens Udbredelse? Blandt disse var uden Tvivl ikke blot Bilbe, men og flere af de Tiders danske Bisper, regnes.

Bilbe sad i Forvaring nogle Maaneder, nemlig indtil Mæret 1537, da han tilligemed alle de andre Bisper blev sat paa fri Fod, undtagen den stællandske, som ikke vilde underskrive samme Forpligtelser, som de andre, nemlig for Fremtiden at leve roeligen

roveligen og i Stilhed, ikke at bekymre sig om Rigets Sager, aldrig at trage efter deres forrige Høihed, ei heller sætte sig imod den evangeliske Lærdoms Udbredelse. Dette maatte de love under Fortabelse af Ære, Liv og Guds, hvorefter de i Frihed kunde leve paa deres egne Godser; desuden gav Kongen nogle af dem tillige andre Godser for deres Livstid, og det efterføm han enten var dem bevaagen, eller de kunde behøve. Bilde fik Skov-Kloster, nu Herlufsholm, hvor han levede endnu 18 Aar, som en fortroelig Ven af Kongen, antog og omsider den evangeliske Lærdom, og døde i en høi Alder 1555.

Læseren demme, om det Lidet, man her har kundet samle om ham, kan bekræfte noget af den Koes, Historien giver ham for en meer end almindelig Dyd, Piisdom, Klogskab og Lærdom. Han er begravet i Antvorskov. Kong Christian den Tredie, for at tilkiendegive sin Kierlighed og Høiagtelse for den Afdøde, var selv personlig tilstede ved hans Liigbegiængelse, endfiønt han samme Dag var saa syg og asmægtig, at han ikke kunde udholde at staae, men maatte sætte sig paa en Stoel ved Kirledøren, og saaledes oppebie Liigets Ankomst.

Hans Gaas.

Man finder, at denne Mand var født af adelig Slægt i Fyen og havde studeret i Wittenberg. I et Brev tilskrevet Friderich den Anden beraaber han sig paa Tienester; han havde keviist denne Konges Farsfader, uden at man har kundet finde, hvori de have bestaaet; men han var Prior i Klosteret i Svendborg, da de borgerlige Krige efter Friderich den Førstes Død ødelagde Danmark. Disse gave ham Leilighed at vise sin Kierlighed til Fædrelandet ved den Gierning, formedelst hvilken han nævnes her. Svendborgerne havde til deres store Skade taget Greve Christophers

I. Bind.

Ii

Parti,

Parti, og den Lybske Flode betiende sig frit af deres Havn, at løbe ind og ud, naar den vilde. Gaab var nødt til at see og tie, indtil Christian den Tredie har valgt til Konge, og brugte sine Vaaben med lykkelig Fremgang. Da først var det Tid for ham at vise sig virksom til Fiendens Afbræk og Fædrenelands Nytte, og i saadan Hensigt at gribe til Vaaben, holdt han sig ikke uanstændigt. Han opmuntrede sine Medborgere, at de skulde slaa sig til den udvalgte Konge og afsviise Lybbeckernes Flode, naar den efter Sædvane vilde løbe ind i deres Havn. Borgerne gavede hans Forslag Bisfald og satte sig i Stand at udføre det, og nu bestyrede han selv Alting. Hans Anslag lykkedes. Den beste Virkning gjorde et Taarn ved Strandkanten, hvor han lod plante Kanoner, hvilke han ved den fiendtlige Flodes Ankomst brugte saa vel, at den med Fortis maatte vige tilbage. Denne Opførsel kunde ikke andet end behage Kongen, som, foruden det, at han siden forstremmede ham til Værdigheder i Kirken, ogsaa til et Naadestegn forærede ham en Sølvkande med hans Vaaben.

Hans Gaab, som tidligen havde antaget Luthers Lærdom, var efter Reformationen den første evangeliske Præst til Frue-Kirke i Svendborg, samt Provst over Sunds Herred indtil 1549, da Kongen kaldte ham til Bisfop over Tronhiems Stift, da denne Bispestoel ved Torbern Olfens, dette Stifts første evangeliske Bispes Død, blev ledig. Hans Gaab forestod dette Embede med Arvaagenhed. Man sees af Breve, indførte i det danske Magazin, at han har vaaget for Religionens Udbredelse, strængeligen holdt over Ordinanzens Efterlevelse, troeligen søgt at forsvare sit underhavende Præsteskab ved deres Nødtigheder, gjort tienslige Forslag til den geistlige Stats saut .

samt Skolers og Hospitalers Forbedring i sit Stift, umaget sig for brostoffaldige Kirkers Istandsættelse, og for at udvirke en Deel af disse Poster, gjort Reiser til Kiøbenhavn, og det ikke forgiæves, thi han og ved denne utrettelige Iver har paadraget sig Fiendskab. Iligemaade sporer man af andre Breve sammesteds, at han ikke mindre har været agtet og yndet af Friderich den Anden end af Christian den Tredie. Maaskee han har givet Friderich selv andre Aarsager til denne Agt og Yndest, end Embeds-Iver; thi man vil meene, at han ogsaa i den syv Aars Feide med Sverrig har viist sig virksom til Kongens Tieneste og Landets Sikkerhed. En af Grundene, hvorpaa denne Giertning bygges, er et Brev af 11 August 1568, hvori Kongen tillader ham i Norge at holde, og i Nødsfald efter Lehnsmændens Godbefindende, at bruge det bevæbnede Mandskab, han til Kongens Tieneste skulde levere i Danmark, af de Godser, han der eiede.

Denne Bisp har af gammelt Norssk paa Dansk oversat den gamle norsske Christen-Net eller Kirke-Lov, sammenskreven af Erkebisp Jon i Tronhiem omtrent 1270. Denne Oversættelse er trykt 1751 blandt andre gamle norsske Love, samlede af Hans Haas, som har udeladt Gaases Fortale, der læses i Danske Magazin. Han har og ladet udgaae en Bog om Egtteskab (hvor og naar den er trykt vides ikke) hvori fandtes noget, som Laugmanden paa Stegen, Jens Pedersen, tog sig til, hvorover Forfatteren 1568 maatte møde i Retten for Kongen og Raadet, som aldeles frikendte ham for Laugmandens Tiltale, da intet fandtes i Skrivtet, som kunde støde denne. Gaas døde 1578 den 17 September, og er begravet i Tronhiems Domkirke. Man seer af et Brev af 30 Julii 1579, at hans efterladte Enke, Benedicta Mortens Datter, har skænket Kongen

500 Rigsdaler, hvorimod Kongen anviste hende Kron = Lønden af Store = Hedinge i Stælland for hendes Livstid.

Peder Svave

nedstammer fra en ældgammel adelig Slægt i Pommern, hvor han er født i Byen Stolpe 1492. Hans Forældre vare Greger's Svave og Elisabeth Zittwitz. Han var yngst Søn, og derfor efter de Tidens Sædvane fra Fødselen af bestemt Kirken. For hertil at gjøre ham duelig, holdt man ham fra Ungdom af til boglige Konster. Grunden til disse lagde han i Stolpe og Stettin, og dyrkede dem siden videre ved Høiskolerne i Lüben og Leipzig. Paa det sidste Sted hørde han Peder Mosellan øver det latinske og græske Sprog, og Caspar Horner over Theologien. For den første Skuld opkom 1519 Stridighed imellem ham og den der værende Professor i det Hebraiske Sprog Johan Cellarius. Denne udgav i dette Aar i August Maaned et Brev til Wolfg. Fabricius Capito, hvori han fældede en, efter Svaves Meening, ikke fordeelagtig Dom over den Tale, Mosellan havde holdt ved Religions = Samtalen imellem Luther og Eck. Svave, som troede sig besværet at forsvare sin Læremester, lod i samme Maaned udgaae: Apologia Petri Svavenii Pomerani pro Petro Mosellano præceptore contra Johannem Cellarium. Herpaa svarede Cellarius i September Maaned i en spottende Tone, men siden alvorligere. Efter sine Venners Raad forfattede Svave ikke videre en Strid, som vel gjorde Opsigt, men ham ingen Ære, da han af Kierlighed til sin Lærer havde overiilet sig; thi det havde ikke været Cellarius Meening at fornærme Mosellan. Maaskee dette ikke mindre, end Rygtet om Luther bevægede ham at reise til Wittenberg, hvor han, som man troer, ankom 1520. Beviis paa den Agt og

Yndest,

Yndest, Svave havde forhvervet sig hos Luther, finder man baade i denne store Mands egne Breve, saa seer man det og deraf, at han tog ham som et usforfærdet Vidne, og en yndtende Mand med sig, da han 1521 mødte paa Rigsdagen i Worms. Da man havde ladet Luther af Dmhu for hans Sikkerhed paa Tilbagereisen fra Worms opsnappe og henseere til Slottet Wartberg, reisde Svave tilbage til sit Fødeland, for der at udbreedte Grundsetninger i Religionen, han havde lært i Wittenberg Johan Boldevan, Abbed i Klosteret Helboga ved Regamende, gav ham en sukkelig Leilighed hertil, ved at antage ham at læse over den Hellige Skrift i Klosteret, og han forrettede dette saa heldigen, at baade Abbed og Munke inden Aarets Udgang vare evangeliske. Følgen heraf var, at Hertug Bugislav iog dem alle ud af Klosteret. Svave begav sig derpaa til sin Fødebyne Stolpe, til hvis paafølgende Reformation han lagde Grundten, ved at forklare Skrivelsen til Romerne for Skolelærerne og nogle Borgere. Nogle paaataae, at han var den første evangeliske Sognepræst i denne Bys.

Friderich, paa den Tid endnu Hertug i Holsteen, hørde Nygtet om Svaves Iver for den Religion, han selv yndede, og forskrev ham 1522 til sig. Ved hans Ankomst optog han ham i sit Raad; men befalede ham tillige at skule sine Tanker i Henseende til Religionen, saasom han ikke vovede at støde de endnu alt for mange og mægtige Catholiker for Hovedet. Svave var blandt dem, efter hvis Raad Hertugen modtog den danske Krone, da Rigets Raad tilbød ham den, og opfagde Christian den Anden Lydighed. Han maatte nu og bruge sin Pen i denne Anledning til at forsvare Friderich den Første. Denne Konge lod 1523 et Brev paa Tydsk udgaae til de tydske Fyrster og

Churfyrster om Aarsagerne til den Krig, han havde paaført Christian den Anden. Paa dette Brev udkom 1524 et Svar, skrevet af Kong Christians Raad Cornelius Scepper. Imod dette udgav Svave *Serenissimi Domini, D. Friderici, Danie Norvegiæ Regis, &c ad Christierni Patruelis calumnias, Responso*. Kong Friderich, tilfreds med dette Skrivt, udvirkede, at Forfatteren blev Professor ved Universitetet i Kiøbenhavn og Erkebogn i Noebkilde. Derefter finder man, at Svave i Aaret 1527 er sendt som Gesandt til Kong Franciskus i Frankerig, for at fornøye de gamle Forbund imellem dette Rige og Danmark, saagod, at den franske Konge følgende Aar har tilskrevet ham, angaaende den Hielp, Kong Friderich skulde sende til Frankerig; men Danmarks Tilstand paa den Tid var tilstrækkelig Undskyldning, at saadan Hielp da ikke kunde sendes. I et Gesandtskab til Engelland i Aaret 1531 udvirkede Svave, at Kong Heinrich den Ottende lovede, ikke at blande sig i Christian den Andens Sager.

Disperne og andre ivrige Papister gjorde sig, efter Kong Friderich den Førstes Død, Umage for at faae en Konge paa Thronen, under hvis Regiering de igien kunde grundfæste deres Religion. Deres Tanker vare henvendte til den afdøde Konges anden Søn, Hertug Hans, og da han endnu var ung, troede de at faae ham opdragen efter deres Sind, ved at give ham Ole Rosenkrands til Høvmester og Peder Svave til Læremester. Nyeborg var hans Opholdssted, hvorfra han i Aaret 1534 med begge sine Foresatte formedelst paafølgende Uroeligheder flygtede til Sønderborg. Her forblev Svave hos ham, men Rosenkrands drog tilbage, for at give Agt paa Fiendens Foretagender, Den unge Hertug yndede Svave og anbefalede ham

sin

sin imidlertid til Danmarks Konge udvalgte Broder, Christian den Tredie. Denne Konge, som desuden kiendte Svabes Duelighed og Indsigter, gjorde ham til Raad og Sekretar, og sendte ham i Maart 1535 som Gesandt til Nederlandene, Engelland og Skotland. Han var ikke lykkelig i sine Vrinder paa noget af disse Steder. Af Mangel paa Skibe kunde Christian den Tredie ikke foretage Kiøbenhavn eller Malmøes Besæring med Estertsk. Svabe skulde derfor begiære Hielp af Nederlandene, men Regentinden vilde ingen tilstaae formædelt det imellem Pfalzgreve Friderich og Christian den Andens Datter Dorothea sluttede Ekteffab, hvorved denne Prins, som hun meende, havde faaet Ret til Danmarks Krone. Hos Kongen af Engelland, hvilken de Lybske havde tilbudet Danmark for 50000 Gylden, og derpaa af ham bekommet 20000, var Svabes Vrinde at foreholde ham, hvor bekiendt denne Handel var, samt bede ham ikke at blande sig i de Lybske Sager, men forholde sig som en tros Naboe efter de imellem Rigerne oprettede Forbund. Kongen svarede, at han vel havde laant Lybskerne Penge, men ikke gjort noget nyt Forbund med dem, ei heller vilde han hindre enten Hertug Christian eller nogen af de andre Prinsler at udføre deres Ret. Ligesaa værdigt var hans Svar paa Svabes andet Spørgsmaal, om han herefter vilde tage den udvalgte Konges eller hans Fienders Parti? Man mærkede, at han endnu ikke vilde opgive det Haab, de Lybske havde gjort ham, ei heller vovede han aldeles at støde Kong Christian for Hovedet, da han vidste den lykkelige Fremgang, hans Vaaben allerede havde gjort. Hos Kongen af Skotland anholdt Svabe om Tilladelse at antage Krigsfolk, Matroser og Skibe til sin Herres Tjeneste, saa bad han og denne

denne Konge, at han vilde raade Kongen af Engelland fra Fjendtlighed imod Danmark. Dette sidste lovede han, saag at han vilde giøre Sit til, at stille den besværlige Krig i Norden; men da han var den ubdalgte og den fangne Konge lige nær beslægtet, vilde han ikke tilstaae de forlangede Hielpetropper. Med denne Besked kom Svave tilbage mod Vinteren, men maatte strax tiltræde et nyt Gesandtskab med Melchior Rangkob til den Forsamling, de protestantiske Fyrster sidst i December i dette Aar holdte i Smalkalden, hvis Hensigt var at tage Beslutninger til deres Religions Sikkerhed, og at forsøge gamle og udløbne Forbund. Adskillige andre Fyrster, blandt hvilke Kongerne af Engelland og Frankrig havde ogsaa sendt Gesandter did. De danske Gesandter havde Befaling, at lade deres Herre optage i det Forbund, her sluttedes, naar det sigtede til en varig Fred. Men, endskjønt de ingen Ordre havde, betiende de sig dog af Løseligheden, at give de Franske og Engelske et rigtigere Begreb om Lybekkerne, Greve Christophers og Hertug Alberts Forhold imod Danmark og dets Konge, end de tilforn havde. De Franske vare allerede den udvalgte Konges Venner, og hos de Engelske virkede denne Forestilling saa vel, at de lovede at forklare deres Herre Alt saaledes, at han skulde bekvemme sig til en bestandig Fred, eller til et billigt Forlig. Det varede ikke heller længe, førend engelske Gesandter indfunde sig hos Christian den Tredie, for at tilbyde deres Herres Medling imellem ham og Lybekkerne med meere, som Kong Christian ikke afflog at indgaae.

I Aaret 1536 sendte Keiseren Gesandter til Christian den Tredie. De komne til Grændserne af Holsteen, hvor Wolf Utenhof, Godske Alfeld, Godske Rangkob og Peder Svave
i Kon-

i Kongens Fraværelse vare Statholdere og finge fuld Magt, at handle med Gesandterne. Men da disse intet mindre fordrøede, end at Kongen skulde afstaae Danmark til Pfalzgreve Friderich, maatte de med usorrettet Sag og misfornøiede reise tilbage. Det er troelst, at Svabe har ved den i dette Aar foretagne Kirke-Reformation viist sig ligesaa virksom, som siden ved de deraf stg- dende Anstalter til Religionens Stadfæstelse. I Aaret 1537 gif han som Gesandt til Frankrig. Hans fornemste Erinde var at handle om nyere Forbund med denne Krone og giøre Afstale om Tid og Sted, hvor begge Rigers Fuldmægtige kunde mødes for at slutte samme. Han reisde tilbage med Benskabs-Forsikringer, og paatog sig tillige paa Hjemveien at tale med Landgreven af Hesse, og at raade ham og de andre protestantiske Fyrster, at træde i nye Forbund med Kongen af Frankrig, som paa sin Side lod dem tilsiige, at han ingen Fred vilde slutte med Keiseren til deres Undergang. Disse Fyrster vare villige at indgaae dette Forbund, og Svabe havde forrettet Alt til sin Konges Fornøielse, som ogsaa ivrigen raadde de protestantiske Fyrster at tage imod det Benskab, Frankrig tilbød.

I Aaret 1538 drog Kong Christian den Tredie, og i hans Følge Svabe, til Brunsvig, hvor han og de andre protestantiske Fyrster holdte et Møde den 26 Martii. De sluttede her et Forbund paa 9 Aar, i hvilken Tid de skulde hielpe hinanden i paakommende Tilfælde med Penge eller Krigsfolk. En anden Artikel var, at ingen af dem maatte samthkke i det Møde, Keiseren og Paven havde besluttet at holde i Mantua. Kong Christian var baade som Konge i Danmark, og som Hertug i Holsteen indlemmet i dette Forbund, og man sendte nu Gesandter til Kongen af Frankrig, for at lade ham vide, hvad der var besluttet. Kong Christian sendte Eske Bilde og Peder Svabe, som skulde handle, ikke

I. Bind. K f aleene

aleene om disse, men og om andre Rigets Sager. Kongen af Frankerig sendte Statthalderen af Toulouse disse Gesandter i Møde med Fuldmagt, at høre dem og at give dem Svar. Men da de Danske mærkede, at hans Fuldmagt kun strakte sig til at handle med de Tydske, lodde de ham vide, at disse vilde have Kongen af Danmark med i Forbundet, hvilket og meere de havde Befaling at afgjøre med Kongen selv. Kongen af Frankerig havde da en Sammenkomst i Nizza med Paven, ved hvis Megling en Waabenstilstand var sluttet imellem Keiseren og ham; og da det var ham om at gjøre, at Paven ikke mærkede noget af det, han havde paa Tapetet med Danmark og de andre Fyrster, maatte de danske Gesandter oppebie hans Ankomst til Marseille, hvor han gav dem tilkiende, at han havde ladet Kongen af Danmark og de protestantiske Fyrster indslutte i Freden med Keiseren, at Pavens Bønner og Løfter ikke havde formaaet ham, eller nogen Tid skulde formaae ham at samtykke i noget Møde; og endskjønt han havde gjort Fred med Keiseren, var han dog villig at træde i Forbund med Danmark og de protestantiske Fyrster. Gesandterne skulde kun forfatte Forbundet skriftligt og fremvise deres Fuldmagt. Dette skeede, og man var snart eenig, undtagen i een Post, nemlig at Kongen paa et vist Sted i Tydskland skulde nedsette en Sum Penge, for deraf i Nødsfald at betiene sig, hvilken Post han vilde tage i Betænkning. Formedelt Keiserens Ankomst til Frankerig kunde denne Sag ikke strax afgjøres, og derefter gav man Gesandterne at forstaae, at da Mødet var en Religions-Sag, kunde Kongen ikke sætte sig derimod; dog lovede man omsider, at intet Møde i de første 10 Aar skulde holdes. Den Post om Pengene afflog man reent. Gesandternes Indvendinger herimod vare forgiæves, og det endelige Svar, Kongen selv gav dem, var, at hans Benskab med de protestantiske Fyrster skulde være urhggeligt, og at han

ikke

ikke vilde samtykke uden i et loovligt og almindeligt Møde. Efter Hiemkomsten fra dette Gesandtskab holdt Svabe Bryllup med Else Skave. En Datter af dette Hæteskab, Lisbeth Svabe, ægtede Vincents Juul; tre andre Børn døde unge.

Ved Hamborgernes Megling var 1537 en Stilstand paa tre Aar sluttet imellem Danmark og Nederlandene, og i Aaret 1539 var Svabe blandt de danske Gesandter, som sendtes til Regentinden for at udvirke dens Forkængelse og tillige at arbejde paa Forlig med Pfalzgreven, som var gift med Christian den Andens Datter. Forliget kom ikke i Stand, og Stilstanden forlængedes kun paa eet Aar. Ligeledes var Svabe blandt de danske Gesandter, som 1540 og følgende Aar sendtes til Keiseren, for nemmeligen i Anledning af Pfalzgrevens Fordringer paa Riget, skiont ikke heller da noget kunde udrettes. Kongen af Frankrig pensede paa Krig mod Keiseren, og søgte derfor at bestyrke sig fra alle Kanter. Han tilbød Danmark Forbund paa billige Vilkaar, og Christian den Tredie sendte Eske Bilde, Peder Svabe og Erik Krabbe til Frankrig for at handle om samme. Det blev sluttet, og Hovedindholdet deraf var, at begge Konger skulde ansee hinanden som Brødre, og kalde hinanden saaledes. De skulde hjælpe hinanden imod alle Fiender, dog saaledes, at man ikke satte sig imod det romerske Rige. Begge Parter skulde forstrække hinanden med Skibe og Krigsfolk, dog skulde Frankrigs Forstrækning være dobbelt saa stor som Danmarks, derimod skulde dette Rige holde Sundet tilslutt for Frankrigs Fiender. Da dette var færdigt, gjorde de Danske deres Opvartning hos Dronningen af Navarra, som bevidnede dem hendes Agt og Vennskab for Danmark. Baade paa Ud- og Hiemreisen vare de hos Hertugen af Cleve, hvor de havde at forette, og erføerte meget om Keiserens og Pfalzgrevens Anslag mod Kongen af Danmark.

I Aaret 1542 var Svabe ikke ude af Riget. Man har et Brev af dette Aar fra Melanchton til Kong Christian den Tredie, som han deri opmuntret, at lade den danske Reformationshistorie beskrive til Nytte for Eftertiden, og foreslaaer til dette Arbeide Svabe eller Svaning. Kongen fulgte ikke dette Raad, af Frygt at man skulde roese ham for meget. I Aaret 1543 sendtes Svabe med de tvende Ranshøver Johan og Godske til Lybek. Deres Erinde var, at foreholde Lybekkerne den Deel, de havde taget i Oprøret i Sverrig under Niels Takke, og paa det alvorligste at raade dem fra saadant for Fremtiden. Svabe var derefter med andre danske Gesandter i Kampen, for at arbeide paa Fred, eller visse Mars Stilstand med Regentinden i Nederlandene; men de Forslag, hun gjorde, vare ikke antagelige, hvorfor det kom til aabenbar Krig. I dette Aar havde Kong Christian sendt Andreas Meinhard, een af sine Sekretærer til Lybek, hvor han var bleven mistænkt og sat i Fængsel. Godske Ranshøv og Svabe maatte derpaa reise did for at erfare saavel Marsagen til saadan Opsørel, som hvad man i disse Uroeligheder havde sig at vente af Lybekkerne. Deres Svar gav tilkiende, at de enskede Fred, og Meinhard kom paa fri Fod. Man finder, at Svabe i dette Aar har været Rector ved Kiøbenhavns Universitat, og i følgende Aar, efter kongelig Befaling, paaat Rimpert Geilsheim, Lærer i Lovkøndigheden, Doctor-hatten. Svabe var en af de danske Gesandter ved Mødet i Spiir 1544, hvor de langvarige Tvistigheder imellem Keiser Carl og Kong Christian bleve ved en Freds-Slutning hævdede. I Aaret 1545 var han paa Rigsdagen til Worms, for at faae den Krigsstyr, det romerske Rige fordrede af Holsteen forringet. Man afflog en Trediedeel, men da Resten endnu syntes for stor, blev denne Sag da ikke afgjort. Et andet Erinde paa denne Rigsdag var, at anlægge

anlagge Sag imod en meklenborgsk Herremand, ved Navn Martin Waldensfeld, som havde overfaldet og bortført Bispen af Lybek, Balthasar Rankov, og endnu holdt ham i Fængsel. Herom lovede Keiseren at skrive til Hertugerne af Mecklenborg. 1546 var Svabe med Hans Bernekov paa Mødet, de protestantiske Fyrster holdt i Frankfurt ved Mayn, hvor Udskilligt besluttedes til at vedligeholde Roelighed og Religions-Fred. 1547 var Svabe med andre danske Gesandter i Nürnberg hos Keiseren, førend Krigen imellem denne Herre og de protestantiske Fyrster for Alvor brød ud. Dette Gesandtskab skulde søge at bringe Keiseren paa fredelige Tanker, men i sær formaae ham at skaae Saxen og Hessen for Krig. Dernæst skulde det fremsføre Kongens Besværinger imod Pfalzgreven, som, ved det han ikke vilde samtykke det Fordrag der var indgaaet med den fangne Konge, hindrede, at denne ikke nød den Frihed, man vilde unde ham. Endelig havde det og Besværinger at fremsføre imod Erkebispen af Bremen, som havde lovet, at Kongens Broder skulde blive hans Efterfølger, men nu havde fundet paa Rænker, at gaae fra sit Løfte. Disse vare Gesandternes Erinder; men Krigen gik for sig, og var Uarsag, at de andre Poster ikke kunde foretages. Derefter sendte Kongen Svabe til de protestantiske Fyrster med en Penge-Hjelp af 40000 Gylden. Men da han paa Weien spurgde, at Keiseren havde vundet Seier, fanget Churfyrsten af Saxen og adspredt den protestantiske Hær, vendte han tilbage med Peugene, hvilke Kongen i da værende dhre Tider anvendte til sine Undersaatters Beste. I dette Aar var Svabe paa Kongens Begne ved Mødet, Keiseren holdt i Augsburg. Han havde Fuldmagt at slutte et Fordrag med Keiseren, om man fandt det tienligt, til at forskaffe Fred i det romerske Rige. Desuden skulde han føre Sagen imod den foromtalte Waldensfeld, som

ved en keiserlig Befaling var indstevnet for Retten, og nu blev erklæret i Rigets Act, fordi han ikke mødte. Her blev og handlet om Krigsstyren af Holsteen, i hvilken man lovede at give Afslag, som og følgende Aar skeede. Endeligen var Svave tilliggemed Eske Bilde og Erik Krabbe i Aaret 1550 hos Keiseren, for at overtale ham at slutte Fred med Kongen af Sverrig, hvilket og lykkedes dem at udvirke til begge Parters Fornøielse. Dette var Svaves sidste Gesandtskab; thi Aaret derefter (eller som andre skrive 1552) døde han paa den ham af Kongen skænkede Gaard Giordslev i Stevns-Herred. Christian den Tredies Fortroelighed til Svave, seer man af den Mængde Forretninger, i hvilke han brugde ham, og en af vore Stribenter kaller ham Kongens anden Haand i udenlandske Sager.

Peder

Peder Skram.

Risenhavns Selskabs Skrifter 2den Deel, hvor en Efterretning
om Skrams Levet af Pontoppidan er indført.

Kesens Fortale til Krabbes Oversættelse af Kong Waldemar II.
Jydsk Lov.

Holberg, Huitfeld, Schlegel og flere.

Christian III. Levet ved Krag og Stephanius.

Dalins Schwedische Geschichte.

Celsius Geschichte Königs Gustav des Ersten (overs. af det Svenske.)

——— Kong Erich XIV. Historie.

Worms Lexicon.

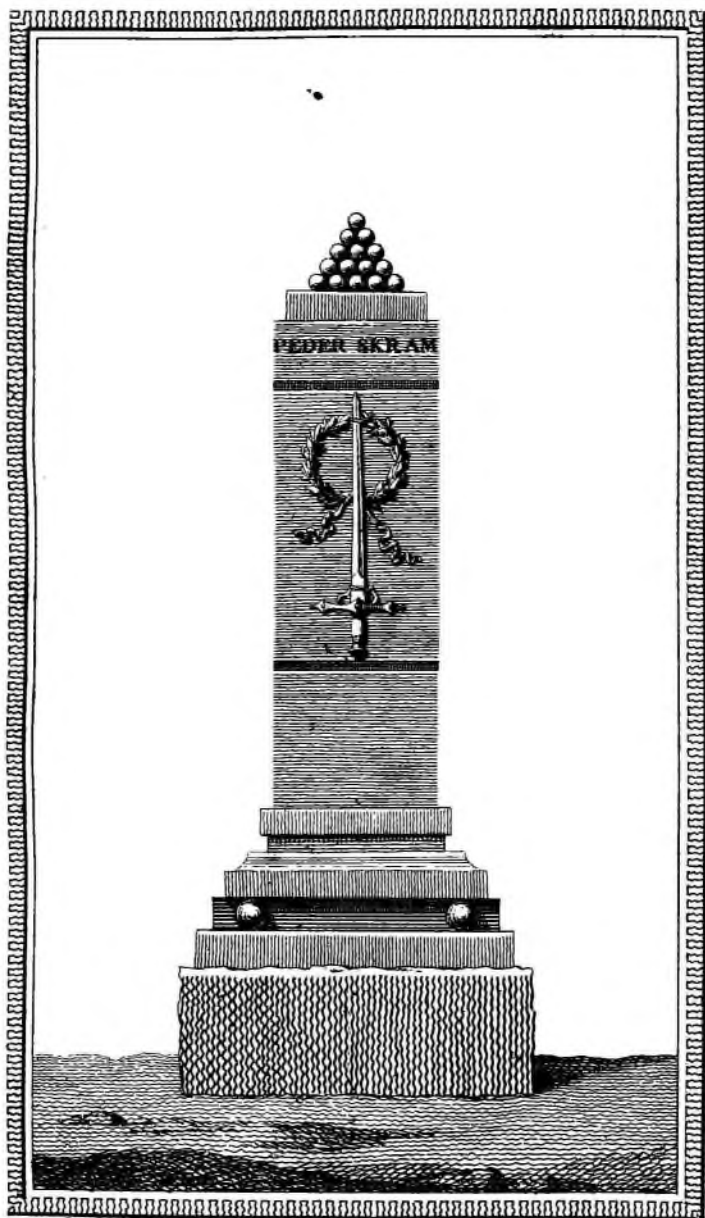
Bonni Lüb. Chronicon (er oversat paa Tydsk.)

Reigkman Lübeck. Chronicon.

Chytræi Chronic. Saxon. lib. 21. (er oversat paa Tydsk.)

Thuani Hist. sui temporis Lib. 36. (er oversat paa Tydsk.)

J. Wiedewelt inv.

Clemens Scul.

P e d e r   S k r a m .

Peder Skram, som af det Mod og den Tapperhed, han udviste mod Fædrelandets Fiender, fik det Tilnavn Bøvehals for Danmark, er født 1491 paa Urup-Gaard, et Herresæde i Nørre-Jylland, een Miil fra Horsens. Hans Forældre vare Christen Skram og Anna Reventløb. Døbenavnet fik han efter sin Farsfader. Om denne veed man, at ogsaa han i sin Tid var en drabelig Mand. I sin Ungdom havde han Trætte med en Ebbe Mogensen af Tiulle. De undsagde hinanden paa Livet. Da Skram derefter eengang kom fra Horsens med nogle Bevæbnede, overfaldt hans Fiende ham uføromodentligen med et stærkere Tal. Mogensen mistede Livet ved denne Leilighed, hvorover Skram maatte tage Flugten. Efter nogle Aars Forløb kom han tilbage blandt det Krigsfolk, som fulgde herind med Kong Christoffer af Bayersen. Da

I. Bind,

81

denne

denne Konge viide gaae i Land ved Giedsøer, faldt han i Vandet, og stod fare at drukne. Men Skram sprang efter og reddede ham. Kongen forespurgde sig nu næiere om hans Person og Omstændigheder, forsonede ham med Mogensens Venner, fiknede ham Fred og Frelse, betiende sig af ham, og stedse ærede og elskede ham. Han døde som Rigets Marsk.

Vor Peder Skram vanslagtede ikke fra sin Farsfader. I sit tolvte Aar mistede han sin Fader, og som han allerede da yttrede sin Lyst til Krigen, satte hans Venner ham til den i Kong Christian den Andens Historie bekiendte Henrich Gise for at lære og øve sig i Hofmands Værk. Det er, at hørde Legemet til Krigens Besværligheder, at ride Dyst, og bryde Glavind. I sit fiortende Aar begyndte Skram disse Øvelser, og tiende derefter under Gise indtil sit 27de Aar, da Uroelighederne i Sverrig gave ham Leilighed for Alvor at viise hvad han havde lært. Han var med 1518, da Kong Christian den Anden beleirede Stokholm, saa og i Slaget ved Brende Kirke, hvor hans ældre Broder Knud Skram med flere Adelsmænd mistede Livet. Der nælles ikke om Peder Skram har været ved den danske Krigshær i Sverrig i det følgende Aar. Maaskee hans Huusfager have hindret ham; thi man finder, at han ved denne Tid har holdt Skifte paa Urup Gaard med sine Svogre Jøer Dyre og Korsids Hardenberg. Men i Aaret 1520 fulgde han med tvende Heste Henrich Gises Banner, da ogsaa hans Tapperhed hjalp til den lykkelige Fremgang, Christian den Andens Vaaben havde i Sverrig. Prøvet paa sin Mandighed viisde han saavel i Slaget ved Bobesund, hvor den danske Anfører Otto Krumpen St. Sebastians Aften overvandt

Steen

Steen Sture, som derefter ved Tyvede Skov, hvor mange Danske betalede Seieren med deres Liv; men Peder Skram slap med et Pile=Skud i den venstre Arm, af hvilket Saak han beholdt Ar indtil sin Dødsdag. Næste Langfredag stod det store Slag ved Upsal, i hvilket, som man beretter, 10000 svenske Bønder, efterat have fægtet med overordentlig Tapperhed, ere omkomne. Ditto Krumpen med flere navnkundige Mænd maatte her lade Livet. Peder Skram indlagde sig her ny Vre, ogsaa derved, at han reddede Mogens Gyldenstiernes Liv. Denne, saaret i Laaret af en Puil, hang næsten besvimet paa Hesten. Tre Svenske søgte at føre ham til en Side, men Skram stak den ene af disse igiennem Livet, og jog de andre paa Flugten, hvorved Gyldenstiernerne kom i Sikkerhed, og derefter igjen til sit Helbred. Skram var derefter tilstede ved Stokholms anden Beleiring, Opgivelse, og det der paafølgende gruelige Blodbad. Den Affkye, han havde for det sidste, synes at have været Aarsag, at han tog sin Affked af Henrich Gises Tjeneste, og at han efter den Tid ikke har fægtet for Christian den Anden.

Adelen, fiad af denne Konges haarde Regiering, opsagde ham omfider Huldskab og Troeskab, og valgde Hertug Friderich til Konge. Christian tog Flugten, haabende ved Fremmedes Hielp igjen at komme til sine Rettigheder. Blandt de danske Stæder, som vedbleve den flygtige Konges Parti, var Kiøbenhavn. Her var Henrich Gise øverst Befalende, som først efter 7 Maaneders Beleiring overgav Staden til Friderich den Første. Som Anfører for det Krigsfolk, Ove Bilde, Biskop af Aarhuus, sendte Kong Friderich til Undsætning,

var Peder Skram tilstede ved denne Beleiring. Han udmærkede sig her ved sin Tapperhed, fik tvende Saar i Armen, og med sit Glavind giennemborede den, som gav ham dem.

Da Kiøbenhavn havde overgivet sig, som skeede ved Slutningen af Aaret 1523, tiende Skram, og det med Priis, den Bremiske Erkebisp Christoffer af det Brunsvigiske Huus imod hans oprørske Undersaatter. Derefter hjalp han og Churfyrst og Erkebisp Albert af Mayntz, Markgreve til Brandenburg, at dæmpe de oprørske Bønder. Uvist er det, hvor længe han har tient denne Herre, men dette veed man, at Churfyrsten var fornøiet med ham, og lod ham æret og rigeligen belønnet drage tilbage til sit Fædreland.

Det er fortælt, hvorledes Johan Rankob undsatte Aggershuus Fæstning, da Kong Christian den Anden i Aaret 1531 var indfalden i Norge. Det var Kong Friderich magtpaaliggende end videre at forstærke denne Fæstning. Til den Ende opsendte han i Martii Maaned 1532 et dansk Skib med tvende Jagte og 4 Lybske Skibe, som borttog 5 af Kong Christians Skibe (hvis Bestemmelse var at belægge Aggershuus til Bando) og derefter indbragde den fornødne Mund- og Krigs-Forraad i den betrængte Fæstning. Den 14 April kom denne Flode tilbage til Kiøbenhavn. De særdeles Esterretninger, man har om Skrams Levnet, giøre ham til Anfører for dette Tog, og give ham aleene Æren for dets lykkelige Udførsel, skjønt han maaskee ikkun har ført det danske Skib; thi om han hidtil, som disse samme Esterretninger sige, ikke havde forsøgt sig til Svæ, er det da troeligt, at man har gjort ham til Hovedmand her, hvor Erfarenhed ligesaa vel udfordredes, som Klogskab og Mod? Hvitfeld, som
 havde

havde en Alder af 32 Aar, da Skram døde, og hvis Historie om Friderich den Første udkom 1597, saa og flere Skribenter efter Hvitfeld tilskrive den lybske Admiral Friderich Brunß Klogskab dette Togs gode Udsald. Men tvivle kan man ikke, at den tappere Skram ogsaa her har viist sig; thi at han var med og brandskattede de Norske, som havde taget Christian den Andens Parti, samt at han har gjort rigtigt Regnskab for denne Brandskat, det har været at see af Kongens Rentemesters Anders Glosßs Dwittering.

Paa en Herredag i Kiøbenhavn raad slog man nu, hvoreftedes Krigen mod Kong Christian best kunde føres. Elleve danske Skibe vare satte i Stand og forstærkede med en Deel Skibe af Hansestæderne. Man besluttede at sende denne forenede Flode til Norge, og overdrog Knud Gyldestjerne, Bisp i Odense, den øverste Befaling over samme. Under ham tiende nu Skram. I Maii gik den danske Flode til Seils og landede lykkeligen ved Opølo. Dens Ankomst satte Skram i Kong Christian, som derfor begjærede at indlade sig i en venlig Underhandling med Gyldestjerne. Denne havde Guldmagt af Kong Friderich, at afgjøre Alt paa den Maade, han holdt for tiuuligst, og Peder Skram var en af dem, som raadde ham at høre Kong Christians Forslag. Underhandlingerne begyndtes og fortsattes; men forend noget afgjordes, sendte Knud Gyldestjerne Peder Skram og en Lybeker ved Navn Wilhelm Wilkenstede til Kong Friderich, for at underrette ham om Alt, og at indhente hans nærmere Befaling. Uden Ophold afsærdigede Kongen dem med skrotligt og mundtligt Bud, ikke at tilstaae Kong Christian noget, men vvertimod at angribe ham

fiendtligen, om han ikke vilde give sig paa Naade og Unaade. Gyldenstjerne havde imidlertid, uden at oppebie sin Konges Svar, tilsagt Kong Christian det, man siden ikke troede sig skyldig at holde ham, nemlig fri og sikker Leide til Danmark og tilbage igjen. Peder Skram og Wilckenstede paastode ved deres Tilbagekomst, i Følge den Befaling de medbragde, at al Underhandling skulde afbrydes; men Gyldenstjerne, som maaskee holdt det sin Ære fornærmeligt at igientalbe sit Lovte, be- raabde sig paa sin første Fuldmagt, og med flere underskrev Leidebrevet. Forgæves fordrede han ogsaa Skrams Underskrift. Denne, saavel som Wilckenstede vegrede sig, da det stred imod Kong Friderichs udtrykkelige Befaling. Skrams Opførsel fandt Kongens og Naadets Misfald, og da Gyldenstjerne derefter i Aaret 1542 blev tiltalt for denne Sag, maatte han selv retsfærdiggjøre Skram.

Allerede nu har Skram viist sig til sin Præis i Fædre- landets og fremmeds Tjeneste. Han har viist sig modig og tapper under tvende danske Konger, men under den tredie er det han ved disse Egenstæber har gjort sig minderværdig. Ved Uroelighederne i Fædrelandet efter Friderich den Førstes Død var han ingen ligegyldig Tilskuer. Han var en af dem, som i Kolding 1534 hylde den Konge, der skulde redde det fortrængte Danmark, Christian den Tredie. Efterretningerne om Skrams Levnet sige, at ogsaa han søgte for denne Konge det følgende Aar i Slaget ved Dyrenbjerg, og syv Saar, ethvert anset som dødeligt, vare ligesaa mange Bevis, at han havde vovet sig. Dette Slag stod den 17te Junii, og det Efterfølgende viiser, at Skram ikke har kundet være tilstede der. Maa-

ske

ſkee her for Drenbjerg ſkal ſtaa Faurſkov-Bierg, ligeledes i Fyen, hvor Aaret tilforn ogſaa holdtes Slag imellem de Kongelige og de Grevelige, til Fordeel for de Forſte.

Krigens Uroeligheder hindrede Skram ikke i dette Aar (1535) at indgaae Egteforbindelse med Elſebet Krabbe. Svo Sønner og elleve Døttre vare Frugter af dette Egteſkab. Fiorten Dage eſter Bryllupet forlod Peder Skram ſin unge Brud hos hendes Fader Tyge Krabbe i Helsingborg; thi Jædrenelandets Tieneste fordrede ham. Kong Chriſtian den Tredie havde forefat ſig at beleire Kiøbenhavn. Ved denne Stads Indtagelſe vilde heele Riget vorde ham underdanigt; men herved var inſtet at udrette, ſaa længe han ikke kunde affiære Staden Tilførel, dette maatte ſkee ved at giøre ſig til Herre i Øſterſøen hvor den fiendtlige Flode spillede Meſter. Denne Flode beſtod af alle Rigets ſtore Skibe, hvilke Greve Chriſtoffer havde ſaaet tillige med Kiøbenhavn, ſaaog af Skibe fra Lybek, Stralsund og Koſtof. Kong Chriſtian derimod manglede Skibe til at udføre ſit Forehavende, og havde derfor begiært Hielp af Kong Guſtav i Sverrig og Hertug Albert i Preuſſen. Begge vare ſaameget meere villige at hielpe, da ogſaa deres Fordeele fordrede at dæmpe Lybekernes Overmod, og da den Førſte manglede en duelig Svømand, han kunde betroe Befaling over de Skibe, han vilde ſende Kong Chriſtian til Hielp, ſaa overdrog han denne Konge ſelv at forſkaffe ſaadan Een. Valget falde paa Peder Skram, og synes at beviife, at han har havt meere Kyndighed og Erfarenhed i Svøveſenet, end han ved hiine tvende norſke Tog kan have forhvervet ſig. Dette var Aarſagen, at han Fredagen i Paaske Uge forlod ſin Brud og begav ſig til

Stof:

Stokholm. Her modtog han 11 svenske Krigsskibe og 4 Jagte, over hvilke en tapper Svensk, Mons Svensen Some, var Næstbefalende. Tolv danske Skibe, tildeels udrustede af nogle Adelsmænd og Biskoper, saaaog den preussiske Flode ti Skibe stærk og ført af Johan Preen, foreenede sig med de Svenske under Gulland. Øverstbefalende over denne foreenede Flode var Neder Skram, som endnu forstærkede sig med 4 nederlandskke Handelskibe, hvilke han lod bemandede og bevæbne, saa han nu 37 Skibe stærk, alle vel bevæbnede og bemandede, kunde opsege Fienden, hvis Flode bestod af 26 Skibe.

Den 9 Junii kom det til Slag ved Bornholm. Under en heftig Ild begyndte begge Admiralskibe Træfningen; men i det Øieblik den skulde vorde almindelig, nødte et rasende Uveier begge Floder at forlade hinanden. Imidlertid havde Skram mistet 74 Mand, men derimod saa ilde tilrede det fiendtlige Admiralskib, at det ikke meere kunde bruges. Skram søgte Havn ved Bornholm, men Fienden drog sig tilbage til Sundet. Død besluttede Skram at forfølge og angribe den, og neppe havde den undgaaet sin Ødelæggelse; men en Befaling, at han skulde passe paa, at ti lyske Skibe, som havde bragt Folk til Fjætt og nu krydsede i lille Belt for at forhindre Kongen Overfarten fra Jylland, ikke foreenede sig med den fiendtlige Flode i Sundet, gjorde Forandring i dette Forsæt. Endnu under Bornholm fik han denne Befaling, hvorpaa han med 10 Skibe seilede til Beltet, efterat han endnu havde borttaget nogle lyske Handelskibe, hvis Ladning vurderedes paa 30000 Gylden. Han nærmede sig nu de fiendtlige Skibe, og iog dem ind i det snevre Sund ved Svendborg. Her vovede de ikke at giøre
Mod-

Modstand. Mandskabet forlod Skibene og flggede til Lands, hvor det faldt i de Kongeliges Hænder. Skram var nu Mester af ni store fiendelige Delogsskibe, blandt hvilke det lybske Admiralskib *Løven*, og en anseelig Mængde Krigs-Forraad. Et fiendeligt Skib reddede sig med Flugten; men den kongelige Flode borttog det ved *Wismar*. Et andet fortæredes af den *Jid*, de Lybske selv havde lagt deri. De havde havt samme Forsæt med de andre Skibe, men Skrams og hans Underhavendes Hurtighed reddede dem. De lybske Krøniker henføre dette deres Stads Tab til samme Dag, da Træfningen holdtes ved *Dynebierg*. For Greve *Christoffer* og hans Tilhængere var altsaa den 11 Junii en bedrøvelig Dag baade til Lands og Vands. Følgen af Skrams Bedrifter paa denne Dag var, at Kongen nu ubehindret kunde begive sig til *Fyen*, paa ny annamme *Troefabs* Sed af Almuen, see Landets ynkelige Tilstand og tænke paa *Middel* derimod. End videre, den kongelige Flode var nu Mester af *Ostersøen*, og det formedelst den Forstærkning den havde faaet saavel ved de ni lybske, som andre opbragte fiendelige Skibe. Og nu, imidlertid Kongen gjorde de fornødne Anstalter i *Fyen*, beseilede Skram Farvandene deromkring og udbredte Skræk paa *Smaaøerne* Sønden for *Siælland* og *Fyen*, hvis Indbyggere vare Grevens Tilhængere. Han tvang *Lolland*, *Langeland*, *Falster* og *Moen* at forsyne hans Flode med tilstrækkelige Levnetsmidler. Han indtog *Tranekjær* Slot paa *Langeland* uden stor Besværighed. Han tvang *Corsøer* Slot at overgive sig. Vel er denne Fæstning kun liden, men vigtig formedelst sin Beliggenhed, og dens Indtagelse gjorde Overfarten over det store *Belt* lettere. Begge Fæstninger befatte han med saa man-

ge Folk, han kunde undvære, indtil Kongen siden videre forsynede dem. Skram forrettede dette med saamegen Held og Hurtighed, at han betimeligen kom tilbage at dække Kongens og Krigshærens Overgang til Siælland. Ogsaa dette udfærdes med Held og uden en eeneste Mands Forliis. Den forfærdede Fiende lod sig aleene see langt fra.

Kongen betiende sig af Fiendens Skræk, og lod næsten heele Siælland giennemstreife. Endelig slog han Leier ved Nisøge, hvor han blev staaende indtil den 24de Julti, da han rykkede for Kiøbenhavn, efterat han havde faaet Tidende, at Skram med en Forstærkning af norske Skibe havde indsluttet denne Hovedstad til Bands. Et stort fiendeligt Skib var lagt for at forsvare Havnen. At skyde det i Sønk var et af de Kongeliges første Arbejder. At dette Skib har været stort, kan sluttet deraf, at Draget ragede over Bandet endnu da Krug og Hvitfeld skreve deres Historier. Nu tog Skram saadan Stilling med Floden, at han paa eengang sperrede Tilgangen til Kiøbenhavn, Malmø og Landskrona, og tillige bedækkede Landtropperne, som beleirede disse Stæder. Herved befordredes Landskrones hastigere Overgivelse, som var saameget meere vigtig, da den kongelige Flode derved fik en beqvem Havn til Winterleie. Dette skeede den 9de October.

Hen i November Maaned ankom fra Stæderne Lybek, Klostok og Wismar atten Skibe, som havde Folk, Mund- og Krigs Forraad inde til Undsætning for den beleirede Stad. Orlogsskibene lagde sig under Dragse, men de lette Fartøyer skulde søge at bringe Undsætningen til Kiøbenhavn, og til den Ende holde sig saa tet som mueligt under Saltholms Grunde.

Dog,

Dog, Peder Skram formeende dem, at udføre deres Forehavende. Med nogle bevæbnede Vaade gik han mod dem, og tvang dem til at trække sig tilbage til deres Flode. Her foresaldt ingen synderlig Træfning, dog fik Skram et Saar af et Skud i sit Been, som nødte ham at lade sig bringe til Kongens Leier for der at helbredes.

Med Kummer saae Kongen sin Admirals Saar, og anden Dags Hændelse formeerede hans Bedrøvelse. Den fiendtlige Flode hørde hvad der havde tildraget sig med Skram, og troede i hans Fraværelse heldigere at kunne udføre sit Forehavende. Dens lette Skibe affeilede paa ny. Preusseren Johan Preen, som nu befalede over den kongelige Flode, uilede dem i Møde, men med sine svære Skibe. Hans eget ragede paa Grund, de andre søgte at hjælpe ham. Her var Forvirring. Fienden betiende sig deraf, og bragde Undsætningen ind i Rishenhavn. Dette gjorde Beleiringen langvarigere. Kongen, som fra Landet havde været en Tilskuer af Alt, gik i Teltet til den saarede Skram og beklagede sig, brugende blandt andre disse Ord: Min Søn, Gud bedre mig, at du varst ikke der, da den Ulykke nok var bleven afværget. Preens Forseelse henregnes imidlertid hverken til Utroeskab eller Uduelighed, da han ofte havde givet Prøver paa det Modsatte, og siden efter er brugt i Rigets Tjeneste; dog fandt Kongen for godt at give Michel Brochenhuus Befaling over Floden, indtil Skram saavidt var lægt, at han kunde være om Bord, da han igien tiltraadde sin Post. Dette skeede henved Junt.

Endeligen nødte Vinterens Strengthed Floden at gaae i Havn ved Landskrone, efterat fornødne Skibe vare sendte

til Havnene i Lolland og Fyen, for der at holde Vagt. Og nu, da Aarets Tid ikke tillod Skram til Søes at bruge sig for Konge og Fædreneland, saae man ham til Lands at anvende sine Kræfter til deres Tieneste. Med Skyt og Mandskab fra Floden understøttede han Beleiringen for Krogens Slot (nu Cronborg) hvilket han selv fra Søen af ængstede saaledes, at det overgav sig til ham i Begyndelsen af Aaret 1536. Til Erindring herom kaldtes Havnen, hvor han laar, endnu længe derefter Skrams Havn.

Tidlig paa Vaaren hørde man at hine Hanse-Stæder atter belavede sig paa at sende Levnets Midler, og anden Hjælp til Kiøbenhavn, og nu befalede Skram at forhindre saadan Tilførsel. Endnu var Kulden skarp. Havnen var belagt med tyk Is, som strakte sig henved to Mile ud i Søen. Dog, Is var nødvendig. Den eene Dag fik Skram Befalingen, og den anden, som var Fastelavns Søndag, begyndte han at tiise sig ud. Men Naturen gjorde ham Modstand. Ni Dage arbejdede han, af disse sad han henved fire Døgn fast i Isen. Kulden dræbde Folket inden Borde. Ulrich Pensch, som havde bragt ham Befalingen at gaae til Søes, frøs ihjel i Køien ved hans Side. Skibene bleve lække, saa han den niende Dag nødtes at vende tilbage til Havnen. Nu skyndte han sig at eftersee og forbedre Skibene, og den 25de Martii gik han i Søen. Resten af denne og heele følgende Maaned holdt han ved at krydse under Giedsøer, Fehmern og Tydskland, og borttog Tid efter anden 15 eller 16 Skuder, som skulde gaae til Kiøbenhavn med Fødevarre. Blandt disse opbragte Skibe fandtes et, hvis Ladning ved da værende Omstændigheder var
heel

heel besynderlig. Den bestod i Jagthunde, Mynder og Støvere, hvilke den ene af Kiøbenhavns Plage-Aander Hertug Albert af Mecklenborg havde forskrevet til sin Forlystelse. Den første Mai indfandt Skram sig paa sin Post for Kiøbenhavn, hvor han forblev, indtil denne Hovedstad, skilt ved Hielp fra sine Bundsforvandre og tvungen af den ulideligste Hængers-Nød, endelig i Julti Maaned overgav sig. Allerede tilforn havde Lybekkerne søgt og faaet Fred. Den Skade de i denne Krig havde lidt, og som især var dennem tilføyet af Skram, bragde dem paa disse fredelige Tanker. Havde Skram i denne Krig ved Klogskab og Tapperhed gjort Kongen og Riget Tienester, saa viisde Christian den Tredie og, at han skionede derpaa, han ærede og lønnede ham. Da han ved sin Kroning blandt andre ogsaa slog Skram til Ridder, brugde han til ham disse Ord: Du dyrebare Helt est vel værd at slaae til Ridder. Han forlehnede ham og kort derefter med Helsingborg. Endnu vedblev han at gjøre Tienester til Søes; thi Fædrenelandets Sikkerhed foruroeligedes af Sørovere, og fra disse rensede han Farvandene. Et saadant Tog havde nær kostet hans Liv. Storm og Uveir oversalbt ham under Stevens Klint, og nødte ham omsider at kappe alle sine Mast. Skibet blev Drag og synkefærdigt, og først da forlod han det, og med flere søgde Redning i Skibsbaaden. Alt havde de arbeidet denne nær Landet da en Bølge kastede den omkuld, og en Deel af Mandskabet druknede. En anden Bølge kastede Skram op paa Strandbrædden, men alt var den tredie nær, som truede at overskylle og at drage ham tilbage med sig i Havet. Dog, midt i Faren havde han Besindighed nok, at trække sin Daggert

af Sneeden og stikke den saa hastigt i Sandet, at han kunde holde sig fast ved den, indtil denne farlige Bølge var udløben, da han fik Tid at redde sig.

I Aaret 1541 har Peder Skram været med at underskrive det Bromsebroiske Fordrag imellem Kongerne af Danmark og Sverrig. I Aaret 1542 var han Anfører for de Tropper, Kong Christian sendte Kong Gustav til Hielp imod Oprørceren Niels Talle. Aar 1547 var han igien til Søes, og befalede over de Skibe, som bragde Prins Friderich (siden Kong Friderich den Anden) til Norge, for der at hylde. Et Skram og som Rigets Raad har havt Deel i den Omhu, Kong Christian den Tredie bar for Landets indvortes Vel, for Rettens Handhøvelse, for Videnskabernes Førfremmelse, med meere, det seer man af mange denne Konges Forordninger og aabne Breve. Saaledes afvelede han at tiene Konge og Fædreneland, nu til Søes, nu til Lands, nu i Raadet, indtil han endelig syntes, at hans tiltagende Alder og udstandue Mæie gav ham Ret til at begiære sin Afsked, som Kongen ugierne, dog i Raade gav ham i Aaret 1555. Og nu var Skram findet roeligen at henleve sine øvrige Dage paa Urup Gaard, og i otte Aar nød han den Roelighed, han ønskede sig.

Imidlertid skeede Kongeskifte i Danmark og Sverrig. Aar 1559 besteg Friderich den Anden den danske, og 1560 Erick den Fiortende den svenske Throne. Begge Konger gave hinanden Venkabs Forsikringer, de fornæede de forrige Forbund imellem Rigerne, men, dette uagtet, yttrede sig 1562 Misforstaaelse, som i følgende Aar udbrød til offentlig Krig. Fiendtlighederne begyndte til Søes. Jacob Bagge,

af

af Fodsel en Normand, der i Begyndelsen af Kong Gustavs Regiering havde taget Tjeneste i Sverrig, førde den svenske Flode, som bestod af 19 Skibe, med hvilke han den 1 Junii traf paa Jacob Brockenhuus, som med 8 eller 11 danske Skibe laae under Bornholm. Angreeb skeede, Brockenhuus maatte efter en tapper Modstand overgive sig til Bagge, som desuden bemægtigede sig 4 af de danske Skibe med deres overblevne Besætning. Dette var kun et Forspil til den paafølgende langvarige Krig, som Kong Friderich derpaa lod sin Naboe ved en Heroisd forkynde. Med god Fremgang faldt den danske Landmagt ind i Sverrig, men man havde og været betænkt paa at forskaffe sig Opreisning for den til Søes tilføiede Skade. Den gamle Skram blev kaldet til Kiøbenhavn. Under hans Tilsyn blev en anseelig Flode af 27 Krigsskibe udrustet, og nu da det gjaaldt om at beffærme Fædrelandet, at forsvare det danske Flags Ære, undskyldte han sig ikke med sin høie Alder, men antog med ligesaa stor Lyft som Mod, saas snart han mærkede det var Kongens Villie, Befaling over samme. Denne gamle og hæderlige Søemand, siger en svensk Stribent ved denne Leilighed om Skram, maatte da udi sin høie Alderdom forlade sin Koelighed og begive sig paa Habet's stormende Bølger, fordi Brockenhuus ei havde staaet sig bedre imod Bagge.

Den 5te August løb Skram i Søen med den danske Flode, med hvilke 6 lybske Krigsskibe foreenede sig. Den svenske Flode, atten Skibe stærk, under Jacob Bagge, var ogsaa i Søen. Bagge gik i Land paa Gulland, og tvang Indbyggerne at forskaffe Levnetsmidler til hans Flode, men

Jens

Jens Bilde, Befalingsmand over Den, gjorde et Udfald af Wisbye, tog Levnetsmidler og andet Bytte fra Fienden, og nødte ham at flygte til Skibene, som derpaa, for at undgaae videre Fare, lagde sig under Dland. Her kom det den 11 Sept. til Slag imellem den danske og svenske Flode. Efter to Timers Fægtning trak den sidste sig ind i Skærene. Skram selv, Frans Bilde, Hans Lauridsen med deres Skibe, og en lynch Pinke, forfulgte den derind. Den øvrige Flode kunde ikke hastigt nok komme efter. Fienden, da han saae hvor faa hans Forsølgere vare, vendte sig, og en haard Træfning begyndtes paa ny. Et Skud dræbde Frans Bilde. Endnu flere dræbdes. Eske Brok og Jens Juul vare blandt de Døde paa Skrams Skib, som var ilde tilreede, hvorfor han tilligemed de andre trende Skibe søgte tilbage til Floden uden for Skærene. Derefter holdt han Søen endnu i 8 Uger, og da den fiendtlige Flode ikke meere vovede at lade sig see i Søen, gik han tilbage til Sundet.

For stedse tog Skram nu Afsked med Floden og begav sig til Laholm Slot, hvormed han var forlehnet, og som han forsvarede imod adskillige fiendtlige Anfald, i hvilke den derved værende Bye og Ladegaard afbrændtes. Til taknemmelig Erindring af Guds besynderlige Frelse for ham og hans Hustru i disse Færligheder, skienkede de den aarlige Rente af en dem tilhørende Gaard i Læderstrædet i Kiøbenhavn til denne Byes Frue-Skole, saa at aarligen for denne Rente Høser og Skoe skulde kjøbes og uddeles til fattige hielpeløse Skole-Børn. Men til Belønning for Skrams Tapperhed eftergav Kongen ham den aarlige Afgift, han skulde svare af dette Lehn. En større

større Len var, at Kongen gierne saae denne ærbørdige Gamle ofte hos sig i Riisbushadn, hvor Hof og Bøye stedse gjorde sig en Ære af at viise ham den Høiagtelse, hans Fortienester tilkom. Han døde paa sin Gaard Urup, den 11 Julii 1581, i en Alder af 90 Aar og 5 Maaneder, da hans Hustru allerede noget over 3 Aar tilforn, nemlig den 8 Martii 1578, var indgangen i Evigheden.

Vi bør ikke forlade Skram, uden at anføre et Træk, som lader os see ogsaa hans Nøtsfærdighed. I Krigene, saavel under Frederich den Første som under Christian den Tredie, da han søgte sig for Riger, saaog i den Tid imellem begge disse Konger, da Thronen var ledig, brandskattede Skram ofte Rigerets Fiender. Dog var det langt fra ham, at benytte sig af den almindelige Forvirring til at berige sig selv, ved at beholde disse inddrevne Penge. Han ansaae dem som Statens, og gjorde nye Regnskaber for hvorledes de vare anvendte til Flodens og Landets Tieneste. Man har seet Qvitteringer, som bevidne dette.

Angaaende hans Religion, da viiser hans Fødsels-Aar, at han maae være født og opdragen i den Catholske, dog er det upaatvileligt, at han siden har antaget Luthers Lærdom. Om saadant er skeet tidlig eller sildig, er uvisst og os ligegyldigt. Men vist er det, at han tiende fire Danmark's Konger; vist, at han saavel Catholsk som Luthersk, ved Klogskab, Mod, Tapperhed, Troeskab, Iver og Hurtighed gjorde Fædrelandet det vigtige og udmærkede Tienester; vist, at ogsaa han ved disse Egenskaber hjalp Rigerne til en Konge, som reddede dem fra Undergang; og derfor fik hans Minde Sted paa Jægerspriis og hans Evnethed her.

I. Bind.

Nu

Skrams

Skrams Navn findes ikke meere blandt vore nu levende adelige Slægter, men hos nogle af de gieveste blandt disse er paa Modrene-Side igiennem Peder Skrams Døtre hans Blod endnu tilovers. Held disse Slægter, at de kunne regne en saar pyperlig og ærbørdig Mand blandt deres Ahner! og Held Fædrelandet med disse Slægter! naar de til Borger-Væls Fremme, til Statens Gavn viise sig værdig Afkom, af Peder Skram.

Hans

Hans Tausen.

Lausans Leenet ved Røn.

Hvitfeldts Krønike.

Holbergs Danmarks Historie.

Worms Lexicon.

Molleri Cimbria literata.

Wöldike Disputatio de Confessione Havniensi.

Ejusdem Apologia Concionatorum Evangelicorum Regi exhibita in Comitibus Havniens. MDCXXX.

Vontoppidans Annales.

Danske Magazin.

Kjøbenhavns Selskabs Skrifter.

Dänische Bibliothek.

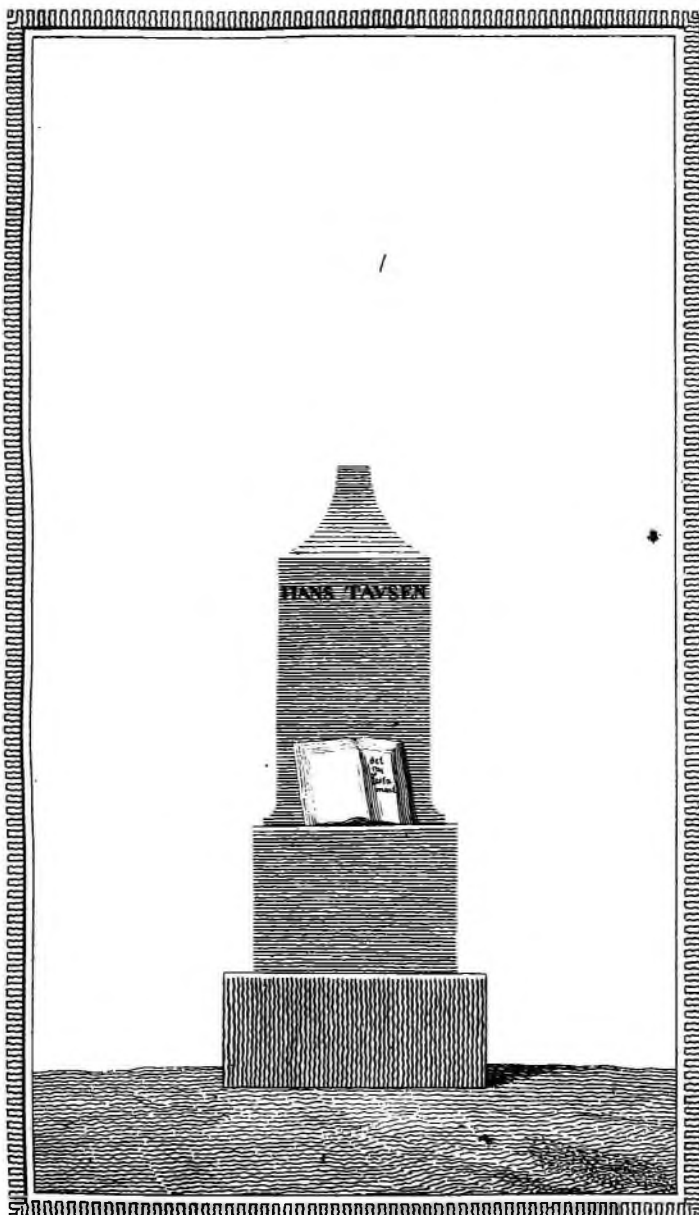
Helvaderi Sylva Chronologica.

Christian III. Historie ved Krag og Stephanius.

Gelehrte Männer Briefe an die Könige von Dännemark.

Dette sidste Verk er ikke udkommet førend 1758, hvilket, Pligt mod dem, som tilforn have skrevet om *Lausan*, byder at erindre; thi deri findes det paaberaabte *Bugenhagens* Brev, der, som det synes, tilforn ikke har været bekiendt.

J. Wadewelt inv.

Clemens Scul.

Hans Lausan.

Den christelige Religion, som var fordunklet af Menneske-
 Lant i det 10de Aarhundrede, da vore Fædre antoge
 den, laae i det 16de skult i det tykkeste Mørke. Ogsaa da fand-
 tes et lidet Tal redelige ikke uoplyste Mænd, som i Hiertet suk-
 kede over Kirkens Tilstand uden at kunne forbedre den. Dennes
 Bessaffenhed var i Almindelighed saaledes: af Guds Ord hørde
 man kun lidet, dette Lidet sielden; men altid blandet med de
 groveste Fabler. Man ærede Helgene meere end Gud. Man
 prædikede ikke Guds Barmhiertighed, som Saligheds Grund;
 men gode Sierninger. Disse gode Sierninger bestode i udvør-
 tes Skille, i Gavmildhed mod Munk, Klostere, Kirker o. s. f.
 i at oplæse Venner, ofte paa et Sprog, den Vedende ikke for-
 stod, og, at forbigaae meget andet, i at lioe sig til sine Syn-
 ders Forladelse et af Paven stadfæstet Afsads-Brev. Dette,
 som i Begyndelsen blot var Beviis paa Besrielse for visse af Kir-

ken paalagte Straffe, anfaaes nu som det letteste og sikkerste Saligheds Middel. At randsage Skriften tillodes alleene dem, som opoffrede sig Kirken, og disse forsømde det, eller, om de end gjorde det, holdt dog enten egen Fordeel eller Frygt dem fra at tilkiendegive deres Lov. Ungdommens Underviisning forfæmmedes. Bankundighed herskede overalt. Selv en catholff Bisp, Knud Guldenskiærne i Odense, klager over disse og langt større Misbruge, som havde indsneget sig. Denne Religion var ogsaa skadelig for Rigets borgerlige Forsatning. Rom's Paver vidste ved mangfoldige Konster at drage en stor Deel af Landets Rigdomme til sig. En anden stor Deel skændedes af Uudagt til Kirker og Kloostere, hvorved det kom ud af sin tilbørlige Brug. Paa denne Maade tilhørde endelig den beste Deel af Landet Bisperne. Deres Hojmod var en Følge heraf. De deslde Tid efter anden Myndigheden med Kongerne, ja ofte foreskrev dem Love, De vovede, ikke sielden, underknyttede af den romerske Stoel, de største Ubilligheder, og en forblindet Almue, som troede at disse Kirkens Fædre forsvarede Guds Sag, vilde ikke, eller tørde ikke giøre Kongerne Vistand. Aleenighed, indvortes Ødelæggelse, Forvirring vare Frugterne heraf. Saaledes var Danmark's, saaledes var Europas Tilstand. Man undersøge den, man sammenligne den med følgende Tidens, og da vorder det klart, hvad man skulder hiine Mand, som segde at bringe Religionen til sin første Aenighed, og derved at forskaffe Gud, Regenter og Folk, hvad enhver tilkom.

Luther er Manden, som heele Europa, og ikke blot de Europas Riger, som antog, hvad han lærde, har at takke for opklarede Indsigter i Religionen og de deraf flydende Fordeele for

Sta:

Staterne. Rigtet om den Lærdom, han forkyndte, og de Forandringer, derved foraarsagedes, kom hidind og forsøgede den Længsel, man ogsaa her havde efter Oplysning. Nu trængde ogsaa Sandheden sig paa adskillige Læder herind; men endnu forhindredes dens Fremgang af mægtige Fjenders Lokken, Trussel, Bespottelse. Ikke at dens Sæd gandske kunde quæles; men Læden, da den skulde fæste Rødder og udbrede sig, var endnu ikke kommen.

Dog, denne Tid nærmede sig meere og meere. Omstændighederne her i Riget dannedes meere og meere beqvemme til den vigtige Forandring i Kirken. Imidlertid opvorde og den til Mand, Forsynet havde bestemt til det vigtigste Medskab herved og til den Ende udrustet med de fornødne Gaver. Denne var Hans Lausan. Hans Forældre, Tage eller Tave og Karen vare Bønderfolk og boede ikke langt fra Riøbstæden Kierte-minde i Fyen i Bondebyen Birkende, hvor han er født 1494. Fra Bårnsbeen af viisde han Lyst til Boglige Konster, hvilket (maaskee og den Fortieneste, man efter Lædernes Lænkemaade vilde finde deri, at have en Kirker helliget Søn) bevægede Forældrene, at sætte ham i Skolen i Odense. Her maatte han, som da var Skik, blandt fattige Pøblinge søge sit meeste Ophold ved at synge for Folkets Dørre. Tabet af den Tid, han saaledes maatte anvende, oprettede han ved urettelig Gliid og god Brug af sine herlige Naturgaver. Man kan døømme om hans Fremgang i Videnskaber og om hans Sæder deraf, at Lehnsmand Knud Kud antog ham, som selv endnu var Lærling, til at underviise sine Børn. Efter nogen Læds Forløb drog han til Aarhus, hvor han nød den i sin Tid berømte Rectors, Doct. Morten Borups Underviisning.

Fra

Fra Ungdom af havde Tausan fattet Lyst til Munkestanden. Da han altsaa forlod Skolen, indtraadde han omtrent i Aaret 1515 i St. Hans's af Jerusalem eller Korsbrodres Orden, og blev antagen i det Stællandske Kloster Anderfkov. Her overgik han de andre Munkes i Lærdom og ustraffelig Wandel, hvilket, saavel som hans gode Forstand og den Betsalenhed, man sporede i de Prædikener, han flittigen holdt i Klosterets Kirke, forskaffede ham Anseelse. Prioren selv, Esfild, saae allerede i ham en tilkommende stor Prædikant og en Prydelse for Ordenen.

Imidlertid lærde Tausan at kiende det Fordervelige, som var i Munkelovnet og den Vankundighed, der herskede i Almindelighed saavel blandt Klosterbrødrene, som blandt andre Kirkens Tjenere. Dette, og maaskee noget han kan have hørt om Luthers Lærdom, eller og maaskee en Tanke, han selv ved en Leilighed har tænkt og siden estertænkt, opvakte Tvivl hos ham, om og den Religions Dei, man her vandrede, var aldeles sikker. Men hvo skulde løse denne Tvivl? at finde Oplysning i Fædrenelandet ventede han ikke, og hans Fattigdom hindrede ham at hente den Udenlands. Dog, Prioren, der vilde bringe de høie Tanker, han havde fattet om ham, til Virkelighed, forskaffede ham nu og ved sin Anseelse Tilladelse paa Klosters Beskostning at besøge fremmede Høie Skoler, for end videre at fremmes i Boglige Konster. Men førend han tiltraadde denne Reise maatte han indgaae toende af Prioren foreskrevne Vilkaar, nemlig, ei at komme til den i Wittenberg nyeligst stiftede Høiskole (herved vilde han hindre den unge Reisende at befænges af Luthers, i hans Tanker, kiatterfke Lærdomme, som gjorde dette Sted farligt) og for det andet, ved sin Tilbagekomst igien at be-
give

give sig i Anderskov Kloster: thi billigt var det jo, at dette Kloster høstede den største Ære og Nytte af de Kundskaber, han paa dets Bekostning indsamlede.

I Marts 1517 reisde da Tausant først til Løven i Brabant. Han fandt, at Lærerne her, ligesom i hans Fædreland, foredroge deres Tilhørere Urimeligheder og unyttige Grillen, og, at dette altsaa ikke var Stedet, hvor han kunde komme efter den Sandhed og det Lys, han søgte. Han begav sig derpaa til Coln ved Rhin; men uden at blive meere tilfreds med dette Steds offentlige Lærere. Dog fik han her at see et Glimt af det Lys, han ønskede. Ved at læse nogle af Luthers Skrifter forøgedes hans Bømmelse for hiines Lærdom saameget meere, som han nu indsaae Wildfarelserne deri. Nu fattede han, og, tvertimod sit Prioren givne Løfte, iværksatte det Forsæt, at reise til Wittenberg. Kiærlighed til Sandhed foraarfagede dette Løftebrud, og uden Tvivl har han, af Frygt for at miste den Understøttelse, han nød af Anderskøvs Kloster, søgt at skjule denne Reise. Hans Ophold i Wittenberg paa andet Aar var vigtigt for hans heele Levetid. Luther og Melancthon viisde ham den Sandhed, han saa ivrigen søgte, saavelsom de Midler, ved hvilke han siden saa heldigen forkyndte den for sine Landsmænd, og de Kiægheds Prøver, han saae af den Første, have vel ikke gjort Lidet til det Mod og den Standhaftighed, han viisde ved Forkyndelsen, da han engang offentlig havde begyndt.

Paa Hjemreisen til Fædrelandet 1521 satte han sig ved sine Samtaler i saadan Anseelse hos de Lærde i Nostof, at de tilbode ham Magister-Graden. Han imodtog dette Beviis paa deres Agt for hans Lærdom. Herfra kom han hjem i October Maaned og indfandt sig i sit Kloster. At han havde været i

I. Bind.

Do

Witten-

Wittenberg, har han formodentligen ligesaa lidet aabenbaret for Prioren, som for Professorerne i Kiøbenhavn, hvorchan han kort derefter fik Tilladelse at begive sig. Her blev ham betroet at holde Forelæsninger, i særtheologiske, for de Studerende, og han indskreven i Professorernes Tal. Dog var hans Ophold i Kiøbenhavn kun kort. Troeligt er det, at han i sine Forelæsninger har givet Tilhørerne et Bink om Vidtsærelser i de herskende Meeninger, dog neppe saa tydeligen, at han derfor af de andre Høifolens Lærde er bleven anset for saa farlig en Kiætter, at de, for at blive ham quit, maatte bede Prioren kalde ham tilbage til Klosteret; men snarere, at denne af egen Drivt har fordret ham did, for at være Klosteret til Tjeneste; thi man finder ikke, at den sædvanlige Klosterfrihed ved Tilbagekomsten er bleven ham indskrænket; meget meere blev det ham endog overdraget at prædike, hvilket han gjorde ofte og med Bifald.

Frygt opholdt ham endnu nogen Tid, offentlig at forkynde den Sandhed, han selv kiendte. Dog hindrede den ham ikke hemmeligen at meddeele en og anden fortroelig Broder sine Kundskaber og saaledes udstrøe Sandheds Sæd. Men endeligen tillod hans Samvittighed ham ikke længer at skjule det Lys, han var betroet. Frygten forsvandt, og Skærtorsdag eller Langfredag i Aaret 1524 udførte han med Frimodighed i en offentlig Tale den Lærdom, at en bodfærdig Synder alleene i Kraft af Christi Forsoning og det af idel Naade, men ikke ved egen Fyldestgiørelse eller indbildte gode Gierninger, faaer Synds Forladelse og den evige Salighed. Denne Prædiken var en Gudsbespottelse i Tilhørernes Øren. Prioren, som ikke selv havde været tilstede, blev meget forbittet da man underrettede ham deroim. Det Haab, han tilforn havde gjort sig,

at

at Lausaa skulde blive en vildig Kamp mod alt Klatterie, var nu ikke alleene skuffet; men han maatte endog berygte, og dette ikke uden Grund; at heele Klosteret med ham skulde vorde klat-terisk. Varsag nok til Brede! For at undgaae Virkningen heraf af flygtede Lausaa til et øde Sted, hvorfra han dog snart af Mangel paa Føde maatte vende tilbage til Klosteret. Til Straf for hans Undvigelse og for at hindre ham videre at udbrede sin Eerdom, lod Prioren ham kaste i et haardt Fængsel. Men, da Knud Knud, hvis Børn han tilforn havde underviist, og Albert, en af Kiøbenhavn's Ørigheids- Personer, gjorde Forbøn for ham, bekom han forsaavidt sin Frihed igien, at han herefter ikke maatte opholde sig i Sjælland eller Fyen; men skulde begive sig i et Kloster af samme Orden i Viborg, hvor Prioren, Peder Jensen, skulde søge at bringe ham paa rette Wei igien. Dog de paa Underkøb udstaaende Forredeligheder havde ikke saaledes skrækket Lausaa, at han skulde holde sig fra ogsaa i Viborg at tale imod de i Religionen herskende Wildfarelser og Misbrug. Da Prioren hverken med Bønner, Vokken eller Trussel kunde faae ham til at forandre sin Meening eller til at tie, lod han ham sætte i Fængsel. Dog, ogsaa igidnæm dette trængede Sandheden sig. Lausaa forkyndte den ud af Fængslets Vinduer, og forskaffede den Tilhængere, saavel blandt den tillobende Almue, som blandt Klosterbrødrene. Af de sidste nævnes Thøger og Nasmus. Disse havde tilforn været hans hæftigste Modstandere; men vare siden hans tryggeste Medhjælperer i at prædike det reens Guds Ord, og bleve, da Religionens Forandring var fuldbragt, ordentligen beskaffede til Bærere, den første ved Graaebroder-Kirke i Viborg, den anden til Hoffve.

I Aaret 1526 prædikede Hans Tausan i Staden Bisborg; ikke at han endnu var udstødt af Klosteret som en haardnakken Fratfallen, ei heller at han selv ved Flugten havde reddet sig derudaf; (thi han forblev endog nogen Tid derefter i Klosteret) men Kong Friderich den Første, hvis Yndest for Luthers Lærdom tilfulde var bekiendt, havde paa Øvrighedens og en Deel af Borgerffabers Bøn forskaffet ham sin Frihed. Thi i et Brev af samme Aars 28de October tager denne Konge ham under sin særdeeles kongelige Beskyttelse, antager ham til sin Kapellan, dog med Tilladelse endnu nogen Tid at forblive og prædike Evangelium i Bisborg, og befaler denne Byes Øvrighed og Borgerffab at forsvare ham mod al Vold.

Tausan forkyndte nu Ordet med meere Frihed, og vandt Sandheden mange Tilhængere. Disse gave sig endnu meere tilkiende efter Rigsdagen, som holdtes i Odense den 15de August 1527. Foruden andet, her foretoges, besluttedes ogsaa følgende Artikler til Fordeel for de Lutherskfindede, 1) at fra denne Dag skulde alle og enhver nyde en fuldkommen Samvittigheds-Frihed. 2) De Lutherske, som hidtil ingen fuldkommen Sikkerhed eller Leide havde havt, tog Kongen. fra den Tid af under samme Beskyttelse, som de papistiske. Desuden tillodes det 3) Geistligheden at giøve sig, og 4) forbødes det Bisperne at hente Pallium fra Rom. Biskopperne, og i sær de fire i Nørre-Jylland, vare efter dette meere end tilforn betænkte paa, hvorledes de skulde standse en Lærdoms Fremgang, der søkkede saavel deres Myndighed som Indkomster. De selv ki ndte deres Svaghed med Mund eller Pen at forsvare deres Myndigheds Grundstytte, deres Kirkes Lærdom. Ved prægtige Lovter søgde de da at indlokke berømte lærde Forsøgere fra Tydskland, men forgæves.

Evan:

Evangeliumets Lys udbredde sig overalt og det fornemmeligen ved Tausans Nidkierhed, som ikke blot ved Prædikener, men og ved Skrivter angreeb den romerske Kirkes Lærdomme.

I Aaret 1528 lod han i Viborg trykke et Skrivt, hvori han forestiller: Jesu veemodige Klage over Menneskenes Uffald fra Troen og Naaden, formedelst Pavedømmets Bedragerie. Og endnu i samme Aar et andet, om en ret christelig Naade at døbe Børn. Jo meere disse Skrivter tiende til at oplyse Almuen, jo større var det Had, han derved paadrog sig hos Munkene. Og nu blev han udstødt af Klosteret tillige med sine Brødre, Thøger og Rasmus.

Med Glæde imodtog Borgerne disse Fordrevne og forsynede dem med Underholdning. Med Øvrighedens Tilladelse indrømmede de Tausan St. Hans's eller Graabrødre-Kirke, hvor han prædikede med Bisfald, og Nyttens heraf udbredte sig meere ved hans Samtaler i Huusene med dem, som havde Lyst at kiende Sandheden. Dog, da denne Underviisning ikke var tilstrækkelig til de Bankundiges og i sær de Unges Oplysning, saa blev efter hans Anmodning, under Kongens Beskyttelse oprettet en Skole, ved hvilken en Viborger, Magister Jørgen Sadolin, som var en Lærling af Luther og 1525 hjemkommen fra Tydskland, beskikkedes til Lærer. Stiftets Biskop, Jørgen Friis, søgde forgieves at hindre disse Anstalter, som foruroligede en Religion, hvori han var opdragen, paa hvis Sandhed han maaskee ikke tvivlede, eller som i det mindste hans egen Fordeel besøel ham at holde for sand, og blandt hvis Beskyttere han var, han forbød Tausan at prædike, og lod end ydermeere Kirken tilslukke for ham. Men denne, uden at agte Dispens Forbud, prædikede under gaaben Himmel paa Kirkegaarden, indtil Øvrigheden

heden med Magt igien lod Kirkeøren opbryde for ham, da de ikke paa andre Maader kunde faae den oplukket. Biskopen gav dem en Trettesættelse for denne Gierning, med hoosfeiet Formaning, ei at lade sig forsøre af Kættereren Tausant til at forlade deres gamle Troe. Men da han saae, at man agtede ligesaa lidet det eene som det andet, udlod han sig med Trusler, at han med Vold vilde lade dem anfælde, som besøgte Kirken hvor Tausant prædikede, og lod tillige, for at betrygge sig mod Overfald af dennes Tilhængere, sit Slot Nyhald befæste og besatte med Folk. Men for at hindre Bispen at iværksætte sine Trusler, spærrede Borgereskabet alle Gader, som løbe til Kirken med Jernlænker, at Rytteriet ei kunde trænge derigennem, ligesom det ogsaa bestandigen indfandt sig bevæbnet ved Gudstieneften. Borgemeister Morten Hegelund, en Beslægtet af foromtalte Broder Thøger, viisde sig i sær nidkær herved, og opmuntrede Borgerne at forsvare deres Lærer Tausant imod al Overlast. Det kom ogsaa nogle gange til virkeligt Slagsmaal imellem begge Parter, ja Biskopen og Munkene bleve tvungne til paa nogen Tid at forlade Byen; saa at Kongen maatte forbyde begge Parter al voldsom Opførsel indtil hans Tilbagekomst fra Holsteen, da han vilde søge at gjøre Ende paa disse Stridigheder. Imidlertid fik Tausant Tilladelse at lære og prædike som tilforn. Da ogsaa Biskopen i Fyen, Jens Andersen Bellenach endnu i dette Aar (1528,) tilskrev Borgerne i Viborg og Halsborg en Formaning, at forblive i den hellige Kirkes Lærdom og Troe, som maatte endeligen være den rette og sande, da den havde vedvaret i 500 Aar, lod Tausant udgaae et Svar, hvori han viiser, at den papistiske Religion er fuld af Overtroe og Wildfarelser, igien-nemgaaer af den Mennesketant deri, hvilken Folk troede som gud:

guddommelig Sandhed, og raader hiine Borgere, at holde fast ved den evangeliske Lærdom som Gud af Naade forundte dem. Aaret derefter blev dette Svar trykt i Viborg, og derved endnu mere bekendt til Sandhedens Udbredelse.

Det er ikke at tvivle paa, at ligesom Tausans Prædikener og Skrifter oplode mange Mene, at de indsaae deres Bilsfarelser, saa har ogsaa hans Exempel opvaakt hos en stor Deel af de Sandheds Vidner, som nu opstode trindt omkring, den Frimodighed, hvormed de sagde at udrydde vrangt herskende Meeninger og indgroede Fordomme. Evangeliums Lys frembrød overalt, og et ikke lidet Middel hertil var, foruden dets Bekjendelses Mandhaftighed og den uforglemmelige Luthers Skrifter, den danske Oversættelse af det Nye Testamente, forfærdiget af den for sit ædle Sindelag imod den landflygtige Kong Christian den Anden ærværdige Borgemester Hans Niffelsen, og trykt i Leipzig 1524. Dette tiende saavel de andre Lærere, som Tausan til Beviss hos Tilhørerne om den Læres Sandhed, de talte, og ved disse Midler bragde han det saavidt inden tre Aars Forløb, at alle Viborgs Borgere erkjendte det Ord, han lærte, for sandt. Blandt disse var hans Agt at forblive, og for at giøre ham hans Ophold mindre besværligt, havde hans og Religionens store Belynder Mogens Bise udvirket ham for hans Levetid hos Kongen et paa Nicolai Kirkegaard beliggende Huus med tilhørende Jorde. Brevet herpaa er skrevet fra Gottorp, nogle Uger før Paaske (Mandagen efter Reminiscere) 1529.

Denne Bevilling var ikke Tausan, men hans Estermand til Nytte; thi han maatte kort derefter i samme Aar forlade Viborg og den Meenighed, han selv der med stor Møye og Fare havde samlet, og følge det Kald, han fik som Præst til Nikolai Kirke

Kirke i Kiøbenhavn. Dog beskikkede han først til Lærer i sit Sted i Viborg foromtalte Mag. Jørgen Sadolin (hvis Søster Dorte han tog til Hustru) og Mag. Jacob Skjøning, begge troe Hielpere ved Evangeliums Forplantelse, og begge derefter Bisper, den første i Fyens og den anden i Viborgs Stift.

Tausan tiltraadde derpaa sin Reise til Kiøbenhavn. Da han drog igiennem Odense, søgte han ogsaa der at udstrøe Sandheds Sød. Jens Andersen Bellenach havde afstaaet Fyens Bispedomme til Knud Gyldestjerne. For denne prædikede Tausan og havde en Samtale med ham. Dog, uden paa denne Tid at kunne overvinde hans Fordomme. Men troeligt er det, at de Klagemaal, Bispens fører over Christendommens Forsald og Almuens Bankundighed i et Hyrde-Brev, sat foran Luthers Catekismus, som han lod oversætte og trykke saa Aar derefter, ere en Virkning af denne Samtale, saavel som det, at han endeligen, efterat han i de følgende Tider var skilt ved sit Bispedomme, forlod den pavelige og gik over til den protestantiske Kirke.

Saa ugierne Viborgerne lode Tausan fare, saa kjær og velkommen var han Kiøbenhavnerne. Disse strømmede nu næsten alle til Nicolai Kirke og hørde ham med Glæde og Nytte. Deres Opbyggelse formæredes ogsaa derved, at han i Stedet for de forrige latinske Sange lod ved Gudstienesten synge Davids og andres Psalmer paa Dansk, af den Aaret tilforn i Malmø ved Claus Mortensen Tøndebinder udgivne Psalme-Bog. Denne samme Tøndebinder havde ogsaa tilligemed en anden, navnlig Arvid Pedersen, ladet udgaae: En Christelig Bog om Messen paa Dansk, saaledes som den bruges i Malmø; hvilken

Hvilken Bøje da allerede var Lutherisk. Af denne Bøge betiende Lausan sig ligesledes til at holde Messen paa Dansk. Kott, han forsømde intet, som kunde tiene til hans Meenigheds Oplysning, og ikke mindre lod han sig det være magtpaatiggende, at udbrede den reene Værdour over heele Riget, hvorfor han hift og her beskillede Mænd, om hvilke han vidste, at de vare duelige og nidkiære til at vedligeholde det oprundne Lys. Virkningen heraf var, at Munkenes Fabel-Prædikener kom i Foragt, og at Almuen, som begyndte at indsee hvorledes den tilforn var bedrægen, vegrede sig ved længer med Almisser at næske de lade Klosterbeoere, hvorover Klosterne Tid efter anden bleve forladte og paa mange Steder forvandlede til Opholdssteder for Fattige eller Krobblinge. Saaledes bereedtes Alt mere og mere med Lempe til Forandringen i Kirken her i Riget, og det just saaledes som Kong Friderik den Første ønskede.

Pavedømmets Tilhængere ansaae dette med vreed Hu og forde de bitterste Klagemaal derover. For nu at betage disse al Aarsag at besværge sig, og paa det Samdrægtighed kunde stiftes og eens Lærdom læres i Riget, besluttede Kongen, maaffee efter Lausans og andre evangeliske Læreres Raad, at foretage den heele Sag paa en Rigsdag. Denne holdtes i Kiøbenhavn den 2 Julii (Marie Besøgelses Dag) 1530. Den var forud i Tide forkyndt over heele Riget, og saavel alle Bisper og Prælater paa den eene Side, som Lausan og hans Medarbeidere paa den anden Side, vare indstevnte til samme, for der at indgive samt forsvare deres Troes Bekjendelse.

Begge Parter syntes længselsfulde efter denne vigtige Dag. Den kom, og begge Parter mødte bereedte. De Catholske indfunde sig ikke blot med indenlandiske Lærde, saasom den i dette

Riges Reformations Historie saa bekendte Carmeliter-Munk Paul Elias, som for sin Ustabighed i Religionen fik det Ogenavn Bendekaabe, Rector Christian Muus af Aarhus, Jørgen Samling Kantor samnæsteds og andre, blandt hvilke dog den Første var den fornemste; de havde ogsaa ladet indkalde fra Eoln den stærke Orddeeler Doctor Stagefyr og andre til at forsvare deres Lærdom. Tausan var Hovedmanden for de Lutheriske, af hvilke man alene vil nævne Peder Lauritzen af Malmø, hvis Skarpsindighed sees af hans Skrifter, og Franciscus Wormordus, som foruden andre Skrifter ogsaa ved sin danske Overtættelse af Davids Psalmer, trykt 1528, havde antændt et Lys for Folket; med dem vare adskillige andre, som af Kongen havde Tilladelse at prædike Guds Ord efter Skrivtens Lærdom omkring i Riget. Tausan havde i Forveien opsat sin Troes Bekjendelse, bestaaende af 43 Artikler, hvilken han nu forelagde sine Medbrødre, som erkjendte den ogsaa for deres og undertskrev den. Da deres Modstandere derpaa forlangede Rede for den Lærdom, de havde forkyndet Folket, overgav han denne til Kongen og Rigets Raad med Forsikring, at bevise dens Rigtighed af Bibelen, og at forsvare den naar det tillodes. Denne Bekjendelse kunde paa denne Tid ansees i Danmark, som den Augsburgske i Tydskland, skjønt denne sidste 1574 blev antagen som Regel for at knytte Eenigheds-Baandet desto fastere,

Her er et Udtog af de danske Bekjenderes Troes-Artikler:

- 1) Den Hellige Skrivt er den eeneste Kettesnoer for alle Mennesker til Salighed.
- 2) En Christen behøver hertil ikke heller anden Regel end denne Skrivt ublandet med Menneskens Tilføjninger.
- 3) Den, som vil følge anden Lærdom, er vanvittig, blind og vantros.
- 4) Af denne Skrivt troe vi een eeneste Gud

i tre

i tre Personer. 5) At Christus, Guds Søn, er sødt til vor Salighed og at vi skulle høre og lyde hans Røst alene. 6) Andre Menneskers Røst, som ikke lære Jesu reene Ord, agtes intet. 7) At, hvad Jesus har lidt, er skeet til Fuldstigelsesse for vore Synder. 8) De, som lære anden Fuldstigelsesse ere Bespottere og Kiættere, dersom de vedblive i denne Meening. 9) Kristus vil paa Dommens Dag domme ethvert Menneske efter dets Gierninger, det er Troe eller Bantroe, og ikke efter nogen udvortes Anseelse eller menneskeligt Naasund. 10) Ikke alle udvortes Ceremonier eller gamle Skikke foragtes; men de forskydes, som ere imod Guds Ord, og ved hvilke Eenfoldige troe at worde hellige. 11) Den Hellig Mand er alle Christnes Troester, som fornær Sindet med guddommelige Gaver og i Christi Troe forsamlér den rette Christen Kirke. 12) Den hellige Kirke, er alle retfærdige Menneskers Samsund. Anden særdeels Kirke, hvad udvortes Anseelse den end kan have, agtes ikke. 13) Thi denne er tidt imod den rette hellige Kirke; hun bander den, som Gud velsigner og gaaer efter sit eget Sind og Lov. 14) Ingen kan forbande den, Gud ei bandsætter, og hvo i Breede bandsætter, hans Band falder paa ham selv; item, Dienskaltes Velsignelse og Afslad er Band for Gud. 15) Det Band er ikke den evige Forbandelse; men den forhærdede Synders Affkillelse fra det meenige Christen Samsund til Forbedring. 16) Ingen bør bandsættes uden den, som saaledes synder mod Gud, at han og sin Næste dermed foragter eller beskiæmmer. Anden Bandsættelse agtes intet. 17) Hiint Band bør ei bruges løseligen; men med Meenighedens Samtykke til Synderens Forbedring. 18 og 19) Den hellige Kirkes Sakramenter ere Daabens og Nadverens. De, som giøre flere, grunde dem ikke paa Guds.

Ord. 20) Ægtestanden er hellig og dennem budet, som ei have Afholdts Gave. 21 og 22) Forbud mod Ægteskab, Forskiel paa Mad og Dage er Dævelens Rædson. 23 og 24) Kloster- og Munkelovte er mod Gud, Skriften og Christen Frihed. 25) Ket Guds Tjeneste er at tilbede Gud i Mand og Sandhed. 26) Ket Christen Messe er Jesu Lidelses og Gud Faders Kiærligheds Hukommelse. 27) Ket Guds Tjeneste bestaaer ikke i Cereemonier, udvortes Sang, o. s. v. 28) I den hellige Nadvere bør Christne aannamme begge Parter, Legemet i Brødet og Blodet i Wiinen, sig selv, det er, de Levende til Nytte. 29) Den Christen Kirke har eet eeneste Offer, som en Tid fuldkommeligen var ofret, Jesus Christus paa Korset, for alle Verdens Synder, og kan han ikke meere ofres. 30) Guds Tjenesten bør skee paa det Tugemaal, Almuen forstaaer. 31 og 32) Helgene bør ikke paakaldes; thi Christus er vor eeneste Talsmand hos Gud. 33) Gode Gierninger, Afsad og andre Paasund kunne ikke giøre os salige. 34) Efter dette Liv ere kun to Veie at vandre, til Himmerig og til Helvede. Skiærtsild forkastes som et Paasund af ætlesløse og giærrige Mennesker, til at berige sig. 35) Messer for Døde ere ikke grundede i Skriften. 36) Bispe og Præster bør ei besatte sig med verdslig Handel. 37) De bør, saavelsom de Verdslige, være den høie Øvrighed underdanige. 38) Almindelig Bekiendelse i Skristemaal er nyttig; men ingen er pligtig til det lønlige Skristemaal. 39) Naadeligt er det, at den, som vil aannamme Sakramentet, først prøver sin Samvittighed og begiærer Præstens Raad om han finder nogen Tvivl. 40) I Jesu Christo ere vi alle Christne Præste, dog skulke nogle vælges at prædike for Meenigheden, forrette Sakramenterne, m. v. 41) Øretlesløse Munkel eller andre, som tage den Hielp og Almisse de

Hielp=

Hjelpeløse skulde have, bør bandsættes. 42) Det var godt om ingen Billeder vare i Kirken, for at have Aarsag til Afguderie. 43) Christus alene er den Christne Kirkes Hoved.

Da Tausan havde indgivet denne Troes Bekjendelse begyndte han og hans Medbrødre hver Søndag at forklare een Artikel deraf i Hellig Geistes Kirke. Dette satte deres Modstandere atter i Harnisk, og de udvirkede et Forbud derimod, saasom det skeede uden Kongens og Stiftets Biskops Tilladelse. Dog varede dette Forbud kun i to Dage. De Lutherske forestillede, at de med disse Prædikener kun søgte at opfylde det Die-meed, hvorfor de vare kaldte hid, nemlig at fremsætte og beviise deres Lærdom, hvortil ingen bekvemmere Leilighed gaves, da de Catholske forhaalede Tiden, at inklade sig i Samtale med dem, hvorpaa dem blev givet Frihed derefter at prædike, saalange de opholdte sig i Staden. Dette skeede da siden uhindret i Stadens Kirker, fire gange hver Søndag og tologange hver Helligdag.

Bisperne og deres Parti, ikke tilfreds med de Lutherskes Troes-Bekjendelse, indgave en Klage, som indeholdt adskillige Beskyldninger imod dem. I Indledningen til samme, stillet til Kongen, paamindte de ham om hans ved Regjeringens Tiltrædelse givne Haandfæstning, hvori han havde lovet at elske Gud, at bestierne Kirken og dens Tjenere, og ei at tilstøde Kiættene, Luthers Disciple og andre at prædike imod Gud, Troen, Paven eller Romer-Kirken; derfor, hedder det, klage vi Bisper og Prælater, at Mester Hans Tausan og nogle andre Prædikantere have lært imod den gandske Christendom efter Klagens Indhold, som var forfattet baade paa Dansk og Latin og bestod af 27 Artikler. Klagen blev strax tilskillet Tausan, som derpaa tilligemed sine Medbrødre besvarede hver Punkt, hvilket Svær-

de overgave til Kongen med et Brev af Indhold, at de vare hidkomne for at forklare og forsvare den Værdom, de havde hver i sit Sted hjemme for Almuen forkyndet. Ogsaa her havde de nu aabenbare forklaret den over i tre Uger, og de vare reede at forsvare den enten paa Dansk eller Latin imod deres Anlagere, naar det fordreedes. Da de Catholske saae Svaret, vare de ikke fornøiede med, at det var aleene forfattet paa Dansk. De paaastode, for at undgaae den Vebreidelse, at have fordreiet Meningen, at de Lutherske selv skulde oversætte det paa Latin. Dette skeede da ved Ole Chrysofomus, en Tyde fra Wendshyssel, som tilsidst blev Bispe i Borglum eller Alsborg Stift; og bleve i Oversættelsen adskillige af Svarene vidtløftigere udfætte, ligesom de Catholske ofte i deres Beskyldninger havde sagt et paa Dansk og et andet paa Latin.

Her er et Udtog af Klagepunkterne saaog af Besvarelsen. De Catholske beskyldte de Lutherske for at lære 1) at den hellige Kirke havde faret vild i 13 eller 14 hundrede Aar. Sv. Den paa Christo grundede sande hellige Kirke kan ikke fare vild; men den Kirke, af hvilken I ere, (som bestaaer i udvortes Ceremonier, Hyllerie &c.) farer altid vild. 2) At alle gamle Kirkens Skikke, Værdighed og Prælatedomme maae foragtes og nedlægges. Sv. De raade ikke til at nedlægge, mindre foragte de alle gode gamle Skikke, som ere af, eller ikke imod Guds Ord, ligeledes agte de adskillige Kirke-Embeder, men Dispernes store Stat lader de være deres Kirke lig. 3) At al Retfærdighed er af den blotte bare Troe. Sv. Bejaet; og paa den sande Troe følge gode Gierninger. 4) Gud anseer ingen Gierninger, et helværet ere de dæslige til Salighed. Sv. Salighed er en usøfkyldt Guds Gave; men Skriften vidner, at de Gierninger, som kom-

me af Troen, ere Gud behagelige. 5 og 6) At Mennesket har ingen fri Willie. Sv. Gud er den, som skaber i os den gode Willie til det, som er godt, det lærer Skrivten. 7) Det er uchristeligt at paakalde Helgene, og end meere uchristeligt at ære deres Been og Billeder. Sv. Skrivten lærer ikke denne Paakaldelse. De døde Mænds Been skulle hæderligen begraves, deres Billeder bortskaffes for at forekomme Afguderie, og det, man anvender paa at klæde dem, gives Fattige. 8) At der er ingen Skiærsild, ingen Pines Forlaldelse efter dette Liv. Sv. Skrivten veed intet af denne Lærdom, som er Munkes-Drømme og Præstefund. 9) At der ere aleeneto Sakramenter. Sv. I den Meening Ordet tages, lærer Skrivten ikke heller flere. 10 og 11) At nægte Læg-Folk Kalken er imod Christi Indstiftelse og et Tyverie. Sv. Saaledes er det. 12) Christne Mennesker ere Præster. Sv. Bekræftet. 13 og 14) Der er intet Præstedom synligt eller udvortes, derfor maae alle, som ere døbte, forrette Kirkes-Tienesten. Sv. Et er Præster, saadanne ere alle Christne. Et andet er Kirkens Tienere. Enhver maae undervise den Baakundige og i Nodsfald døbe. Men ingen maae uden Nødvendighed indføre sig selv, ukaldet af den hellige Kirke, aabenbare at tiene andre Christne Mennesker med saadant Embede. 15) Alle Paver have været Antichrister. Sv. Kun de Paver have været Antichrister, som have lært mod Christum og hans Lærdom. 16) De af disse Paver beskillede Bisper og Præster ere ikke Guds sande Præster, men Papister. Sv. Nægtes saaledes at være lært. De kaldes Papister, som meere hænge ved papistisk Fund, end det, som tilhører et sandt Guds Præste-Embede. 17) Alle Præster bør at være gifte, og maae efter første Hustrues Død gifte sig igien. Sv. Nægter den første Part af Beskyldningen;

thi

thi Egteskab er frivilligt; men tilstaaer den anden, som ikke stridig mod Skrivten. 18) Præsters Kydsfkhed er Dievelens Paafund. Sv. Kydsfkhed er en Guds Gave, har en Præst den, saa betiene han sig deraf; men den ved mennefskelig Lov paatvungne Kydsfkhed eller ugiote Stand er efter Diævelens Lov. 19) Messen er intet Offer. Sv. Messen er en Hukommelse af det Offer, Christus ofrede sin Fader paa Korset for vore Synder. 20) De Præster, som holde Messen efter romersk Sæd, gjøre en forbandet Gierning og korsfaste Christum paa ny. Sv. Tilstaaer dette aldeles. 21) Messen gavner aleene dem, som annamme Sakramentet. Sv. Tilstaaer denne Lærdom. 22) Siæle=Messer og andet, som bruges for de Afdøde, er Bedragerie. Sv. Rigtigt; thi det tjener kun til at lokke Folk Pengene af Lommen. 23) Derfor er Kirke=Lænde ic. et Koy, hvorved mange Fyrster og Herrer ere fulte ved deres Guds. Sv. At dette es saaledes, behøver intet ydermeere Bewiis. 24) Kloster=Løfte og Løvet er en Wildfarelse. Sv. Saaledes er det. 25) Alle Klosterser skulde nedbrydes og alle Kloster=Løfter eftergives. Sv. Løfterne skulde eftergives, det stod til Landsherren, hvad der skulde blive af Kloster=Bygningerne. 26) Mester Hans Tausan har tiltaget sig Biskops Magt, at vie Præster. Sv. Med Bøn til Gud og Hænders Paalæggelse har han og andre samthft duelige og lærde Mænd at prædike Evangelium og forrette Kirke=Lienesten. 27) At de, særdeles i Viborg, havde bandsat alle, som holde Messen efter gammel Skik, og kaldet den verdslige Magt til Hielp at fuldføre dette Band, endsskiont de selv vare bandsatte. Sv. Intet christeligt Band er nogentid knyt over dem. Ingen, som hørde Messe, have de bandsat, eller paaakaldet verdslig Magt til saadant. Men nogle haardnakkede

og

og ulærde Messe-Præster, som forhaanede den evangeliske Lærdom, have de, efter Daamtindelse og Underviisning af Skrivten, sat i Band indtil de bedrede sig.

Her har man det Væsentlige, saavel af Beskyldningerne imod de Lutheriske, som og af disses Svar. I hine vare nogle Artikle satte paa Skruer, i andre de Lutheriskes Lærdom fremsat i saadanne Udtryk, som vare i Stand at gjøre dem forhadte, og atter andre vare aldeles urigtige. Svaret tilfod, nægtede og indskrænkede estersom Sandheden fordede. I Slutningen af Beskyldningerne beraabde de Catholiske sig paa, at de anførte Artikle vare i gammel Tid fordømte, og bade at Hans Tausan og hans Tilhængere maatte tilholdes at indkomme inden kort Tid med deres Svar og Forsvar, samt hvad andre Klagemaal de kunde have, saavel mod dem (Bisperne), som den meentige christne Kirke, saaog at dem maatte stilles Borgen, at disse skulde blive tilstede indtil den heele Handel var til Ende. De lovede og, at møde for uvillige Dommere og at give efter om de havde Uret, hvilket de og formodede, deres Modstandere burde gjøre. I Anledning heraf indgav de Lutheriske siden efter en Klage til Kongen og Raadet af dette Indhold, at paa den hellige Kirke havde de aldeles intet at klage; men over Bisperne maatte de klage: 1) At de bare Bisper-Naavn, uden at forrette Embedet efter Skrivten. 2 og 3) At de prædikede ikke aleene ikke selv, beskikkede ikke heller dueelige Prædikantere i deres Stifter, hvortil dog deres Embede og Løste til Kongen forpligtede dem; men ulærde Mænd, som prædikede Fabler. 4) At de indsatte kun saadanne til Sognepræster, som med Eed forbunde sig, intet at lære, der streed imod det Gamle. 5) De forfulgte dem, som forkyndte det reene Evangelium. 6) De tillode Bisse-Munke at for-

1. Bind. 2 q trænge

trænge Evangelium hos de Enfoldige. 7) Disse Munkke udsuede Folket, saa de rette Fattige maatte lide Nød. 8) At de lode holde afgudiske Messer i Stedet for Prædiken og ret Guds Tieneste. 9) At de bortgave Sognene til Herre-Værn og andre, som ingen Tieneste gjorde, ja tillode een at have syv Sogne. 10) At de forbeholdt sig selv mange Sogne, hvor deres Skrivere eller fattige Præster maatte være deres Trælle, og dog vilde de ikke 11) tillade, at Almuen med Christne og lærde Mænds Raad maatte kalde sig christne evangeliske Tienere. 12) At de forbød Præsterne Egteskab og derved gjorde dem til Skierlevnere.

Da Punkterne, hvorefter man skulde stride, ved disse Skrifter vare fastsatte, saa stod kun tilbage, at stride til Sagen selv. Men nu blev spurgt, paa hvilket Sprog Striden skulde fortsættes? Den var begyndt paa Dansk. Ikke blot Rigets Raad, men og Almuen, hvoraf en stor Mængde var forsamlet, skulde forstaae den, domme om den efter Skrivten, og gjøre Anvendelse deraf til sin Nytte. Dette var Aarsagen, hvorfor de Lutheriske vilde udføre den paa Landets Sprog. Bisperne derimod paastode, at den skulde føres paa Latin. De drog derved Sagen fra Kongen og Rigets Raad, som ukundige i dette Sprog, og kunde tillige desto bedre betiene sig af deres eolnske Hielpere, som ei forstode Dansk. Imedens der endnu lavedes om dette Spørgsmaal, fremkom man med et vigtigere, nemlig: hvo der skulde domme i Sagen? De Lutheriske paastode, at den hellige Skrivt burde være Loven, hvorefter man skulde domme, og Kongen, Raadet og meenige Mand skulde være Dommere, hvilken Part, der lærde med eller imod denne Lov. Men dette var aldeles ikke efter Bispernes Sind. De vilde have at Skrivten skulde forklares af Concilier og Fædrenes Lærdomme, og at Pa-

ven

ven skulde være den sidste og højeste Dommer. Længe stred man herom. Tausan forsvarede sin og Medbrodres Paastand med Standhaftighed, vissent hvor ubilligt det var, at Paven skulde domme i sin egen Sag. Men da det bispelige Parti pukkede, og vilde afgjøre Striden med sin verdslige Magt, forlod han Forsamlingen med disse Ord: Egypten er et Menneske og ikke Gud. Heraf toge Bisperne Anledning at indgive en skriftlig Klage til Kongen, at de Lutheriske vægrede sig ved at forsvare deres Sag imod dem. Men Tausan nægtede i sit Kiætte Svært denne Beskyldning, og betraadte sig paa Kongens eget og Rigers Raads samt meenige Mands Vidnesbyrd, hvor ofte de forgiæves havde tilbudt sig at træde i Samtale med hiine. Da endeligen ingen andre Udflugter vare tilbage for Bisperne, foregav de, at de Lutheriske vare Kiætere og uværdige at man skulde med dem indlade sig i Ordelemaal, og derpaa holdte sig stille.

Da man mærkede, at de Catholske ikke havde lyst at indlade sig videre paa denne Tid, og man spurgde de Lutheriske, hvad andre Besvælinger de havde over dem, saa indgav disse forberedte 12 Klage-Punkter. Hvorpaa Kongen og Rigers Raad endeligen demde, at da de Bispelige ikke holdte Stand, saa skulde deres Modstandere have Frihed ubehindret at forkynde Evangelium, ligesom dem tilforn paa Rigsdagen i Odense 1527 var tilladt, og at begge Religioner maatte øves frit, indtil et almindeligt Møde over heele Christenheten kunde være holdet. Herpaa tillodes det de Lutheriske at reise hjem, med Formaning, ligesaa kraftigt at prædike Guds Ord herester, som tilforn. Frugten af denne Rigsdag og af Tausans ved samme viiste Standhaftighed var da den paa ny bekræftede Religions-Frihed, og nu bestilte Kongen adskillige Præster, som paa forskellige Tider i Helligsteifles

og Frue = Kirke skulde forklare Luthers Børdom. Herpaa fulgde, at Munke og Nonner i Hobetal forlode Klosterne, indtraadde i Hægtstanden, og søgde ved en eller anden Haandtering at forhverve deres Brød.

Nu udbredde Evangeliums Lys sig dagligen meere og meere. Dets Bekjendtes Tal vorde; men Lærerne varre faa, hvorfor Hans Tausan, saavelsom andre i Aaret 1531 begyndte med Pen og Hænders Paalæggelse at indvie adskillige prøvede og dygtige befundne evangeliske Lærere. Biskopperne ansaae dette som et utaaleligt Indgriib i deres Høihed, og viisde den heftigste Forryndelse derover. I sær forfulgde og forhaanede den Koeskildske Biskop Rønnow disse Lærere paa mange Maader. I dette Aar maatte Tausan og bruge sin Pen imod Poul Elia. Denne udgav: En kort Underviisning om Messen, tilskreven Borgemeester og Raad i Kiøbenhavn. Heri formanedes de, at blive ved den hellige Messe, deres og deres Benneres Siæle til Gode og Frelse, og truedes, om de foragtede den, vilde Guds retfærdige Hævn vist med mange Ulykker komme over Staden inden hundrede Aar, i sær fordi de havde uddrevet de hellige Munke. Denne Beskyldning var falsk, undtagen for saa vidt, at man, ved at nægte Munkene Almisse, nødte dem til at forlade deres Tiggerie og lægge sig efter nyttige Haandteringer. Dog, Tausan igiendrev dette Skrivt tilstrækkeligen i sit Svar til den falske og uchristelige Underviisning, som Lector Poul skred til Raadet i Kiøbenhavn om den papistiske Messe.

Imidlertid var dette ikke det eeneste som foruroeligede Tausan. De Catholske søgde og at sværte hans gode Rygte, ved at tillægge ham Skylden for de Uroeligheder, de nye Lutheraner i en blind Religions-Jær foretog sig. Saaledes, da

en Deel af dem paa tredie Juule-Dag i dette Aar (1531) brøde ind i Frue-Kirke og af en ubesindig Nidkærhed mishandlede Helgenes Billeder med meere, saa det var med Nød, at Byfogden kunde komme Tids nok for at redde den konstige og kostbare Altertable i Choret, beskylde man Tausan for at være Stifter af denne Sammenrottelse. Den paa Rigsdagen indgivne Troes-Bekjendelse og Svaret paa hiine Bispernes Beskyldninger viise hans Tanker om Helgene og deres Billeder, saa det er troeligt, ja det var hans Pligt, efter den Lærdom han bekjendte, at prædike mod de Misbruge, dermed skeede. Han var veltalende. Hans Prædikener vare synlige. Rimeligt er det altsaa, at Tilhørerne, da Følelserne af saadan en Prædiken vare endnu nye hos dem, have troet at give et megerligt Deviis paa deres Iver for Christendommen ved denne voldsomme Opførsel. Men hverken stemmede det overeens med Klogskab, at opægge til saadant, ei heller lignede det de Sagtmodigheds-Prever, han ved andre Leiligheder gav endog sine bitterste Fiender

At bagtale Tausan; at angribe ham og hans Troes Forvandre med Skrifter, som dog ikke bleve ubesvarede, var alt hvad de Bispelige understode sig, saa længe Religionens Beskytter Friderich den Første sad paa Thronen. Men da denne Konge, som just med sin, i Henseende til Tidernes Omstændigheder, kloge Sagtmodighed havde befordret Evangeliums Udbredelse, den 3 April 1533 ved Døden afgik, saa sammendroge sig Uveir over Tausans Hoved, som truede at opsluge ham og tillige at udslukke det Religions-Lys, han havde havt saa stor Deel i at antænde. Paa Rigsdagen, holden i Kjøbenhavn ved St. Hansdags Tid i samme Aar, for at raadslaae om at vælge en Konge i den Afdødes Sted, fornyedes Bispernes Myn-

dighed ved en Reces, som tillige gav den Lutherske Religion et haardt Stød; og da de for denne Tid havde hindret Kongevalget, og ved saadan lige tvært imod Landets Vel stridende Opførelse forbittret en Mogenss Gise og andre velværende Religionens og Statens Venner, saa de forlode Raads-Forsamlingen, troede de, at det nu var den bequemme Tid reent at udrydde de Lutherske, og begyndte at giøre mangfoldige Beskyldninger imod de nye Lærere.

Tausan var i sær Maalet for Bispernes Forbittrelse. De kaldte ham en Oprører, Erkefiætter og Folkets Forsører, og bragte det saavidt, at han blev indstævnet at møde i Retten for dem paa Raadhuset. Viser aleene Krigeren Heltetmod, naar han med en liden Hob gaar uforsagt Fiendens større Mængde i Møde? Man betragte Tausans Forsætning. Hans Anklagere vare ogsaa hans Dommere, og tillige hans bitterste Fiender. Han kunde nu ikke troste sig ved en Konge, som yndede den Lutherske Lære, og vilde beskytte dens Befkiendere mod Vold. De af dens Lærdoms Belyndere, som kunde formilde de hadfulde Gemyster, vare borte. Trængsel, Vaand, ja Livs og Hærs Fortiis var det, han kunde vente. Dog møder han frimodigen og nu fremtræder hans Anklager (formodentligen Povel Eliæ) og beskylder ham for at have kaldet Biskoper og Prælater vilde og haarnakkede Tyranner, og de andre Kirkens Tienere Bedragerer, Jordens unyttige Dyrder og Ladebuge. Saaog, at han i sin Bog om Messen havde anført Ting imod Messe og Nadvere, som stredde aldeles imod den catholske Kirkes Lærdomme. Herpaa fremkom Biskop Joachim Nonnob med sine særdeles Klagemaal over ham, nemlig: at han, som Stiftets Biskop, hverken havde kaldet eller indviet ham til Præst, at han havde bemægtiget sig Nikolai Kirke

Kirke og vanhelliget den med sine kætteriske Prædikener, ja at han endog havde viet Præster, og naar Kirke-Ketten derfor havde tiltalet ham, havde han givet spodske og uforfammede Ord. Til disse Beskyldninger svarede Tausan saa beskeedent som syndigt, at hvad han havde foretaget sig, var til Guds Ære, og hans eeneste Idret havde været, at vise sine Tilhørere Saligheds Veie. Han vidste med sig selv, at han ikke havde Fiendskab til nogen Præst, meget mindre til Biskop Kennob, og, om han enten af Uforsigtighed eller Uvidenhed havde fortørnet ham med et Ord, vilde han ndmyggeligen afbede det. Han kiendte sig ikke skuldig i nogen Bildfarelse i den Lærdom om Nadveren, men fandtes i hans Bog noget saadant, var det hans Haandskrivers eller Bogtrykkerens Skyld. Men hans Bekiendelse om Alterens Sacramente var, at Brødet og Wiinen, som Præsten helliger, ikke har Christi Legem og Blod i sig, mindre den Æske, hvori Brødet efter den romerske Kirkes Skik forvares.

Disperne tilfredsstillede ikke ved Tausans Svar, de meget meere paastode, at han efter Lov og Ret skulde straffes paa Livet. Dog forhindrede de Tilstedeværende, saavel af Rigets Raad, som af Dyens Dyrighed, at dette ikke blev udført, og det af Frygt for Folkets Forbittrelse. Derimod affagdes saadan Dom: At Næster Hans Tausan herefter ikke maatte prædike eller forrette Tjeneste i nogen Kirke i Kiøbenhavn, ei heller skrive eller lade trykke Bøger. Siællands Stift skulde han forlade inden en Maaned i det seeneeste, og derefter ikke meere at komme til dette eller til Skaane Stift. Vilde han for Fremtiden opholde sig enten i Fyens eller i et af de jydskke Stifter, maatte han der huerken udstrøe Skriver, eller prædike, eller indtrænge sig i nogen Kirke uden Stiftets Biskops Tilladelse. Biskop Kennob

Kønnoed skulde igien annamme Kiøbenhavn's Kirker ligesaa frie, som hans Formænd, og til dem beskikke Prædikantere. Dette er Indholden af Dommen, som skulde i det mindste i Kiøbenhavn quæle Evangeliums Sæd.

Imidlertid dette forhandlede paa Raadhuuset, udbredde Røgtet i en Hast over Kiøbenhavn, at Tausan var i Fare. Den største Deel af Byen var Lutherisk, og nu varede det ikke længe, førend gammel Lov, hvor Raadhuuset laae, vrimlede af bevæbnede Borgere, som vare færdige med Magt at forsvare deres Lærer, og med hoi Næst raabde, at Raadet skulde sætte Tausan i Frihed, om det ikke vilde nøde dem til selv at gjøre det. Nu blev Forsamlingen opfyldt med Skræk. Man lod nogle af Byens Dyrighed gaae ud for at tilfredsstille den oprørre Almue, men forgiæves; den udsøste Skielsdord og Trusler i Høbetal imod Bisperne, og Forbittrelsen tog endnu meere Overhaand, da den af de Udskillede's Gehærder (thi deres Ord kunde ingen høre) mærkede, at man truede dem, om de ikke forseiede sig bort. De skreege, at om man ei gav dem Tausan ud, vilde de bryde ind i Raadhuuset. Dette forøgede Forstrækkelsen derinde, hvorfor Raadet maatte udbringe Tausan til Folket med Løfte, at det vilde være Borgen for hans Liv. Dette stillede Stormen lidet, som dog paa ny truede med Død og Blods Udgydelse, da Bisperne forlode Raadet, for at forsoie sig hjem. I sær var den farligst for Bisp Kønnoed. Hans Overmod gjorde ham forhadet hos Almuen, som desuden vidste, at han var Tausans største Fiende, og derfor begyndte at true ham, og dernæst, ved deres Hænders Dphævelse, at vise, at de vare stndede at udføre Truslerne. I dette Dieblik gav Tausan det ædelste Beviis, at han og søgde at opfylde den Religions Bud, han forkyndte. Det
hæftige

hæftige Fiendskab, Bispnen endog saa nyeligen havde viist imod ham, affholdt ham ikke at standse Pöbelens Vold og at tilfredsstille den. Da han og til desto større Sikkerhed havde fulgt Bispnen hjem til hans Huus, kunde denne ikke andet end bevidne ham sin Erkiendtlighed for denne Beskyttelse.

I Følge af den sældte Dom forlod nu Tausan Kiöbenhavn. Dog varede denne Fraværelse ikkun femten Dage. De lutheriske Borgere vare bevægede over, at de skulde savne deres elskte Lærer. De ønskede ham tilbage; men med Sikkerhed og saaledes, at de kunde være visse paa at beholde ham. Dette kunde ikke skee uden den mægtige Bisp Konnovs Tilladelse. For at udvirke denne, toge de deres Tilflugt til Mogens Gises Datter Birgitte, som ogsaa yndede Tausan og elskede den Religion, han prædikede. Denne Fruken havde været forlovet med Bispnen, førend han opofrede sig Kirken. Den gamle Kiærlighed var ikke uddød hos ham, og Frukenen bettende sig ikke forgives af den Magt, hun endnu havde over ham. Hertil kom, at Mogens Gise, Erik Banner og Mogens Gyldestierne forenede deres Bønner med hendes; og hvorfor kan man ikke ogsaa troe, at Erindringer om den af Tausan saa nyeligen beviiste Belgierning ved denne Leilighed ogsaa har giort god Virkning? Noe, Bispnen gav sit Samtykke, at Tausan maatte komme tilbage til Kiöbenhavn og der prædike og lære ligesom tilforn. Dog maatte han først skriftligen forpligte sig til, at han vilde holde sig fra Tale og Skældsord mod Bisper, Prælater, Caniker og Præster, og af alle Kræfter fremme Bisp Konnovs Fordeel. Denne Forpligtelse er underskrevet paa Bisrup, Løverdagen næst efter vor Frue-Dag Assumptionis (den indfaldt den 15 Aug.) 1533. Man har fra samme Dag Mogens Gises Forskrivning,

I. Bind.

K r

ning,

ning, hvori han lover, saavel at være Dorgen, at Tausan skal holde sit Løfte, som og at holde Bispen i alle Maader skadesløs, om nogen vilde tilføie ham Uleilighed for denne Tilladelse.

Imod Alles Formodning, men til sine troe Tilhængeres Glæde, kom Tausan da saaledes tilbage til Nicolai-Kirke og der fortsatte sine aandelige Forretninger. For nu at give sine Landsmænd ydermeere Leilighed, end de havde haft tilforn, at randsage og prøve om det Ord, han og hans Medarbejdere forkyndte dem, var af Gud, begyndte han paa det vigtige Arbejde at oversætte Bibelen paa Dansk. Heraf bleve de fem Mose Bøger trykte i Magdeburg 1535 og saa hastigt optogte, at man allerede følgende Aar begyndte at trykke dem paa ny, skjønt dette andet Oplag ikke førend 1537 blev reent færdigt fra Pressen. I Fortalen lovede han Fortsættelsen, dersom fornuftige Folk funde Arbejdet taaleligt; og at han har fuldført det, kan næsten med Visshed sees af Kong Christian den Tredies Brev, udstædt i Ribe, Fredagen næst efter Lætare (første Søndag i Fasten) 1543. Der heder det, at saasom Mester Hans Tausan havde oversat Bibelen paa dansk, hvilken han med det første agtede at lade trykke, saa forhødes al Estertryk af samme i fire Aar fra Brevets Datum at regne. Dog udkom intet meere af Tausans Bibel-Arbejde. Maaskee han er bleven hindret af andre Forretninger at lægge den sidste Haand derpaa, maaskee han og er holdt fra at udgive sit Arbejde derved, at Kongen allerede havde overdraget et Selskab af Lærde at fordanske Bibelen lige efter Luthers tydske Oversættelse, ved hvis Bestræbelse den heele hellige Skrift ogsaa 1550 kom for Lyset. Imidlertid fortiener Tausan Roes og Tak ogsaa for dette Deviis paa hans

Lover

Over for Sandhedens Bestyrkelse, ligesom disse af ham udgivne Moses Boger ere Beviis paa hans Sprog-Kyndighed. Thi der findes Steder, som, i Fald man ei havde andre Beviis, giøre det upaatvileligt, at de ere oversatte efter Grundsproget, da de vige fra alle andre Oversættelser, og overalt, endog hvor han feiler, har han havt Anledning dertil af det hebraiske Ords Bemærkelse. Saa har han og her, saavelsom i sine andre Skrifter, frem for andre de Tidens Skribenter iagttaget det danske Sprogs Reenhed, Rigtighed og Tydelighed. Kort, en Marcus Woldike, som med Flid har undersøgt dette Tausatts Arbeide, ønskede, at vi havde flere af de bibelske Boger oversatte af ham saaledes som disse.

Imidlertid Tausatt saaledes arbeidede paa at vedligeholde det antændte Sandhedens Lys, var Riget sin Odelægges nær, for medelst indvortes borgerlige Uroeligheder. Dog, det var maaskee disse samme Uroeligheder, som gjorde, at han desto mere ubehindret kunde fremme Religionens Sag indtil 1536 da den ærefulde Christian den Tredie saae sine og Rigets Fiender ved sine Fødder, og sig selv fast paa Thronen. Dette kunde ikke andet, end love de Lutheriske alt Godt for deres Religion, hvilken denne Konge havde elsket og bekiendt tidligen, og om hvis Sandhed han havde overbevist sin Fader, den afdøde Konge, med hvis Tilladelse han og havde indført den i Hertugdømmene. Nu var hans første Tanke, at forskaffe denne Religion Sikkerhed ogsaa i Danmark, og det fornemste Skridt hertil var, at giøre en Ende paa de catholske Biskops alt for store Magt. Omstændighederne vare nu denne Konge gunstige til at vove dette Skridt. Ved sine seiertrige Vaaben havde han banet sig Wei til Thronen, befriet Riget fra fremmede Tyranner, og høvnet et fornærmet Fol-

les Tre, og derved forhøvet sig større Myndighed og Anseelse end de forrige Konger. Han var ikke bunden ved saadan Haandfæstning, som forpligtede hans Fader at forsvare Bisperne. Disse vare nu ilde lidte endog af rettskafne Catholske, da de af alle ansaaes som den fornemste Aarsag til de Ulykker, der nyeliggen havde ramt Riget, i det de havde hindret Kongevalget at gaae for sig. Hertil kom, at de Lutherske nu i Mængde overgik de Catholske, og at den største Deel af Rigets verdslige Raad var paa Kongens Side, efter hvis Samtykke Bisperne ogsaa den 20 August i dette Aar bleve fangne.

Kirke-Regimentet blev nu sat paa en anden Fod, og intet forsømt til at grundfæste den evangeliske Lærdom. En Kirke-Lov skulde forfattes, hvilket Kongen overdrog til de lærdeste Mænd af begge Religioner i Danmark og Hertugdømmene. Iblandt dem var Hans Tausant, som en Mand, der fuldkommen kiendte den danske Kirkes Tilstand. Denne Kirke-Ordinants blev endnu i dette Aar forfærdiget paa Latin, og derpaa sendt til Wittenberg til Luthers og andres Giennemsyn, hvis Biesald den fandt. Den blev trykt i næste Aar, efterat den paa ny var efterseet, forbedret og formeeret af Bugenhagen, som da var i Kiøbenhavn, samt af nogle af det kongelige Raad. Paa dansk udkom den førstegang 1539. Fremmede lutherske Fyrster indførde og brugde denne Ordinants til Regel for de Kirke-Love, de gave i deres Lande efter Forandringen i Religionen.

I Aaret 1537 indsatte Bugenhagen de første evangeliske Bisper her i Riget. Man har gjort sig mange Gissninger, hvi Tausant, den første, der med Uforsagthed i truende Farer og med Iver og Held havde prædiket den reene evangeliske Lærdom, ikke var blandt deres Tal? Men et Brev fra Bugenhagen til Kongen

Rongen synes at tilkiendegive den sande Aarsag, nemlig, at man med Forandringen i Kirken ogsaa ved Høiskolen vilde bringe Videnskaberne, i sær dem, som tiende til at forklare Skrivten og at udbrede Lys i Religionen, til at blomstre. Her var ingen Mangel paa Mænd, som kunde beklæde Bispestole, men vel paa Lærere i hiine Videnskaber og særdeles paa Kyndige i det hebraiske Sprog. Man havde allerede seet Prøver paa Tausans Indsigter i dette Sprog, og nu blev han beskikket at holde Forelæsninger derover. En Biskops Forretninger udkrævede da nødvendig meere Tid, end at een Mand tilgavns kunde have forrettet baade det eene og det andet. Tausan holdt altsaa disse Forelæsninger og forrettede formodentligen tillige Tienesten som Præst til Nicolai-Kirke indtil Aaret derefter, da Koeskildes Øvrighed forlangede at faae ogsaa ham til Præst i deres Bye. Her er en Oversættelse af Bugenhagens Ord i denne Anledning: “Naadet (i Koeskilde) har skrevet til vort Naad her i Kiø: “benhavn om Magister Johannes Tausan (hvilken vi ogsaa “bruge ved den høye Skole til hebraiske Forelæsninger og “er flittig) at de vilde have ham til deres tredie Præst (tvende “vare allerede der beskikkede) hvorom de ogsaa havde bedet Doct. “Petrus (Palladius) og eders Majestæts Høvidsmand. Men “her har ogsaa E. M. Stats-Naad svaret: vi vide ikke hvad. “Men for at forekomme alt, skrev Høvidsmanden og jeg strax “derpaa til Super-Intendenten, at vi havde Befaling fra “E. K. M. at vi ikke kunde tillade, at Magister Johannes “for stedse skulde tages herfra, men for en Tid at laane ham “didhen, for at prædike og læse, var christeligt, og dermed vilde “vi gierne tiene dem, som vor Pligt er. Doctor Petrus
 Nr 3 “har

“har endnu ikke svaret os., Dette Brev er skrevet i Kjøbenhavn i Begyndelsen af Aaret 1538, og først derefter maae Tausan være kommen til Roeskilde, hvor han blev beskikket til Sognepræst ved Domkirken, samt til Stiftsprovst og Læsemester i Capellet. Maaffæe han blev anset for den dygtigste, at bringe de der værende catholske Kaniker paa andre Tanker, i det mindste vare de roelige i den Tid, da han var hos dem. I dette Aar udgav han paa Dansk Oeconomia christiana og i det følgende Aar, 1539, sin Postill i tvende Parter, saag Christi Lidelses Historie med Forklaring. Saaledes sagde han og ved saadanne Skrifter, som paa de Tider vare høistnødvendige, at opbygge det Almindelige, og at de ere blevne læste med Nytte og Fornøielse kan ingen tvivle paa, som veed, at hans Udtryk i Modermaalet var mandigt, zierligt og reent, saa at hans danske Skrifter kunde ansees for Mynstere paa Betsalenhed i de Tider. Doctor Markus Böldike havde i Sinde, ved et nyt Dylag at redde dem fra Undergang; men dette Forsæt er ikke fuldført.

Med Flid og Iver forestod Tausan sit Embede i Roeskilde indtil Aaret 1542, da han i Steden for den afdøde Hans Bandal med megen Høitidelighed af Doctor Bugenhagen blev i Ribe indsat til Biskop over dette Stift. Kongen, en Deel af Rigets Raad og alle danske Biskoper vare tilstede ved denne Handling; thi de vare just forsamlede i denne Stad, for at raadslaae om Afskilligt, angaaende den udvortes Kirke-Forn og Forsatning, og nu maatte Tausan være med at forfatte de 26 Artikle, som siden ere seiede til Ordinantzen under Navn af de Ribers Artikle,

Nu

Nu begyndte han med sin sædvanlige Embeds Midtiærhed, en Midtiærhed, han fortsatte til sit Yderste, at sørge for Religionens Forfremmelse. Til alle Provster og Præster i sit Stift skrev han strax et kraftigt Hyrde-Brev, hvori han formaner dem flittig at randsage Skrivten til deres Bestyrkelse i den reene Lærdom, og advarer dem mod adskillig Overtroe; som fordum havde indsnæget sig og endnu ei var udryddet, hvorimod han og beder dem at formane deres Tilhørere. I et andet Brev, han skrev til Skolerne i Stiftet, bruger han ved sine Formaninger saadanne Udtryk, som ere meest passende for den Alder, dette Brev synes egentlig bestemt. I de tvende første Aar, efterat han var kommen til Stiftet, holdt han flitteligen theologiske Forelæsninger i Kapitlet. Men ideligen at besøge Kirkerne der i Stiftet, der note at overhøre Ungdommen og alvorligen at formane Lærerne, naar han fandt en Bannkundighed, som kunde tilregnes dem, det var en Pligt, han end ikke til det sidste forsømde. At dette ikke har været alle behageligt, og at disse derfor, ved at nægte ham Befordring fra det eene Sted til det andet, eller paa andre Maader, have søgt at hindre ham deri, kan man see af et Kongens Brev, skrevet i Nyborg, Tirsdagen næst efter Nye-Aars-Dag 1553, hvori meldes, at disse Lausans Kirke-Besøgelses skæ efter kongelig Befaling, da tillige Fogder og Embedsmænd paalægges, at de paa det bedste skulle befordre ham, og ei tilstøde, ham nogen Hinder at skæ.

Foruden den Omfarg han i Religions-Sager viisde for sit Stift i Særdeleshed, tiende han ogsaa ved adskillige Leiligheder med sine Indsigter den danske Kirke i Almindelighed,

Saa

Saaledes maatte han med de andre danske Biskoper, efter kongelig Befaling 1546 indfinde sig paa Understob Kloster og der igiennemsee og forbedre Kirke-Loven, fornømmeligen hvad de til den udvortes Guds-Tjeneste hørende Skikke angik, paa det, saameget mueligt var, det Overblevne fra Pavedommet kunde vorde affasset. Ligesom han og paa andre Tider har været med at bestemme og afgjøre et og andet, Præsterne i Riget vedkommende.

Imidlertid han saaledes hialp at besørge det Heeles Lary, glemde han ikke den Deel, ham deraf i Særdeleshed var betroet. Her finge Kirker, Skoler og Hospitaler i hans Tid og uden Tvivl paa hans Forestilling anseelige Tillæg, og her søgde han med Upartiskhed og Sagtmodighed at bilægge Alt, hvad der kunde give Anledning til Tvistigheder imellem Meenighederne og Kirkens Tienere. Dog hindrede denne Sagtmodighed ham ikke, med Iver og Fynd at sætte sig imod dem, som søgde at krænke Kirkernes Rettigheder, naar de ikke vilde lade sig holde tilbage ved Lemfældighed. Ofte maatte han viise saadan Uvørlighed for at holde dem i Skrankerne, som vilde misbruge en kongelig Bevilling, at enhver maatte tilbagekalde, hvad Gods, de kunde bevise, deres Forfædre havde skænket til Klosters, og andet, som ophørde ved Religionens Forandring. Ved saadan Leilighed sparede han intet, for at tilintetgjøre Ubiligheds Anslag. Det var i saadan Anledning, at han 1547 medte for Retten i Rolding, talede selv og tilintetgjorde en sliq ulovlig Fordring, og vandt det Omvistede. Herved paa-drog han sig Fiender og Forsølgelser, hvilket endog gif saavidt, at da han en Dag stod paa Prædikestolen i Ribe, understod
en

en i saadant Tilfælde af Tausan overvunden Adelsmand sig at gaae løs paa ham med blottet Kaarde; men blev holdt tilbage af de Tilstedeværende. Herved, samt ved det, han i forrige Tidder havde udstaaet af de Catholske, var han saa vant til Lidelser, at han pleiede at sige: Hvilken Dag jeg ikke har en ny og særdeles Modgang, frygter jeg, Gud ikke er mig naadig. Men at han i alle Fortrædeligheder har havt en god Samvittigheds-Trost, tilkiendegav han med dette sit Valgsprog: I Morgen skal min Retfærdighed svare mig. (Cras respondebit mihi iustitia mea.)

I nitten Aar forestod Tausatt med største Troeskab Bisppe-Embedet, og ved utrettelig Iver, ved rettskaffen Lærdom og Wandel befordrede han den Religions Sag, han med Heltemod havde begyndt at tale, indtil han den 11 November 1561 gik ud af Verden, efterladende sig det Minde, hvilket endog Fremnyede tilstaae ham, at han har udmærket sig ved en overordentlig Lærdom og ved et ustraffeligt Levnet; men i sær gjort sig udsædelig i Danmark ved sine Fortienester af den christelige Religion, hvis første Forbedrer og Forfremmer han i dette Rige var.

Han var tvendegange gift, førstegang, som er meldt, med Sadolins Søster. Hun døde da han endnu var Præst ved Nikolai Kirke. Hans anden Hustru, Anna Anders Datter, ægtede han efter sin Forflyttelse til Nøeskilde. Hun var en Paarørende af Frands Willumsen, Kanik i Lund og Tolder ved Kjøbenhavns Toldkammer, hvis Gaver have lagt den første Grundvold til Universitetets Bibliothek. Med hende avlede Tausan ni Børn, af hvilke en Datter, Dorothea, kom i Ægteskab med hendes Faders anden Eftermand i Bisppe-

I Bind.

S s

Embedet,

Embedet, Hans Lauffan; fra dem nedstammede Ingeborg Wulf, giftet med Markus Woldike, Doctor og Professor Theologiae ved Kiøbenhavn's Universitet, hvis Afkom endnu lever i Anseelse iblandt os.

Petrus

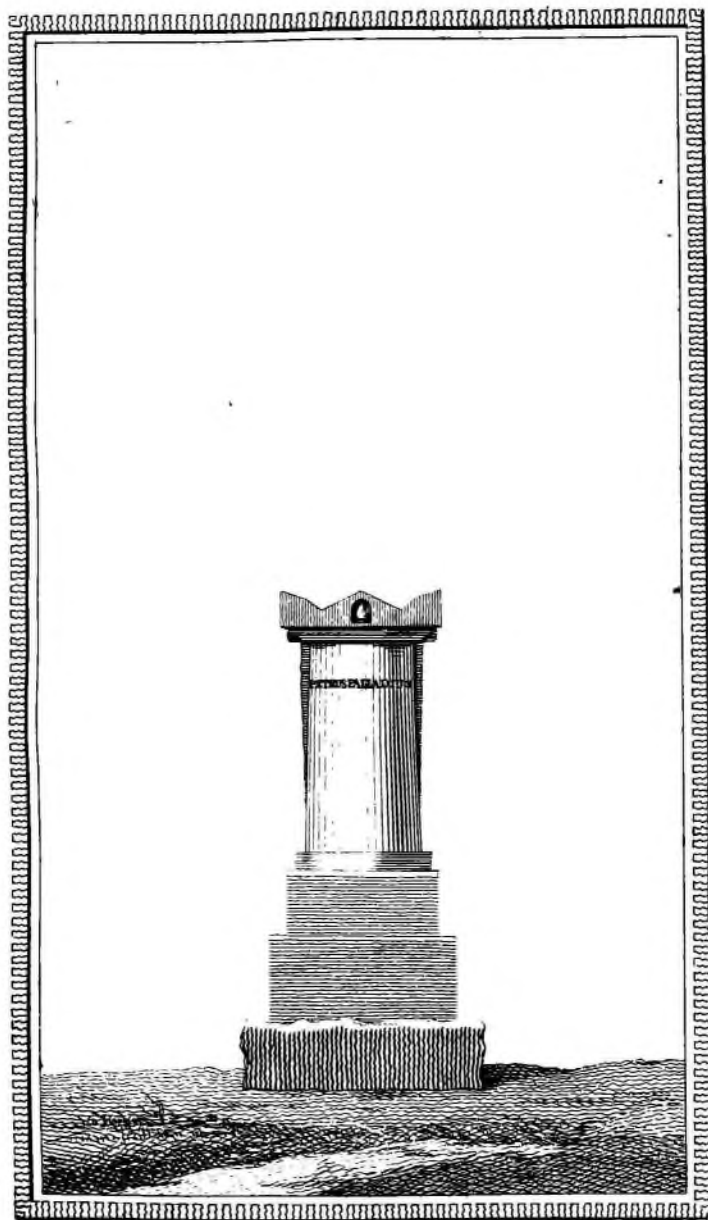
Petrus Palladius.

682

Pontoppidans Annales Ecclesiae Daniæ.
Samling af de Evangeliske Biskoper i Siællands Stift.
Pet. Palladii Evangeliske Rूमstof.
Terpagers Ripæ Cimbricæ.
Danske Magazin.
Gelehrte Männers Briefe an die Könige in Dänemark.
Worms Lexicon.
Dänische Bibliothek.
Christian III Historie ved Krag og Stephan.
Gerdesii Historia Reformationis.
Harboes Fortale til Zwergs Siællandske Clerike.
Utenhøvs Bericht, wie die Christliche Kirche aus Niederland in Engelland erstlich angefangen ic.
Kun de af Palladius's Skrifter, ved hvilke Anmærninger findes, har man havt ved Haanden.

J. Wedewelt inv.

Clemens Scul.

Petrus Palladius.

Petrus Palladius var i sær en af dem, som hjalp at udrøddede det Ukrud, der truede at quæle den nyligen planrede Evangeliums Sæd, eller dog at hindre dens hastige Udbredelse. 1503 er han født i Ribe, hvor hans Fader, Esbert Jensen, var Borger. I denne Byes Skole lagde han sig i sin Ungdom efter de lærde Sprog; og siden videre dyrkede Videnskaberne saa godt ssee kunde ved Fædrelandets Højskole, som paa den Tid ikkun var i maadelig Tilstand. Derpaa foretog han nogentid Skolen i Odense, indtil nogle Glimt af Luthers Lærdom gjorde ham begiærlig, nsiere at underrettes om Sandheden af denne Lærers egen Mund. Paa Magdalena Michels, en Borgemeister=Enke i Odense, og hendes Søn, Knud Michelsens, Beføstning, gjorde han Reisen til Wittenberg, efterat han havde overdraget Skolen til Mag. Franz Berg, siden Biskop i Opflo.

Oplysning i Religionen var det, Palladius fornemmelstgen søgte og fandt i Wittenberg, hvor han dog tillige med Gliid dyrkede Sprog og lærde Videnskaber. Luther, Melanchton og Justus Jonas havde i ham en flittig Tilhører. Ved denne Gliid, foreenet med et ustraffeligt Levnet, forhvervede han sig disse Læreres Agt og Kierlighed. Ligesom den Jøer, han derefter viisde for den sande Lærdom, gav ham Sted blandt vor Kirkes store Lys, og i den romerske Fortegnelse over forbudne Bøger blandt Forfatterne af første Rang.

Imidlertid Palladius opholdt sig i Wittenberg, var Kong Christian den Tredie betænkt paa Kirke-Forbedringen i disse Riger. Han søgte duelige Mænd, som kunde gaane ham til Haande ved dette vigtige Foretagende, og raadførde sig i den Henseende med de Wittenbergiske Lærere. Disse foreslog blandt andre Palladius, og Kongen samtykte deres Forslag, samt lod ham tillige paa sin Bekostning Doctor-Hatten paasætte i Wittenberg. Man har Aarsag at troe, at Bugenhagens fornemmeligen har i denne Sag ført Brev-Berling med Kongen, men dog intet skrevet, uden de andre Wittenbergiske Læreres Raad. I et Brev fra ham til Kongen, skrevet Wittenberg 1536, første Advents Søndag, hedder det saaledes angaaende Palladius: "Hvad jeg haver skrevet om Magister Petro-
"Dano, skal, om Gud vil, ikke fortryde mig, jeg haaber
"ogfaa E. M. skal have godt Velbehag derover. Jeg takker
"E. K. M. tienslig, at mit Brev naadeligen er behøret af E. M.
"Men at svare E. M. hvad det vil koste, da har jeg taget
"Hr. Philippum Melanchtonem til Raads, og med ham be-
"sluttet: Doktoratet vil medtage henved hundrede Gylde, med
"de gradibus, som dertil høre. Og da man har raadet, at
"han

"han skulde blive her endnu et Aar, eller og noget derover, saa
 "som man og maae vente paa den rette Tid at reise, og han be-
 "høver Klæder og særdeles Bøger; Hjemreisen ogsaa fordrer
 "Udgiøfter; saa behøver han meget vel hundrede Gylde i saa-
 "dan Tid, og til saadan Fornødenhed, og vi ville være ham god
 "for, at han ikke skal bringe synderligt deraf til Danmark.
 "Derfor meene vi, han behøver to hundrede Gylde, da han
 "intet meere skal bede af E. K. M. indtil han kommer hjem, da
 "E. M. fremdeles naadeligen vil sørge for ham; thi han er saa-
 "dan en Mand, som med Tiden vel kan fortjene et godt
 "Salarium.,,

1537 den 6te Junii modtog Palladius Doctor-Hatten af D. Justus Jonas, og derpaa forseiede sig tilbage til Færdrenelandet, ved hvis Høiskole han var udnævnt til offentlig Lærer i Theologien, hvilket Embede han strax tiltraadde, og kort derefter, nemlig den 2 September samme Aar, indviede Bugenhagen ham til Bisp over Sjællands Stift. Med Flid og Troeskab forestod han begge disse Embeder tillige, indtil Aaret 1545, da han, føremedst Forretningernes Mængde i det sidste, overdrog Professoratet til Jens Synning, med Løfte til de andre Høiskolens Lærere, som ikke gierne mistede saa værdig en Medbroder, at han med Naad og Daad vilde gaae dem til Haande, naar de forlangede.

Paa Kirke-Ordinantsen, som udkom paa Latin i Aaret 1537, har Palladius været en Medarbejder. Den danske Oversættelse af samme, først trykt 1539 og paa Herredagen i Odense samme Aar fastsat som en Regel for Kirkens Tjenere og dens Skikke i de danske Stater, er aleene hans Værk, og utvæivelig var han fra sit Embedes Tiltrædelse at opfylde de Pligter,

ter,

fer, denne Ordinants paalagde ham som Bisp. Med Glid og kiendelig Frugt gjorde han de paabudne Besøgelse i sit Stift. Et Brev fra Bugenhagen til Kongen, skrevet i Kiøbenhavn Onsdagen efter Elisabeth 1537, bevidner det. "Jeg vil, skrive han, Eders Majestæt til Trost icke dølge, at Gud udretter meget godt ved sine arme Biskoper eller Super-Intendenter. Jeg lod D. Petrum Palladium xiii Dage i Koeskilde i den papistiske Stad, der prædikede han hver Dag, og heele Byen løb til ham, takker og lover Gud, Raad og Bøtter. Han læste ogsaa hver Dag der en latinsk Lektion, og havde cxxv Tilhørere. Hvorledes det gaaer ham ellers paa Visitationen paa andre Steder, kan E. M. vel mærke af indlagde Brev., Skade, at det Brev, her omtales, er tabt! Uden Tvivl skulde man af samme faaet meget Lys i den Tids Kirke-Historie, og tillige bedre lært at kiende Palladius's Forsagender til den sande Lærdoms Udbreedelse. I et andet Brev fra Begyndelsen af følgende Aar beretter Bugenhagen, at Palladius endnu fortsætter sine Besøgelse i Stiftet, at han har prøvet Præsterne paa Landet, og fundet en Deel lærde og duelige, at heele Koeskilde Bye løber efter Guds Ord siden de 14 Dage, Palladius der prædikede og holdt Lectier, og at de der værende Domherrer (disse vare endnu Pavens ivrige Tilhængere) havde givet ham Prøver paa deres Agt og gode Villie. Med dette Brev fulgte atter nogle egenhændige fra Palladius til Bugenhagen, af hvilke Kongen vidtløftigen kunde see den Førstes Forretninger. Men ogsaa disse ere forkomne. Bugenhagen berder, at Kongen selv aleene vil læse dem, eller og kun lade dem læse af saa, da deres Indhold ikke kan behage alle. Uden Tvivl have de fortælt nogle af de Besværligheder og Forhindringer, der have

have mødt Palladius, og man kan ikke forestille sig disse faa eller ringe, i Betragtning af de endnu næsten overalt herskende Fordomme og den indgroede Overtroe, paa hvis Bedligholddelse mange endnu arbejdede. Imidlertid veed man, hvilken Umage han gjorde sig at bestride eller høre disse Hindringer. Med Ord og Sandhed søgte han at overbevise de Bildfarende. Ved korte, paa Landets Sprog forfattede, og efter en vankundig Almues Begreb indrettede Skrifter, saavelsom ved sine Prædikener, udbredde han Religionens Lys til alle Stænder, og paa begge Maader viisde han sin Iver imod herskende Laster; ligesom han i sine latinske Skrifter grundigen har forsvaret Sandheden imod indsnigende Bildfarelser. Med faa Ord, ved sine ypperlige Prædikener og Skrifter tilveiebragde Palladius den danske Kirke Orden og Roelighed og Naboejnsfærsternes Hoiagtelse. Den tilforn omtalte Kirke-Ordinants var ypperlig, men ikke fuldkommen. Erfarenhed viisde efterhaanden, at den i Henseende til adskillige Tilfælde enten aldeles ikke, eller dog ikke bestemt nok udtrykte sig. Desuden var her Spliid angaaende Kirke-Ceremonierne. Dette gav Anledning til Moderne, i Kiøbenhavn 1540, i Ribe 1542 og paa Understov 1546, hvor Palladius og de andre Rigets Bisper med flere vare forsamlede for at raade Bod paa disse Besværligheder, og derved omsider rodfæste Orden og Eenighed i den danske Kirke.

Det er bekendt af Erkebisp Absalons Historie, hvorledes Kyngen kom under Danmark, og dens Kirkesager under Koeskilde Bispestoel. Kong Erik af Pommern indrømmede sine Fettere, de pommerske Hertuger, denne De, og fra den Tid beholdt Danmark intet uden Bispedømmet paa samme, tillige med de Indkomster som vare lagte til Koeskilde Stift. Da

Kirke-Forsætningen saavel i Danmark som i Pommern ved Luthers Lærdom fik en anden Anseelse, paastod Hertug Philip, at den Nygiske Kirke ikke længer skulde staae under den Koeskildske, og denne følgerigen ei heller nyde det hiffet værende Stifts Gods og Tiender. Dette var Rettigheder, Palladius hverken vilde eller kunde bortgive. Hertugen vilde bruge Magten, men Kongen af Danmark lod anholde nogle pommeriske Skibe og Kjøbmands-Vahre. Endelig traf man Aar 1543 saadant Forlig i Kiel, at Koeskilde Bisp, eller hvilken anden Tilsyn med Kirkerne paa Nyen betroedes, skulde nyde de Indkomster og Herligheder, til hvilke Koeskilde Stift stedse havde været berettiget, dog skulde Hertugerne forbeholdes den Høihed og det Overherredømme, som stedse havde fulgt dem. Tilgemaade besluttede man, at Hertugerne af Pommern skulde have Ret at kalde en Superintendent, og Bispen af Koeskilde Ret at bekræfte saadant Kald. En Følge heraf var, at da Hertug Philip nogle Aar derefter havde kaldet Johan Freder til Nygisk Superintendent, maatte denne personligen indfinde sig hos Palladius, som tog ham i Eed og Plikt, og derpaa bekræftede Hertugens Valg, efterat denne tilforn endnu engang forgiøves havde anmodet Palladius at afstaae denne Rettighed.

I ovenmeldte Aar holdtes en Religions-Samtale i Kjøbenhavn imellem vore lutherske og pavelige Landsmænd; thi endskjønt Luthers Lærdom nu var indført overalt i Riget, saa fandtes der dog ikke saa, endog blandt Kirkens Tienere, som, skjønt de i mange Stykker gave Luther Ret, dog i deres Hjærter nydede den gamle Lærdom, vare i mange Henseender misfornøiede med de nye Kirke-Indretninger, og derfor vilde indskyde sig for et almindeligt Mode. Kong Christian den Tredie vidste det, han

han ansaae det ubilligt at bruge Tvang og Strengthed mod disse Viltsfarende, men christeligt, ved Overbeviisning af Guds Ord at føre dem paa den rette Wei, derfor bed han denne Samtale at holdes. Man indbød dertil alle af Domcapitlerne og de endnu overblevne Klostere, som vilde paatage sig at forsvare et eller andet Stykke af den romerske Kirkes Lære. De indfunde sig, skjønt de heller vilde fremsæt deres Meeninger eller Tvivl skriftligen. Palladius var Formanden for de Evangeliske. Samtalen varede i 8 Dage, og i de første var Kongen selv tilstede ved den. Man igiennemgik de omtvistede Troens-Punkter ordentligen, og den Frihed, paa det bedste at forsvare sin Meening, var ingen af Parterne nægtet. Kort, Udfaldet var, at de Pavelige lode sig overbeviise, saa at man ikke finder nogen af dem at have forladt Forsamlingen, førend han frivilligen og uden Modsigelse og Forbeholdenhed havde underskrevet de antagne Troens-Artikler, og afsagt Pavedømmet. Messen og Forvandlingen i Alterens Sacramente var noget af det fornemste, hvorom man her handlede.

Keiser Karl den Femte, som mærkede, at Paverne just ikke viisde nogen alvorlig Iver at bringe det tridentiske Mode til Ende, tænkte paa Midler at indføre i det mindste i Tydskland Eenighed i Lærdom og i Kirkeskikkene. Han forestillede dette paa Rigsdagen i Augsburg 1548, og nu søgde man at tilveiebringe den af Keiseren ønskede Eenighed ved Skrivet Interim; saaledes kaldet, fordi det ikke skulde gjælde længer, end til ovenmeldte Mode var endt. Man var ogsaa hos os opmærksom ved dette Skrivt, allerede da den Hamborgske Superintendent Epinus tilskrev Palladius og de andre Theologer ved Ribenhavns Høiskole en Advarsel derimod, med hosføiet Bøn, at de vilde formaae Kongen, ikke at antage dette Skrivt i sine Lande.

Ogsaa her troede man, at Keiserens Hensigt dermed var at skille den Augsborgske Betsiendelse ved sin Anseelse, og igjen at giere den pavelige Lærdom almindelig. Palladius svarede derfor Epin, at endskjønt Interim endnu ikke var tilsendt Kongen, saa var han dog tilstrækkeligen underrettet om dens Bildfarelser og Hensigter, og at han paa ingen Maade vilde antage den. Kort, dette Skrivt blev her forkastet efter en Betænkning, vore Theologer endnu i Aaret 1548 indgave til Kongen derover. Den er syndig, og ansees som et Foster af Palladius's Pen. Upartiske sætte den ved Siden af Epins Betænkning, som ellers ansees for det grundigste, der er skrevet mod den berøgtede Interim. Ved den danske Oversættelse af Bibelen, som i Aaret 1550 kom for Lyset, var Palladius Bestyrer og tillige Medarbejder.

I Aaret 1552 maatte Palladius bruge sin Pen mod Andreas Osiander. Dennes Meening om Retfærdiggjørelsen fandt Bisald hos Marggreve Albert af Brandenburg, som stod i en nøie Forbindelse med Kong Christian den Tredie, hvilket han derfor sendte Osianders Skrivt som en stor Skat. Kongen overgav Skrivtet til Palladius, som tilligemed Dr. Johanneſ Maccabæus prøvede og fandt det stridigt imod den hellige Skrivt. Deres Betænkning, hvori de viisde og igiendrevne Bildfarelserne, overgave de skriftligen til Kongen, som igjen stillede de brandenburgske Gesandter den for deres Herre, og lod tillige sine Søster-Sønner kalde tilbage fra hans Hof, hvor de opdroges, at de ikke der skulde indtages af vrang Lærdom. Marggreven forandrede sine Tanker, da han af de Kiøbenhavnſke Theologers Betænkning overbeviisdes om Osianders Lærdoms Urigtighed.

Med

Med tvende Fyenske Præster, som havde antaget og hængde haardt ved Giendøernes Meeninger, havde Palladius ogsaa i dette Aar at bestille. Deres Biskops, Jørgen Sadalins Formaning, ei at udbrede deres Bildfarelser, var ikke aleene forgiæves, men opirrede dem og at gjøre falske Beskyldninger mod ham selv. De maatte derpaa fremstille sig for en Kirke-Forsamling i Kiøbenhavn. Palladius og flere søgte ved Overbeviisning at bevæge dem til at overgive deres vrangne Meeninger, men forgiæves. Med største Hefstighed forsvarede de deres Sag i Kongens Nærværelse. Man veed, at denne Tids Giendøbere ikke ansaae Øvrigheden som forordnet af Gud, og det lader som disse have talet imod Kongens høie Person og Myndighed; thi Retten dømde dem, som Forbrydere imod den kongelige Hsighed, fra Livet, hvilken Dom Kongen forandrede til Fængsel paa Livs Tid.

Johannes a Lasco, en pohlisk Baron, begav sig fra sit Fædreland for Religionens Skyld, og fandt i Engelland under Kong Eduard en Fristad, som han igien maatte forlade, da den ivrig catholske Dronning Maria efter Eduards Død kom paa Thronen. Med en Mængde af sine Religionsforvandre drog han i Aaret 1553 til Danmark, hvor han haabede at nyde Opholdssted og frie Religions Øvelse. Ved deres Ankomst var Hoffet i Colding. Derhen reisde a Lasco med flere af sit Følge, for at andrage sin Begiæring for Kongen, da imidlertid hans andre Staldbroedre begave sig til Kiøbenhavn. Da a Lasco ikke vilde antage eller rette sig efter vor Kirkes Lærdom og Skikke, holdt man ikke for raadeligt at tillade ham at forblive her i Riget. Kongen stænkede ham tilstrækkelige Reise-penge, hvorpaa han maatte forsoie sig den nærmeste Wei igiennem Holsteen til Lydskland. Imidlertid kom Befaling fra

Hoffet til Valladius, i en Samtale at prøve de i Kiøbenhavn tilbageblevne Flygtninges Troe. Med en Sagtmodighed, som gjør ham Værd, efterkom han dette i adskillige Præsters og andre Lærdes, samt nogle Raadmænds Nærvarrelse, og fandt, at de i visse Hoved-Artikler afsøigede fra vor Kirkes Lærdom. Ikkun een eeneste lod sig bevæge at træde over til vor Kirke; de andre, nogle frugtfulde Dvinder, unge Børn, og ældgamle Folk undtagen, maatte, endskjønt det var i December Maaned, efter kongelig Befaling, til Skibs forseie sig til Lydskland. Johan Utenhoviuss, en anseelig Mand blandt disse Fordrevne, og som var en af dem, der fulgte a Lasco til Eolding, har skrevet en udførlig Beretning om denne vandrende Meenigheds Skiebne, saavel her som andensteds. I dette Skrivt klages over, at man ikke aleene ei vilde unde dem Opholdssted i Danmark, men endog nødte dem paa saa streng en Aarets Tid at tiltræde en farlig og besværlig Søreise, hvortil Hofpræsten Paul Noviomagus i sær ansees som Aarsag. Valladius derimod roefes for sin sagtmodige, kiærlige og venlige Opførsel, samt Medlidenshed med deres haarde Kaar. Vi have Skrivter af Valladius, som vidne, at denne Opførsel ikke reisde sig af det Bisald, han gav deres Meeninger; den kan altsaa ikkun have havt sin Oprindelse af den Fordragelighed, som den retskafne Christen anseer for en uovertrædelig Pligt, som vor Tids Philosopher saa ivrigen prædike under Navn af Tolerance, og selv saa ofte handle imod.

Aar 1555, da Valladius ved Rigsdagens Aabning holdt en Prædiken, blev han paa Prædikestolen rørt af et Slag i den venstre Side. Hertil indfunde sig Aar efter andet andre Svagheder, saa han 1559 maatte have en Medhjælper, nemlig Doct. Hans Albertsen, siden hans Eftermand i Embedet. Disse

Svage

Svagheder vare Aarsag, at hans Broder Niels Palladius, Biskop i Lund, maatte forrette Kong Friderich den Andens Kroning. Denne Bisp havde i sin Ungdom nydt sin Broders Underviisning i Odense Skole, derefter videre dyrket Videnskaberne i Bittenberg, blev i Aaret 1547 Sognepræst og Proovst til Frues Kirke i Kiøbenhavn, og 1551 efter eenstemmigt Valg af det skaanske Præsteskab indviet til Biskop i Lund af sin Broder Peder, hvilken han stedse søgte at ligne i sine Embeders rettskafne Førelse, og i Lyst og Flid at gavne sine Meenigheder og det Almindelige med Prædikener og Skrifter, og med hvilken han i et og det samme Aar indgik i Evigheden.

Smidlertid lod Peder Palladius sig ikke hindre af sine Svagheder at sørge for Kirkens Vel. Man har Beviis, at hans Omsorg at vedligeholde Orden i Kirken og gode Sæder blandt dens Tienere, at vaage for begges Rettigheder og med Bønseligthed at udrydde de endnu overblevne Levninger af Pavedømmet, har vedvaret næsten lige indtil hans Døds-Dag, som indfaldt den 3 Januarii 1560.

Det er sagt tilforn, at han ved Skrifter underviisde, opbyggede og oplyste, samt satte sig imod Bildfarelser i Religionen. Man vil af disse Skrifter kiende Skionsomhed, samt hans for de Tider meere end almindelige Indsigter og Kundskaber. De, som ere skrevne paa Moders-Maalet, vil man finde særdeles passende til at meddeele et Folk Lys, som just træder ud af et tykt Mørke. Alle bevarede de deres Anseelse endog længe efter hans Død; en forandret og meere sleben Smag, samt et større Lys ved forøgede Kundskaber fortrængde dem omsider, eller dog gjorde dem mindre nødvendige, dog forblive de stedse Beviis paa hans Jær for Religionens Udbreedelse, for Hjertets og Sæders

nes Forbedring. De ere mange, og man maae billigen undre over, hvor han ved sine besværlige og hyppige Embeds-Forretninger, ja endog da hans Helbred var svagt, har havt Tid at tænke og skrive dem. En Fortegnelse over dem findes i Worms Lexikon; men da en Deel nu ere rare, vil det maaskee ikke være ubehageligt ogsaa her at see dem optegnede.

Lutheri liden Catechismus, oversat. Kiøbh. 1537. 8. Denne Oversættelse, som er af Latinen, har Doctor Hans Pedersen Resen igien 1631 ladet trykke tilligemed Luthers Forklaring over den anden Artikel. Palladius har, som man her sees, i et Brev formanet Sogne-Deguene, ideligen at have den hos sig, for ved alle Leiligheder at indprente Almuen den, hvoraf mange paa den Tid ikke kiendte Bogstaver.

En liden og nyttelig Bog om lønligt Skriftemaal om aabenbare Poenitense for aabenbare Synder.

Ibid. 1538. 8.

Ved forebemeldte Resens Udgave af Catechismus findes nogle Blade næsten med samme Titel, som ere skrevne af Bugenhagen og oversatte af Palladius.

Forklaring over den lille Lutheri Catechismus. Ibid. 1541. 8.

En Udleggelse eller Forklaring over Fader vor, af Tydsk paa Dansk oversat. Magdeb. 1541. 8.

En ret eenfoldig Bede-Bog oc Maade, hvorledes mand skal retteligen giøre sin Ben, som screff for sin gode Ben Doct. Morten Luther. Fordansket. Magdeb. 1541. 1558. 8. Lüb. 1551. 12. og oftere.

Dette Skrivt indeholder kort Forklaring med Verser over Fader vor, Buddene og Troens Artikle. Oversættelsen har Palladius'

til-

tillikrevet Borgemeſter Michſſens Enke og hendes Søn, til en Taknemmeligheds Bekiendſſe for deres mangfoldige Bølgieringer, men i ſær udenlands, i det de lode bekofte hans Studia og Lærdom i Bøglige Konſter og i den hellige Skrift, Gud til Lov og Ære, og den hellige Kirke til Opbyggelſe, hvilket jeg, ſkriver han, vil og trolige forarbejde paa, med Guds Hielp, indtil min Døde Dag, at eders Umage og Bekofning ikke ſkal være giort forgiæves. Efter den Magdeborger Udgave af 1541.

En ret Bedebog af den hellige Skrift. Kiøbenhavn 1544. 8.

Brevis expoſitio Catechiſmi pro Parochis Norvegiæ.

Havn. 1542. 1559. Magdeb. 1546. Wittenb. 1542.

1553. 1557. Løb. 1553. Francſ. 1559. 8. Er overſat paa Danſk af Matth. Parvo Roſafontano. Kiø-

benhavn 1546. 8. og paa Iſlandſk af Gudbrand Thorſackſen. 1576. 8.

Casparus Huberinus, om Guds Bredde og Naade.

Overſat paa Danſk, med Palladii Fortale. Løb. 1548. 8.

Albert Gløes til Krenkerup *loci communes*, eller vor chriſtelige Lærdoms Hoved-Artikle. Overſeete af

D. P. Palladio og med hans Fortale. Kiøbh. 1549. 8.

Nogle denlige Sprock af den hellige Skrift for en bedrøffuit Samvittighed, beſkicket alle Chriſtne til

Troſt af Wito Theodoro, og fordanſkede af Dr.

P. Palladio. Ibid. 1550. 8.

En daglig Bekiendſſe til Gud. 1551.

Den 51 Pſalme udlagt af Savaneroſa, og fordanſket af Palladio. 1551. 12.

I Bind.

Uu

Under:

Underviisning af den hellige Skrift om denne Troens
Frugt, som kaldes Mildhed og Sagtmodighed.
Kiøbenhavn 1553. 8.

De mærkeligste Steder i den hellige Skrift, som forbyde
de den formaledibede Ager. Ibid. 1553. 8.

Tractat om de Stykker mestendelen, som Guds salige
Ord skal holdes ved Magt med af Guds Naade og Mi-
skund. Ibid. 1553. 8. Er siden indført i det danske
Magazin. Tom. 3. p. 54.

En Præservativ og Forvaring mod Pestelenze, skrevet
af D. Petro Capitaneo til Kiøbenhavns Indbø-
gere, og derhos for en Indgang og Beslut. En
aandelig Recept og Præservative, som D. Pet. Pal-
ladius haver tilhaabe skreffuet af den hellige Skrift
mod Pestelenze. Kiøbenhavn 1553. 8.

*Pia quædam cantica, quæ vulgo responsoria vocantur,
indies ab omnibus piis ad gloriam dei, nec non animæ
salutem et consolationem porro canenda et legenda.*
Havn. 1554. 8.

Tre mærkelige Sange, som den lærde Mand Hr. Ar-
ved Beerssen paa Bornholm haffuer skreffuit og D.
P. Palladius haffuer offuerseet, og ladet prente
Kiøbenhavns Pøblinge til Nytaars Gaffue. Kiøbh.
1554. 8. Er siden indført i danske Magazin. Tom. 5. p. 345.

*Tractatus brevis de articulo prædestinationis, conscriptus
a Nicolao Palladio. Cum præfatione D. Pet. Pal-
ladii.* Havn. 1554. 8.

En nye evangeliske Niimstok, om Sondagers og helli-
ge Dagers Evangelier om Aaret, for unge Folk.
Ibid. 1554. 8.

Er

Er tilskreven Sogne-Degnene i Stællands Stift, med Formaning, at lære Børnene den, at disse tilforn kunde siige deres ukynlige Forældre Søndagens Evangelium.

En nyttig Bog om St. Peders Skib, d. e. om den hellige christelige Kirkes Forfølgelse, baade i det gamle og nye Testamente. Kiøbenh. 1554 og Helsingør 1615. 8. Titelen viser Indholdet, af Tilskrivet til Herlof Trolle seer man, at denne, tilligemed sin Fader og Palladius, i Aaret 1544 har været i yderste Livsfare paa store Velt.

Ad superintendentes dania. s. delineatio text. poenitential. 1552. 8.

En mærkelig Tractat om de Dødes Opstandelse og det evige Liv, af Phillip Melancton. Fordansket af P. Palladio. Ibid. 1555. 8. 1638. 12.

En offuermaade herlig Historie om vor Herres Jesu Christi arefulde Forklarelse paa Thabor Bierg Kbh. 1555. 8.

Formula visitationis provincialis seu præpositorum. Havn. 1555. 8.

Paamindelse om den uchristelige og forskrækkelige Guds Bespottelse, som er Sværen og Banden. Kbh. 1556. 4. 1557. 4. Samme paa Latin under Titel: *Compendiolum, in quo pessima et horrendissima jurandi et maledicendi consuetudo utcumque depræcari possit.* Ibid. 1556 et 1627. 8.

Tvende mærkelige Tractater, den eene om Egteskab, den anden om frugtsommelige Qvinder, oversat af Casp. Huberini Skrift. Ibid. 1556. 8.

En Formaning og Advarsel om den leppede og forkludede Hofe-Dievel, ved Andr. Musculum, fordansket ved P. Palladius, med Fortale. Ibid. 1556. 4.

Alterbog : Søndags og hellige Dages Evangelier og Epistler med Collecter. Magdeb. 1556. 8. Kiøbenh. 1564. 1574. 1580. 1611. 1652. 1666. 1668. 8.

Denne Bog har han ladet udgaae til Tieneste, i sær for gamle og svagsynede Præster. Den er derfor trykt med stor Stiil.

Nogle vor Herres Jesu Christi hellige og salige Rætt og Titler, af den hellige Skrift, alle Christne meget trostelige, tillsammanskreffne og skenkte Erlig og Velbr. Qvinde Frue Bernille Dre og hendes kære Søster til Nytaars-Gæstue. 1656. Fol. Pat.

Isagoge ad libros propheticos et apostolicos. cum præfat. Philip. Melanctonis. Witteb. 1557. 1558. 1561. 1563. 1564. 1568. 1573. 1577. 1580. 1584. 1589. 1601. 8. Er udgivet til Frankfurt under følgende Titel: De bibliis sacris, et libris veteris et novi testamenti. 1558. 8. In quæstiones redacta et aucta a Dan. Cramero. Sterini 1605. 8.

Catalogus aliquot hæresum hujus ætatis et earum refutatio. Witteb. 1557. 8. Er igien udgivet af Resenio under Titel: De novis hæresibus seu svermeriis suæ ætatis Commonefactio gravis et necessaria. 1638. 8.

Var et Collegium, han 1556 holdt for Studenterne, og det i Anledning af hvad som havde tildraget sig med de tvende Fyenske Præster og siden med Joh. a Lasco. Den Wittenberger Udgaave er besørget af Melancton, som, for ei at lægge sig ud med sine Benner blandt de Reformeerte, paa egen Haand udelukkede den heele Artikel om Sakramentererne. Denne Artikel findes i Resens Udgaave, og viser tydeligen, at Palladius ikke bifaldt a Lascos Meeninger. Man seer det og af følgende.

De

De poenitentia et justificatione. Witteb. 1558. 1559.
Havn. 1638. 8.

Ogsaa et Collegium, holdet 1554, hvor han ligeledes taler
haardt mod Sacramentererne.

Grammatica latina, in usum danicæ juventutis, unifor-
mitatis causa. Hermanni Torrentini commentaria
in primam partem Alexandri. Joh. Despauterii
syntaxis etc. cum præfatione Doct. Petr. Palladii.
Witteb. 1558. 8. Francf. 1559. 8.

Librorum Moysi, qui sunt fons doctrinæ ecclesiæ, explica-
tio. Witteb. 1559. 8.

Uarsag hoorsaare en Christen bør at slye og slye den for-
maledibede Drukkeskab. Kiøbh. 1556. 1559. 1610. 8.
og 1626. 12.

Nogle ansee Peder, andre Niels Palladius for dette Skrivts
Forfatter. Den Sidstes Navn staaer paa Titelen af den Ud-
gave, jeg har for mig, nemlig, af 1559. Men Peder Palla-
dius har skrevet Fortalen, og der siger han, at han skienker
dette sit soie Arbeide, som han har lagt paa denne mærkelige
Underoissning mod den slemme Synd Drukkeskab, at han lod
den udprente, til alle dem, som man kalder Selskaber her inden
for Kiøbenhavns Porte ic. Dette har maaskee givet Anledning at
holde ham for Forfatter af Skrivtet selv.

Troste Skrift til Kong Frid. 2. over hans Hr. Faders
Dod. Kiøbenh. 1559. it. En christelig Bøn tilskicket
Kong Frideric og hans høvbaarne Sydsfende. it.
høvbaarne Forstes Kong Christian den Tredies Af-
skeed af denne sorgængelige Verden. Kiøbh. 1559. 4.

En Undervissning fortelige at h bede udi Husholding, oc at annamme Svar igien aff Gud. Kiebh. 1560. 12.

Enarrationes lectionum evangelicarum, juxta dominicarum ordinem, scriptæ a reverendo viro Petro Palladio, Doct. Theolog. qui eas bona fide excepit publice recitatas a reverendo viro Martino Lutbero, Doct. Theol. Witteb. 1560. 8.

Brevis ac luculenta explicatio orationis Christi. Joh. XVII. Francf. 1558. et Havn. 1638. 8.

Enarratio in Threnos Jeremiæ. Witteb. 1560. 8.

Almindelig Skriftemaal. Kiebenh. 1561. 8. 1652. 12.

Epistola de vita ministrorum V. D. quotidiana 1547, som af J. P. Resenio er udgivet med hans Skrivt de visitatione catechetica. Havn. 1617. 8.

Jesu Christi Pine, Døds og Opstandelses Historie. Kiebenhavn 1581. 1603. 1628 og 1644. 8.

Udskillige Relationer om Vidunder.

Underviisning om besatte Folk. Samme er skrevet 1547 og siden indfert i danske Magazin Tom. 3. p. 89.

Justi Mæni tractat. de exorcismo, paa Dansk oversat og udgivet af Fr. Mønsted. Tronh. 1751. 4.

Han tilligemed Olao Chrysostomo, Johan Synningio og Joh. Maccabæo ere Forfattere af den saa kaldede Christiani III. Bibel-Version, som er trykt, Kiebenh. 1550. Fol.

Han har og været Medarbejder ved Christ. III. Kirkeordnante, som først blev trykt paa Latin. Havn. 1537. 8. og siden af ham er oversat paa Dansk og trykt Koeskilde 1539 og Kiebenh. 1542. 1553. 1562. 1574. 1582. 1617 og 1640. 8.

Herluf

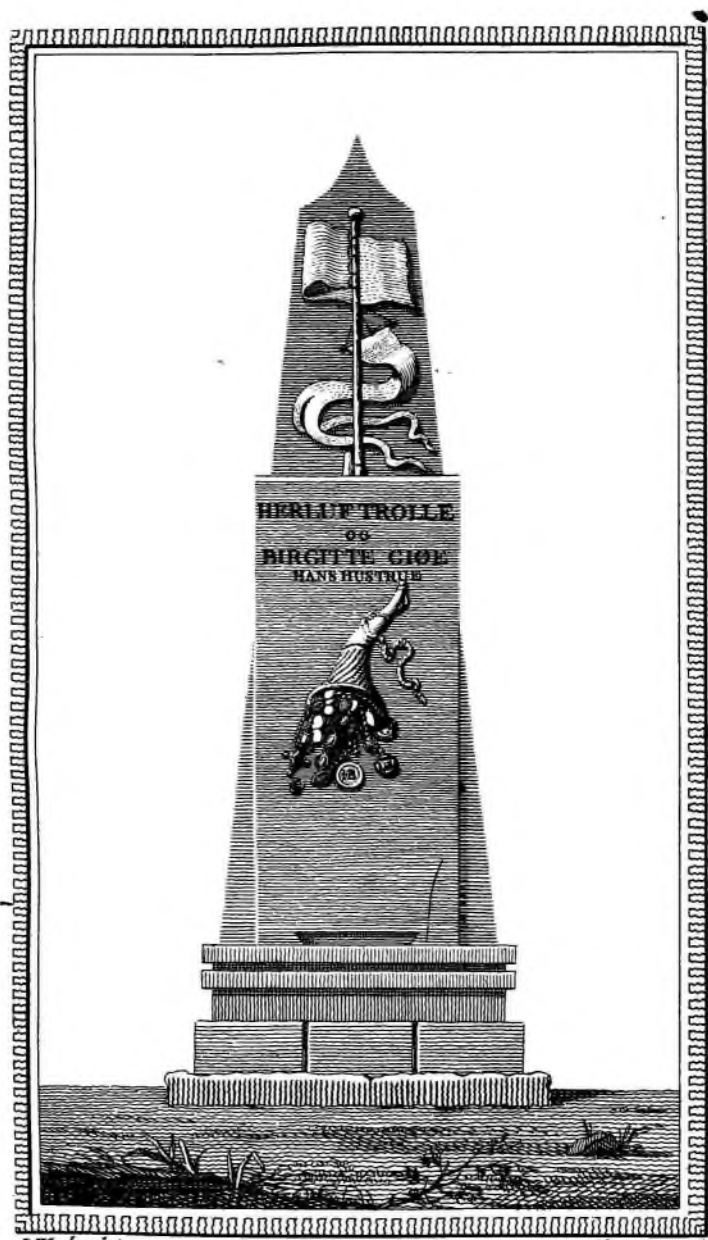
Herluf Trolle
og
Birgitte Giøe.

Herluf Trolles Levnet ved Boesen.
Hofmans Efterretninger om danske Adelsmænd.
Hofmans Foundationer.
Holbergs Danmarks Riges Historie og flere.
Danske Magazin.
Resens Krønike.
Syv Aars Feide. Haandskr.
Kong Eric den Fiortendes Historie af Celsius.
Dalins Schwedische Geschichte.
Rothes Danske Mænds og Qvinders berømmelige Eftermæle.

J. Wedewelt inv.

Clemens Scul.

Herluf Trolle

og

Birgitte Gise.

Den Trolleske Slægt, af hvilken mange i de ældste Tider førde det Tilnavn Ulve, er anseelig af sin Vælde, af sine Forbindelser, og af de naavkundige Mænd, den har frembragt. Paa moderne Side regner den sin Herkomst fra Giske, som var Konge i Bermeland, førend Christendommen indførdes i Norden. Den var ved Slægtskab forbunden med Hertuger og Fyrster, ja og med danske, svenske og pohlske Konger. En vis Herbe eller Herved Ulve var den første, som lod sig kalde Trolle, hvortil fortælles en fabelagtig Anledning; men den sande er uden Tvivl, at han i et Slag har dræbt en tap- per fiendtlig Anfører. Slægten har udbredt sig i Danmark og i Sverrig. I Kong Byrges unge Aar var Truels Trolle Sverriges Marsk og Forstander, og forestod disse vigtige Embeder med udmærket Klogskab og Troeskab. Arved Trolle var 1483 med at underskrive den calmariske Acces, og døde 1508

I. Bind.

Kf

som

som Ridder og Sverriges Riges Raad. Han var i saadan
 Anseelse i Sverrig, at man der vilde valgt ham til Hovding,
 da man var misfornøiet med Stures Regiering. En Søn af
 ham var Erik Trolle, som det svenske Præsteskab valgte til
 Rigets Forstander i den afsdøde Steen Stures Sted, hvis
 Sødskendebarn han var, men paa Grund, at han var alt for
 dansk findet, udelukke de verdslige Raadherrer ham, og
 valgte Steen Sture Svantesen, som 1517 lod Trolle fangse
 for hans Hengivenhed til Danmark. Dog er han igien kom-
 men paa fri Fod; thi man finder, at han 1519 skal være saaret
 i en Træfning mod Steen Sture. Erkebisp Gustav Trolle,
 som er navnkundig i Christian den Andens og følgende Tidens
 Historie, var en Søn af denne Erik. En anden Søn af Ar-
 ved Trolle var Jacob til Lilløe i Skaane, Ridder og Admi-
 ral, født 1475. Han var en af dem, Kong Christian den
 Anden betroede at føre de 4000 Mand, han Aar 1517 sendte
 den paa Steka beleirede Erkebisp Gustav Trolle til Undsæt-
 ning. Steen Sture drev disse Folk paa Flugt, ved hvilken
 Leilighed Jacob Trolle blev saaret, som dog derpaa, tilligemed
 Søren Norbye og Karl Knudsen, gjorde stor Skade i
 Skærgaardene, særdeels i Tiuse = Herred, brandskattede
 Syderkiøbing, afbrændte Westervig og Egholm, ja vovede
 sig ind i Finland.

I Aaret 1535 modtog Jacob Trolle tilligemed Knud
 Bilde paa Kong Christian den Tredies Begne Hyldings = Sed
 af Skaaningerne, og Aaret derpaa var han blandt den ssaan-
 ske Adels, som beseglede samme Konges Recess, da der var gjort
 Ende paa Wispernes Regiment. Han døde 1546. I sit Egte-
 skab med Kirsten Skade var han Fader til ni Sønner og fem
 Døttre.

Døttre. En af Sønerne var Niels Trolle, født 1520 og dræbt 1565 i en Søe-Trafning mod de Svenske, hvor hans Skib, efter et tappert Forhold usforvarendes blev skudt i Sønk af den danske Admiral Otto Rud, som tog det for et fiendeligt. Denne Niels Trolle var gift med Anna Friis, og en Søn af dette Egtekab, Børge Trolle, forplantede Slægten. En anden Søn af Jacob Trolle og Kirsten Skave var Herluf Trolle, hvis Levetid her skal beskrives.

Han er født 1516 den 14 Januarii. Da hans Fader har det Vidnesbyrd, at han levede gudfrygtigt og optugtede sine Børn i Tugt og Ære, saa er det ikke at tvivle paa, at denne Søn jo ogsaa har faaet en god og anstændig Opdragelse. Troeligt er det, i Henseende til den Post Faderen beklædte som Admiral, at Sønnen fra Ungdom af har faaet Anviisning til Søekrigs-Videnskaberne. Hangik i Skole i Kiøbenhavn, da denne Stad, som Greve Christoffer af Oldenborg og hans Tilhængere havde inde, beleiredes af Kong Christian den Tredie, og uden Tvivl har han og følt meget af Elendighederne, de Beleirede i den Tid maatte udstaae.

Det er bekiendt, at Greve Christoffer og Hertug Albert af Mecklenborg, da de begyndte at mistvivle om deres Sagers Udfald, fangede og sendte en Deel danske Adelsmænd til Mecklenborg, for ved deres Løsladelse i Nedsald at forskaffe sig taaleligere Vilkaar. Trolle skulde da og have været bortsendt; men det er troeligt, at man fornemmeligen har forskaaet ham, for hans Farbroders Erkebisp Gustav Trolles Skyld, som var paa Grevens Side, skjønt det hedder, at det skeede fordi han endnu var ung og opholdt sig i Kiøbenhavn for at undervises. Da de udvortes Uroeligheder omsider vare dæmpede, kom Trolle

til Kong Christian den Tredies Hof, hvor han stedse viisde Lyft til Videnskaber, og derhos gjorde sig elsket og æret ved sin Forstand, Gudsfrugt og Oprigtighed. Det er troeligt, at han tilforn har faaet Smag paa Luthers Lærdom, om hvis Rigtighed han nu aldeles overbeviisdes ved at læse denne Kirkelærers Skrifter. Det er uvist, om han endnu var ved Hoffet, da han 1544 indlod sig i Ægteskab med Birgitte Gise, et Fruentimmer, som ved sine hyperlige Egenskaber, store Fortjenester, og ved sin ædle Tænkemaade har gjort sig mindeværdig.

Om Herluf Trolle finder man, at han har forstrakt Kongen med en anseelig Sum Penge, og derfor i Aaret 1547 været forehnet med Ring Kloster i Aarhus Stift, og tre Aar derefter tillige med Krogens Slot ved Helsingøer, hvilket sidste Kongen overlod 1554 til Niels Parsbjerg, hvorimod Trolle fik den fordeelagtigere Koeskilde-Gaard, thi der nævnes han som Lehnsmænd ved Aaret 1557. Imidlertid havde Trolle Trette angaaende Markeskiet imellem Hillerødsholm, ham selv, og Faurholm, Anders Barbye tilhørende. Fire Adelsmænd fastsatte vel Markeskiet; men Barbye var dog nu kied af sin Gaard, og folgte den til Peder Dye, som gav den Navn af Dyholm. Trolle og Dye vare besvogrede, hvilket dog ikke hindrede at Tretten om Markeskiet oprippedes paa nye, og førdes med Hidsigthed. En Dom i denne Sag af Kongen og Rigets Raad udstædt Nyeborg den 13 December 1554 var Trolle imod. Andre Tvistigheder af samme Beskaffenhed imellem Trolle og Dye overdroge de det følgende Aar nogle Adelsmænd at afgjøre, og Alt syntes bilagt. Tretter og Processer ere gemeenligen saadanne Hverdags-Ting, at de ikke fortjene at anføres i en berømt Mands Levnet. Men man har troet, at disse burde vedrøres, om de maaskee

maaffee ved en eller anden Leilighed kunde give noget Lys i Trolles eller Dyes Historie.

Det er ubekendt, hvorvidt Trolle hidindtil har af Kongen været brugt i offentlige Forretninger. Men i Aaret 1557 maatte han, tilligemed sin Broder Børge Trolle, efter Kongelig Befaling være overværende, da Esfild Dye afleverede de Kongelige Regalier og andre Kostbarheder til Jochim Beck. Næste Aar nævnes han blandt Danmarks Riges-Naad. Ved denne Tid fik han Ordre at undersøge, hvorvidt de Indbyggere i Sjælland, som efter Kirke-Forandringen tilegnede sig Kirkerne Fordegods og Kongetiender, kunde have Ret dertil. Samme Aars Sommer var han blandt de andre Riges-Naad tilstede paa Herredagene i Nyeborg, og med at demme Peder Dye, som did var stevnet, at forsvare sig, da han blandt andet beskylledes for at have misbrugt de Kongelige Forlehninger. Dye mødte ikke, Trolle fik Fuldmagt at forfølge ham efter Loven for Kongens Tiltale, og han dømdes at have tabt sin Sag, indtil han selv mødte i Retten. Dye havde imidlertid begivet sig ud af Riget. Hans Broder og Svogre begierede Marsagerne, hvorfors han var stevnet og dømt, beskrevne, hvilket affloges dem; ei heller vilde man kiende den Fuldmagt, de fremsvilde, at tale den Anklagedes Sag, for gyldig, og Udfaldet var, at man i Dyes Gods og Gaarde gjorde sig betalt, for saa meget som Kongen og Kronen havde at fordrø hos ham. Endnu kan mærkes at Trolle i Aaret 1558 var tilstede ved den Besøgelse, Kong Christian den Tredie aflagde i Kallundborg hos den fangne Konge Christian den Anden, saa og, at han derefter var med at underskrive den Coldingske Necess.

I Aaret 1559 var Trolle en af dem, Kong Friderich den Anden ved sin Kroning slog til Riddere. 1560 skeede det bekendte Mageffikite imellem denne Konge og Trolle, da denne for Hillerødsholm og Græsegaard, som var hans Hustrues Arvegods, fik det behagelige Skov-Kloster ved Næstved. Vi see endnu det prægtige Slot Friderichsborg, der, hvor Hillerødsholm stod, og Skovkloster indrettede Trolle til et Herresæde, hvilket han gav Navn af Herlufsholm, og derefter bestemte til den Stiftelse, som endnu i vore Tider til hans og Birgitte Gieses Ære blomstrer. En liden Guldmünt af de saa kaldte Huulpenge, hvis Afbildning i Kobber tilligemed Beskrivelse findes i det Danske Magazin, meenes at være slagen til Erindring om dette Bytte.

I Aaret 1561 var Trolle iblandt de Herrer, som efter Kongens Tilbud forsøgte at anlægge Biergverker paa Kronens Grund i Skaane, Halland og Bleking. En Biergmester fra Danzig ved Navn Jørgen Lange, havde fundet Sølvs-Erk ved Søensiden af Kullen i Skaane, hvoraf man haabede, at noget fordeelagtigt der kunde udrettes, men man saac omsider at Minerne ikke vare saa rige, at de kunde stoppe Omkostningerne. Samme Aar var Trolle og Rentemester Jochim Beck nærværende, da Myntmester Povel Fæchtel aflagde Regnskab for det Sølvs, han siden Aar 1557 havde modtaget, og derpaa fik Kongens Quittering. Ogsaa i Aaret 1561 finder man Trolle nævnet som Hovedsmand paa Kiøbenhavns Slot, da han tillige efter da værende Indretning havde Tilsyn med Floden. Men da Franz Brockenhuus i næste Aar findes at have været Hovedsmand paa dette Slot, og der i Aaret 1563 skeede Forandringer og Forbedringer ved Søværnet, hvorved Slotsher-

ren

ren ikke længer fik med Forretningerne ved Floden at bestille, saa vil man slutte at Trolle fra den Tid har forestaaet den sidste aleene.

Hvad Sætienerster Herluf Trolle hidtil har giort er ube-
kiendt. Han nævnes end ikke blandt dem, som i Aaret 1563
vare med paa den Danske Flode under Admiral Peder Skram
imod de Svenske. Det kan være, at Forretninger ved Holmen-
den Tid aleene have syffelsat ham, men dog ere der Omstændighe-
der, som lade formode, at han ogsaa i dette Aar har vovet Li-
vet for Fædrelandet. Bekiendt er det, at han fik øverste Be-
faling over Floden, da Skram efterat dette Aars Sotog var til
Ende, formedelst Alderdom tog Afsked fra samme.

Trolle gif derpaa som Admiral den 8 Maji 1564 til Seils
fra Kiøbenhavn med Floden. Den bestod, efter nogles Beret-
ning af 28 Skibe: men med et Brev, Trolle tilskrev Kongen fra
Floden under Dragøe den 11 Maji, sendte han en Liste, som
viser den Orden hvori Skibene skulde seile, og af samme sees til-
lige saavel deres Navne, som at de iffun have været 25.
I Brevet melder han, at det i et Krigs-Raad var besluttet at
gaae til Seils, og saalænge Vinden vilde soie, at holde Søen,
indtil man fandt Fienden. Han begjærede at den fornødne Un-
derholdning for Floden maatte sendes til Gulland, hvor han
hos den der værende Hovedsmand Jens Bilde vilde efterlade
Beskæed, hvor han var at finde. Endeligent raader han Kon-
gen, hvilket han skriver ogsaa at være den Lybske Admirals
Meening, ikke at anholde andre Skibe i Sundet, end dem, om
hvilke man tilfulde var overbevist, at de gjorde Fienden Tilfor-
sel, men at lade Resten med Ed forbinde sig, at de ikke vilde
seile uden paa tilladelige Hayne, hvormed han selv vilde have

Juda

Indseende, naar ham Kongens Willie derom maatte vorde bekiendtgjort.

Imellem Gulland og Bland foreenede den Danske Flode sig med den Lybske, som bestod af nogle Orløgsflibe og tre smaa Jagter under Admiral Friderich Knebel. Trolle satte derpaa Raasen til Gulland. I et Brev til Kongen af 25 Maji melder han, at han Aftenen tilforn Klokken 10 kastede Anker under Kaarboe, (eller Karlsboerne, en halv Miil Vesten fra Gulland) hvor han, ved en paa Den fangen Bonde, fik Kundskab, at de Svenske laae for Elsnabben (eller Hielmsnabben, en Havn i de sydermanlandske Skær i Fiorden Mysingen imellem Utsen og Muskøen) og nogle Galeier fra Calmar, for Resten havde han ingen Tidender, ikke heller synderligen fornummet til Fienden; to Pinke vare nu udløbne at indhente videre Kundskab, og han selv havde med Krigs-Raadet besluttet at gaae til Seils og søge Fienden, hvilket saa meget snarere skulde skee, da Sygdom bortrev en Deel Folk paa den Danske Flode, som og leed Mangel paa Ol. I et andet Brev, skrevet Pinsedag, finder man, at han Torsdag Aften tilforn var indløben ved Bornholm for der at forsyne de Lybske Skibe med Fattali, og naar det var skeet vilde han holde sig i de svenske Farvande imellem Bland og Gulland; at han endnu ingen Efterretning havde om den fiendtlige Flode, men at alle hans Pinke vare ude paa Kundskab; at han og alle hans atraaede og haabede Seier. Det Vidnesbyrd Trolle her giver sine Underhavende bør ansøres med hans egne Ord: Ettersom Kongl. Maytts. gode Mend, tisligeste alt E. R. Ms. Kriigs Folk holder oc fficker sig oc emod mig y E. R. Ms. Tjeneste met al Willighed oc Lydighed y alting, som hørforomme, erlige troe Mend,

Mend, oc icke anderledes end som mine egne Brødre oc Børn, oc off alle hobes at thett skall gaa vell till, Gud till Loff oc Ære, oc E. R. M. till ett gott Rassin oc Gaffn.

Trolle kendsede, som han i sit Brev havde meldt, under Nland, da han fik Tidende, at den fiendtlige Flode var udløben fra Elfsnabben og nærmede sig. Denne Flode bestod af 50 Seilere, blandt hvilke 35 svære Skibe. Admiralskibet Mageløß eller Mars Tybehader, hvis Eige tilforn ikke var seet i disse Vand, førde 200 Metal-Kanoner. Jacob Bagge var Admiral for denne Flode, som var gaaet i Søen omtrent paa samme Tid, som den Danske. Da man fik Fienden i Sigte, satte Trolle sig strax i Orden at modtage eller at angribe ham, og formaandede sine Underhavende til Tapperhed, lovende selv at give dem Exempel. Bagge gjorde det samme paa sin Side. Alle Anstalter spaaede en stor og blodig Dyst. Det danske Admiral-Skib Fortuna, hvorpaa Trolle selv, tilligemed tvende andre, Byens Løber og Arken, førte af Otto Rud og Jørgen Brahe, angreb Mageløß. Begge Admiraler tordnede saaledes paa hinanden, at man troede begge skulde gaae til Grunde. Den Svenske, understøttet af syv andre Skibe, søgte at fjerne den Danske Admiral i Søen, og derpaa, saasom de havde Fordeel af Wind og Søel, at jage den heele Danske Flode paa Land. Dog tilintetgjorde de Danstes Hurtighed og Tapperhed dette Anslag. Et Lybsk Skib, kaldet Barken, beskied de Svenske med saadan Heflighed, at det brast og sank med Top og Taal, dog bleve de fleeste af Folkene reddede. De Danske søgte omfædder at komme de Svenske om Bord; men disse havde lagt store Fyrre-Bieller ud ved Siderne af deres Skibe, som hindrede dette Forsæt. Mørket gjorde tilsidst Ende paa denne Dags Træfning.

I Bind. 99 ning,

ning, i hvilken det danske Admiralskib var blevet ilde tilreedt, og havde mistet sit Roer.

Om Natten satte Trolle sit Skib igien i Stand, saa godt han kunde, og befalede tillige heele Floden at være færdig om Morgenens med Dagen igien at begynde Slaget. I Følge deraf viisde den sig den 3 Maji, som var tredie Pintsedag ved Solens Dvgang i fuld Orden under den nordlige Odde af Oland. Da Bagge, som ligeledes var færdig til Slag, saae sin Fiende saa nær under Ven, vilde han forsøge at jage ham paa Land, da det syntes umueligt, at Trolle kunde komme ham forbi. Han gik altsaa under en heftig Ild løs paa den danske Flode, som, ved at lavere, hjalp sig ud af Trængselen. Da begge Floder vare komne midt under Oland, begyndtes den skarpeste Træfning. Vinden vendte sig til Nordvest, hvorved Trolle blev Mester af den. Han holdt det med Fortuna imod Mageløs indtil Middag, da han med sit paa ny forskudte Skib, som desuden ikke vilde lystre det om Natten paahængte Roer, ikke videre turde give sig ind under det Svenske. Han havde Dagen tilfori seet Prøver paa Otto Ruds og Jørgen Brahes uforsærdede Mod og Tapperhed, og gav dem derfor nu Befaling, i sit Sted at binde an med Mageløs, som formedelst sin uhyrlige Størrelse var vanskelig at regiere. Befalingen blev efterlevet med et Mod og en Iver, som forøgedes ved Tanken om Ære og Pligt. Rud og Brahe angrebe under en forsærdelig Ild de tvende fiendelige Skibe, Elephanten og den Finske Svane, som understyttede Mageløs, hvilke nødtes derved til at søge rum See, og at overlade dette til sin egen Skæbne. Rud bortskjød omsider dets Roer, løb derpaa bag ind under og gjorde sig fast ved det. Begge Skibe dreve nu med hinanden, hvorfor det fiendtlige for-
 søgde

fegde at vinde Søen med Kuds Skib og føre det ind i den svenske Flode, men i det samme lagde tvende Lybske Skibe sig paa Siderne af Mageløs, hvorved Kud med sit Folk fik Leilighed at bestige, og efter en skarp Fægtning at erobre det. Blandt andre Fanger, man ved denne Leilighed fik, vare Admiralen Bagge, Under-Admiralen Arved Trolle, og Oberstnmanden Mads Peerson, som var Borgemeester i Stockholm. Skibet var ikke længe i Seierherrens Vold. I Forvirringen ved dets Bestigelse kastede en Lybsk Landsknegt en Granat ind paa det, som faldt bag i Arkeliet, og strax satte det i Brand. Ilden tog Overhaand og naaede Krudtkammeret. Skibet sprang, og med samme den største Deel af Besætningen, saavelsom mange Danske og Lybskere, som havde begivet sig derpaa, deels for at slukke Ilden, deels for at plyndre. Hiine Fanger, i Alt henved hundrede Personer, vare, tilligemed en Deel Bytte, da man saae Ilden fik for stor Magt, bragte om Bord paa et Lybsk Skib og i Sikkerhed. I Bagges Sted tog Claus Flemming Befaling over den svenske Flode, som han førde til Elfsnabben, for der igien at sættes i Stand. Seieren var Danmarks, og Trolle sendte Peder Munk at forkynde Kongen den, da han tillige i et Brev med samme, af 1ste Junii, gav sine Underhavende det Vidnesbyrd, at de havde handlet som ærlige Mænd, samt bad om ny Forholds-Befaling for sig selv. Han krydsede derpaa mod Slutningen af Junii Maaned under Oland. Mangel, saavel paa Folk, forarsaget ved Sygdom, som paa andre Fornødenheder, havde siden Slaget hindret baade den Danske og Lybske Flode at foretage noget Betydeligt mod Fienden. Man seer dette af tvende Trolles Breve til Kongen, skrevne under Karlsøe, det eene den 12 Junii, det andet

St. Hansdag. Af det Sidste seer man, at han haabede at giøre Fienden stor Afbræk, naar han fik den Forstærkning af Folk, han forlangede; thi først da kunde han foretage noget af Bestændighed imod Oland, som han vel nu kunde brandskatte, men maatte strax igien forlade, da han ingen Folk kunde undvære, til siden igien at holde det i Lydighed. I samme Brev raader han Kongen, nu at lade de Norske falde ind i Sverrig. Udgaaende Freden, hvorom da handlede*s* i Kjøbenhavn, udlader han sig saaledes: at en god og varig Fred var at ønske; men heller at lade Sagerne blive i nærværende Forfatning, end at indgaae en Fred, som kun vilde vare nogen Tid.

Den Svenske Flode lod sig nu see igien i Søen næsten ligesaa stærk som tilforn. Den førdes af Claus Flemming, Niels Grip og Peder Banner, som alle tre, da de vare komne i Søen, lavedes med hinanden om øverste Befaling. Hertil kom, at Flemming havde indtaget flere Folk paa Floden, end behøvedes, hvorover Provianten ikke kunde strække til og Sygdom forvoldtes. Dette gjorde, at Fienden ikke vovede at nærme sig de Danske, men holdt sig tæt under Oland. Trolle var under Bornholm, da han den 11 Julii fik Tidende om den Svenske Flode. Herom har man hans Brev til Kongen af 12 Julii. "I gaar, skriver han, sige vi visse Kundskafft, at the Svenske Skib var her hart haff paa en 2 Uger Soes her ner Land dit, ther the haffde villet, tha haffde the vell kunde kommit til "Off met thenne Wind, vii kunde icke komme till them, før end "Væritt gaaer om, eller vii saar at vidde, hurt the setther theres Kors, tha skal vii met Gudz Hielp søge them, og hobes "met Gudz Hielp at legge them neder, ther skal off Gud till- "hielp, Etthers Kongl. Maytt. haffuer her ett villigt Folk,

" som

“som endrecteligen begerer, oc passuer et got Mod, at Gud
 “vill visseligen giffue Etthers Kongl. Maytt. en erlig Seyer,
 “oc y Gud; Raffn mett thet Mod ville vii soge thom, thet allers
 “første off moglegt er.,

Samme Dag, den 12 Julii, lod den Lybske Admiral, Friderich Knebel, Trolle vide, at den svenske Flode var løben Sænden om Bornholm, og havde lagt sig paa Ny-Dybb ved Stralsund. Den danske Admiral vilde oppebie Bekræftelse paa denne Tidende af tvende Skibe, han havde udsendt at indhente Kundskab om Fienden; men da Knebel paastod sin Beretnings Wisshed, tog han med en Deel af Floden Kaasen til Stralsund, saavel for at beskytte Handelen, som for at forhindre Fienden der at indtage Forstærkning. Der var, ligesom Trolle havde formodet, ingen Fiende. Vinden var ham imod at gaae tilbage til Bornholm, indtil Natten imellem den 15 og 16 Julii, da den vendte sig nogenlunde til hans Fordeel, og paa samme Tid bragde en af hans Pinger ham den visse Tidende, at den svenske Flode laae under denne Ø. Trolle var strax færdig at soge Fienden der, og forlangede af den lybske Admiral, at han skulde understytte hans Forsæt, men denne undskyldte sig med sin Flodes flette Tilstand, da han derhos ikke ansaae den heele foreenede Flode stærk nok til at angribe den svenske. Trolle, som ikke fandt denne Undskyldning vigtig nok, holdt derpaa Krigs-Raad med sine egne, og alle samtykte med Mod og Lyft, at soge Fienden. Han begav sig derpaa med flere om Bord til Knebel og mældte ham denne Beslutning. Men de lybske Anførere, tilligemed deres Admiral, satte sig af alle Kræfter derimod, og paastode, at man først skulde føre Floden til Kostok, og der sætte den i bedre Stand. Man raadslog endnu herom, da

Ny 3 nogle

nogle Lybske Handelsffibe indfunde sig og berettede, hvorledes de Svenske havde holdt Huus under Bornholm. Næmlig, da de Danske vare henseilede at søge den svenske Flode ved Stralsund, ankrede denne endnu samme Dag paa det Sted under Bornholm, hvor hiine havde ligget. En Deel Lybske Handelsffibe, som kom fra Narva, og havde spurgt at de Danske laae ved Bornholm, løb om Morgenen tidlig derefter did, og blev for største Deelen de Svenskes Bytte, og deres Besætning ikke behandlet, og tildeels affivet med en næsten utroelig Grusomhed. De Skibe, som bragde denne sørgelige Tidende til den foreenede Flode, havde været i Følge med de andre, men ved Flugten reddet sig fra deres Skibne, og udbredde nu Begjærlighed til Hævn paa de Lybske Krigsffibe, som nu viisde en Iver, der lignede Trolles, at søge Fienden. Man satte da Kaasen til Bornholm, men Fienden var alt dragen derfra med sit Bytte. Trolle holdt Raad at forfølge ham videre, men de Lybskes Mangel paa Folk, Skibe, samt Mund- og Krigsforraad hindrede det. Ogsaa paa den danske Flode mangtede man Folk og andre Fornødenheder, som sees med meere af Trolles Brev til Kongen, skrevet under Bornholm den 19 Julii. Han beder her om al muelig Forstærkning, da han haaber at udrette noget Synderligt mod Dland eller andensteds. Videre skriver han, at dersom Kongen ikke havde brugt det danske Folk til Søes i Nar, da havde været at befrygte, at de den Dag havde været for Kjøbenhavn igiens; thi disse Danske ere næisomme i Spiisning, villige til Arbeide, hvor det behøves, og giøre derhos alt, hvad godt Folk bør at giøre. Et andet Sted i samme Brev roeser han deres Lydighed og Mod, og ønsket ifkun at møde Fienden, da han haaber at udrette noget Stort. Er det en Lyst
at

at føre saadanne Fjoll, saa maae det ikke være mindre Lyft at staae under saa skionksom en Anfører. Angaaende den af de Svenske mod Mandsskabet paa Kjøbmandsskibene udøvede Grumhed, har man et Brev af 22 Julii til Kong Erich fra Trolle, som foreholder ham denne uhorlige og imod af Krigsbrug stridende Behandling, og beder ham at befale sine Krigsfjoll en anden Opførsel i saadanne Tilfælde, om de ikke vilde have samme Medfart at befrygte af de Danske, hvis milde Dmgang imod svenske Fanger, giorte ved adskillige Leiligheder, han anfører. De fornemste Svenske, som vare fangede paa Mageløs, nemlig Jacob Bagge, Arvid Trolle, Christoffer Anderson og Mads Peerson have under samme Dato tilskrevet Kong Erich et Brev, omtrent af lige Indhold, hvori de endog fortælle noget af den udøvede Grumhed. Disse Breve findes i Danske Magazin, hvoraf ogsaa Celsius har betient sig i Kong Erich den Fiortendes Historie. Denne Forfatter maae da selv forsvare hvorledes han har betient sig af sin Kilde, naar Bagge hos ham tillægger de Danske just de Grumheder, han i sit Brev i Magazinet beretter at være udøvede af de Svenske. Historien siger, at Trolle paa denne Tid gik til Calmar Sund og lod en Deel Fjoll giøre Landgang paa Oland, da Ladegaarden og otte Kirke-Sogne bleve opbrandte. Dette skeede for at tage Hævn for Fiendens Grumhed, og uden Tvivl for tillige at give sit Brev til Kong Erich desmeere Eftertryk; thi man veed, at det ellers ikke var hans Tanke, at foretage noget imod denne Øe, førend han saae sig stærk nok at besætte og forsvare den.

Paa Trolles ofte igientagne Begiæring om Forstærkning af Skibe og Fjoll, indløb Kongens Skrivelse med Lovte om 800 Mand, halvparten Danske, og halvparten Tydske. Han be-
 høvede

høvede dem høiligen, da Engdom havde skilt ham ved en Mængde. Dette lovede forsøgede hans Mod. Naar vi faae denne Undsetning ind, skriver han til Kongen den 27 Juli, da ville vi søge Eders Kongel. Maytts. og vore Fiender, i hvor vi dennem først finde kunde. Vi ville icke heller forsøgte vore Fiender eller give vor Fordeel bort, men vi vilde holde vor Fiende som en Dievel, og vi ville søge ham, som han var gjort af Halm og Straae. Videre beretter han, at de Lybkes Mod, som reent var faldet, igien begyndte at reise sig. Af dette Brev seer man og, at det ikke var, som Danske og Svenske ellers fortælle, den heele Danske Flode, som søgte at bemægtige sig et Svenskt Skib paa det Rostokke Farvand, ført af Anders Ambjørnsøn, men at Trolle til den Ende aleene havde affærdiget Peder Huitfeldt. Ambjørnsøns Forhold ved denne Leilighed fortiener, efter en svensk Skribents Dom, meere Forundring end Roes. Han kunde uden Skam, da Huitfeldts Skib uden Tvivl var stærkere, have lagt sig i Sikkerhed ind i Rostocks Havn. Men, at han ikke skulde synes at sige, forsvarede han sig med en forunderlig Tapperhed, indtil hans Skib gandske var igiennemboret. De Danske forsøgte da at legge ham om Borde, men han stal selv Ild i Krudtkammeret, og sprang i Luften med heele Besætningen. Huitfeldt fik blot noget af hans Skyt.

Efterat Flemming og hans Staldbrødre havde borttaget de omtalte Handelskibe, troede de, at intet meere for dem var at forrette. De tænkte paa Hjemreisen, uden videre at bekymre sig om de Danske. Kong Erik, som herde disse Ansørrers Forhold, affendte i en Hast Claus Horn for at undersøge Flodens Tilstand, over hvilken han strax ved sin Ankomst antog øverste

Be-

Befaling. Strax mødte ham den danske Flode for fulde Seil og en staaende Wind. Det kom til en haard Træfning, som varede indtil Matten faldt paa, da Modvind nødte Horn at drage sig til Gulland og der en kort Tid at blive liggende. Morgenen derefter plyndrede de Danske Olands Kyster. Da Winden derpaa vendte sig til Fordeel for Fienden, ilede han tilbage at angribe Trolle, som han fandt under Olands Nørre Odde, ved en høj og bekendt Klippe, kaldet den blaa Jomfru. Man begyndte strax Slaget med Hæftighed. Den Svenske Flode holdt sig under Winden, som var den gunstig, laverede frem og tilbage, og beffied den danske Flode, som kunde ingen Fordeel giere sig, da Winden var den imod, saa den var i stærk Kleinme imellem Landet og Fienderne. Først mod Middag fik den halv Wind og kom fra Landet, og nu søgde Trolle Fienden af al Magt. Fægtningen holdt ved indtil mod Aften, da de Svenske søgde Søen, forfulgte af de Danske, som jode det fiendtlige Admiral-Skib Elephanten paa en blind Klippe ved Kirkenæs i Calmar Sund, hvor det sank, dog blev den største Deel af Folket reddet. To andre svenske Skibe satte til i Vestervig Skær og ginge under med Folk og Alt. Fra Olands Strandbred var Kong Erich en Tilskuer af Slaget, og omringet med Krigsfolk for at tage imod de Danske, om det gik ulykkeligt. Om Matten opkom en stærk Storm, som bragde begge Floder i Uorden. Den største Deel af den Danske søgde Gulland, og den Svenske Oland. Her stød den ud paa Matten tre Skud, for om nogle af de danske Skibe ved Stormen vare forvildede, de da ved dette Danmarks Losen skulde lade sig lokke did, i Tanke der at finde deres Hoved-Flode. Dette Anslag lykkedes Fienden. Fire danske

I. Bind.

3 i

Skibe

Skibe, som førdes af Erich Rud, Arild Ugerup, Peder Daa og Torben Daa, lagde sig paa dette Løsen hos den svenske Flode, uden at mærke deres Feiltagelse førend det blev Dag, da Fienden angreb dem, og bemægtigede sig de trende. Erich Rud undkom med sit Skib, den Svenske Jomfru.

Man seer af Trolles Breve til Kongen, baade fra August og September Maaned, at Modvind efter denne Træfning forhindrede ham, saavel paa nye at opsoge den fiendelige Flode, som og siden at angribe den i Calmar Sund, hvor den havde indlagt sig. Sommeren foreløb imidlertid, uden at den videre lod sig see i Søen. Hvorfor Trolle endelig ud paa Esteraaret efter kongelig Befaling førde den danske Flode tilbage til Kiøbenhavn.

I Maart 1565 fortsattes Krigen. Trolle havde om Vinteren giort sig al Umage at faae Floden betids færdig, dog kunde han ikke naae sit Niemeed, at lade sig see i Søen saa tidlig, som de Svenske, hvis Flode, 50 Skibe stærk, under Admiral Horn krydsede i Østersøen, førend man tænkte det. Tilforn vare fire danske Skibe, førte af Peder Huitfeldt, Claus Skeel, Lave Westermant og Peder Stygge, udløbne at hindre Tilferselen til Öberrig. Disse mødte under de pommerske Kyster 26 fiendelige Skibe, som forfulgte dem til Grypswald. Her satte de Danske deres Skibe paa Land, og derpaa forsvarede sig det bedste de kunde, indtil Natten, da de bragde Folk og Skyt i Sikkerhed, og derpaa opbrændte Skibene. Huitfeldt lod Folkene strax afseile til Danmark. Modvind nødte dem at gaae i Land paa Moen, og da den svenske Flode, næsten paa samme Tid kom under denne Ø, saa tilbøde de sig at forblive der til Landets Befættelse

teffe. Men Raadet i Steege ansaae det for unødvendigt, hvorfor de fortsatte deres Reise til Kiøbenhavn. Kort derefter satte Fienden en Deel Folk i Land, plyndrede Kiøbstæden, og afbrændte nogle Landsbyer, sørend Juddykkerne kunde komme til Modværge, lagde sig derpaa under Dragøe og Siden i Sundet, hvor han lod sig betale Told af de fremmede Skibe, og borttog en Deel danske og tyske. Derefter lagde han sig paa Rejden for Lybek, hvor han dog ikke udrettede noget af Betydning.

Denne Fiendens Nærværelse havde oplydt Kiøbenhavn med Skræk, man ilede nu saa meget meere at faae Floden fær dig, og den første Junii omsider løb Trolle i Søen med den. Ved Rødsand imellem Femern og Rostok foreenede han sig med den tyske Flode. Nu lod han overalt indhente Kundskab om Fienden, som han fandt imellem Femern og Rismar, hvor det den 4 Junii kom til Slag. Angrebet var hidst, Vinden var god for Trolle, som strax satte ind paa det svenske Admiral Skib Tryggeløs, og vilde lagt det om Bord; men forhindredes ved de store Master, dette, ligesom alle de andre svenske Skibe, havde udstukket paa Siderne. Han lod derfor sit Dræg falde i Fiendens Mesan og vilde strax sprunget i Skibet til ham, men de svenske kappede Mesanen, saa den gik over Borde med to Mand, hvorpaa de reve sig løse fra Trolle og søgte Søen. Han tog sig derpaa tregange igiennem den svenske Flode, som var bragt i Vorden, da først ikkun Jørgen Brahe og siden Hans Lauritsen, Otto Rud, Peder Munk og Erich Rud, med deres Skibe understøttede ham. Selv skrev han til Kongen den 6 Junii, at han havde været omringet af femten eller sytten svenske Skibe, saa han med Magt maatte slaae sig

igiennem den fiendtlige Flode, og fik derved stor Skade paa Skibsredskab og Folk, dog gik det de Svenske ikke bedre. Han angreb endelig de tvende fiendtlige Skibe, Swanen og Troilus, det eene efter det andet. Men da han ved denne Leilighed steg op paa Bagstavnen af sit Skib, lod blæse i Trompeten og derpaa raabde over til de Svenske, at de skulde overgive sig, blev han farligens saaret af et Skud i den venstre Arm og Laar, efterat et andet tilforn var gaaet ham igiennem Hatten. Uden at lade sig merke med Smerterne, hans Saar forarsagede ham, vedblev han at befale indtil om Aftenen Klokken 8, da Søen blev saa stille, at Skibene ikke kunde vende sig, og Træfningen ophørde efterat den havde varet i 7 Timer. Endnu vilde han ikke tillade, at man forbandt ham, førend der først var sørget for dem af hans underhavende Officerer og Gemene, som ligeledes vare quæstede. Denne Forhaling, som var en Virkning af hans Mennekkelighed, forværrede hans Tilstand, dog troede man endnu, han kunde helbredes. Den paafølgende Nat var mørk og taaget, det begyndte tillige at kule saa stærkt, at de danske Skibe bleve adspredte; men de Svenske betiende sig af disse Omstændigheder, og lode deres Skibe hale op under Vinden ud fra den danske Flode, og da de vare samlede, lettede de langt før Dag og søgte Søen. Det Skib Jørgen Brahe førde, var blandt dem Vinden om Natten havde fordrevet fra den danske Flode. Det blev ved Solens Dpgang seet og forfulgt af nogle svenske Skibe, i sær af et stort, kaldet S. Erik, men Brahe brugde sine Kanoner saa vældeligen, at Fienden ikke turde komme ham nær, og da han omsider fik Vinden paa sin Side, forfulgde han sine Forfølgere, og havde gjort sig Mester af

af S. Erik, om de Svenske ikke havde buzeret det ind i deres Flode. Op paa Dagen kom Brahe tilbage til den danske Flode og berettede Trolle, hvad der var mødt ham, samt at Fienden seilede hen under Lybskland, hvorfra man siden fik Efterretning, at han var løben for Stralsund. Trolle gav derpaa Befaling at sætte efter, i Haab endnu at vinde Seier, førend han gik hjem at lade Floden igien sætte i Stand; thi en Deel Skibe havde lidt meget paa deres Redskaber. Det var den 6 Junii han fattede denne Bestuning, som han strax iværksatte, og derpaa lavede med de Svenske om Vinden, indtil næste Morgen Klokken imellem 6 og 7. Hans Tanke var at fordrive dem fra Ny-Dyh, og komme imellem dem og deres andre Skibe, som laae i Stralsund, men nu fik han vis Efterretning ved en Iybsk Pinke, at de Svenske havde over Jellen faaet Bud ind til denne Stad og trukket deres Skibe, som der laae, til sig, og at de nu, med en Flode 48 Skibe stærk, seilede hen ad Bornholm. Denne Magt saae Trolle sig ikke voren, i sær ved den Tilstand, hvori hans Flode var. Hertil kom, at han dagligen blev svagere og tilsidst manglede Kræfter at befale, hvorfor han og, i et Krigsraad under Giedsoer, overgav Floden til sine underhavende Officerer; men da ingen af disse turde paatage sig at føre den, besluttede man at vende tilbage, for at bevogte Sundet. Hvad her er fortælt, grunder sig i sær paa Trolles egenhændige Skrivelse til Kongen af 6 og 7 Junii. Ogsaa Celsius anfører denne Skrivelse, som han kalder det ulmodsigeligste Beviis, hvorpaa man i denne Sag kan beraabe sig, og dog siger han, at Horn den 6 Junii under en uophørlig Ild heftigen forfulgte Trolle til Øresund og skilte ham ved meget Mandskab.

Da den danske Flode derpaa var kommen til Dragøe, indfandt Trolles Broder Børge sig hos ham, for at føre ham i Land. Han drog da over Amager ind til Kiøbenhavn. Her gjorde han sig stærk over Evne, og gik til Jobs med sit Bærg paa Axelen fra Stranden til sin Gaard. Hans Opførsel i den Tilstand, han var, satte Kongen i Forundring, som ogsaa billigede hans heele Forhold i hans Embedes Førelse. Man drog nu Omfjerg for hans Helbredelse og sparede intet, som kunde tiene dertil. Da hans Saar i Begyndelsen ikke ansaaes for farlige, saa havde man det bedste Haab. Men her glippede det. Trolle døde den 25 Junii om Morgenen, da han havde levet 5 Maaneder og nogle Dage over 49 Aar. Han var viis i Raadet, tapper i Krigen, og viisde overalt at han elskede Konge og Fædreland. Et Træk af hans Tankemaade viiser os den Samtale, han, førend han sidstegang gik til Søes, holdt med Theologen Doctor Niels Hemmingsen. Denne som han selv beretter, kom til Trolle paa Holmen, da et nyt Skib løb af Stabelen og sagde blandt andet til ham: Herre! I laae fluy til Skibs! I har nu udi to Aar yderlig vovet eders Liv, baade til Lands og Bands! Gud spare eder, sandeligen, yderlig give I eder ud i Livs Fare. Hertil svarede Trolle: Myster jeg mit Liv, jeg faaer vel Liv igien. Vilde I hvorfør vi hebe Herremænd? Hvi vi bære Guldkjæder, og have Jordegods, og ville være yppermeere og holere agtet end andre? Derfor have vi denne Væe for andre, at naar vor Konge og Herre, Land og Rige have det behov, da skulle vi Riigens Fiender afværge, beskytte og beskierme med Magt og al Formue vort Fæderne Rige, at vore Un-

der:

dersaatter maae boe og være udi Fred og Roelighed: Ja vilde vi have det Gode, saa maae vi og have det Sure med.

Trolle var viis Raadgiver, klæk og modig Søemand og tillige Videnskabernes Esset og Befordrer. At adskillige lærde Arbejder ere ham tilskreynne, vil man vel nu ikke ansee uden som et tvetydigt Beviis herpaa. Men en Pontan og en Junius besidne og roese hans Lærdom og udbredte Kundskab. At han har yndet den danske Digtkunst, sees af nogle Sange, han har forfattet, som findes i vore gamle Psalmebøger. Han gjorde ogsaa Samlinger til Fædrenelandets Historie og underholdt stedse tvende Studenter, som efter hans Forskrift maatte arbejde herpaa. Det han saaledes havde samlet saldt siden i Arild Huitfeldts Hænder, som betiende sig deraf til sin Historie. Han vekslede Breve med adskillige Lærde, blandt hvilke Melancthon, i hvis, saavelsom i Luthers Huus, han Tid efter anden holdt mange unge Mennecker, for grundigen at underviises i Religionens Sandheder, ligesom han ogsaa Tjendenlands lod mange opslære i Videnskaberne. Staten har af disse seet dueelige Bisper, Præster, Lærere ved Høiskolen og andre Embedsmænd.

Dog, Trolles Omsorg for Videnskabers Fremme, for Kundskabers og Lærdoms Fortplantelse og Udbredelse indskrænkede sig ligesaa lidet aleene til hans egen Levetid, som den medlidende Gævmildhed mod Nødlidende, hvorpaa hans Medlevende saae mangfoldige Prøver. Begge Deele strækte sig til Efterkommerne, og endnu usødte Slægter skulle nyde Godt af begge Deele og takke og ære Trolle derfor; dog ikke ham aleene: men og hans Hustru.

Virgitte

Birgitte Gise.

Hun er fød 1511. Hendes Fader var den tilforn omtalte berømte Mogens Gise, og Moderen Mette Bydelsbach. Hun er opdragen i Ringsted Kloster, reisde siden Udenlands med hendes Søster Sophia, Hofmesterinde hos Friderich den Førstes Datter Dorothea, som ægtede Hertug Albrecht af Preussen. Ved hendes Hiemkomst blev hun antagen ved Dronningens Hofstat. Hun fandt her i Jacob Rønno, som da var kongelig Kammerjunker, en Tilbeder, med hvilken hun, som man troer, forlovede sig; men hans Ophvielse paa Koeskildes Bispestoel hindrede Egteskabets Fuldbgyrdelse. Dog udfleddes ikke hos Bispen den Agt og Kiærlighed, han som Hofmand havde fattet til hende. Det er vedrørt i Lausans Levnet, hvorledes hun betiende sig deraf, og derved var et ikke ringe Midde til at forhindre Evangeliums Undertrykkelse, og at befordre den lutheriske Læres hastigere Udbreedelse. Hun var bestemt at gjøre Trolle lykkelig; han var selv bemidlet og havde Lyst at gjøre Godt, og ved hans Egteskab med Birgitte Gise forogedes hans Formue og tillige hans Eone at følge denne Tilbøielighed, og i hende fik han en Mage, som, efter alle Beviis, heller opmuntrede ham at følge den, end holdt ham tilbage.

Begges Navne findes næsten sammen i de Minder, man har paa deres Godgjørenhed. Endskient denne ikke var indskrænket aleene til Skolerne, saa finde vi dog, at disse i sær have været Formaalet derfor. Ungdommens Opdragelse og Underviisning er altid vigtig. Det er steds en nyttig Belgierning at understytte dem, som have Lyst og Gaver, men mangle Formue at dyrke Videnskaberne. Men nu var den det meere, da man først efter

Refor-

Reformationen begyndte at drage Omsorg for Ungdommen, og at indsee Videnskabers Ypperlighed og Nødvendighed. Ensten hertil var endnu, saa at sige, i sin Barndom, den maatte opmuntres for at vedblive.

Hospitalet i Helsingøer kom i den Tid, Trolle var Lehnsmænd paa Krogen, til nogen Fuldkommenhed, og det uden Tvivl ved hans gode Raad, om ikke ved hans Gaver. Til den sammesteds kort tilforn oprettede latinske Skole skænkedes han og hans Hustru Nytaars Dagen 1555, foruden en Gaard og tvende Høuger der i Byen, 2000 Rhinske Øylden i Guld. Med kongelig Tilladelse solgde man Gaarden 1586, og i Aaret 1629 beløb heele Kapitalen sig til 3350 Rdlr., hvilken Sum ved nogle dertil lagte andre Gaver i Aaret 1743 var voren til 4666 Rdlr. 4 Mk. Rector, Cantor og Stadsmusikanten for sin Underviisning ved Skolen, nyde en Deel af Renterne, Disciplene Resten; dem er derimod paalagt, dagligen i St. Olai Kirke Morgen og Aften at holde Lovsang, læse et Capitel i Bibelen, og bede for Kirken og Riget. Gavebrevet oplæses ved Renternes Uddeeling, som skeer ved Michelsdags Tid. En i bemældte Kirke ophængt Marmor-Tavle siger, at Giverens Hensigt hermed var, at Ungdommen desto lettere skulde kunne oplæres i Gudsfrøgt og gode Sæder. Fra samme gavmilde Hænder fik Helsingøers Skole og Fattige 10 Aar derefter endnu 400 Rdlr.

De viisde og deres Godgjørenhed mod Skolen i Noesfælde; thi Niels Hemmingsen vidner, at de tillagde den aarlig Rente. For samme Byes Fattige lode de indrette otte Boeder, og dertil lagde en Gaard med tilhørende Jord i Marken.

I Bind.

A a a

Da

Da der ikke siden fandtes noget Skriftligt, hvorledes med disse Boeder skulde forholdes, saa har Trolles Søstersøn Arild Huitfeldt i Aaret 1591 den 8 November forfattet en ordentlig Fundats derpaa, og foreskrevet hvo der maatte nyde godt af denne Velgierning, samt hvad ellers ved denne Stiftelse skulde iagttages.

Ved Trolles Gavnildhed saae Nestved Skole sine Indkomster forøgede med 400 Rdlr, som siden formeeredes af Birgitte Giøe, da hun i Aaret 1574 gav til fattige Skolebørn 100 Rdlr.; til Huusarme i Nestved 200 Rdlr. og til de Fattige i Hospitalet sammesteds 100 Rdlr. Dersom Kenterne ikke anvendes efter hendes Forskrift, saa giver hun i Fundatsen Forstanderen paa Herlusfsholm Fuldmagt, at forandre Capital og Rente til andet Sted og Christelig Brug. Desuden har Trolle skienket Borgerne i denne Bys et Overdrev til deres Creaturers Græsning.

Til de fattige Huusarme i Kiøbenhavn gav Trolle den aarlige Jordskuld 8 Rdlr. af en Gaard paa Kiøbmagergade, hvilken Gave Birgitte Giøe den 16 October 1566 paa nye Stadsfæstede.

Overalt hvor Trolle og Birgitte Giøe have været, seer man Spor af deres Godgjørenhed. Men det vigtigste Minde herom er unægteligen Skolen paa Herlusfsholm. Dette Sted, som i Henseende til sin Veligheden uden Tvivl er et af de behageligste i Siælland, var i Begyndelsen under Navn af Skovkloster en Boelig for Benedictinerne. Ved Reformationen var det kommet under Kronen, og derefter ved Mageskifte, som allerede er nævdt, i Trolles Eie. Efter et langvarigt ufrugtbart

Egte-

Egteskab tabde han og hans Hustru alt Haab om Livs Arvinger, og vare derfor betænkte paa, hvorledes de best kunde anvende endnu en større Deel af deres Formue, end tilforn var skeet, paa Ungdommens Opdragelse, og det saavel til Rettelse for usormuende Forældre, som til største Nytte for Kirke og Stat. Det var dem bekiendt, at der i Tydskland fandtes Griesskoler, i hvilke Børnene under et særdeles Tilsyn nøde Opdragelse og Underviisning, og omtrent til saadan en Stiftelse besluttede de at gjøre Herlufsholm. De iværksatte denne Beslutning. Indrettede Herlufsholm til en Skole, og gavede det dertilhørende Jordegods til dens Vedligeholdelse. Selv forbeholdte de sig, saa længe en af dem levede, at være Forstandere for samme. Men de bade Danmarks Riges Raad, at det, naar de begge vare døde, vilde være dens Patron og Forsvar, og befkille en gudsfrygtig og befkeden Adelsmand at være Forstander for denne Skole, som aarligen paa hver Herredag skulde tilkiendegive Raadet dens Tilstand og Mangel; dog uden at være forpligtet at gjøre Regnskab for Indtægt og Udgiot, hvilket han skulde foresaae paa Troe og Lov. Dette med meere sees af Stiftelses-Brevet, underskrevet af Trolle og Birgitte Giøe paa Herlufsholm den 23 May 1565, altsaa kun saa Dage førend han tiltraadde sit sidste Sæetog.

Trolle ønskede paa sit Yderste sit Liv forlænget aleene for at see sin nyligen stiftede Skole ret i Gang; dog overgav han med fuldkommen Hengivenhed den og sig i Forsynets Villie. At bringe den ret i Stand var forbeholdt Birgitte Giøe, som og efter hendes Mands Død vaagede derfor med en særdeles Omhu. Hun forlod Gaarden Herlufsholm med Jordegods, Indkomster, Bogsamling, og Huusgeraad, som alt var skænket til Skolen, og

og ifkun nogle Akenodier med sig, hvormed hun begav sig til Magle-Mølle strax ved Næstved. Her levede hun tarveligen, og hendes fornemste Tidsofordriv var, at have Tilsyn med Skolen, samt at læse Bibelen og aandelige Bøger. Det var saa langt fra, at hun nogen Tid fortrød at have bortgivet saa anseelig en Deel af sit Gods, at hun meget meere bevidnede, gierne at ville bortskianke togange saa meget, om hun havde det. Imidlertid var hun ikke fattig; thi man veed, at hun har havt Forlehninger, eiet Jordegods, Herlufsholm uveedkommende, samt at hende siden Arv er tilfalden, hvilket alt hun anvendte til at viise Gæmildhed imod hendes Paarørende (blandt hvilke man i sær kan nævne Peder Dye) og Godgjørenhed imod de Trængende.

Henved tvende Aar var Birgitte Giøe selv Forstanderfke for Herlufsholms Skole, men i et Stadsfæstelses-Brev paa dens ne hendes og Trolles Stiftelse af 22 Martii 1567 overleverede hun Skolen med dens Eiendomme og Alt til Danmarks-Riges Raad, frasagde sig selv og Arvinger al Deel deri, og nedlagde tillige hendes Forstander-Embete med Begjæring, at Raadet vilde tage Skolen i Forsvar, og i hendes Sted beskikke en Forstander af hendes eller hendes Mands Slægt. Hendes Søster-Søn Peder Dye til Giffensfeld og hendes Eedskende-Børn Jørgen Rosenkrands til Rosenholm og Erik Kud til Fugelsang have med hende beseglet dette Brev; Raadets Svar ogsaa af 22 Martii indeholder blandt andet, at det havde beskikket en Forstander, nemlig Herluf Trolles Broder, Borger Trolle til Lilløe, dog at Birgitte Giøe hendes Livs Tid skulde have øverste Tilsyn med Skolen, men være befriet fra
at

at befatte sig med Godssets Regnskaber. Hun beholdt da fremdeles den største af hendes Fornøielser, at have Omsorg for Skolen, og at see de didsendte unge Børn til Gode, og man har Aarsag at troe, at hun just derfor har valgt den nærliggende Møgle-Mølle til Opholdssted. Og saa denne Mølle kunde, saalænge hun levede, ansees som en Skole for unge Jomfruer af Stand; thi da hendes Omgang var behagelig og søgt af fornemme Fruentimre, baade giorte og ugiorte, saa veed man, at hun af de Sidste har opdraget mange, som hun anstændigen giortede fra sig. Alle hendes Alenodier anvendte hun til Herlufsholms Kirkes Prydelse. Hun skienkede den Allerklæde og andre Ting, som hun med egen Haand havde syet. Desuden lod hun der oprette tvende prægtige Gravminder, det eene for hende selv, det andet for hendes afdøde Mand. Disse besaae hun ofte, og det med en Sinds Koelighed, som viiede at det tilkommende Liv var hendes høieste Attraae. Til dette Liv indgik hun den 25 Julii 1574. Hendes Liig blev hensat i Herlufsholms Kirke ved Siden af hendes Mand.

Hvad Herlufsholms Skole angaaer, da har den været truet med adskillige Vanhæld, ja endog med Undergang, men ved god Tilsyn, ved betimelig og adelmødig Understøttelse ere hiine overvundne og denne afværget. Den har, efter Stifternes Hensigt, givet Kirke, Høiskole og Stat mange lærde og duedige Mænd, af hvilke nogle have beklædt de anseeligste Embeder. Den staaer endnu. Den staae og blomstre og opfyldte Stifternes Hensigt og være et værdigt Vreminde for Herluf Trolle og Birgitte Giøe indtil Alt faaer Ende!

Hans Excellence Hr. Geheimeraad Otto Greve af Lott er for nærværende Tid Forstander eller Skoleherre for Herlufs-
holms Skole, til hvilken han har skænket en anseelig Sam-
ling af Bøger i de bedste og nyttigste Videnskaber, baade for
Skolen og Egnen, hvilken Samling, som nu bestaaer af om-
rent 5000 Bind, han fremdeles aarligen forøger.

Daniel

Daniel Hanžov.

Hofmans Efterretninger om Danske Adelsmænd.

Henninges Genealogiæ aliquot Familiarum nobilium in Saxonia.

Olearii Hofsteinische Chronick.

Mich. Beuther von Carlstatts kurgbegriffene Anzeige von Leben und Wesen der Könige zu Dännemark aus dem Oldenburgischen Stamme (*).

Biethens Geschichte und Beschreibung des Landes Ditmarschen.

Schlegels Geschichte der Könige zu Dännemark.

Friderich den Andens Kronike ved Resen.

Historie om den 7 Mars Feide. Haandskr.

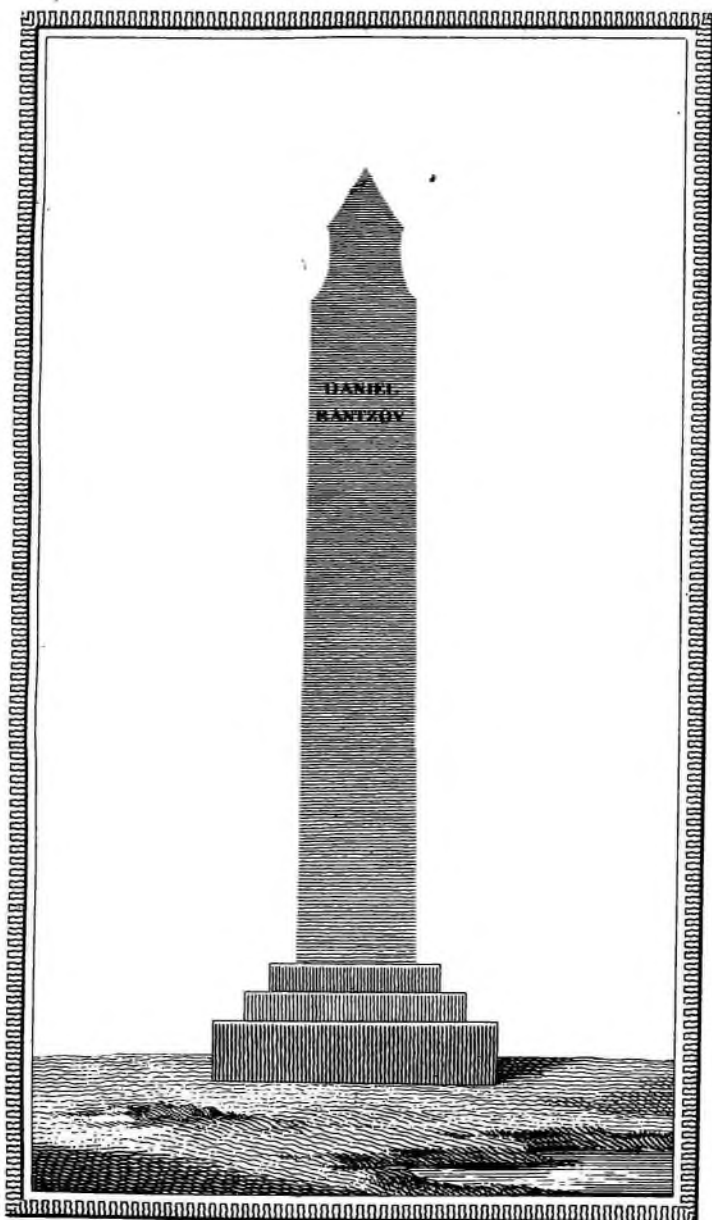
Dalins Schwedische Geschichte.

Kong Erik den Fiortendes Historie ved Eelsius. (eroversk. paa Tydsk.)

Holberg, Wagner og flere.

(*) Dette Skrivt, som maaskee ikke er almindelig bekendt, er trykt i Folio i Basel 1587 og igien 1592. Foruden Kongernes Levnet finder man her ogsaa Johan, Heinrich og Daniel Kanngovs. Et andet Værk af samme Forfatter, indeholdende Levnetsbeskrivelser af den ældre og nyere Historie, er tilskrevet Kong Friderich den Anden. I Tilskrivtet, som er af 3 Martii 1582, siger Forfatteren, at han 36 Aar tilforn har været i Kiøbenhavn og der havt Omgang med Høifolens Lærde, saa har han og saavel i som uden for Tyskland havt nøie Bekendtskab med mange Forneemme af den Danske Adel, hvilke han siden ofte har givet at forskaae, hvorledes han var findet at skrive den Ditmarsiske og Svenske Krigs-Historie paa Tydsk, i hvilket Forsæt han særdeles var bestyrket af Heinrich Kanngov, til hvilken han da og inden foie Tid vilde sende en Prøve af sit Arbeide. Denne Prøve er maaskee ovenanførte.

J. Wiedewelt vrn.

Clemens Saul.

skaffede sig en Erfarenhed, hvormed han derefter paa en udmærket Maade tiende Fædrelandet. Ved Hjemkomsten gjorde man ham til Befalingsmand over Slottet og Amtet Veine i Stiftet Hildesheim, hvoraf Kongen af Danmark og Hertugerne i Holstein havde en Deel i Pandt for 12000 Rigsdaler, laants dette Stift af deres afdøde Broder Friderich, Biskop til Sleebvig og Hildesheim. Da Hertug Adolph for sig selv aleene vilde bekriige Ditmarsken, havde han i sær Rantzovs Hurtighed at takke for at han i en Hast fik en anseelig Mængde af Rytterie og Fodfolk samlet. Det er tilforn fortælt, hvorledes dette Tog gik for sig 1559 under Johan Rantzovs Anførsel. Daniel Rantzov havde i Begyndelsen af samme to Faner Fodfolk at føre, og blev saaret ved Meldorffs Beleiring; men da Obersten Wolff Schonweiß paa samme Tid fik sit Banesaar, bekom hans Regiment paa dets eenstemmige Forlangende Rantzov til Fører. Agt for den Tapperhed, hvorpaa man alt meere og meere saae Prøver, var Grunden til Krigsfolkets Begiæring, at staae under ham, saaoog Grunden til at denne Begiæring bevilgedes. Altsaa hialp ogsaa han til Ditmarskens Undervingelse.

Kong Gustav af Sverrig døde 1560 og tillige med ham al Fortroelighed imellem dette Rige og Danmark. Den første Anledning til Misforstaaelse imellem hans Efterfølger Kong Erich den Fiortende og Kong Friderich den Anden, gave de tre Kroner, hvilke Erich paastod at skulle udslettes af det danske Waaben; og da man ikke vilde sœie ham deri, optog han Danmarks og Norges Waaben. Udskilligt meere foregode Tvistighederne imellem Rigerne. For at afgjøre disse uden Blods Udgydelse veyledes mange Skrivter, berammedes mange Moder, men alt uden Frugt. Tvistighederne udbrøde omsider til aabenbare Krig

Krig i Aaret 1563, da den danske Krigshær i August Maaned rykkede ind i Sverrig, anført af Greve Günther af Schwarzhoburg. Kong Friderich havde ikke Marsag at være fornøiet med denne Feldtøer, hvorfor han, da Feldtoget for følgende Aar havde Ende, gav ham sin Afsked og Høren til Otto Krumpen, en gammel forsøgt dansk Krigsmand, hvis Alderdom og Svagthed dog ikke tillod ham at beklæde denne Post længer end til 1565, da den blev overdraget til Daniel Ranzhof.

Ranzhof havde fra Begyndelsen været tilstede ved denne Krig. Strax da den var besluttet, lod Kong Friderich, som selv i Ditmarsken havde været Vidne til hans Mod og Tapperhed, ham ved hans Fætter, Henrich Ranzhof, kongelig Statsholder i Fyrstendømmerne, tilbyde et Regiment. Med Glæde fulgte Daniel Ranzhof dette Bink til Ære, og derpaa usfortøvet tilførde Kongen 8000 Mand, som vare hvarvede til hans Løeneste. Ved Indbruddet i Sverrig anførte han Bagtropperne. Den danske Hær ankom den 21 August 1563 for Elsborg, hvis Slot den beleirede; efterat den forgæves havde opfordret det; dog overgav det sig, efter nogles Beretning, i Begyndelsen af September, men efter andres ikke førend hen i October Maaned, da det saae at Besættterne lavede sig til at angribe det med Storm, ved hvilken Leilighed Ranzhof med sit Regiment skulde giort det første Auløb. Han var derefter med at forjage de Svenske som beleirede Halmstad, saag ved den derpaa foresaldne haarde Træfning ved Markersøed, hvor Fienden, efter at have tabt en stor Mængde Foss og alt Skyt, maatte tage Flugten. Han maatte derefter med sit Regiment lægge sig ind i Halmstad og Warbiery for at beskytte disse Stæder mod fiendeligt Overfald.

Povel Huitfeldt fortjener at erindres her. Han var Halmstads Forsvar betroet i vedrørte Beleiring. Han havde kun to Faner Fodfolk og Josua von Qvalen med en Fane Ryttene hos sig. Kong Erich kom den 2 October med sin Krigshær for Byen og belagde den fra alle Kanter. Han lod den opfordre og lovede Huitfeldt en Forøring af 22000 Dukater, om han vilde overgive den. Huitfeldt svarede, at han ikke havde Eed og Ære at sælge for Penge; men hans Herre havde ikke sparet Penge paa Lod og Krud, hvilket han vilde deele med Kong Erich, saalænge det og hans Liv vilde tilstrække. Kong Erich fortørnet herover, begyndte strax paa det hæftigste at beskylde Byen. Borgerne og Besætningen, opmuntrede af deres kække Anfører, manglede ikke paa samme Maade at svare ham fra Voldene. Man holdt saaledes ved indtil den 5 November, da Erich, paa Tidende om de Danskes Ankomst, med Storm vilde indtage Staden. Med uophørlig Skuden og Stormen foruroeligede han den Dagen igiennem indtil imod Aften, da han tvendegange, hvergang med friske Folk lod løbe Storm, men blev og hvergang med saa stort Forlis afflaget, at de Folk, som skulde forsøge den tredie Storm, forfærdede over Mængden af deres ihjelslagne Staldbrodre, vendte tilbage uden at vove noget. Han opfordrede nu atter Byen under Trusel af den haardeste Medfart, endog imod Barnet i Buggen. De Beleirede svarede, det maatte gaae dem og deres Børn som Gud vilde, for ham og Rigets Fiende havde de intet uden Krud og Lod. Dagen derpaa tabde han atter i to Storme flere end 500 Mand, og den 7 Novemb. ved Midnat forlod han Staden, da Kong Friderich nærmede sig til dens Undsætning, og den 10de derpaa stod ovenmældte Slag ved Markeroed.

I Begyndelsen af Aaret 1564 beleirede de Svenske Baahuus. De i Fæstningen gjorde tapper Modstand, og Fienden saae sig nødt til at ophæve Beleiringen. Han begav sig derpaa til Oddevald og Kongelle og der holdt ilde Huus, uden at det fremmede Folk, som stod i-danskt Sold og laae omkring i Skaane, tænkte paa at hindre ham. Daniel Ranzov tilmældte endeligen Kong Friderich dette, saag at Fienden trak Tropper sammen ved Grændserne for at gjøre Indfald i Sønder-Hal-land og Skaane, hvorhos han anmodede om, at det andet Krigsfolk snartigen maatte komme did. Ja om man ikkun vilde sende ham en Fane Ryttere til Forstærkning, saa vilde han, om Kongen saa syntes, rykke ind over Grændserne i Sverrig og adsprede den Magt, Fienden dagligen samlede. Greven af Svarthborg bifaldt ikke Ranzovs Forslag, at adskille Krigshæren, saasom man ei kunde vide hvad Baghold de Svenske havde der i Landet; derimod holdt han for bedst, kun at opsende nogle til at bevogte Grændserne, om Fienden vilde gjøre Indfald. Ritmesteren over Kongens Livsane, Friderich af Dona, befalede da, med ikke flere end 20 til 30 Ryttere, at drage op til Halmstad til Ranzov, at forsvare Grændserne og hindre Fiendens videre Fremgang. Greven kunde ikke vel lide denne Ritmester, og vilde, naar han var fraværende, besætte hans Plads med en anden. Friderich af Dona, skient han vidste hvorledes Greven var findet, og saae hvor farligt det var at drage den lange Wei med saa faa Folk, helst om Fienden allerede var falden ind i Landet, vilde dog ikke besværge sig hos Kongen, men formaade sin Broder og nogle flere Adelsmænd at gjøre ham Selskab, saa han med hundrede Heste indsandt sig hos Ranzov. Denne besluttede nu at falde ind i Sverrig og adsprede Fienden,

førend hans heele Magt blev samlet. Pinte-Aften rykkede han ind i Sverrig til Udgaard. Man fik et rigt Bytte paa Kong Erichs Lyfsgaard Hammer, som derpaa blev opbrændt. Nu erfarede man, at den svenske Stattholder i Smaalandene, Karl Mornai, var ikke langt derfra med den Hob, man søgde. Imellem den og de Danske var en tyk Skov. Omkring denne drog Rånghov med 450 Mand, i Tanke at komme bag paa de Svenske, som bestode af 1000 Mænd Bønder, 200 Hageskytter og en Fane Ryttere. De Danske rykkede frem siklere, og deres Rytterie næsten alt uden Harnisk. Men da de kom ud af Skoven, saae de Fienden lige for sig, og intet Middel til Redning uden haanlig Flugt eller modigt Angreb. De valgte det Sidste. De Svenske, som aldeles ikke havde ventet saadant Overfald, tabde Modet ved første Anløb, en stor Deel blev slagen og Resten flyede hver sin Vey. Friderich af Dona satte saa stærkt efter Karl Mornai, at han fangede en af hans Tjenerer, som var ham nærmest, hvilken Skiabne Mornai selv blot undgik ved det, at han hurtigen kastede sig af sin Hest og fngtede ind i et stort Morads. Landet var nu aabent for de Danske, hvilket de igiennemstreiffede uden at finde Modstand, og derpaa begave sig tilbage igien. Rånghov lod Friderich af Dona bringe Kongen Tidende om dette Togs lykkelige Udfald, og tillige foreskille, hvor raadeligt det var at holde Fienden varm, og derfor lade ham, saa snart og stærkt som mueligt, foruroelige ved det andet Krigsfolk, som dog laae ørkesløst i Skaane. Dette virkede saameget, at Greven af Svarshborg fik Befaling usfortøvet at rykke for Calmar med en Deel af Krigshæren, da Friderich af Dona med en anden Deel skulde støde til Daniel Rånghov, og med ham ved Udsæhel gaae ind i Sverrig, for der atter at
 adsprede

adsprede de Folk som paa nye Kunde være forsamlede, og siden igiennem Smaalandene foreene sig med Greven ved Calmar, som skulde beleires. Friderichs af Donas Død var Marsag, at dette Tog for denne Tid blev opsat. Han druknede paa en Færge ved Malmøe.

Da imidlertid i Kjøstok et frugtesløst Møde var holdet om at stifte Fred imellem Danmark og Sverrig, stødte Rånghob efter Befaling med sine Folk til Greve Günther; som den 14 Julii med heele Krigshæren rykkede ind over Grændserne i Sverrig ved Ulsbbek. Man plyndrede Landet henop til Jonkøping. Ikke langt herfra stode nogle fiendtlige Tropper, hvilke Rånghob fik Ordre at forjage. Med Hurtighed og Mod udførte han dette, og nødte de Svenske efter en tapper Modstand at tage Flugten. Tvende fornemme Fiender, Anders Oluffen og Oluf Drage, bleve i denne Træfning Rånghobs Fanger. Han selv mistede Mogens Krabbe til Bedholm, som efter de Danskes Beretning druknede i en Aae, men efter de Svenskes omkom i Slaget. Michel Gynge nævnes som den der udmærkede sig ved sin Iver at forfølge de Flygtige, hvilket tilveiebragde ham et Saar i Armen, og nogle Folkes Forliis. Efter dette udsøvede man uden Modstand Fiendtligheder omkring i Landet. I Stedet for at Greven af Svarhborg nu end videre skulde, saaledes som han kunde og burde, have ført sig disse forhvervede Fordeele til Nytte, saa trak han sig kort derefter tilbage til Halmstad, hvor Rånghob igjen fik Post med tre Faner danske, og to Faner tydske Ryttere; med den øvrige og største Deel af Hæren drog Greven selv derpaa ned aldeles til Slaane. Marsagen til denne Opsørsel var det fremmede Krigsfolks Opsætighed, som reisde sig formedelst deres udeblivende Sold. Kong Friderich havde tænkt at skaae Landets Værn i denne Krig, og lade den føre ved Fremmede; men da han

han fra Begyndelsen saae den Lunkenhed, hvormed disse, saavel Anførere som Gemeene antog sig hans Sag, lod han ved Feldttogets Begyndelse for dette Aar sine egne Undersaatter opbynde, og, efterat de vare mynstrede i Kjøbenhavn, foreene sig med hiine. Han saae nu her paa nye, hvor upaalidelige de vare, han saae end videre, hvorledes de, efterat have trukket sig tilbage, laae roeligen ved al den Glæde, Fienden tilføiede hans Lande, uden at røre sig til Undsætning forend seent eller for sig. Dette bevægede ham at give den største Deel af dem tilligemed deres Anførere Afsted og overlade Landets Forsvar til Landets Børn, som nu skulde anføres af den bedagede Otto Krumpen, hvilken det i sær var befalet at have et vaaget Øie over de tilbageblevne fremmede Krigsfolk. Ved denne Forandring kom Daniel Rangob med sine Folk og en Deel af de Fremmede til at ligge i Malmøe.

Den følgende Vinter arbejdede man igjen forgæves paa Fred. Imidlertid saae det farligt ud i Malmøe. Endnu i Winterleiet og altsaa paa en Tid, da man ikke formodede det, fordrede de herliggende fremmede Krigsfolk pludseligen deres tilgodehavende Sold. Pengemangelen, som hidtil saa ofte havde virket med til denne Krigs flette Fremgang, regierede nu ogsaa her, og forbød at tilfredsstille Krigsfolket. Heraf kom Oprør. Krigsfolkene satte efter deres Officerer, saa end ikke Daniel Rangob selv kunde gaae sikkert paa Gaden. Et falskt Rygte, at deres Anfører alt for længe siden havde faaet Penge til deres Betaling, men holdt samme tilbage, syntes i sær at have forarsaget denne Allarm. No, Oprørerne forsamlede sig paa Raadhuset, fangede Slots-Fogeden, bevogtede Stadens Porte at ingen kunde komme ud eller ind, og trueede at giøre sig

fig selv betalte ved at plyndre Byen. De troede at kunne vove Alt, i Tillid til den gode Befæstning som var i deres Bold, og man frygtede at de skulde kalde deres Staldbrodre til sig som laae udi Øst, for desto lettere at udføre deres Trusler. Faren var stor, da Ranzob afvendte den. Han lod Trommerne røres omkring i Byen og forkyndte, at enhver, som havde svoret Kongen af Danmark troe Tjeneste og var en ærlig Krigsmand, skulde møde paa et bestemt Sted til en vis Tid, for at høre, hvad han i sin Herres Navn havde at sige dem. Alle mødte; thi alle havde svoret, og hvo vilde ikke synes ærlig? Ranzob, som kiendte Folket, han havde med at bestille, indfandt sig ikke i Forsamlingen, førend han havde faaet Lovte om Sikkerhed. Nu forestillede han dem deres Ed og Pligt, og hvor skammeligt at handle derimod; paa hvor ulovlig en Maade de havde giort deres Fordring, og hvor ufornuftigt de havde handlet, saaledes at opføre sig paa et Sted, hvor de vare fremmede, og ikke kunde vente Understøttelse i deres Trodsighed. Derpaa lovede han dem deres Solds Betaling til visse bestemte Tider, og fandtes nogle, som saalænge ikke vilde give sig tilfreds, skulde en Deel af deres Tilgodehavende strax worde dem udbetalt. Dette stillede Uroeligheden, og da han derpaa ved et Forskud paa nogle tusinde Rigsdaler, han fik af en Deel af de rigeste Kiebmænd i Byen, havde opfyldt den sidste Deel af sit Lovte, saa var Oprøret reent dæmpet.

Krigshandlingerne vare nu allerede igien begyndte. I Jemteland og Tronhiem spillede snart de Danske, snart de Svenske Mester. De Sidste gjorde den 18 Februarii 1565 et Indfald i Bahuuslehn og beleirede Bahuusens Slot, men Befættningen værgede sig saa tappert, at Fienden, naattet han havde skudt Hul paa Muren, maatte med Forliis forlade Slottet.

Paa Hiemveien til Sverrig stødte en stor Hob andre Tropper til dem, hvorfor de rykkede for Elsborg og belagde det fra alle Kanter. Jens Raas, som befalede i Fæstningen, tilmeldte strax Kong Friderich dette, med Ven om hastig Hielp. En Deel danske og tyske Tropper maatte derpaa begive sig paa Veien til Undsætning, og Daniel Rånghob blev udnævnt til deres Anfører i den gamle Otto Krumpens Sted. De i Østled liggende Tydske, Staldbrodre til hiine i Malmøe, bleve befalede ogsaa at lade sig bruge ved dette Tog; men i Stedet for at adlyde, fangede de Kongens Bud, som vare fornemme Herrer, hvilke de vel igien satte i Frihed, da Kongen strængeligen bød dem det; men Befalingen angaaende Toget efterkom de ikke. Dette var Marsag at Warbiery siden faldt i de Svenskes Hænder.

Ved Pintsedags Tid rykkede Daniel Rånghob med de Tropper han havde hos sig imod Fienden for Elsborg. Ved hans Ankomst trak Fienden sig tilbage op i Landet, hvor han igien satte sig saa fordeelagtigt ved et stort Vand imellem to store Klipper, at det var umueligt at komme til ham. Rånghob overde derpaa Fiendtligheder i de svenske Lande, ved hvilken Leilighed et kosteligt stort Skib, Kong Eric's nyligen havde ladet bygge og kalde Trods Danmark, faldt i hans Hænder. Da intet kunde bevæge Fienden at forlade sin Fordeel, nærmede han sig igien Elsborg. Her foresaldt intet uden idelige smaa Skiermydster, indtil Fienden endeligen, da han mærkede at de danske Tropper dagligen formeeredes, trak sig reent tilbage, og ikke meere vilde lade sig see. Rånghob forsynede nu Fæstningen rigeligen med Folk og Proviant, og derefter, saasom Landet deromkring var meget blottet baade af Venner og Fiender, trak han sig til Warbiery, i Tanke der nogen Tid at ligge til Landværn.

Men

Men da Tilstanden der i Egnen var af samme Vækkaffenhed, som ved Elsborg, maatte han, for ikke reent at udtomme Landet, efter Slotsherrens Begjæring begive sig derfra. Han gik derfor med sine Tropper til Halmstad. Kort efter han var ankommen her, fik han den Tidende, at de Svenske med en mægtig Hær igien vilde falde ind i Halland og Skaane. Han skrev igien til Kongen, at Krigsfolket, som laae ledigt i Ysted, Borgene til Lyngø, maatte med det første komme til ham. Vi have hørt dette Krigsfolks Opførsel. Øvrigheden i Warbiørg, som forudsaae at Fiender vilde besøge deres Stad, bade nu Ranskob om hastig Undsætning. Men 200 Skytter var Alt, hvad han i nærværende Omstændigheder kunde sende dem. De lode derpaa Kongen selv vide deres Nød, og da de Svenske imidlertid med en vældig Magt viefeligen foretog Beleiringen, sendte de end nu et Bud til Ranskob om Hielp. Dog førend enten Bistand eller Svar kunde komme, havde de Svenske, efter 6 Storme, med 2500 Mandes Fortliis indtaget Byen, hvis Fæstningsværker de ødelagde.

Ranskob havde imidlertid ikke været roelig ved Warbiørgs Fare. Da han ikke fik den forlangede Undsætning fra Ysted, opbød han hver tiende Bønde i Skaane til at forstærke sin Hær, og derpaa hastede mod Warbiørg for om mueligt at redde Slotet, som nu blev beleiret. De Svenske hørde hans Ankomst, og som de ansaae det for farligt og tillige spotteligt, med deres heele anseelige Magt at oppebie ham med sine for største Deelen nøgne Bønder i deres Leier, saa besluttede de at rykke i Marken. Ved Kongsbäck mødte Ranskob dem med to Faner Ryttere og nogle Hageskytter. Efter nogen Skiermskuel tog han en fordeelsagtig Post ved Nissa-Floden, og da han her havde formæret

de Svenske Dvergangen, forsøiede de sig igien tilbage til deres Leier og begyndte for Alvor at beleire Slottet. Kanthov, som ikke saae sig stærk nok at foretage noget videre, gik tilbage til Halmstad. Did kom Kong Fridrich selv med Forstærkning, men, formedelst de nyttede Soldaters Langsomhed at rykke ud, ikke førend den 12 September, og endda, saasom det andet fremmede Krigsfolk nu og ved Opsætsighed foraarlagede Sinkelse, til ingen Nytte for det beleirede Slot. Efter en tapper Modstand af dets svage Besætning anført af Hans Holt, Claus Lott, Christoffer af Dona og flere, indtog de Svenske det den 15 September. De forsynede det med tilstrækkelig Proviant og Mandskab, satte de forskudte Fæstningsværker i en Hast igien i den bedste Stand og Karl Mornai til Befalingsmand, og derpaa med den øvrige Krigshær forsøiede sig ind i Sverrig, for at bringe det rige Bytte, de havde bekommet, i Sikkerhed.

Warbiørgs Forliis smertede, og Kong Fridrich vilde anvende al sin Magt for at faae det tilbage. Han havde besluttet, selv at være tilstede ved dette Foretagende; men paa Rigets Raads Forestilling forandrede han sit Forsæt, og begav sig til Kiøbenhavn. Daniel Kanthov rykkede da op at indtage Warbiørg Slot: dog Besætningen var stærk, og Fæstningen sat i saadan Stand, at han intet kunde udrette ved Storm; og saasom Landet deromkring reent var ødelagt, saa begyndte efter nogen Tids Forløb Hungeren at indfinde sig i hans Leier, hvorfor han maatte give de Slaanske Vønder Hiemlov. Imidlertid fandt Carl Mornai Leilighed, at sende Bud til Kong Erich om Undsætning. Dette fik Kanthov at vide, saa og at Kong Erich agtede at besøge ham med en stor Krigshær. Han saae hvor farligt det var at forblive i Leiren, og der lade sig indslutte imellem

Befæst-

Befæstningen og den ankommende overlegne Fiende, han opbæ-
vede derfor Beleiringen for at sætte sig i Sikkerhed. Men da
Fienden havde ødelagt Broen ved Falkenberg, for ret at faae
ham i Klemme imellem de to store Aaer ved Warbiery og Fal-
kenberg, saa søgte han langs Floden et beqvemt Sted til Over-
gang, og da Vandet stod overalt høit, var det ikke at finde uden
ved Svarteraa. Did kom han 4000 Mand stærk og mødte
den heele svenske Krigshær, bestaaende af 25000 Mand; thi
den svenske Anfører havde Befaling at opsege og slaae Fienden,
hvor han kunde finde ham. Rånghods Beslutning var nu at
fægte og vinde, eller døe som Helt, og hans Underhavende
tænkte ligesom han. Med koldt Blod overveiede han imidlertid
Alt, hvad der kunne møde, og med Klogskab anvendte han de tien-
ligste Midler, om ikke selv at vinde Seieren, saa dog at sælge
Fienden den saa dyrt som mueligt. Han udsendte Peder Gyl-
denstjerne at indhente Kundskab. Denne holdt nogen Træfning
med Fienden, om hvilken han derpaa bragde den Tidende tilbage,
at han af alle Kræfter uilede imod de Danske. Den 20de Oct.
for Dag maatte Rånghods Folk være færdige til at angribe Fienden,
om Leiligheden fordrede det. Saasnart det var Dag besaae han,
tilligemed nogle af Krigsraadet, Egnen deromkring, og lod alle
Hindringer bortryddes af Pladsen, hvor man kunde formode at
Træfningen skulde holdes. Omkring sin Hær slog han desuden
en med Kiæder sammenlænket Bognborg, hvoremellem Stykker-
ne vare plantede for at standse Fiendens første Anfald. Efter
diffe Anstalter forsamlede han Krigsfolket omkring sig og forøge-
de deres Mod ved en Tale fuld af Fynd og Ild. Han foreholdt
dem Eed, Pligt og Ære, og formanede dem til Tapperhed,
Agtfomhed og god Orden, og lovede at lade sig see i Spidsen af

dem, som en ærlig Anfører, og gaae Døden i Møde, som en Kongens troe Mand. Med eenstemmigt frydefuldt Raad gav Krigshæren ham herpaa den Forsikring, at den vilde forholde sig som ærlige Krigsfolk og opofre Liv og Blod med ham. Anærende maatte den derpaa anraabe Gud om Lykke og Seier. Dette skeede i Paasyn af de Svenske, som ansaae det for Tegn til Frygtagtighed, og tvøvede, de Danske bade om Skaansel førend de engang vare angreebne. Ikke længe lod Rantzov dem moere sig med disse stolte Tanker, i det han efter fuldendt Bøn ved 5 Trompetere udæskede dem til et ærligt og offentligt Slag i Marken. Med Haanhed hørde den svenske Anfører en Udfordring fra en saa ringe Hob, at han med sin Mængde vilde træde den under deres Heste-Jodder. Disse Udtryk brugde han blandt andre i sin Opmuntrings-Tale til sin Hær, da han havde ladet den bereede sig til Strid, hvorhos han befalede, at de ingen skulde spare eller tage til Fange enten af de Danske eller de Tydske, efterdi de vovede at vise sig saa overmodige. Da han derpaa ligeledes ved 5 Trompetere havde ladet tilhyde de Danske det samme, forlod han, stolende paa sin Mængde, sin Fordeel og begyndte Angrebet med Fremfusenhed, uden at betænke at han havde med en fortviolet Fiende at bestille. Den første Virkning heraf var, at han ikke gav sig Tid at stille sine Stykker ret, saa han med samme næsten ingen Skade tilføiede de Danske. Nu traf man paa hinanden med afoerlende Lykke. Bort Fodfolk viisde en overordentlig Tapperhed under Brockenhuus, ligesom Nyttieriet under Rantzov. Denne fægtede ikke blot der, hvor Faren var størst, men han gav og Agt paa alt, hvad der gik for sig trindt omkring. Nu undsatte han dem, som vare i Nød, nu holdt han de alt for Hidfige tilbage, nu gav han dem igien

igien Toilen, alt ligesom Omstændighederne udfordrede. En Regn, som faldt, var, tilligemed Vinden, i Begyndelsen de Danske imod, men vendte sig omsider til deres Fordeel. De Svenske vovede nu endeligen et Hoved-Anfald, for derved at faae Seier. Ranzhov lod dem frit rykke frem, indtil han med sine Kanoner kunde ramme dem ligesom han selv vilde, da han modtog dem saaledes, at det ikke varede længe, førend de, reent bragte i Uorden, begave sig paa Flugten, og standsede ikke før 4 Miile inde i Sverrig. Nu var Seieren hans, tilligemed alt Fiendens Skyt, samt fem Standarter og otte Faner. Desuden regner man, at Fienden i dette Slag har tabt flere Folk, deels fagne, deels fangne, end Ranzhofs heele Hær var stærk. At denne Seier ikke blev vunden uden temmeligt Forliis paa vor Side, kan sluttes deraf, at man satte Tabet af Udelige aleene paa 300, hvoriblandt 50 Danske. Et andet Beviis paa de Danskes Forliis, bliver uden Tvivl, at de ikke gik tilbage for Warbjerg. Men med alt dette vil denne Seier stedse være en Ære for Ranzhofs Klogskab og Mod. Hans Kongs forevigede den ved en Skuepenge i Guld, som findes i det Kongelige Mynt-Kabinet, 5 Ducater vægtig, paa hvis eene Side sees Friderich den Andens Brestbillede med Navn og Titel omkring, Fridericus. 2. Dei Gracia Danie. Norwe. Scla. Go. Rex. Paa den anden Side et kronet F, hvoromkring læses: Anno. 65. am. abondt. S. Vrful. Slug. K. Friderich. der. 2. mit. 4000. Man. auf. Astor-Heide, K. Erich. den. 14. war. 25000. Man. starck. unt. blihen. 5000. Sweden. auf. die. Walfstadt. De andre Anførere, som hiulpe Ranzhov at vinde Seier, fortjene i det mindste her at nævnes. De vare Frans Brockenhuus, Mourits Podebusk, Hack Holgersen, Josva von Qvalen, Frans Banner, Peder

Gylden

Gyldenstjerne og Hammon Tornob. Om den Sidste har man endog, at han ved sin tappre og betimelige Undsætning redede et Regiment Fodfolk, som allerede saaledes var bragt i Kni-ke af Fienden, at man ikke havde Haab at een Mand skulde komme derfra. Blandt de andre som udmærkede sig paa denne ærefulde Dag, nævnes i sær Michel Pedersen Gyng. Han havde fulgt med Rantzov og under ham forrettet mange Heltes-Gjerninger. Denne Dag indlagde han sig ny og stor Ære, som han ikke blot vedligeholdt, men og forsøgede i Fortsættelsen af denne Krig. Hans Æn var Ophøielse i Adelsstanden 1571, og hans Adelsbrev siger udtrykkeligen, at han nød denne Ære fordi han havde vovet sit Liv for Konge og Fædreland og gjort deres Fiender tidt og ofte mærkelig Skade og Afbræk. Med saa Ord, alle Danske, saavel som deres Staldbrodre, de Tyske, viisde denne Dag overordentlige Prøver paa Mod og Tapperhed. Veie-ne vare nu overalt aabne for Rantzov. Imidlertid blev han henved 24 Timer staaende paa Valpladsen, i hvilken Tid han lod de Dræbte, baade Danske og Svenske begrave. Derefter slog han sin Leier ved en Bondeby i Nærværelsen, hvor han blev staaende i otte Dage, for at see om Fienden paa nye vilde begynde noget. Men da han intet mærkede, rykkede han først til Falkenberg, som han igien lod sætte i Stand, og derfra til Halmstad, hvor han den 4 November fik Befaling fra Kongen at begive sig i Winterleie i Skaane. En uventet Fordeel af ovenmeldte Seier havde Danmark, ved Kong Eric's Opsørsel imod de i hans Sold staaende Tyske. Paa disse skiede de Svenske Skylden for det tabte Slag, og Kongen lod dem derfor saa grumt behandle, at ikke aleene en stor Deel op sagde ham Huldskab og tog dansk Tieneste, men og kun saa Fremmede vilde efter den Tid tiene ham.

Marcks

Aarets Tid bød nu nogen Vaaben= Stilstand. Man moe-
 rede sig da imidlertid med at handle om Fred. Erich havde til-
 forn gjort Friderich Freds Forslag, som fandtes ubillige. Nu
 tilbød Friderich Erich Fred paa Vilkaar, som ikke kunde anta-
 ges. Krigen blev fortsat. I Foraaret 1566 beleirede de Svenske
 atter forgiæves Bahus. Den svenske Anfører Jacob Hestefoe,
 som havde tabt Slaget ved Svarteraa vilde nu paa no-
 gen Maade gotgiøre dette Tab. Han faldt ind og plyndrede
 i Skaane, brandskattede Alt indtil Malmøe, og fordærvede Veien
 til Smaaland for at sætte det i Sikkerhed for fiendtlig Besø-
 gelse. Den raske Rangkob derimod (saaledes kalder en svensk
 Skribent ham her) faldt ind i Westgothland, og brændte, for-
 uden andre Gaarde og Stæder, de kongelige Gaarde Drevholm
 og Leckø, samt Staden Skara, borttog eller ødelagde en stor
 Mængde Krigsforraad, og gjorde et overmaade stort Bytte. Ved
 Jonkiøping bortrev smitsom Syge en stor Deel af hans Folk,
 ikke mindre end 300 paa en Nat, hvorfor han holdt det for raa-
 deligst den 26 Julii, at begive sig paa Hiemveien. Kong Erich
 havde imidlertid faaet Tidende om Rangkobs Indfald, og be-
 falede endeligen Mornai og Hestefoe at gaae ham i Møde. Disse
 forhuggede Veien, og forsømmede intet som kunde giøre ham
 Tilbagegangen besværlig. Han maatte nu bane sig Veien med
 Kaarden i Haanden. Ved et snevert Pas Allings Næs blev
 han overfalden af de Svenske. Han slog sig igiennem, men
 med Forliis af en temmelig Deel Folk, og den største Deel af det
 Bytte, han havde gjort. Han rykkede derpaa til Guldborg
 Enge hvor han slog Leier. Her rasede Sygdommen endnu blandt
 hans Folk, derhos var Fienden i Nærværelsen, saa der forefaldt
 adskillige, men ubetydelige Træfninger. Mornai, som havde

I. Bind.

Ddd

faaet

faaet Forstærkning, og derpaa var rykket nærmere til den Danske Leier, lagde sig den 18 August tilligemed Hesteskoe og 300 Rytttere i Baghold, for usforvarende at overfalde de Danske, som droge ud paa Foering. Frans Brockenhuis, som samme Dag var udreden med en Hob Folk, fik, da han vendte tilbage til Leieren, et Nys herom, anfaldt pludseligen de Svenske, og bekom, efter en tapper Fægtning, begge Anførerne fangne. De andre af Fienderne, som kom fra denne Træfning med Livet, flygtede til deres Leier, og derfra med den heele øvrige Hær tilbage til Sverrig. Da Rantzov derefter havde ligget stille i otte Uger og forgiæves ventet paa nye Besøgelse af Fienden, gjorde han atter Indfald i Sverrig, hvor han ødelagde nogle Kirkesogne ved Smaalands Grændser. En Træfning, som derpaa foresaldt, uden synderligt Tab for nogen af Parterne, gjorde Ende paa dette Mars Feldttog.

Efter nye frugtesløse Fredshandlinger, gjorde de Svenske tidlig om Foraaret 1567 atter Indfald i Norge. Tvendegange beleirede de Aggershuus, først to Uger og siden atten, men beggegange forgiæves. Christen Munk forsoarede det. Smidlertid saae Kong Friderich ved de da i Sverrig herskende indvortes Uroeligheder en beqvem Tid at giøre Indfald i dette Rige, hvoraf han vilde betiene sig. Han bød Adelen og det fremmede Krigsfolk at giøre sig særdige til saadant Tog i Efterhøsten. Mynstringen skulde holdes; men det i Øst liggende fremmede Krigsfolk vilde ikke indfinde sig derved, mindre lade sig bruge til noget Tog, førend al deres Sold var betalt. Ved Eftersyn befandtes deres Fordringer langt at overstige deres Tilgodehavende. Krigsfolket beskyldte nu deres Anførere for at have imodtaget Pengene og opholdt dem med Snak, de mynstrede sig derpaa

derpaa selv, og kom efter, at Høvidsmændene havde afbedraget Kongen stor Befoldning for blinde Navne. Bedragerens Straf var Kongens Unaade og Landsforviisning. Dog dette tilfredsstillede saa lidet de Uroelige, at de meere viisde sig trodsigere end tilforn. Kort, da de ikke vilde agte enten paa milde eller alvorligere Forestillinger, og man ikke vilde bruge den Strengthed imod dem, deres Dødsfæl fortiende, lod Kongen dem deres Tieneste opsigte, og bad dem forlade Landet, hvortil man forskaffede dem Leilighed. Mange forbleve dog frivilligen tilbage og lovede at vise sig lydige. Hantkob lod disse paa ny sværge Kongen og satte dem under andre Befalingsmænd. Dette forsinkede ham, saa han først den 6 October kom med Hæren til Halmstad. Besætningen her forvoldt ham Sinkelse af samme Art som den forrige, skønt det ikke lader som den drev det saavidt. Dog hindrede det ham at bryde op derfra, før end den 20 Octbr., og tredie Dagen derefter kom han over Grændserne henved Jönköping, hvor man vidste en Deel svensk Krigsfolk var forsamlet.

Dette Tog var overmaade mæisommeligt. Det var silbig paa Naret, dagligen Regn, Stud og Kuld, paa Veiene døde Moradser, Maer, hvor Broerne for største Deelen vare afkastede, lange og tykke Skove overalt opfyldte med Forhugninger, og allevegne Fiender i Daghold, som passede paa Leilighed at skade. Dog nu var Hantkob i Spidsen af lutter villige og for største Deelen danske Folk, som under hans Anførsel bode Trods til Farer og Besværligheder, og overvandt dem, og trængde sig igiennem til imod Jönköping. Han lod nu 200 Mand gaae forud at indhente Kundskab. Disse bemægtigede sig et Blotshuus, som laae dem i Veien. De Svenske flygtede over en Broe, som de antændte, for at standse Forfølgerne, og derpaa

samlede sig igien over 400 Mand stærk ved den anden Side. Om Aftenen kom Rangkob til den endnu brændende Broe. Her maatte han med sine Folk holde Matten igiennem uden mindste Bederqvægelse i en uophørlig øfende Regn. Imidlertid lod han dog Broen saavidt sætte i Stand, at han om Morgenens kunde gaae over den med sit udmattede Rytterie. Han lod nu Frans Brockenhuus blive tilbage for end videre at forbedre Broen, saa at det øvrige Krigsfolk tilligemed Tros og Kustvoagne ogsaa kunde komme over, men selv satte han efter Fienden. Samme Dag, som var den 1ste November, kom han til Jonkøping. Her var begyndt paa en Bold, som allerede var i saadan Stand, at en ringe og modig Hob letteligen havde kunnet forsvare den; men Fienden, som ikke vovede at oppebie Rangkob, havde trukket sig tilbage, efterat han selv havde opbrændt Byen med Kirke og Slot (Svenske Skribenter sige, at denne Ødelæggelse skeede ved de Danske). Da Rangkob ikke mærkede nogen Fiende, gik han om Natten tilbage til Brockenhuus, og da han i en Hast havde ladet forfærdige en anden Broe, rykkede han igien med samlet Magt til Byen, hvor han kom, efterat have forjaget Fienderne, som i Skoven havde forsamlet sig paa en Klippe. Nu gav han sine Folk en Hvile-Dag, og disse funde stort Bytte, saavel andensteds som i den afbrændte Bye, hvor det deels var nedgravet i Jorden, deels nedsænket i Brøndene.

Rangkob vilde nu trænge videre ind i Ost-Gothland. Paa den eene Side havde han den 16 Miile lange Søe Wetter, og paa den anden Side nogle meget høie Klipper. Een Miil borte havde de Svenske opført et stærkt Blokhuus i Veien for ham, og besat det med 1500 Skytter og nogle Ryttere. Rangkob vilde selv borthrydde denne Hindring, hvorfor han begav sig did med nogle

nogle Folt og opbrændte Blotthuset, da han fandt det forladt af Fienden, som havde trukket sig op imod den saa kaldte Hulvei. Da de Danske Dagen derpaa, som var den 7 November, rykkede frem, saae de Fienden opstillet i Orden, og troede, det skulde komme til Slag; men da Rangkob rykkede frem med Fors tropperne, vendte Fienden Ryggen. Kun en Skotlander, Willum Roham, viisde Lyft at sægte, men maatte, forladt af Sine, give sig fangen. De Danske forfulgde de Flygtige fældte en Deel, og vendte tilbage med nogle Fanger og en Deel Heste. Rangkob nærmede sig nu Hulveien; men det var, som man sagde, umueligt at trænge igiennem den med en Krigshær. Ingen vil troe, at et blot Rygte kunde bringe den danske Anfører til at opgive et kiækt Forehavende, men han begyndte det med sin fædoanlige Forsigtighed. Den 8 November udsendte han Christoffer af Dona med Forvagten og 400 Heste at undersøge denne saa berygtede Bei. Uagtet Fienden var i Nær værelsen, kom vonn Dona efter vel forrettet Sag tilbage med Tidende, at man tilforn havde havt langt værre Bei end denne, som var en god slagen haard Bei, saa breed, at 3 Heste kunde gaae ved Siden af hinanden, og derhos ikke farligere, end at man jo med et usforsagt Mod og en god Forsigtighed kunde komme igiennem. Desuden gav han den Fortræstning, at man paa den skulde finde tilstrækkelige Levnetsmidler. Rangkob mynstrede nu Hæren, og derpaa holdt Krigsraad. Han forestillede med hvad Lykke og Væe man var kommen saavidt ind i Fiendens Land, til et Sted, som var en Skæf for Alle, og spurgde, om man holdt raadeligt at vove sig videre? Han gav de andre Anførere Tid at overveie hans Spørgsmaal, de maatte og kundgiøre det for de Gemæene. Alle bevidnede Mod og Lyft at gaae frem,

og Tillid til deres Anfører. Ja de lode ham end meere sige, at det vilde blive dem en stor Spot, om de nu vilde gaae tilbage af Frygt for en vanskelig Bai, som kunde vare een eller to Dage, og at de havde Lyst og Mod at vove Alt under hans Anførsel. Dette var hvad Rangkob ønskede. Beslutningen syntes nu ligesaa meget heele Krigshærens, som hans, og man var nu saameget meere forbunden uden Kunr og med Mod at gaae alle Besværligheder i Møde for at udføre den. Han roesede deres Mod og lovede at føre dem, som han vilde forsvare, og derpaa samme Dag, den 9 November, rykkede Hulveien en Miil nærmere.

Nu saae de Svenske at det var Rangkobs Alvor at gaae igiennem Hulveien og gjorde alle Anstalter, at angribe ham med Fordeel paa denne farlige og besværlige Bai. En vældig Hob forordnedes at angribe Fortropperne, og en Mængde andre blev forlagte i Skovene og paa Klipperne for at falde de Danske ind i Midten paa saadanne Steder hvor ingen synderlig Modstand kunde gøres. Rangkob, skiont uvidende om Fiendens Anslag, indrettede sine Sager med en Forsigtighed som satte ham i Stand fra alle Kanter at byde Fienden Spidsen. Selv førde han Fortropperne, Peder Gyldenstjerne og Henrich Plath Bagtropperne, en Deel af Rytteriet skulde forsvare Rustvognene, og i Midten var Fodfolket. Efter denne Indretning rykkede han halvanden Miil ind i Hulveien. Her kom om Aftenen en svensk Trompeter til Leiren, som stod ved et svensk Baghuus, hvis foregivende Erinde var, at handle om Fangers Udverling, samt at forhinde de Danske et Slag naar de vare komne ud af Skoven; men det sande var at speide. Rangkob indsaae det, og tillod ham først efter to Dages Forløb at vende tilbage. Den Danske Krigshær rykkede imidlertid videre. Rangkob ilede i sær
at

at komme ud af Sloven, hvor intet Slag kunde holdes. Han førde Fortropperne uden Modstand eller Forliis igiennem Hulveien. Her uden for holdt de Svenske 10000 Mand stærk. Den danske Hærfører satte sit Folk i Slagtorden og søgte at lokke de Svenske til Angreb, men forgæves. De meget meere flygtede ind i Sloven, da de saae de Danske gjorde Mine at anfælde dem. Imidlertid viisde den fiendtlige Hov, som var beordret at angribe de danske Bagtropper, meere Snildhed og Mod. Den faldt dem an paa et Sted, hvor de ikke saa let kunde vende sig eller faae Undsætning, og bragde dem i Uorden. Faren var stor, da en Dansk Mand ved Navn Hack Holgerfon ilede til Undsætning. Han satte Mod i Folket paa nye, og nu maatte Fienden vige tilbage med Forliis af en Deel Døde, foruden nogle af deres Ansættede som bleve tagne til Fange. Derpaa styrte de Svenske ned af Klipperne og ud af Slovene, og faldt tvært ind paa det danske Tross, hvis Vogne vare til Hinder for Undsætningen. Her leede de Danske meget, Folk tabdes, Heste lemlæstedes, Pakvogne og al Forraad, man førde med sig, borttoges eller ødelagdes af Fienden, som først trak sig tilbage da en stærk Undsætning omfiden fik Leilighed at nøde ham dertil. Saaledes kom Rangkob med Krigshæren ud igiennem Hulveien den 10 Nov.

Krigsfolket agtede det Forliis de havde lidt ligesaa lidt som Rangkob. De havde nu Fiendens Land aabent for sig, hvor de kunde oprette det. Efter nogle Dages Stilleliggende hørde man, at en Hov fiendtligt Krigsfolk var forsamlet to Miile derafra ved Badsteen. Rangkob rykkede did med en Deel Folk den 15 November. Men da han fandt ingen Krigsfolk og Byen forladt af Indbyggerne, som havde begivet sig ind paa Slottet, lod han den plyndre og opbrænde, og begav sig derpaa samme Aften

Aften tilbage til Leiren. Her var i hans Fraværelse Tidende indløben, at de Svenske forsamlede sig tre Mille borte ved Møllebøye, og strax rykkede han ud igien ved Midnats Tid tilgemed Frans Brockenhuus for at overrumple dem. Paa Weien hørde han, at den svenske Hof-Jane den Nat laae i en Landsbøye, kaldet Lurebøye, og nu vendte han sig med nogle af Folket did, for ved et uformodentligt Angreb at nedlægge den. De svenske Forposter bleve ham vaer i Dagingen og toge Flugten. Han selv satte efter, men saae nu at Fienden i Mængde langt overgik ham; thi samme Nat var en anseelig Hob svenske Tropper uformærkt stødt til de andre, som allerede laae i Lurebøye. Vel ønskede han nu at trække sig tilbage, men da dette ikke lod sig giøre uden stort Forliis, formedelst store Moradset paa begge Sider, som hindrede ham at vende, faldt han an med et stærkt Mod, og hans Folk fulgte ham usofagt. Af dette modige Angreb sluttede Fienderne, at han maatte have en anseelig Mængde i Baghold. De flyede, forfølgedes, og mistede en Hob Folk, som deels bleve dræbte, deels fangne. Om Morgenen søgde Ranzhob Fienderne ved Møllebøye, men de havde ikke fundet raadeligt at bie. Han satte efter dem til Lindløbing og fandt denne Bøye i lys Lue anstucken af Fienden selv, som derpaa havde indtaget et høit Bierg paa den anden Side af Bøyen ved et stærkt med Folk og Skyt overflødigen besat Blokhuus. Skiont han i Mængde langt overgik de Danske, vovede han dog ikke at forlade sin Stilling og indlade sig i Træfning. Et stort Vand adskilde begge Hære og hindrede Ranzhob fra at angribe, hvorfor han endelig tog sit Skyt til Hielp, og med samme nødte Fienderne at forlade Bierget og Blokhuuset, og at søge sin Sikkerhed i Flugten, saa de Dagen efter ikke vare meere at see.

Ranzhob

Rånghob saae nu af alle Omstændigheder, at han ikke kunde vente at bringe det til noget ordentligt Slag. Han selv befandt sig og i en meget tvøvsom Forfatning. Han var langt inde i Fiendens Land, og skulde holde det ud imod et heelt Kongerige. Wel havde hans Tog hidtil været ærefuldt og lykkeligt, men det havde dog kostet ham en Hob Folk, og fleere maatte han frngte at miste i den nær for Haanden værende Winter, helst da Hæren manglede Klæder og andre Nødvendigheder. Han holdt derfor Krigsraad, hvor man besluttede, at begiære Undsætning fra Danmark. Michael Gynge paatog sig, at forrette dette farlige Verinde. Man ledsagede ham til Hulveten, hvorfra han siden fortsatte Reisen aleene. Saasom han tilgavns forstod og taledede det svenske Sprog, saa ansaae man ham overalt i Sverrig for en Indfødt, hvorved han lykkeligen slap igiennem til Danmark, og der begiærede den fornødne Understyttelse.

Rånghob laae derefter nogle Dage stille ved Lindklobing, og lod imidlertid Landet deromkring giennemstreife. Den 2 Dec., da han hørde at Fienderne forsamlede sig ved Norklobing, rykkede han did, efterladende sig nogle at bevogte Leieren. En Aa, hvorover var en Broe, løb igiennem Byen. Ved Rånghobs Ankomst satte Fienden selv Ild paa den ecne Deel af Byen, vigede derpaa over Aaen, hvor de nedskænkede en stor Deel af deres grode Skyt, som de i denne Skynding ikke kunde føre med sig, og derpaa aflastede Broen. Nu lod Rånghob sine Stykker spille, hvormed han gjorde stor Skade, saavel paa Fienden, som paa den uantændte Deel af Byen. Men han kunde ikke bringe dem til at indlade sig i Slag, og da han tillige fik at vide, at 2200 Svenske havde i hans Fraværelse vildet angribe Leieren, men ladet sig afskrække, da de Danske satte Rudske og Drengje paa saa mange

Hefte de kunde faae samlede, hvorved deres Hob i Fiendens Dine syntes talrigere end den virkelige var, holdt han raadeligere igien at begive sig did, for at afværge flere saadanne Forsøg, end her at spille meere Tid forgieves. Paa Tilbageveien lod han Suderkjøbing, en anseelig Handelsstad, udplyndre og afbrænde. Krigsfolket fik her et rigt Bytte; men det beladte sig tillige saaledes med Kostolker Øl og anden stærk Drik, som fandtes i Kjøbmændenes Kiældere, at det næsten tabde Forstanden. En Lykke at Fienden var uvidende om disse Omstændigheder og intet Anfald vovede. Rånghov maatte ved Strengthed igien bringe sine Folk til Fornuft, hvorpaa han med Forsigtighed atter førde dem tilbage til Leieren ved Linkjøbing, oppasset underveis af Fienderne, hvilke han nødte til at vige. Af Mangel paa Levnetsmidler saae han sig den 9 Dec. nødt til at bryde op herfra og leire sig ved Befegle Kloster, hvor han blev liggende indtil den 16de, da han af samme Marsag, saaog for at være ved Haanden naar den fra Danmark forventede Undsætning ankom, igien nærmede sig Hulveien, og slog Leier ved Skeninge. Her endte man Aaret med smaa Træfninger, og med at brænde det overblevne af Badsteen, hvor man tillige overkom en Deel Fødevarer og andet Bytte, som de Svenske havde ført did, i Tanke at man ikke meere vilde søge efter saadant i en allerede tilforn udplyndret og afbrændt Bye.

Imidlertid havde man i Danmark gjort Anstalter, at sende Rånghov den forlangede Forstærkning. Den bestod af nogle Fæner Fodfolk under Jørgen Marsvins Anførsel, men samme blev ved Warnemo saaledes modtaget af de Svenske under Niels Silfversparre, Brynte Lille og Johan Siggeson, at kun faa tillige med Marsvin sluppe derfra. Rånghov og den Danske Hær paa hin Side Hulveien, ansaae man nu som alde-

les

les forloren, og vist er det, at alting der beredte sig til dens Undergang; thi Kong Erich, som i Begyndelsen ikke havde villet troe, hvad man beredte ham om Ranzhob's Fremgang, søgte nu omsider af at Magt at standse den. Haagenskiold Bielle, som udnævnedes til Hærfører, samlede Folk fra alle Kanter. Søefolket maatte giøre Tjeneste til Lands under Claus Flemming, og Claus Tott opbød Bønderne paa mange Steder. Ranzhob med sin Hær, som var svækket ved Kuld, Sygdom og idelige sinaa Træfninger, saae sig snart indsluttet af Fiender paa alle Kanter, Forstærkningen, han ventede, dvalde at komme, og Aarsagen var ham ubekendt. Han begyndte at lide Mangel paa Underholdning. Det eeneste Middel til Rædning var, at han igien trak sig ud af Fiendens Land; men hvorledes iverksætte det? En talrig Mængde af Fiender overalt. De tilforn vanskelige Veie vare det nu langt meere formedelt Sne og Is. Desuden havde Fienden giort store Forhugninger, baade i Øster- og Vester-Hulvei, og tilstrækkeligen besat dem med Folk. Han havde opkastet Skandser, afkastet Broen over Motala-Strømmen, besat alle Poster saavel ved Norkløbing, som andre Steder, kort, giort alle Anstalter at hindre ham, saavel at trænge sig videre ind i, som at trække sig ud igien af Landet.

Dog, ved Mod, Klogskab og Hurtighed, reddede Ranzhob sig af denne farlige Stilling, hvori han befandt sig i Begyndelsen af Mæret 1568. Ved Nørrebye, halvanden Mil fra de Danske, havde Bielle sin Leier, bag til stærkt forskandsset og besat med Stykker, og før til en stridigt løbende Aae, hvorover en Broe, saa at Angrebet ikke syntes lettelligen mueligt. Men Ranzhob besluttede at forsøge det, og hans Folk var villigt at følge ham. Den 15 Jan. om Morgenen før Dag, rykkede han imod den svenske Leier, der, hvor Broen var. Man havde forud Kundskab om hans Anslag. Broen afkastedes, en Deel faldt paa beg-

ge Sider. Rangkob vilde ikke vove mange Folk og maaskee for-
 giæves. Han var underrettet om et Sted, hvor det var mueligt
 at komme over Naen. Han trak sig did. Vandet var bredt, stri-
 digt og høit. Dog det skrækkede ikke Rangkob. Han vovede sig
 ud, overvandt Faren og kom over. Efter nogen Modstand var
 Seieren hans. Den heele fiendtlige Hær adspredtes. Med Nød
 undkom de svenske Anførere Bielke og Steenbuk. Heele Leieren
 tilligemed Stykker og andet Krigsforraad, saasog Krigsklassen samt
 vigtige Brevskaber faldt i Rangkobs Hænder; saa bleve og ved
 samme Leilighed omtrent 150 danske Fanger, som følgende Dag
 skulde sendes til Stockholm, satte i Frihed. Med Seier, Dytte
 og Faner, kom den danske Hær om Eftermiddagen Klokken 3 til-
 bage til Leieren ved Skenninge. Da de Danske derpaa til Af-
 sked havde plyndret og ødelagt Landet omkring i denne Egt,
 brøde de den 23 Jan. op derfra, for at trænge sig igiennem den
 Østre Hulvei; thi 4000 Svenske, som tilforn havde besat den,
 vare kaldte derfra, saasom man ikke troede, at Rangkob vilde falde
 paa at tage den Bei. Da derimod den Vestre Hulvei var stærkt
 besat af Fienden. Rangkob røkkede nu frem paa den Bei, han
 havde valgt. Den var tre stærke Miile lang og dens Besværlighed
 oversteeg næsten Tankerne. Natur og Menneke-Hænder havde
 anvendt Alt, for at gjøre det umueligt for en Hær at trænge sig
 derigennem. Dog, intet skrækkede Rangkob, og hans Underhaves-
 des Mod lignede hans eget. Deres Bei standsedes af en Klippe,
 høi, steil og nu belagt med Jis, saa det var umueligt, i sær for
 Nytterie og Tros, at komme over; men Folket var villigt at bane
 Bei. Det begyndte og fuldsørde og overvandt denne Banskelig-
 hed. Med Besværlighed, men dog endnu med godt Mod, over-
 steeg de og andre Bierge, trængde sig igiennem Dale, og arbej-
 dede sig igiennem fem store Forhugninger. Nu kom de til den
 flette,

fette, den værste af alle, hvor tusinde Fiender kunde gjort Ende paa dem allesammen; dog ogsaa her arbejdede de sig igiennem, men de maatte anvende en heel Døgn derpaa. Dog, nu hørde de, at endnu fire saadanne Forhugninger vare i Veien for dem, og nu lod det som deres Mod vilde falde. De ønskede sig tilbage. Men nu førde Rangkob sig Vinterens Strængthed til Nytte. Some=Soen var belagt med Is. Han undersøgte den og fandt det mueligt med Forsigtighed at komme over. Han førde Folket lykkeligen denne Wei. Under trende Stykker brast Isen, men af disse gik dog kun eet til Grunde paa en Dybde af 20 Favne, saa og nogle faa Kustvogne, som kom efter de andre. Den 25 Jan. om Aftenen kom han til Sæby, hvor han slog Leier. I tvende Døgn havde Rytteriet siddet til Hest, og hverken Mand eller Hest i denne Tid saaat Underholdning.

Den Danske Hær hvilede 5 Dage i Sæby, hvor den dog tillige leed meget af Regn, Slud og Storm. Imidlertid plyndrede og brændte den Landet deromkring. Efterat have stukket Bnen i Brand brød den op derfra den 31 Januarii og kom om Aftenen til Blyshy Kirke. Dagen efter nærmede den sig Ekseø. Veien did, som var temmelig god og jevn, saldt igiennem en stor Skov, som særdeles paa den venstre Side var meget tyk, og paa den høire Side havde en stor Søe. Ogsaa her havde de Svenske sældet mange Træer for at sperre Veien. Men de Danske Fodfolk arbejdede sig snart igiennem denne Hindring. Hæren var allerede Ekseø paa en Miil nær, da de Svenske under Haagensfeld Bielke og SteenBanner gjorde Anfald paa de Danske Bagtropper, nedsablede en Deel, og bemægtigede sig de fleeste med det ved Nørrebye tagne Bytte beladte Vogne. Den tykke Skov, og Vognenes Mængde hindrede Frans Banner og Emmike Raas, som førde disse Bagtropper, at gjøre betimelig Undsætning. Vel

trængde den første sig omsider igiennem, men maatte med et Forløis af 30 Mand see paa at Fienden bragde sit igien vundne Bytte i Sikkerhed. De i denne Træfning dræbte Danske lod Rånköb Dagen efter begrave i Ekföe, hvor han laae stille indtil den 4 Februarii, da han, efterat have opbrændt Byen, drog videre paa en Vei af samme Beskaffenhed, som den forrige, opfyldt med omhugne Træer og paa Siderne tyk Skov og Vand. Det første foraarfagede Møye og Sinkelse, hvortil kom, at man stedse maatte være i Waaben for at tage imod de Svenske, som overalt baade tidlig og sildig lurede i Buskene paa de Danske, og i hvorvel de allevegne maatte vige uden at udrette noget, saa forvoldte dog ogsaa dette Ophold og forsøgede Veiens Besværlighed. Saaledes arbeidede og søgkede de Danske sig igiennem indtil Morumsöe, en stor Kirkebye. Her fik Rånköb Efterretning at Haagenfild Bielke, som stod en Miil derfra med sin Leier paa et meget fordeelagtigt Sted, havde, for end videre at forskaffe sig Opreisning for Tabet ved Norrebys, beordret 2000 Mand stedse at holde sig i Veiene for Rånköb og svække og matte ham ved idelige Anfald. Han selv vilde med Hoved-Hæren følge efter, for naar Leilighed gaves, ved et Angreb med foreenede Kræfter aldeles at adlegge den Danske Hær. Med sin sædvanlige Hurtighed forekom Rånköb dette Anfald. Han angreb og nedlagde af hine 2000 henved 500. Paa samme Tid saldt den Svenske Anfører Bielke med Steen Banner og Fleere i hans Hænder. Nogle danske Staldkarle, som vare udgangne at søge Bytte, fangede dem, da de vilde vende tilbage til deres Leier, fra et Sted, hvor de Matten over havde været til Giæst. Derimod havde Rånköb samme Morgen for Dag forgiaves søgt at overrumple den svenske Leier. Han fandt den saa stærkt forskandset og saa fordeelagtigt beliggende imellem Skov og Søe, at han ikke holdt det raadeligt at angribe den.

den. Vel søgde han at lokke Fjenden i Marken ved at sætte Jld paa Landsbyerne deromkring, men han naaede ikke sin Hensigt. Mod Middag kom han tilbage til sin Leier med Bytte, Seier og sine anseelige Fanger. Ved Dielkes Ankomst maatte enhver i Hæren løse et Skud. Ursagen var, at han tilforn havde udladt sig med, at Mangel paa Krudt nødte de Danske at forlade Sverrig. Dagen derpaa fortsatte Ranzovio sit Hiemtog videre, og kom, efter endnu at have overvundet adskillige fiendtlige Partier, den 14 Februarii med sin Krigshær tilbage over de skaanske Grændser, hvor alle modtog ham med saameget større Glæde og Fornødring, da man havde tabt alt Haab nogentid at see enten ham eller en Mand af hans Hær. Ranzovio endte saaledes et Tog, der i det mindste gjør ham ligesaa stor Ære, som den store Seier ved Svartenaas; thi han havde her viist al den Klogskab, alt det kække Mod og al den usvækkelige Standhaftighed, som man kunde fordrø af en stor Hærfører. Brockenhuus, von Dohna, Banner, Gylbenstjerne, Raas og Fleere, nævnes og i dette Togs Historie med Berømmelse. Ja naar man betragter al den Ære, al den Ære, denne Hær paa dette Tog udstod og overvandt, saa kan man sige, at ogsaa de Gemeene, besaaede af Tillid til deres store Anfører, have søgt at ligne ham i Mod og Standhaftighed. Kong Friderich den Anden forevigeede Erindringen om dette berømmelige Tog ved en Skuepenge, som har været bestemt at bæres som et Værestegn. Samme findes i det Kongelige Mynt-Kabinet i Guld af 8 Dukaters Vægt. Paa den eene Side sees Kongens Brystbillede med Navn og Titel, omringet af Seiers-tegn og andre Zirater i Emaille. Paa den anden Side laases, ikke præget men indgravet: 1567. Dom. felicitante Daniele Ranzovio, supremo Duce & Francisco Brockenhusio, Præfecto primario peditum, Exercitus Danicus 10 Novem. 564. Quadrigris.

12 æneis Bombardis 6000 Hominibus, inusitata fortitudine, profligatis hostibus Viam *Wester Holweg* angustia, & hostium Propugnaculis transitu difficilli ferro apperuit. Hæsit in Ostrogothia, mens. 2. dies 14. Tandem hostium Castris expugnatis copiisque sæpius profligatis, vastatis civitatibus & arcibus, 24 Jan. rediit per aliam viam *Oster Holweg* pari difficultate impeditam in Smolandiam, inde hostium supremo duce, 6 equitum præfektis, multis nobilibus, tormentisque æneis 9 captis, salvus rediit in Daniam 14 Febr. 1568.

Ranzob gav nu, med Kongens Tilladelse, sit Folk Hiemslov. Siællandere, Fynboer, Thyder droge hver til sit, men de Lydske i deres forrige Winterleie. Dog havde de Befaling at være færdige ved ethvert fiendtligt Indfald. Neppe var Hæren saaledes adskilt, førend man fik Tidende, at Kong Erich med sine Brødre, Johan og Karl, saaoog Hertug Magnus af Særen, var faldet ind i Gynge-Herred ved Glimager i Skaane og der skændte og brændte. I hvor langtsomt end denne Konge var draget igiennem Ostergothland og Smaaland, saa havde han dog haabet endnu at træffe Ranzob, førend han naaede Grændserne, men han fandt i det Sted overalt ynkelige Spoer, at han havde været der. Erich, siger en svensk Skribent, regnede sig det til Ære, som han havde burdet ansee med Smerte, nemlig at Fienden var sluppet ham. I et Brev til Catharina, (et Fruentimmer af ringe Fødsel, men af indtagende Egen-skaber, som han endnu i dette Aar ægte) pralede han deraf, da Ranzob i alle Forstandiges Dine dengang kunde regne saabel Lykken som Æren paa sin Side. De Svenske øvede nu, som sagt, Fiendligheder i Gynge-Herred. Ranzob hørde det, og med saa mange Folk han i Hast kunde faae samlet, drog op for at standse dem. Han mødte Fienden ved Hellig-Næe,
 hvor

hvor nu intet andet end daglige smaa Træfninger forefaldt, indtil endeligen Kong Erich, da han saae, at de Danskes Hær stedse formeeredes, trak sig, uden videre at foretage noget, tilbage til Sverrig.

Dette var Kong Erichs sidste Krigstog. De Svenske havde i lang Tid været opbragte imod ham. Han gav nu Anledning til ny Misforneielse. Hans Brødre, Johan og Karl, opbidside af de dem tilføiede Fornærmelser, saaoog efter adskillige fornemme Herrers Tilskyndelse, fattede det Forsæt at stille ham ved Riget, og for des lettere at udføre det, begjærede og finge de Stilstand af Danmark, som ved denne Føielighed maaskee enten vilde forunde Sverrig al Læilighed at svække sig selv endnu meere ved indvortes Uroeligheder, eller og giøre sig den af Parterne, som fik Overhaand, meere forbunden og villigere til en fordeelig Fred. Udfaldet var, at Erich maatte med et Fængsel ombytte sin Throne, som Johan bestoeg. I Koeskilde handledes nu om en stedsevarende Fred imellem Danmark og Sverrig, som sluttedes den 18 November 1568. Det sidste Rige bekvemmede sig saameget for dertil, som dets indvortes Giaring endnu ikke havde sat sig, og de danske Tropper stode i fuld Rustning paa Grændserne.

Kong Johan, da han saae Uroelighederne i sit Rige stillede og sig selv fast paa Thronen, snarere end han havde ventet, vegrede sig at opfylde Freds Vilkaarene. Et nyt Mode blev berammet paa Grændserne imellem Rnerød og Ulsbek den 28 Jul. 1569. men samme var uden Frugt. Krigen begyndtes paa ny. Den danske Flode foruroeligede Fienden til Søes. Til Lands rykkede Kong Friderich den Anden selv for Warbjerg, for at beleire denne Fæstning. Ranzob fulgte ham og anordnede Alt ved Beleiringen. Den 11 Nov. blev Fæstningen bestudt paa det hæftigste. Ranzob

gav Agt paa Alt, og var tilstede overalt, hvor han troede sin Nærverrelsen nødvendig. Herved skeede det, at da han vilde vise en Konstabel, hvorledes han fordeeltigt skulde stille et Stykke, og til den Ende havde det halve Hoved oven for en Klippe, kom en forfleoien Kugle og dræbde ham paa Stedet. Han døde midt i sin Seier; thi ved hans kloge Anstalter var Warbiery bragt saaviid, at det overgav sig til de Danske, da de strax efter hans Død gjorde sig seldige at løbe Storm.

Daniel Ranzhov var virkelig en af sin Tids store Hærførere, hvorfor og hans Død heiligen blev beklaget af Kongen og alle Danske. Hans Levnet viser, at han var klog, tapper, modig, standhaftig og Kongens Tieneste aldeles hengiven. Efterat Krigen var begyndt, døde hans Forældre, hvorved en anseelig Arv tilfaldt ham; men det var saa langt fra, at han derfor skulde forlade Fædrenelandets Tieneste, at han ikke engang vilde søge saamegen Tid, at han kunde drage hjem og bringe sine Huussager i Rigtighed. Man veed end videre, at han, før denne Krig brød ud, havde forlovét sig med Cathrine Damme. Han forlod Bruden, da Kongen behøvede og kaldte ham til Fædrenelandets Tieneste. Formedelt hans Død fuldbyrdedes dette Egteskab ikke; men Bruden blev hans Broder Peder Ranzhov til Deel. Daniel Ranzhoffs Liig blev med al Pragt fert fra Warbiery til Holsteen, og der begravet i Westersche Kirke, hvor, over Graven blev oprettet en prægtig Billedstytte af Steen, som da de Sdønne nogle Aar derefter stode i Holsteen, blev for en Deel ødelagt af nogle gemeene ryggesløse Soldater.

Magnus

Magnus Heinesøn.

3ff 2

Færoz et Færoa Referata, d. e. Færøernes ic. Beskrivelse ved
Lucas Debes.

Jens Wolffs Norrøgia Illustrata.

Egedes Grønlands nye Perustration.

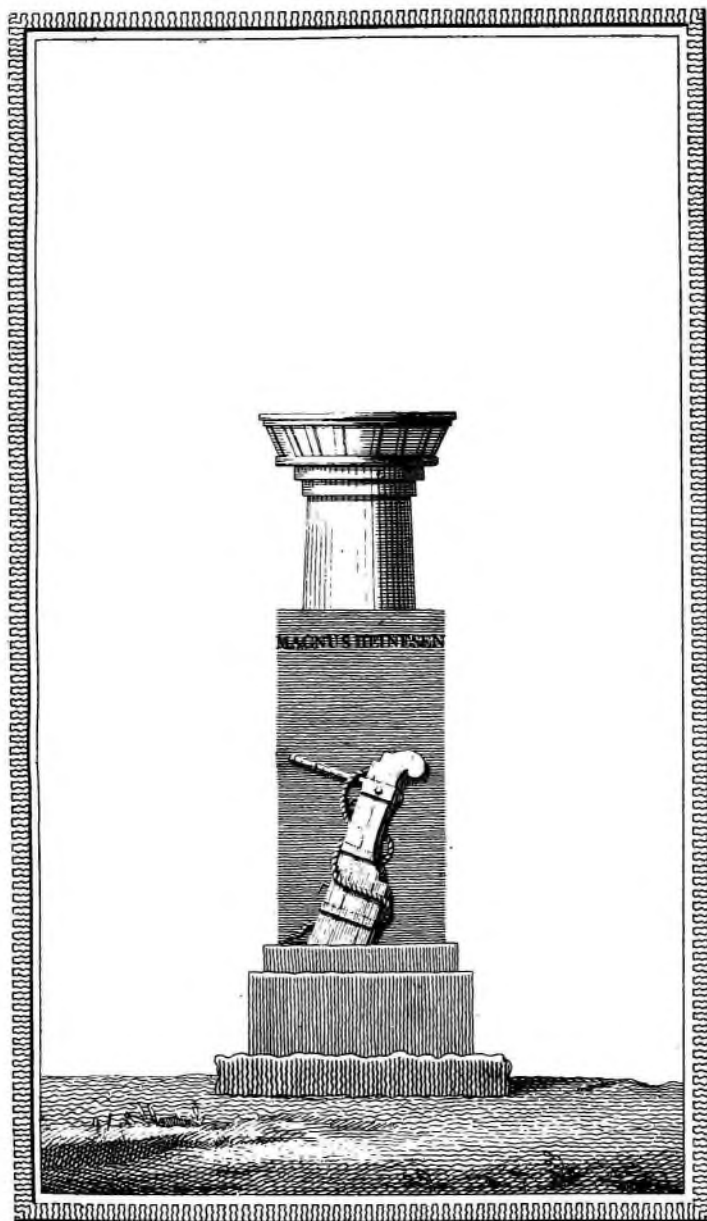
Pontoppidans Kircken-Historie.

Sammes Marmora Danica.

Samlinger til den danske Historie.

Kong Christian den Fierdes Historie af Niels Slange.

J. Wiedewelt inv.

Clemens Scul.

Magnus Heinesøn.

Magnus Heinesøn, eller Magnus Henningsøn, er født paa Færøe. Did var hans Fader Heine Hausregster, en Normand, kommen ved en Hændelse, og derefter i Tieneste hos Bispen. Da han derefter fik Sognekalder paa Østerøe, givtede han sig med et færøisk Fruentimmer, efter hvis Død han fra Norge hentede sig en anden Hustru, ved Navn Gyrt, som var Moder til Magnus. Siden fik Heine et Præstekald i Norge, hvilket formodentligen har givet Anledning, at nogle kalde Magnus en Normand.

Det lader som Magnus fra Ungdommen aleene har lagt sig efter Søværnen. I Begyndelsen seilede han paa Færøe, fra Bergen som Kiøbmand, dernæst gik han til Holland, hvor han forhvervede sig Priis for sit Mod og sin Tapperhed imod Søroverne. Rytet herom kom til Danmark. Paa samme Tid maatte Norge, Island og Færøe udstaae meget af Franske, Engel:

Fff 3

Engelske og Tjiske Sørovere, som plyndrede Landene, og ofte dræbde Indbyggerne. Det var endog blevet en Sædvane hos Engellænderne, at naar de droge under Island at fiske, bortførde de Indbyggerne af Færøe, uden engang at sfaane Præsterne, hvilke ligesom Slaver maatte hjælpe dem ved deres Fiskerie, og bleve igjen satte i Land paa det første det bedste Eted, naar Fiskerne droge hjem. Saaledes havde disse Lande, men især Færøe, i lang Tid været underkastet Udelæggelse og Bøld af Fremmede, uden at Danmark i de uroelige Tider formødelst Fraliggenheden med Efterskyld kunde komme dem til Hielp. Endelig sagde Kong Friderich den Anden at forskafe disse betrængte Undersaatter Tryghed, og Manden, han hertil vilde bruge, var Magnus Heinesøn, som han nu tog i sin Tieneste. Heinesøn forhvervede sig ikke blot Kongens Agt, men gjorde sig og mindværdig ved den Iver, Hurtighed og det Held, hvormed han suldførde sin Herres Villie; thi han rensede de foruroeligede Farvande saaledes fra Søroverne, at neppe en vovede at lade sig see der, saalænge han levede. Man veed endnu nogle Exempler paa den Smildhed, og det kække Mod, han viisde imod Landets og sine Fiender, og hvorved han stedse gjorde dem Afbræk og ofte reddede sig selv.

Saaledes finder man, at en berømt og vel udrustet Sørover engang havde kastet Anker under Norge, ikke langt fra en Havn, hvor Magnus laae. Denne bespeidede han, og da han saae sig for svag at kunne udrette noget imod ham med Magt, gik han om Bord til Søroveren, forklædt som en Fisker, med en Baad fuld af Fiske, under hvilke han havde sfiult Brænde, Bly, Søm, Leer med meere, som han agtede tientligt til sit Forehavende. Søroverne kiebde hans Fiske, og han fornøiede dem tillige saaledes med sin forstilte Eenfoldighed, at de gierne tillode ham Matten over at ligge med sin liden Baad bag ved Skibet, da han

bad

had derom. Han betiende sig nu saavel af Mattens Mærkhed, samt af de Ting, han til den Ende havde taget med sig, at han, uden at det mærkedes, gjorde Søroverens Koer ubrugeligt. Derpaa skyndte han sig til sit eget Skib, gjorde det klart til Fægtning, ansaldt og opbragde ham uden fyndertig Noie.

Søroverne, opbragte over den Skade, Magnus overalt tilseiede dem, søgde igjen at fortrække ham, hvor de kunde. En vel berustet og mandstærk overrumplede ham engang, da han laae sikker i Thorshavn. Magnus, som saas sig svagere end Fienden, skulde sit Skibs Redskab og vige til Hestøe. Fienden forfulgte ham did, men han modtog dem saaledes med Steene, han rullede ned paa dem, at de omsider maatte søge deres Skibe og Søen. Magnus begav sig derpaa tilbage til Thorshavn, hvor han opkastede en Skandse for at betrygge sig mod pludseligt Overfald for Fremtiden. Dernæst satte han sit Skib i Stand, bemændede det saa godt han kunde, og gik til Sæes for at opsoge denne Fiende, som han fandt under Norge. Magnus kjendte Fiendens Styrke og holdt det atter her nødvendigt at tage sin Tilflugt til Kist. Han fordeelte sit Folk paa Baade, som maatte holde sig Fienden saa nær skee kunde, uden at oppække Mistanke. Han selv, iklædt som Bonde, gik om Bord paa Køver-Skibet. Og saa dette Skibsfolk forlystede han med forstilt Laabelighed, og for at gjøre Forlystelsen større, skænkede man rigeligen for ham. Omstøder anstillede han sig drukken, og gjorde mange latterlige og forgiæves Forsøg at stige op i Masten. Man belø alle hans Forretagender, og han kravlede endeligen derop; men nu begyndte han saaledes med Steene, han hemmeligen havde hos sig, at hagle paa Tilskuerne, at disse, som dog endnu troede det var en Virkning af hans Drukkenskab, søgde at skule sig. Imidlertid sonderfær han i en Hast Tongværket, gav derpaa med en Pibe det aftalte

Tegn.

Tegn til sine Folk, som ufortøvet indfunde sig og bemægtigede sig Skibet, hvor Alt var i Forvirring.

Magnus var hengiven til Drif. I en Havn i Færøe var han med sit Folk engang gaaet i Land, og de havde saa stærkt overvældet sig, at de alle vare uden Sands. Af en Hændelse kom paa samme Tid to Sørovere ind i denne Havn, og da de hørde, Magnus var der, snege de sig i Land, toge ham sovende fangen blandt alle hans Folk, og førde ham om Bord. Dog han brugde sin Tunge saa vel, at de igien satte ham paa fri Fod, imod Løfte, at han aldrig vilde forfølge dem. Han brændte af Begiærlighed at hævne sig, og da Søroverne, i Tillid til hans givne Ord, med al Sikkerhed øvede de største Voldsomheder i Landet, troede han sig ikke pligtig, længer at holde sit Løfte, men angreb og efter en Skarp Jægtning overvandt og fangede dem.

Magnus tabde aldrig Modet. Besætningen paa hans Skib bestod af Folk fra adskillige Lande. Den største Deel deraf havde engang sammenrottet sig imod ham, med Forsæt at dræbe ham, og derpaa løbe bort med Skibet, hvilket de agtede at bruge som dem lystede. Magnus erfoer hvad de havde i Sinde, nedfablede i den første Heede med egen Haand 13 af dem, og derved satte saadan Skræk i de andre, at de fulde ham til Fode, og bade om Naade. Dysaa ved følgende Leilighed vliisde Magnus sit uforfærdede Mod. Engang maatte han bukke for Overmagten, og give sig fangen. Hvorledes er du nu til Sinds? spurgde Seierherren. Magnus svarede uden Rædsel: Var du saaledes i min Magt, som jeg er i din, skulde du døe den værste Død. Denne Riækhed behagede Overvinderen saa vel, at han uombedet skænkede ham Frihed.

Magnus Heinesøn var en Skræk for Søroverne. De ffyede de Farvande, hvor han krydsede, og Kunsternes Beboere nøde

nøde Tryghed. Af denne Marsag havde Magnus sin Konges Yndest og blev brugt af ham ved mange andre Leiligheder. Saaledes, da Kongen var sindet at lade Grønland opsege, vendte han sine Dine til Heinesøn, som den der, formedelst sin store Forfarenhed i Nordsøen, bedst var i Stand at udføre dette Foretagende. Her er det Lidet, man veed derom. Reisen gik for sig i Aaret 1577, eller, efter andre, 1578. Magnus stillede først Kursen til Island og derfra igten indtil han oinede Bierget Hoidserken. Her mødte ham Laage, Uveir og Drivits. Dog fik han Grønland i Sigte; men kunde ikke komme derind, hvorfor han med usorrettet Sag maatte gaae Hiem igien. Han foregav, at han vel kunde have kommet ind i Landet, dersom hans Skib ikke var blevet opholdt i sit Løb, og det, som han troede, af nogle i Grunden skjulte Magnet-Klipper. Men Egede meener, at de rette Magnet-Klipper, som standsede Heinesøns Fart, have været, enten hans Frygt med beholdent Skib og Folk at komme igiennem den forsærdelige Hob Jis, han saae for sig, eller og Modstrøm, som ved Staten Hul er befunden saa stærk, at Skibe, endog for fulde Seil, kun lidet kunne komme frem imod den.

Heinesøn var i Anseelse, saalænge Kong Friderich den Anden levede. Denne Konge beskyttede ham imod Misundere og Fiender. Sandt er det, at disse næsten altid følge med Konge-Gunst og Fortienester; men man har dog Marsag at troe, at Heinesøn tillige paa andre Maader har opvakt sig sine, nemlig ved Laster. Det er sagt tilførn, at han var hengiven til Dril.

Den anden Last, ham tillægges, er udskæiende Dmgang med det andet Kiøn. I Betragtning af mange Omstændigheder, vilde man maaffee see igiennem Fingre dermed, at han, som Debes beretter, havde en Slegfred-Søn paa Færøe. Men Pontoppidan vidner, at have fundet i et Haandskrivt, at Hei-

nesøn har, ligesom Samson, været meget hengiven til Ukydshed, og skilt mange Jomfruer ved deres Ære. Dette bekræftes af et Skriovt, kaldet den Norske Sou, som er forfattet paa Tydsk, og hvoraf et fuldstændigt dansk Udtog er indrykket i Samlinger til den Danske Historie. Man kan ikke med Visshed angive dets Forfatter; men han har skrevet i det sextende Aarhundrede, boet i Bergen, og givet et Skilderie paa denne Byes Gæder i de Tider, som vist ikke er fordeelagtigt. “Magnus Heinesøn, siger han, besov to Søstre, med deres Fæders Videnskab, men han og andre fornemme Folk magede det saa, at han tog den eene. Almuen i Bergen veed nok, at denne hoffærdige og løsaagtige Fugl har bedrevet flere deslige Stykker, som kom op til Kiøbenhavn i Aarene 1582 og 1583; tilforn har han kaldet ham en Kiætter og Blodskambedriver, hvilket Udgiveren af Samlingerue hentyder, og det, som man seer, ikke uden Grund, paa Magnus Heinesøn. Omgangen med de tvende Søstre fortælles som noget, der en Tidlang tilforn er skeet, maaskee paa den Tid, da Magnus foer som Kiøbmand imellem Bergen og Færøe, og da, efter en som mig synes ganske grundet Formodning, i hans første opbrufende Manddoms Aar; thi da hans Fader levede i Ægteskab som Præst, havde Børn med sin første Kone, i det mindste en Søn, Joen Heinesøn, som var Laugmand paa Færøe, og da Magnus først er en Søn af det andet Ægteskab, saa kan han vist ikke være fød, førend en Deel Aar efterat Reformationen var indført paa Færøe. Man sammenligne hermed de af hans Levnet anførte Omstændigheder, af hvilke dog ingen, undtagen Reisen til Grønland, henføres til noget vist Aar, og saa domme man, om den anførte Last kan regnes til hans raske Manddoms Tid? Men kan man end dette, betragter man end der-

hos

hos hans Ophold og Omgang fra Ungdom af i den da saa for-
dærvede Stad Bergen, og at den nedrige Fader var sine egne
Dettres Kobler, saa vil dette dog neppe være ham til anden For-
deel, end at man maaskee ikke dømmer ham efter den alleryderste
Strængthed. Man maae af ovenansførte Ord slutte sig til, hvad
det var, som kom op med Heinesøn i Kiøbenhavn. Det synes
dog ikke at have været af saadan Besskaffenhed, at man derfor
kunde drage ham for Ketten, eller maaskee man har høvt Nar-
sager, hvorfor man ikke vilde. Imidlertid har han upaarvise-
ligen derved skaffet sig flere Fiender paa Halsen, ligesom dette
ogsaa har gjort det lettere for hans Misundere siden at styrte ham.

Man saae dette strax efter Kong Frederich den Andens
Død; thi da nødte Mangel Magnus Heinesøn at søge fremmed
Tjeneste. Denne fandt han letteligen hos den Spanske Regent
over Nederlandene Hertugen af Parma. Der var da Krig
imellem Engelland og Spanien, og Magnus krydsede paa de
Engelske Skibe, af hvilke han borttog Et, som han førde til Ber-
gen i Norge, og der solgde tilligemed Ladningen; herover anklæ-
gede Dronningen af Engelland ham som en Svøver, og Chri-
stopher Valkendorff, som tillige med Niels Raas, og Jorgen
Kosentrang, forestod Regieringen i Christian den Fjerdes
Mindreaarighed, lod ham uden sine Medformynderes Samtykke,
og maaskee tilskyndet af hans Fiender, efter en alt for overilet
Døm, halshugge paa Slotspladsen i Kiøbenhavn, og derefter
begrave paa St. Nicolai Kirkegaard. Dette skeede den 8 Fe-
bruarii 1589. Endog i det sidste Øjeblik viisde Magnus Præ-
ver paa sit uforsædede Mod; thi da Bøddelen ved Henrettelsen
spurgde ham, om han ikke efter Sædvane vilde have et Lerklaed
for Dinene, svarede Magnus, Nei, leggende til, jeg har seet

faa mangel dragen Klinge. Jeg er ikke bange, vær du kun ikke bange.

Heinesøns Uskyldighed i denne Sag er følgende Aar lagt for Dagen. Hans Lindenov Landsdommer i Jylland indstevnede da Balkendorff til Herredagen, som holdtes i Colding, hvor han tiltalede ham for denne overlede og egenmægtige Doms Udøvelse imod Heinesøn, og beviisde, at Heinesøn havde havt Befaling af Hertugen af Parma at opbringe Engellænderne hvor han kunde, samt at det i Bergen folgte Skib var ham i Ostende tilkiendt som god Priis. Nu faldt Herredags Dommen saaledes: at Heinesøns Liig igien skulde optages, og med anstændige Ceremonier begravet, den tilforn fældte Dom skulde udslættes af Kiøbenhavns Raadstues Dombog og tilintetgjøres, og ei i nogen Maade komme Heinesøn i sin Grav, eller hans efterladte Hustru, Sophie Gyntelberg og deres fælleds Børn til nogen Fornærmelse paa deres gode Navn og Rygte, desuden tildømdes Balkendorff at betale Enken og Børnene en stor Sum Penge, nogle sig 3000 Rigsdaler, saas og til Lindenov en anseelig Sum for hans Umage med at føre Sagen. Liiget blev derpaa opgravet, og med et anseeligt Følge bragt om Bord paa et Skib, som førde det til Jylland, hvor det er hensat i Ørste Kirke ved Viborg.

Balkendorff betalede Enken ikke alene de Penge, han efter Dommen skulde betale, men gav hende endog næsten dobbelt saameget, og var, saalænge han levede, hendes Forsvar og Børnenes Fader, saa at de levede vel og bleve brave Mænd. Desuden skal han have søgt ved andre store Almisser til Fattige at godtgjere sin Overtøelse imod Heinesøn.

Enge

Enge Bræde.

Vita Tychonis Brahei, Auctore P. Gassendo.

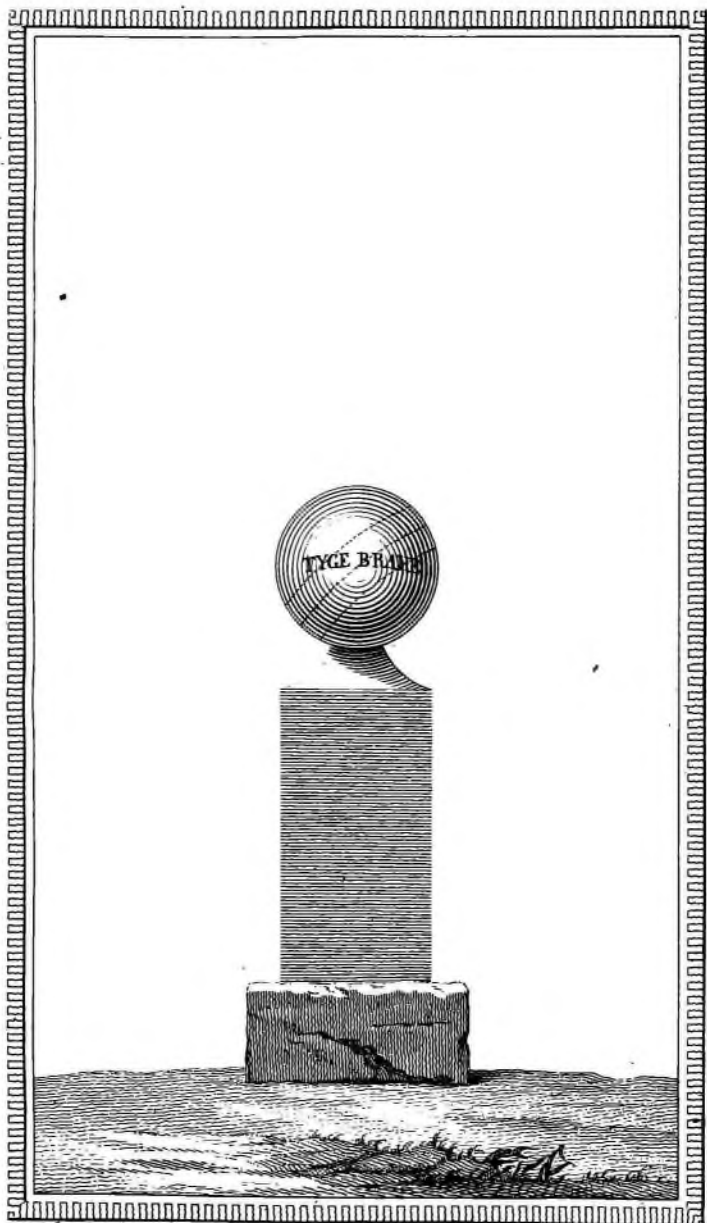
Bangs Samlinger.

Danske Magazin.

Kisbenhavns Selskabs Skrifter.

Worms Lexicon.

J. Wedewelt inv.

Clemens Scul.

Tyge Brahe.

Tyge Brahe, en Søn af Otto Brahe til Knudstrup, Ridder, Danmarks Riges Raad, Lehnmand paa Gubdom, og Befalingsmand paa Helsingborg Slot, og Beata Bille, er født 1546 den 14 Dec. Ottos Broder, Jørgen Brahe til Løstrop og Inger Dye (siden Dronning Sophies Hovmesterinde,) havde da levet sammen i nogle Aars Egteskab uden Børn, de besluttede derfor at tage denne unge Tyge til sig, hvilket de og, i Begyndelsen imod hans Forældres Villie, iværksatte. Her nød han Frihed at følge sin Tilbøielighed, at lægge sig efter Videnskaber, hvorved han banede sig Vej til de Kundskaber, der gjorde ham til den, ikke blot af sine Medlevende, men og af den sildigste Ester-slægt, beundrede Mand; thi neppe havde Verden faaet en stiernekyndig Lærer i Tyge Brahe ved en Opdragelse i hans Forældres Huus. Hans Fader havde bestemt ham til Krigen, paa hvilken Bane han, efter sin Tids Tænkemaade, ansaae Videnskaber unødvendige. Da

Tyge

Tyge havde ved Underviisning i sin Farbroders Huus bragt det saavidt, at han i sit tolvte Aar kunde skrive et godt latinsskrevet Brev og Vers paa samme Sprog, hvilket sidste stedse var hans behageligste Tidsfordriv, blev han 1559 sendt under en Hovmesters Opfugt til Heiskolen i Kjøbenhavn, for at lære de Videnskaber, der kunde gjøre ham duelig til et verdsligt Embede i Staten. Alt længe havde han forundret sig over de Stjernekyndiges Forudvidenhed, og især over den Visdom, hvormed han troede, de af de himmelske Legemer kunde læse Menneskets Gliæbne og Død. Dette havde bevæget ham at lære de første Grunde til Stjernekyndigheden; men en Soel-Formørkelse, som skædede 1560 den 21 August, og var forfærdelig i Europas vestlige Lande, og stor nok ogsaa her til at oppække Forundring hos alle, særdeles hos vor Brahe, bestemte hans Lyst aldeles for denne Videnskab, ved det den indfaldt just paa den forudsagte Tid, og nu søgte han at forskaffe sig saadanne Bøger, af hvilke han kunde faae den Oplysning, han ønskede, om Planeterne og deres Løb.

I Aaret 1562 reisde Tyge med en Hovmester, Anders Sørensens Bedel til Leipzig. Lovkyndighed og Stats-Videnskab var det, han her skulde dyrke, og Forholds-Reglerne, Hovmesteren havde faaet, befalede, at intet maatte hindre Tyges Fremgang i disse Videnskaber. Venteligen vare disse Forholds Regler skærpede, for hos den unge Rejsende at hæmme Lysten til en Videnskab, der, som man troede, var unyttig, hans Stand uanstændig, og ikke kunde befordre hans Ære og Lykke i Fædrelandet. Hovmesteren rettede sig og saa nye efter dem, at Brahe ikkun om Natten, naar hiin sov, kunde snige sig til at betragte Stjernerne, hvilke han da signede med dem, han fandt paa en liden Himmel-

Himmel-Kugle, som han hemmeligen havde forskaffet sig, og med en Trøpaffer maalede deres Frastand fra hiinanden. Ikke mindre varfom waatte han være i at kiobe de Bøger, han behøvede til Underviisning i denne sin Yndlings Videnskab. De Penge, hans Farbroder havde bestemt til hans Fornøielse, kunde han alene anvende dertil, og det endda kun sparsommeligen, da han maatte annamme dem af sin Hovmester og giøre ham Regnskab for deres Brug, og siden stiaale sig til at betiene sig af Bøgerne, uden at nyde nogen anden Veiledning. Disse Bankeligheder maatte Tyge overvinde ved Begyndelsen af en Bane, som derefter førde ham til Udødelighed, og under disse Omstændigheder betragtede han 1563 den store Sammenkomst inellem Saturn og Jupiter. Hans Jagttagelser ved denne Leilighed ere blandt de første, han har optegnet, og findes i Haandskrivt paa det kongelige Bibliothek. I den Tid han opholdt sig i Leipzic lagde han sig og efter at spaae af Stiernerne. Tvende af hans Spaadomme fra denne Tid anføres som opfyldte, den eene angaaende Cass. Peucers Skiebne, den anden om et vedholdende vaadt og sugtigt Veirligt. Naar man betragter den Tid, Brahe levede, hans egen unge Alder, og hans mindre Agt for denne Kunst derefter, skulde han da fortiene at anføres af nogle nye, som et Dvertroens, eller i det mindste som et Lettroenheds Exempel?

I Maret 1565 maatte Tyge reise hjem, saasom hans Farbroder og store Belgiorer, Jørgen Brahe, døde. Ved dette Dødsfald blev han Eier af store Midler. Den Frihed han tillige fik at følge sin Tilbøielighed, anvendte han, saavelsom sin Formue, paa at udvide og forbedre den Kundskab og de Indsigter, han hidindtil havde stiaalet sig til i Stiernekundigheden. Saaledes brugde han nu den Tid, han havde tilovers fra sine Huus-Sager

til at betragte Stierneerne ved Hielp af nogle Redskaber, han havde ladet forfærdige i Leipzic. Men her mødte han nye Udstøds-Steeene, nemlig, Forhaanelser af sine Eige, unge Adels-Mænd, som med Foragt ansaae hans Lyft til Boglige-Konster, og Behreidelser af sine Venner, fordi han ikke lagde sig efter Lovkyndighed og andre Videnskaber, ved hvilke han kunde giøre sin Lykke. Hans Morbroder, Steen Bilde, var den eeneste, som holdt med ham, og troede, at man i at dyrke Videnskaberne burde følge sin Lyft og sine Natur-Gaver. Dog formaaede disse Fortrædeligheder ikke, at drage Brahe fra en Videnskab, til hvis Dyrkelse han allerede med saa megen Flid og Meie havde indviet sig; men maaffee de vare Aarsag, at han snarere, end hans Tanke ellers havde været, atter begav sig udenlands.

Til Wittenberg havde altid Brahes Hu staaet, og did kom han den 15 April 1566. Han fandt her saa megen Forneielse, at han besluttede at blive paa dette Sted den paafølgende heele Winter, men en paakommende Pest tvang ham derfra til Kostok, hvor han ankom i September. En Formørkelse i Maanen, som indfaldt den 28 Octbr., havde han forud beskrevet i heroise Vers, hvilke han her lod opslaae offentligten paa det Academiske Collegio. Han opholdt sig her i tvende Aar, og ved flittigen at give Agt paa det, som gik for sig paa Himmelen, gjorde sig fuldkommere i sin Videnskab. Et Banheld, han her havde, bør ikke forties, saasom hans Fiender siden deraf toge Anledning at giøre ham Behreidelser. Manderup Parsberg, ogsaa en dansk Adelsmand, opholdt sig paa denne Tid i Kostok. Han dyrkede de samme Videnskaber som Brahe, og enhver af dem paaastod Fortrin i Klogskab paa Himmelsens Løb. Dette synes at have givet Anledning til en Trætte, som reisede sig imellem dem

dem ved en Erlovelse den 10de December, og igien blev opriypet i en Julestue den 27de, hvorefter det kom til en Tvekamp, hvori Brahe mistede et Stykke af sin Næse.

I Aaret 1568 saae Brahe det første Beviis, at hans Flid ikke var Kong Friderich den Anden ubekendt. Denne Videnskaberne store Befordrer i de Danske Stater, gav ham sit aabne Brev paa at nyde det første Canikedom, som blev ledigt ved Nøes-
Kilde Dom-Kirke. I dette Aar tiltraadde Brahe ogsaa sin videre Reise igiennem Tyskland. Ved Dngang med andre Lærde at forhverve sig nye Kundskaber, at see og forkaste, eller vælge af andre Indretninger, og at lade udføre sine egne Opfindelser til sin Hoved-Videnskabs Bequemmelighed og Fremtarv, dette var Formaalet for hans Reise. Efter noget Ophold i Wittensberg, kom han 1569 til Augsburg, hvor han, bevæget af Stadens Pragt og sunde Luft, besluttede at opholde sig nogen Tid. Den Mængde Lærde og Kunstnere, han her fandt, gjorde ikke lidet til at han fattede dette Forsæt. Iblandt de Første nævnes tvende Brødre, Johan Baptist og Paul von Heinzelett, som Lærdoms og Videnskabers, i sær Stjernekonstens Elskere og Befordrere og anseelige Mænd i Staden, og af de Sidste betiende han sig til at lade forfærdige en Quadrant, en Sertant og andre Instrumenter, han selv havde opfundet, saaoog Træ-Bæret og den indvendige Bygning af den bekiendte store Himmels Kugle, som bestod af lutter Ringe og Tværstykker. Her var det og at han først og med Flid lagde sig efter Chymie og pyronomiske Konster, hvilke han siden, næst Astronomien, som han stedsse gav Fortrin, bestandigen dyrkede. Rygtet om hans Opfindelser og uophørlige Flittighed i at give Aigt paa Himmelens Løb, udbredde sig nu ovralt, saa at ei alene de lærdeste Augsborgere

H h 2

gjorde

gjorde sig en Ære af hans Omgiængelse; men end ikke heller nogen fremmed Videnskabers Mand reisde her igiennem, uden at søge Leilighed at see Brahe, og af ham at underrettes om Brugen af de opfundne Instrumenter. Den lærde Pariser, Petrus Ramus, var blandt disse, som 1570 paa sin Reise igiennem Tydskland kom til Alsborg, hvor han saae og beundrede vor unge Danske og det, han havde begyndt til Stjernekonstens Optrædelse, samt formanede ham til Bestandighed i saa stort et Foretagende.

Mod Slutningen af Aaret 1570 kom Brahe tilbage til sit Fædreland. Han nød altsaa den Glæde endnu at finde sin Fader levende, som døde næste Aar. I den Tid Tyge forblev her, opholdt han sig meest i Skaane, fordi han der havde sit Gods og en stor Deel af sine Vaarørende. Undertiden gjorde han vel en Reise til Kjöbenhavn, for at besøge sine adelige og lærde Venner, samt lade sig see ved Hoffet; men Hof og Hovedstad havde saa lidet Indtagende for ham, at han altid affortede disse Besøgelser, og ilede tilbage til sine behagelige Studeringer. Ved disse og i Omgang med sin fornuftige Morbrøder, Steen Bilde, søgte han at vederqvæge sig fra hiin Sværm, hvorfra han havde revet sig løs. Denne Bilde var selv lærd, elskede nyttige Konster, og havde den Fortieneste at være den første, som her i Landet havde anlagt en Papir-Mølle og et Glas-Magerie; men i sær yndede han de Videnskaber, Brahe øvede, og understøttede ham deri. Saaledes, da det saldt Brahe for eensomt paa Knudsstrup, indrømmede han ham paa Herrigvad Kloster, hvormed han var forlehnet, de beqvemste Værelser til en Stjernevare, og desuden et rummeligt Huus nær ved Klosteret til hans husholdnings Arbejder. Disse drev Brahe for nærværende Tid med største Iver, saasom han haabede derved at forhverve

sig

fig den Rigdom, han behøvede, for at bringe det til Fuldkommenhed i sin altid elskede Stiernekunst, hvilken han dog ikke heller nu forfemde.

Aar 1572, da Brahe den 11 November om Aftenen gik fra sit chymiske Arbejde tilbage til Gaarden, saae han i Cassiopejæ Tegn et Skin, som var ham saa usædvanligt, at han ei turde troe sig selv, førend han, saavel af sit Følge, som af forbigiørende Bønder, havde faaet den Forsikring, at de saae en stor Stierne paa et Sted, hvor de aldrig havde mærket den tilforn. Saa nyt og forunderligt Selsyn kunde ikke andet end sætte ham i Bevægelse. Han ilede til sin Stiernehave, hvor han med al Flid betragtede denne Stierne og noie opskrev sine Jagttagelser, samt sine Tanker derom.

1573 i Foraaret kom Brahe til Kiøbenhavn. Daman her endnu intet vidste af denne Stierne at sige, troede Johanne Pratenfis og den franske Gesandt Carolus Danzæus, en Elsker af Lærdom og lærde Folk, at hvad Brahe fortælte dem derom var Skiemt, og Uebredelser til de kiøbenhavnske Lærde for deres Skidesløshed i at give Afgt paa de himmelske Legemer. Men han betog dem snart disse Tanker, ved at vise dem Stierne selv, som endnu, og indtil i Martii Maaned 1574 lod sig see. Joh. Pratenfis gjorde sig nu al Umage at overtale Brahe, at lade det, han havde optegnet om denne Stierne, bekiendtgjøre ved Trykken; men forgiæves. Deels troede Brahe, at det ikke tilberligen nok var udarbejdet; men fornemmeligen var han endnu indtagen af den Fordom, at det ikke var en Adelsmand anstændigt, at saae Sted paa Forfatter = Listen. Dog blev denne Meening ham betagen af Rigets Hovmester, Peder Dye, hvis Søster havde havt hans Farbroder, Jørgen

Brahe, og var ham som en Moder. Han tillod da, at Johannes Pratensis udgav dette lidet Skrivt 1573, og endskiønt det paa den Tid ikke havde den Fuldkommenhed, det siden fik, gjorde det ham dog ikke lidet naunkundig, da han deri var af anden Meening, end mange andre Lærde, som have skrevet om samme Materie. Endog i Aaret 1632 har man søgt ved en tydsk Oversættelse at gjøre denne liden Afhandling, som fra Begyndelsen var skreven paa Latin, almindeligere bekiendt. 1573 den 8de December indfaldt en ganske Maanens Formørkelse, hvilken han ligeledes noie betragtede og beskrev, og findes denne Beskrivelse ved hiint af Johannes Pratensis besørgede latinske Skrivt. Ved at betragte denne Formørkelse, gif hans Søster, Sophie Brahe, ham til Haande. Brahe havde nu forhørværet sig Kongens Naade og alle Fornuftiges Agt. De betragtede ham som en Ære for Landet; men han ønskede Roelighed at dyrke sine Videnskaber, og den kunde han ikke nyde i Kiøbens Hadn ved idelige Opvartninger, han maatte gjøre, ved vidtledte Selskaber og deslige Udspredelser, hvorpaa en Hovedstad altid er frugthar, ei heller i Skaane, formedelt jævnlige Besørgelser af sine Venner, og den anden unge Adel, fra hvis Omgang og Tidsfordriv, han ikke kunde unddrage sig; han ønskede disse Videnskabers Opkomst og umagede sig derfor; men fandt Hindringer fra Hoffet selv, maaskee af hans personlige Uvenner, maaskee af Ukyndige; han besluttede altsaa at opsøge sig en Borlig uden for Fædrenelandet.

I Aaret 1573 lavede Brahe sig allerede til sin forehavende Reise, dog gjorde en paakommende Upasselighed nogen Opsættelse deri, saaoch hans Indtrædelse i Ægtestanden. Da hans Hustru ikke var af adelig Herkomst, saa opkom derover saadan Spliid imels-

lem

tem ham og hans Vaarrende, at Kongen neppe med sin Myndighed kunde stille den. Vil man domme om det Skridt, Brahe her gjorde, bør man forestille sig ham som heel Philosoph, og hans Tanker, som saadan Een, om de Fortrin, Fødsel aleene giver; man bør betragte ham med et vanheldet Ansigt, og ganske hengiven til Videnskaber, til hvis Dyrelse han ønskede Frihed og Noelighed, hans liden Leilighed herved selv at give Agt paa sit Huus, hvortil kommer hans Forsæt at nedlade sig udenlands, og mon man da ikke vil undskyldte, om ei ganske frikende ham, at han saaledes har givet sig under sin Stand?

Endnu 1574 gif hans Reise ikke heller for sig, han vilde have nogle Instrumenter færdige, hvilke han uden Noie kunde føre med sig og betiene sig af underveis. Hos nogle unge Adelsmænd, som opholdte sig ved den Kiøbenhavnste Heiskole, havde imidlertid hans udbredte Noes opvakt Begiærlighed at kiende noget til de Videnskaber, som havde tilveiebragt ham samme. Hvo kunde give dem denne Kundskab? her var ingen, uden han selv. De bade ham; men forgiæves: ligesaa frugtesløst bade og Pratenis, Danzæus, og andre hans Venner. Maaskee en Aarsag til denne Begring ogsaa har været, at han holdt sig det uanstændigt, at bestige den offentlige Lærestoel. Man tog nu sin Tilflugt til Kongen. Kong Friderich, som ønskede Videnskabernes Udbredelse i sine Stater, kunde ikke andet end finde Behag i disse Unges Videlyst. Han bad Brahe. Konge-Vener Bud. Brahe adlød, fordi det var Pligt, saaog for at vise sin Erkiendtlighed, og for at giere disse Videnskaber endnu meere yndede hos Kongen. Han læsde altsaa for dem over de Prutenste Tavler. Med en latinsk Tale om de mathematiske Videnskabers Ypperlighed, Velde og Nytte, aabnede han denne Forelæsning.

læroning. Tælen er udgiven i Kiøbenhavn 1610 af hans Discipel Conrad Aflac.

I Maaret 1575 gif Brahes Reise for sig. Med Glæde blev han inodtagen af Landgreven, Wilhelm af Hessen, som med overordentlig Iver lagde sig efter Stiernekyndigheden, og med Fornøielse henbragde de en Deel Dage i hinandens Selskab, samt lagde Grunden til den for deres Videnskab nyttige Brevverling, som siden blev ført mellem dem. Disse Breve ere trykte paa Uraniborg 1596. Herfra drog vor Rejsende videre, og besaae Tydskland, Helvetien og Italien. Endelig udvalgte han Basel til sit Opholdssted for Fremtiden. Stedets sunde Luft, lette Levemaade, berømte Høiskole, Lærdes Mængde og beqvemme Beliggenhed til Brevverling med de Franske, Italienske og Tydske Lærde bestemte hans Valg, hvorpaa han vendte tilbage til sit Fædreland.

Han gjorde nu hemmeligen Anstalter, at han i Foraaret 1576 kunde med Hustru og Barn forlade Fødelandet, og drage til Basel. Men til Roes for Friderich den Anden blev dette Forsæt tilintetgiort. Denne Konge besluttede at befordre Stiernekynhedens og mathematiske Videnskabers Opkomst, og hertil at betiene sig af Brahes Hielp, hvis Flid og Duellighed i dette Fag var ham selv bekiendt, og som desuden paa det fordeelsagtigste og kraftigste var ham anbefalet af Land-Greven af Hessen. Han lod ham usfortøvet komme til sig, og hvo vil tvivle, at Brahe med glad Forundring har hørt sin Konges Tanker, og med den oprigtigste Beredvillighed tilsagt sin Tjeneste? Kongen tillagde ham strax 500 Rdlr. aarlig Len indtil videre, forlehnede ham med Den Hveen, som et for sin Roelighed til Videnskabers Dyrfelse beqvemt Sted, og tilbød at betale de til astronomiske
og

og hymniffe Arbejder fornødne Bygninger og Instrumenter. Brevet ved hvilket Brahe forlehnes med denne Øe (qvit og fri uden al Afgiøt i hans Livstid, og saa længe han haver Lyst at fortsætte de mathematiffe Studeringer, dog saa, at han skal holde de der værende Bønder ved Lov og Ret, og ikke forurette eller besvære dem med nye Paalæg) er af 13 Mait 1576, og allerede den 8 August blev med megen Hoitidelighed den første Grundsteen til det prægtige og berømte Slot Uraniborg lagt af Tyges store Ven, den fransffe Gesandt Carolus Danzæus, og den 14 Decemb. gjorde Brahe sin første astronomiffe Jagttagelse paa Hveen, som sin Eiendom. Endnu varede det fire Aar inden Bygningerne bleve reent færdige. De til Nytte og Ziir paa Øen gjorde Anlæg, Bygningernes Pragt, de i dem værende konstige og af Brahe selv opfundne Indretninger, m. m. ere beskrevne; men disse Beskrivelser ere og alt, hvad man har tilovers deraf.

I Aaret 1577 blev Brahe af alle Professorer ved Rigsbenhavns Universitet udvalgt til Rector. Vel tillode hans Forretninger paa Hveen ham paa den Tid ikke at tage derimod, men han var da uden for Universitetet, saa bliver det altid et saa meget større Beviis paa den Hsiagtelse, de allerede havde for ham. Brahe havde uagtet alle Fortrædeligheder og Hindringer, hidindtil været utrættelig i sin Flid og Iver for Videnskaberne. Og hvo vil troe, at den Opmuntring, han nu nød, har svækket denne Flid og Iver? Understyttet af kongelig Gavnildhed, kunde han nu fra sit Fædreneland, for hvis Ære han var nidkiær, lade det Kundskabs Lys udbrede sig, hvilket han ellers af Mangel paa Næring her, havde været nødt til at antænde hos Fremmede. Og fra disse skalde det siden, maaskee sildig, som en Barmhertigheds

I. Bind. Iii tigheds

tigheds Gave vendt tilbage til os. En ordentlig Dagbog over hans Opholds-Tid paa Hveen maatte forfattes, om man vilde anfere alle hans Idretter for Videnskaberne. Man maatte kunne følge ham igiennem alle hans Jagttagelser, see, hvorledes han har eftertænkt, uddraget Følger, og paa disse opført velgrundede endnu varige Lærebegninger. Saaledes f. Ex. opfandt han 1582, i Anledning af nogle Jagttagelser ved Planeten Mars, det System om Jordens og Planeterens Beskaffenhed, som fører hans Navn; og ligeledes efter adskillige Mars-Forandringer og Forbedringer bestemte han 1586 sin Meridian, hvis Rigtighed er bleven taget i Tvivl af fremmede Lærde, men nyligen upartisk og grundigen forsvaret af vor danske Augustin (i 12te Bind af det Kjöbenhavnske Selskabs Skrifter). Dog, de, som have giennemvandt Stjernekonstens Historie, vide, hvad Verden skylder Brahe, som Astronom; og de Syge, som toge deres Tilflugt til ham, og ved Hielp af de Læge-Midler, han uden Giengield gav dem, droge karske eller dog lindrede fra ham, havde Marsag at prise hans Kyndighed i Chymien.

En Hoved-Hensigt ved den Understøttelse, Brahe nød, var, at han skulde meddeele Landets Børn sine Indsigter. Dg-saa denne Hensigt opfyldte han troeligen. Foruden Børn, hvilke han fra Ungdom af søgte at give Smag paa Lærdom, havde han bestandig en Deel Studenter hos sig. Disse komme deels af sig selv, deels bleve af ham forskrevne, og dyrkede de af deres Lærers Videnskaber, til hvilke deres Eyst og Natur-Gaver dreve dem. Dg-saa lærebegjærlige Fremmede droge til Hveent for at lade sig undervise, og vendte tilbage, berigede med nyttige Kundskaber. Af de Indfødte kiender den lærde Verden mange, som i adskillige Videnskaber have viist sig værdige Lærlinge af

af den store Brahe. Een af dem var Tyden, Christen Longomontan eller Langberg. Han fortjende og nød de største Venskabs-Prøver af sin Mester, og blev tilsidst offentlig Lærer ved Høiskolen i Kjøbenhavn, hvor han, som Astronom og Mathematiker med Berømmelse forplantede sine og Brahes Videnskaber, hvor hans Gæmildhed af den fattige Studerende endnu med Taksigelse erkiendes, og hvor hans Minde indtil denne Tid staaer synligt for enhver i det runde Taarn, som paa kongelig Befaling efter hans Indretning er opført. Blandt andre Fremmede, som ved Brahes Underviisning lagde Grunden til deres Vre og Lykke, var Frans Gasneb Lengnagel, en Udelmand fra Prag. Han forlod Hveem med sin Lærer, hvis Datter han siden ægtede, og blev af Keiseren, saavel for sine egne Fortienesters, som for sin Svigerfaders Skyld ophøiet til anseelige Embeder, og brugt i de vigtigste Forretninger. Endog af det andet Kien havde den hveenske Philosoph Lærlinge. Sophie, hans Søster, og Liutwa ere bekiendte. Hiin, foruden at hun gik sin Broder til Haande i astronomiske Øvelser, lagde sig i sær efter Chymien. Denne blev ved sine Curer, men i sær ved et kraftigt Plaster af hendes egen Opfindelse navnkundig i Kjøbenhavn, hvor hun 1698 døde ugift i en Alder af 124 Aar.

Brahe havde da nu indrettet sig paa Hveem. Her lagde han i fuldkommen Noelighed Bind paa sine Videnskaber, her opfandt og forfærdigede han bequemme og tilførn ubekjendte Instrumenter til deres bedre Dyrelse, her dannede han dem Dyrkere til Gavn for en sildig Esterfløgt i Friderichs og fremmede Stater, med saa Ord, den paa andre Steder i Europa endnu ikke nok agtede Astronomie blomstrede med andre Videnskaber.

her paa denne liden Plet i Norden, og lovede ved hans nidkiare Tilsyn de herligste Frugter. Med Forundring hørde Europa Nyttet om denne Danske. Man troede, at de himmelske Legemers hemmeligste Løb ikke kunde delges for denne skarpsende Speider. Han blev anseet som Lærer, ikke aleene for Friderichs Folk. Anseelige Lærde blandt Fremmede reisde hen for at see og høre ham og at lære af ham. Ved Breve raadførde andre sig med ham i dunkle Tilfælde og funde Ophysning; ja Konger og Fyrster, som komme herhid, besøgte ham, og maatte beundre det Usædvanlige, han viisde dem. Nysgiærrighed blev tilfredsstillet hos ham, saavelsom Lærelst. Kong Friderich saae og belønnede den Værd og Nytte, Brahe gjorde Riget. Han gav ham Foræringer, forøgede hans Indkomster anseeligen ved Forlehninger, og paa andre Maader, og gav ham endelig, som et særdeeles Naadestegn, en Guldkjæde med Elephanten. Kongens, saavelsom den almindelige Agt for ham, er vel ikke lidet blevet formeeret derved, at uagtet Bygninger og Instrumenter paa Hveen skulde opføres og anskaffes paa kongelig Bekostning, saa havde dog Astronomen af sine egne Midler anvendt store Summer derpaa. Saameget meere uegennyttig Iver viisde han herved for Videnskabernes Opkomst og Variighed i Fædrelandet, da han ikke kunde være vis paa, at det vilde komme hans Ævninger til Gode.

Saa glimrende var Brahes, saa blomstrende Videnskabernes Tilstand, da Kong Friderich den Anden i Aaret 1588 døde. Kong Christian den Fjerde var da kun elleve Aar gammel. I denne Mindreaarighed bleve Rigets Sager bestyrede af fire Regieringsraad, blandt hvilke Rigets Canceled, Niels Kaaß og Jørgen Rosenkrands vare Etskere af Værdom og Brahes Væner.

ner. Af disse fik han strax de herligste Tilfagn om alt til Videnskaberne Fremtars og Varighed. Dette Lovte blev følgende Nar stadfæstet af Rigets heele Raad. Den Gield, han til sine kostbare Indretninger havde gjort, blev betalt. Han fik Tillæg til sine Indkomster. Huuse og beleilige Steder bleve ham indrømmede i Kiøbenhavn, at han ogsaa der kunde øve sine Videnskaber. Ja selv den unge Konge, da han faa Nar efter sin Fr. Faders Død havde med Fornøielse og Forundring besøet Alt hos Brahe paa Hveen, hængde ham en kunstig udarbejdet Guldklæde med sit Billede om Halsen. Hvo kunde af alt dette spaae Brahe og hans Videnskaber andet, end det varigste Held? men snart begyndte dette behagelige Haab at forsvinde, da Niels Raas 1594 og Tørgen Rosenfrands 1596 bortdøde. Allerede tilforn var der mødt Brahe Fortrædeligheder, som havde gjort ham misfornøiet; blandt hvilke, at Dommene i nogle Rettergangs-Sager vare faldne ham imod, hvorved han formeende sig forurettet. Dog hindrede dette ham ikke at fortsætte sine lærde Øvelser med Iver. Men strax efter hiine Belynderes Død brød det for Videnskaberne skadelige Uveir løst, som fordrev ham fra sit Fædreland.

Nogle bare Uvind til Brahe formedelst den Agt, Fremmede og Indfødde viisde hans Fortienester, andre misundte ham de Indkomster, han nød; hertil kom Uvidenhed, som ansaae i det mindste de Videnskaber, han dyrkede, for unyttige, og altsaa Pengene, som anvendtes derpaa, for spildte. Alle disse sammenrottede sig for at undertrykke ham. Rigets Hovmester, den ellers store Christoffer Walkendorf var aldeles hans Uven, og Kongens Canceler, Christen Friis, var ham ikke heller gunstig. Hvor skulde han da finde Beskyttere? Hvor, da det

endnu paa denne Tid var hans Fiender en let Sag, at forestille den unge Konge Sagerne, som de funde for godt? Under adskillige Paaaskud blev Brahe skilt ved een Deel af sine Indkomster efter den anden. Forgjæves gjorde han Forestillinger herimod, forgjæves beraabte han sig paa givne Løfter. Det er ikke Kongen tienligt at gjøre Beføstninger paa de astronomiske Videnskaber, saaledes svarede Cancelleren, som af de Brahiske Forlehninger tilvendte sig selv det roeskildske Præbende. Brahes Fiender havde, foruden at berøve ham sine Indkomster, endnu beredt ham andre Fortrædeligheder. Vønderne paa Hveen, som letteligen kunde mærke, hvor slet deres Huusbondes Sag stod til Høve, venteligen ogsaa ophidsede af andre, indgave Klagemaal over hans Haardhed og Forurettelser imod dem, og funde nu Understyttelse. Andre Poster, blandt hvilke nogle, til hvilke man i mange Aar havde tiet, bleve først nu som Forbrændelser paataalte efter Loven. Dette beviser vel ikke Brahes Ufskyldighed, men dog hans Fienders Ondskab, som først nu opsegde alt det, der kunde sælde ham.

Af alle Forlehninger havde Brahe nu ingen tilovers, uden Hveen, som ei indbragde over 200 Rdlr. Og endskjønt han fik nogen Forsikring om at beholde denne Øe, saa vare deels Indkomsterne deraf alt for ubetydelige, deels havde han ikke heller Marsag at sætte Troe til disse Løfter. Han og hans Familie forlode den med alle den 29 April 1597, og flyttede til Kiøbens havn, og da hans Lyst til Videnskaberne ved intet Tilseende kunde svækkes, saa fortsatte han og her sine Øvelser. Denne Flitighed gjorde Rigets Hovmester frygtsom. Han troede, den kunde have skadelige Følger for ham selv, og give Anledning til paa ny at reise den Forfulgte. Han havde sendt et Par Lærde til

til Hveen, at undersøge de der værende Sager. Brahe havde taget det Vigtigste med sig, og ikkun ladet det Tungeste og Uhandeligste blive tilbage. De Udsendte vidste ikke engang at navngive dette, mindre dets Brug. Deres Beretning blev, som Wallendorff ønskede, at Brahes Instrumenter vare unyttige, ja endog, at alt hans Arbeide var skadeligt. Med Flid blev dette udspreedt i alle Selskaber, og nu lod Hofmesteren i Kongens Navn, (Kongen var dengang i Tydskland) ved Politie-mesteren, Brahe forbyde sine Øvelser. Da han endeligen og maatte taale personligt Overfald uden at kunne faae Ret, saae han, efter sine Fienders Ønske, sig nødt til saameget desmeere at haste med sin allerede besluttede Vortreise. Han begav sig med sin Familie til Skibs til Kjøbenhavn, hvor han ankom mod Midten af Junii Maaned i Aaret 1597.

Endnu holdt Brahe det for sin Pligt at tilbyde Fædre-landet sin Tjeneste paa ny, førend han opsegde sig et andet varigt Opholds-Sted. Han skrev altsaa i Julii Maaned til Kong Christian den Fjerde, forestillende, hvad han selv havde gjort til Astronomiens Opkomst, og Ursagen, hvi han havde forladt Danmark, bedende, at Kongen, til Ære for Landet, vilde antage sig ham. Ligeledes formaaede han Kongens Morfader, Hertug Ulrik af Mecklenborg, som tilforn havde besøgt ham paa Hveen, at skrive til Kongen, og understøtte hans Bøn. Hans eget Brev blev anset som alt for trodsigt, og saa haardt besvaret, at han tabte alt Haab at blive kaldet tilbage.

En i Kjøbenhavn overhaandtagende smitsom Syge nødte Brahe med sin Familie endnu i October Maaned 1597 at drage til Holsteen. Her havde Stadtholderen, den lærde Henrik Ranskov, tilbudt ham det af sine Slotte til Beboelse, om hvilket ham syntes best.

best. Han valgde Bandedborg eller Banded bek, hvor han strax efter sin Ankomst ihjelsatte sig med sine sædvanlige Arbejder og tillige i sit eget Bogtrykkerie lod trykke Astronomiæ instauratæ Mechanica, som i Begyndelsen af følgende Aar blev færdig, og tilskrevet Keiseren. Astronomiens Bedligholdelse i Danmark laae ham endnu stedse paa Hierte. Da han derfor havde Leilighed paa denne Tid, at see Marggreve Joachim Friderich, Administrator til Magdeborg, og derefter Churfyrste til Brandenburg, som med sin Fyrstinde havde i Danmark bivaanet deres Datters Bryllup med Kong Christian den Fjerde, og disse fyrstelige Personer viisde sig ham særdeles bevaagne, tog han deraf Anledning at overgive denne Fyrste et Brev, hvori han blandt andet beder at forestille Kongen, at dersom Hans Majestet end videre vil fremme den astronomiske Videnskab i Riget, saa vil Brahe, skjønt ikke selv, saa dog ved een af dem, han har underviist, og endnu videre vil undervise, mage det saa, at det skal ikke drives med ringere Flid, end om han var selv tilstede. Churfyrsten og Churfyrstinden skreve ikke aleene efter Brahes Begjæring til Kongen, men og til deres Datter, Dronningen, for, ved hendes Understyttelse, at give deres Bønner desto større Vægt. Maaskee det var en Virkning af disse Breve, at Brahe uden Hinder kunde lade bortføre de paa Hveent efterladte Instrumenter. Til Beviis paa de høie Tanker, man havde om ham og hans Videnskaber, kan ogsaa dette tiene, at Churfyrstinden ved denne Tid skriftlig anbefalede hendes Gemals Mathematiker, Johan Muller, til ham, for at øves i Stjernekunsten, saaog at undervises i hans hemmelige Medicinske og chymiske Videnskaber.

Dintrent

Dintrent et Aar forblev Brahe paa Wandesbek. Det havde ikke været hans Agt for stedse at opholde sig der, saasom hans egen Formue ikke tillod ham med Iver at drive sine kostbare astronomiske og hymiske Arbejder. Han havde da i denne Tid søgt Understøttelse hos fremmede Fyrster. Keiseren og Holland vare de, han haabede kraftigst at ville og kunne antage sig hans Videnskaber. Mauris, Fyrste af Nassau, lovede ham sin Bistand hos de Herrer Stater, hvor han desuden i en Barneveld og en Joseph Scaliger havde lærde og anseelige Venner. Rudolph den Anden, da Germaniens Keiser, kjendte Brahe ikke blot af hvad Stort, det almindelige Rygte sagde om ham, men og af det, hans Cancelear, Jacob Curtius a Sanstena havde fortælt ham. Denne Curtius havde besøgt Brahe paa Hveen; og da lovet at tale hans Sag saaledes hos Keiseren, at han der kunde finde Tilflugt, om han nogen Tid blev nødt til at forlade Fædrelandet, ja endog i saa Fald tilbød ham sit Huus i Prag til sine Videnskabers Øvelse, da han vilde lade det indrette efter Tynge's Anordning. Vel var denne Ven død, men var det troeligt, at Rudolf, som, hvor svag Regent han end var, dog søgte en Væe i at ansees for Videnskabers Effer og Befordrer, skulde have forglemmt sin Cancellers Fortælling? Nu skrev Ranshof baade til Churfyrsten af Coln, Ernestus, en betersk Prins, som var høit agtet af Keiseren, og til den keiserlige Geheimeraad, Johan Baroth, som og formaadede meget hos sin Herre, at de paa det beste vilde antage sig Brahes Sag. Brahe selv skrev i samme Henseende til den ved det keiserlige Hof nydede Læge Laddæus Hagecius, med hvilken han paa sin Reise 1575 var bleven bekjendt, og som nu, saavel selv, som ved Vire-Canceleeren, Rudolf Corraducius,

ikke lidet befordrede den danske Astronomis Sager. Churfyrsten gav i sit Svar ikke aleene godt Haab, at Brahe skulde blive antaget af Keiseren, men og den Forsikkring, at han selv med største Beredvillighed vilde imodtage ham, om han der ikke tilstrækkelig kunde blive forsynet. Men Keiser Rudolf manglede aldrig Lyst til at drage store Mænd til sig, og ligesaa lidet Villie at belønne dem. Med Glæde hørde han, at Stiernekonstens Fyrste søgte hans Beskyttelse, han lod ham tilfige en Modtagelse, saa stor en Mand anstændig, saa og alt, hvad han behøvede til sine Videnskabers Dyrkelse. Ved Paaske 1598 blev dette Brahe tilmaledet af Corraducio og Hagecius, som tillige bade ham, jo før jo heller at flynde sig til Pohlen.

I Høsten 1598 forlod Brahe den gjæstfrie Rankobøds Wandessbøl, hvor han og endnu lod sin Hustru og sine Døttre forblive, og drog aleene med sine Sønnen og Studenter til Wittenberg. Her maatte han opholde sig nogen Tid. Pesten, som regierede i Prag, og havde fordrevet Keiseren til Pilsent, var tildeels Aarsag, at han ei strax reisde did, hvilket og var Keiserens Villie, deels vilde han og have nogle Skrifter trykte førend han reisde videre. Trende Breve fra denne Tid vidne om Brahes Agt for Longomontan, og tillige, at han har søgt at opfylde Vennepligterne. Da Brahe efter sin Ankomst til Wittenberg lod sine Fruentimre hente til sig, viisde Longomontan megen Omhu for dem, og fulgte dem til Magdeborg. I et Brev af 31 Dec. 1598 takker Brahe ham derfor, lever paa sin Beføstning anstændig:en at underholde ham ved fremmede Academier, og beder ham alvorligen at komme til sig. I et andet af 11 Januarii 1599 igientager han sin Indbydelse, tilbyder ham Reisepenge, samt at forskaffe ham et Professorat, enten

enten i Prag eller i Wittenberg, og i et af 21 Mart. lover han, at sørge for hans Forfremmelse i Prag, naar han vil komme did.

Om Vinteren 1599 holdt Pesten op at rase i Prag. Om Foraaret kom Keiseren tilbage til Byen, og strax efter Paaske drog Brahe did, efterladende sin Familie i Dresdten indtil videre. Keiseren lod ham imodtage med alle Kiendetegn paa Naade og Høiagtelse. Det blev ham befalet at udhvile sig vel af Reisen, førend han gjorde sin Opvartning til Hove, og da han kom for Keiseren, fandt han nye Marsager at prise den Beslutning, han havde fattet at tilbyde denne Fyrste sin Tjeneste. Samtalen ved denne Sammenkomst blev holden paa Latin. Keiseren imodtog meget naadigen nogle af Brahes Skrifter, og læsde i dem endog langt ud paa Natten. Han befalede ham, strax at lade sine Fruentimre hente fra Dresdten. Han gav ham, som til Haandpenge, 2000 Guld-Gylden, og, foruden det Uviste, som beløb sig til nogle tusinde, bestemte ham til vis aarlig Løn 3000 Guld-Gylden, (omtrent 4750 Rdlr., en Gylden beregnet til 7 Mk. 8 sk.) som skulde tage sin Begyndelse fra den Tid, han først var kaldet did. Desuden tilfagde han ham, uombedet, ved første Leilighed at give ham et Lehn arveligt for ham og hans, paa det hans Familie kunde være forsynet for Fremtiden. Hvad Under at Brahe, rørt af den inderligste Erkiendtlighed ved slige Naades-Devisninger, gjorde denne Videnskabers Beskytter det Lovte, at anvende saaledes sin Flid, at heele Himlen skulde tale for ham, og Efterverdenen vide, hvilken Tilflugt Konsternes Dronning havde fundet hos den store og godgjørende Rudolf.

For Brahe blev nu paa Keiserens Beføstning et Huus i Prag indrettet til astronomiske og chymiske Øvelser. Men, da han lod sig mærke med, at han i denne Stad ikke nød den Røe-

lighed, Studeringer udtrævede, blev ham det keiserlige Slot *Benach*, nogle Meile fra *Prag*, indrømmet. Keiseren lod her ligeledes paa sin Bekostning alting indrette efter *Brahes* Anordning, lovede desuden at lade ham opbygge et *Uraniborg*, som i Intet Skulde eftergive det danske, og lod ham tillige sige, at dersom de ham beskikkede Indkomster ikke vare tilstrækkelige, behøvede han kun at fordrø, da hans Fordring ikke Skulde være forgiæves. Ved disse og mange andre Naades-Beviisninger gjorde *Rudolf* Livet behageligt for *Astronomen* i *Böhmen*, og ved sin utrættelige Iver for Videnskaberne viisde denne sig værdig til samme.

Brahe begyndte nu her paa ny at oprette en astronomisk Skole. Diemedet var Kundskabs Udbredelse, og, som han selv udtrykker sig i et Brev af 1599 til *Longomontan*, *Stabers* Ære, *Efterkommernes* Nytte, og *Keiserens* udødelige Ihu-kommelse. Til den Ende forskrev han fra fremmede Stæder en Deel Studerende, foruden dem, han allerede havde hos sig. Lærde, hvis Navne allerede med Berømmelse vare bekendte, komme ogsaa til dette Lærdoms Sæde, enten kaldte af Keiseren, eller indbudne af *Brahe*, eller af sig selv, drevne af *Haab* ved Omgang med ham at blive fuldkomnere i deres Videnskaber. *Longomontan* besøgte nu paa nogen Tid sin gamle Lærer. Den allerede da for sin Lærdom navnkundige *Johan* *Kepler* blev af Keiseren kaldet til *Prag*, for at gaae *Brahe* til Haande, efter hvis Død han og agtedes værdig at fortsætte hans Arbejder. Ogsaa denne *Kepler* har naaet Udødelighed. Men for en Deel deraf maae han takke *Brahes* Veiledning, ligesom *Isak* *Newton* ikke var bleven foreviget i saa høi en Grad, om han ikke havde havt *Kepler* til Forgjænger.

Brahe

Brahe, overvældet af Keiserens Naade, æret af de Fornemste ved Hoffet og omringet af lærde Medarbeidere, kunde ikke spaae sig andet end Glæde for sin øvrige Levetid. Han nød ogsaa virkeligen den største Glæde, han attraaede. Den Glæde, uhindret at kunne fortsætte sine lærde Øvelser, den Glæde, at see det Kundskabs Lyg, han fra Begyndelsen af med megen Besværlighed og meest ved egen Estertanke og Flid havde antændt, at udbrede sit Skin, og lede dem, som efter ham vilde vandre den Bane, han med saa megen Møisommelighed havde betraadt. Denne Glæde nød han, men ogsaa midt i det glade Haab, at han skulde bringe det endnu til større Fuldkommenhed i sine Videnskaber, blev han 1601 den 13 October angreben af den Sygdom, som den 24de skilte ham ved Livet, men kunde ikke hindre ham lige indtil det Yderste, ved Naad, Opmuntring, Formaning til de Esterlevende at vise, hvor meget det laae ham paa Hjerte at forskaffe sit velbegyndte Arbeide Varighed.

Alle Ketskasue og Lærdoms Elskere beklagede denne store Mands Død. Keiseren, som selv kiendte, hvilken Skat han med ham havde tabt, viisde ved en meget prægtig Jordefærd, hvor høit han agtede ham, men endnu meere ved sin fortsatte Naade imod hans efterladte Slægt. Endnu sees Brahes Gravminde i Theiner Kirken i Prag, men hans Navn vil blive i uforgængeligt Minde, saa længe Himmelen har Stjerner og Verden Folk, som berragte dem.

For vidtloftigt var det at anføre alle de Lovtaler, Fremmede saavel som Egne have holdet over Brahe. Men her ere nogle Træk af den Karakter, hans Ven Johannes Jesen tillægger ham: "I den Tid, siger Jesen, han opholdt sig i mit Huus "i Wittenberg, forholdt han sig mod Gud og Mennefsene, som

“ det anstaaer en Christen og en lærd Mand, han var en god Ege-
 “ temand og Fader. Mod Fremmede var han venlig, mod Fat-
 “ tige gavmild. I hans Ord var Sandhed og Korthed, i hans
 “ Gebærder og Mafsyn Verbødighed, i hans Raad Forstand. Han
 “ sagde alting reent ud og derved paadrog sig Had. Med et
 “ høit Sind foragtede han alle Enkelsens Trudsel. Tiden var
 “ det eneste, hvorpaa han var gierrig. „

Paa Chymien anvendte Brahe megen Flid, og derved op-
 fandt mange Lægedomme. En Elixir, som han selv har beskrevet
 i et Brev til Keiser Rudolf, omtales ikke uden Berømmelse
 af de tvende store danske Læger, Ole Worm og Thomas Bartholin.
 Brahe, siger Keppler, havde sig altid noget selv for-
 beholden i sine Videnskaber. Maa skee altsaa det vigtigste af
 hans chymiske Opdagelser kan være forkommet. Maa skee man
 har det under andres Navne.

Den store franske Astronom Hr. De la Lande taler i sin
 Astronomie saaledes om Brahe: “ Tyge Brahe, den største Stier-
 “ nessuer, man har havt, var den første, som ved sine Jagttagelser
 “ Nøiagtighed og Mængde gav Anledning til Stiernekonstens For-
 “ nyelse. Alle Kepplers Meeninger, Tavler og Opdagelser ere
 “ grundede paa hans Jagttagelser. Deres Navne ville blive ude-
 “ delige næst efter Hipparcus og Copernicus. Tyge lagde Grund-
 “ den til heele Stiernekyndigheden. Han bestemte 777 Fjrti-
 “ ners Sted (*), ethvert ved mange Jagttagelser. Solen, Planer-
 “ terne, Kometerne, Parallaxerne, Straalebrækningerne, alt blev
 “ iagttaget og fastsat paa en ligesaa nøiagtig som ny Maade.
 “ Han var den første, som i sine Beregninger medtog Straaler-
 “ brækningerne. „

En

(*) Keppler og Flamsteed sigte over tusinde, og de bær trods.

En anden bekendt stor Astronom, Hr. Bailly i hans Histoire de l'Astronomie moderne, dømmes saaledes om Brahes astronomiske Fortienester.

“Copernicus havde været Lovgiver i Astronomien, han havde rettet Systemet om Verden og behandlet sin Videnskab som Philosoph, men Konsten at iagttage behøvede en Forbedring, og Forbedrerer blev Tyge Brahe, hvis Evner vare af det Slags, som giennemskue Tingenes mindste Deele, hvilke undertiden ere nyttigere, end de, som alene give sig af med og overskue det Heele. Denne Videnskab trængde dengang til Beviistligheder. Midlerne til at faae dem, bragde han til større Fuldkommenhed. Han var en utrættelig Himmelspejder. Han var den, som udfandt, at Kometerne vare meget længere borte fra Jorden, end Maanen. Han var den første, som bestemte de Straalebrækningens Virkning, de første Grunde til Solens Bevægelse, Stjernernes Stilling, deres Forandring af Breede, Maanens Afvigelse, dens Forandring af Breede og dens aarlige Ligning.,

Endskjønt man mange Steder finder Brahes trykte Skrifter optegnede, bør dog en Fortegnelse over samme ikke heller savnes her. Deres Mængde bevidne saavel Mandens Flid som hans Omforg, at giemme sine Jagttagelser til Efterkommerne. Denne Fortegnelse kan man endnu vente foreget, da en dansk Mand — dog Plikt er det, at navne den Mand's Navn, som vil bidrage til at hadre den fortiente Medborgers Minde, saavelsom til at gavne Verden — da Justitsraad Christen Hvas, dersom Omstændighederne skulle formeene ham at opfylde det Forsæt, paa ny at udgive alle Brahes Værker, efter braske Haandskrioter vil udgive følgende hidtil utrykte Jagttagelser.

i) Fra

- 1) Fra Aar 1563 (hans Alders 17de Aar) til 1576.
- 2) Fra 1576 (da han paa sin Fødsels-Dag gjorde den første Observation paa Hveen) til 1582.
- 3) Observationer for Aaret 1593, som savnes i *Historia coelesti*, jussu Ferdinandi 3tii edita.
- 4) Adskillige Aars kometiske Observationer.

Brahes hidtil trykte Skrifter ere, saavidt man veed, følgende:

De nova et nullius ævi memoria prius visa stella, Ao. 1572
 . . . . . mense Novembri primum conspecta, contemplatio mathematica. *Hafn.* 1573. 4.

De Disciplinis mathematicis oratio recitata in Academia Hafniensi. 1574. *Contr. Aflac*, som nogle Aar havde opholdt sig paa Hveen hos Brahe, og siden blev Professor ved Universitetet i Kjøbenhavn, lod den tilligemed ti af ham selv ved samme Universitet holdte Taler, trykke i Kjøbenhavn 1610. 8. Siden udkom den igien i Hamborg 1621. 4.

Progymnasmatum Astronomiæ instaurandæ Lib. Imus. *Uraniborg.* 1584. 4. *Prag.* 1602. 4. *Francf.* 1610. 4.

Progymnasmatum Lib. IIdus. *Uranib.* 1587. 4. *Prag.* 1603. 4. *Francf.* 1610 et 1648. 4.

Epistolarum Astronomicar. Lib. I. *Uranib.* 1596. 4. *Norimb.* 1602. 4. *Francf.* 1610. 4. indeholder Brahes Brevverfing med Landgreve Wilhelm af Hessen og hans Mathematicer.

Astronomiæ instauratæ Mechanica. *Wandersb.* 1598. Fol. *Norimb.* 1602. Fol. Den første Udgave regnes blandt de rare.

De

De mundi ætherei recentioribus Phœnomenis. Dette Værk begyndtes paa Uraniborg, hvor dets anden Bog, som handler om en Komet, der lod sig see 1577, kom først for Lyset uden Aar, men som det synes 1582 eller saa omtrent i 4to; siden udkom det heele, Prag 1603. 4. Francf. 1610. 4.

Elegia de Exilio suo, udgivet med *Josephi Scaligeri* Epistola de Parentibus *Scaligeri Hypobolinæi* ex Bibliotheca *Joachimi Morfii*. Halæ Sax. 1613. 4. siden Koftok 1614. 4.

Epistola ad *Rudolphum II.* de Elixire pestilentiali, er skreven Benaf 1599 og først besørget til Trykken af *Casp. Bartholin* i Kiøbenhavn 1624, siden indtrykket i *Thom. Bartholins* Cista medica tiffigemed Medicamenta tria *Henr. Ranzovio* communicata, hvilke Brahe skrev 1597, da han var Kængods Giæst paa Wandssbef.

Sylloge Ferdinanda I. *Observationes Tych. Brahei* An. 1582. *Viennæ* 1657. Fol.

Tabulæ *Rudolphinæ* totius astronomiæ Scientiæ absolutæ a *Keplero*. *Ulm* 1627. Fol.

Historiæ cœlestis Partes duæ. *Aug. Vindel.* 1666. Fol.

Epist. ad *Peucerum*, er indført i *Resenii* Inscr. Hafn.

Epistolæ aliquot ad *Joh. Anton. Maginum*, vid. hujus Epist.

Tabulis primi mobilis subjunct. *Venet.* 1604. Fol.

Epistolæ nonnullæ in *Anton. Matthæi* Syntagmate Epistolærum. *Lugd. Bat.* 1695. 8.

Epistolæ ad *Joach. Cammerarium*, vid. Coen. Animadversf.

Epist. ad *Andr. Wellejum* de Statu suo post discessum e Patria edita *C. B. Cassenburg.* *Jen.* 1730. Men da der i den-

I. Bind.

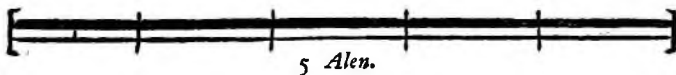
¶¶

ne

ne Udgave findes adskillige Feil, saa er den efter Originalen indført i Dänische Biblioth. 3 St.

Epistolæ nonnullæ ad Longomontanum; i Dänische Bibliothek 9 St.

En Samling af hans Skrifter er udgivet Prag 1611 og Frankff. 1648. 4.

Trykfeil.

Side 433. Lin. 19. for: men han var da, læs: men saafom han var findes flere, haaber man de ikke ere betydelige.